

Transcripción de la Glosa Ordinaria de Tancredo de Bolonia al libro IV de la Compilación Antigua I*

IGNACIO PÉREZ DE HEREDIA Y VALLE

SUMARIO. I. INTRODUCCIÓN. 1. Las “Cinco Compilaciones Antiguas”. 2. El valor de la Primera Compilación Antigua. 3. Las Glosas a las Compilaciones del “ius novum”. 4. La Glosa Ordinaria: la obra del Archidíacono de Bolonia Tancredo. 5. La transcripción parcial de la Glosa Ordinaria. 6. Nuestra edición. – II. DESCRIPCIÓN DE LOS MANUSCRITOS UTILIZADOS.

---

* Índice y siglas.

Índice de los títulos de la Compilación:

Tit. I: De sponsalibus et matrimonio p. 771 y ss.; Tit. II: De desponsatione impuberum, p. 812 y ss.; Tit. III: De clandestina desponsatione, p. 836 y ss.; Tit. IV: De sponsa duorum et econverso, p. 839 y ss.; Tit. V: De conditionibus appositis in desponsatione uel aliis contractibus, p. 848 y ss.; Tit. VI: Qui clerici uel uouentes matrimonium contrahere possunt, p. 855 y ss.; Tit. VII: De eo qui duxit in matrimonium quam poluit adulterio, p. 866 y ss.; Tit. VIII: De coniugio leprosi, p. 873 y ss.; Tit. IX: De coniugio seruorum uel disparis conditionis, 878 y ss.; Tit. X: De natis ex libero ventre, p. 884 y s.; Tit. XI: De cognatione spiritali et de filiis ante uel post compaternitatem genitis, p. 886 y ss.; Tit. XII: De cognatione legali, p. 891; Tit. XIII: De eo qui cognouit consanguineam sue uxoris uel sponsam sui consanguinei, p. 892 y ss.; Tit. XIV: De consanguinitate et affinitate, p. 898 y ss.; Tit. XV: De sobole suscepta ex secundis nuptiis, p. 904 y ss.; Tit. XVI: De frigidis et maleficiatis et impotentia coeundi, p. 907 y ss.; Tit. XVII: De matrimonio contra interdictum ecclesiae contracto, p. 914 y ss.; Tit. XVIII: Qui filii sint legitimi, p. 924 y ss.; Tit. XIX: Qui matrimonium accusare possunt uel testificari, p. 943 y ss.; Tit. XX: De divortiis, p. 954 y ss.; Tit. XXI: De dote post diuortium restituenda, p. 962 y ss.; Tit. XXII: De secundis nuptiis, p. 966 y ss.; Complementum ex Compilatione II lib. III, tit. 20: De conversione infidelium, p. 969 y ss.

Siglas y Abreviaturas

add.: addit (añade) / bis: repite palabra a frase / CDJ: Codicis Domini Iustiniani... (ver introducción p. 750) / Cod.: Codex Iustiniani / c. cp. cap.: capitulum (capítulo) / Coll.: Collatio / corrig.: corrigit (corrige, enmienda) / Dig.: Digesto / e.: eodem (el mismo: capítulo, libro...) / expun.: expungit, (cancela con punteo) / f. fls.: folio, folios / glos.: glossa, glossam, glossae, glossas (la glosa, las glosas) / in

I. INTRODUCCIÓN

1. LAS COMPILACIONES ANTIGUAS

A partir de finales del siglo XII fueron apareciendo diversas colecciones de letras decretales de los Papas, y entre ellas cinco Compilaciones, que, utilizando el sistema ideado por Bernardo de Pavía (Compilación I, entre 1188 y 1192¹), recogieron sucesivamente el que se denominaría *ius novum*, principalmente constituido por letras decretales de los papas, que fueron imponiéndose como la expresión ordinaria adoptada por la actividad normativa de los Papas. En un primer momento las Letras Decretales fueron añadidas como apéndice al Decreto², y más tarde, tanto antes de la Compilación I como después de ella, en colecciones propias con sistemas diversos, a las que se impuso, sin embargo, la ordenación sistemática de Bernardo, una vez su colección fue aceptada por la escuela de Bolonia. Su eminentemente clara y práctica distribución de los textos, según su contenido, en cinco libros, subdivididos éstos en títulos, tuvo gran éxito y prevaleció, siendo adoptada por diversos recopiladores en cinco compilaciones sucesivas.

Estas cinco Compilaciones, por el empleo del mismo sistema recopilatorio y expositivo, se convirtieron en una unidad moral, y recibieron la denominación de *Compilaciones Antiguas*, después que Gregorio IX promulgara su Liber Decretalium con carácter oficial, universal, único y exclusivo. Aquel hecho nuevo, la promulgación oficial de la colección del papa Gregorio, en cuya elaboración Raimundo de Peñafort utilizó el sistema ideado por Bernardo y aprovechó fundamentalmente el material recogido en las cinco Compilaciones, las relegó a documentos históricos, pero su contenido, recogido en el libro Gregoriano, constituye el origen de una sistematización del derecho canónico que perdurará a través de los tiempos.

---

prin.: in principio (al inicio) / in f.: in fine (al final) / Inst.: Institutiones Iustiniani / interl.: interlineas (entre líneas) / LCNA: Liber Constitutionum Novellarum Authenticarum (ver introducción p. 750) / l.: lex (ley) / lem.: lemma (lema, palabra glosada) / lib.: liber (libro) / marg.: in margine (al margen) / Nov.: Novellarum Constitutiones Iustiniani / om.: omittit (omite) / praeced.: praecedit (precede) / praem.: praemitit (pone delante) / prox.: proximus (el que sigue inmediatamente) / repe.: repetit (repite) / sublin.: sublineat (subraya) / suppl.: supplet (suple) / t.: titulus (título) / tr.: transfert: (traspone, pone detrás de) / un.: unum, unicum (uno, único) / v.: verbum (palabra, voz) / ///: raspadura del texto.

1. St. Kuttner, *Repertorium der Kanonistik*, Vaticano 1937 (Studi e Testi 71), 322.

2. Kuttner, l. c., 272 ss.

Las Letras papales recopiladas en las cinco Compilaciones son documentos, en que los Papas resolvían casos concretos o daban pautas para proceder en ellos. Tales resoluciones o normas de proceder no eran una exposición sistemática del Derecho Canónico, sino formulación y aplicación de principios canónicos a casos conflictivos, que se sujetaban a la jurisdicción de los Papas; práctica ésta que se extendió a todos los aspectos de la vida de la Iglesia, a partir del siglo XII, una vez superada la conocida como *Lucha de las Investiduras* y afianzado el poder de los papas y su influencia en todos los ámbitos de la vida social. Derivación y consecuencia de la cristianización, prácticamente conseguida, del espacio cultural de los pueblos de Europa, extendida desde el cabo Norte a las tierras de la Península Ibérica, que había vivido el esplendor católico de los últimos tiempos del Reino de los Visigodos (siglos VI y VII) y se encontraba entonces en pleno avance de la reconquista del poder musulmán.

Los textos decretales contenían el derecho aplicado, procedente de una única fuente, y por ello mismo con una tendencia unificadora y con autoridad suprema, pero no aportaban por su misma naturaleza una formulación sistemática del derecho canónico, ni eran fácilmente todos ellos reconducibles al sistema anterior, que había culminado literaria y académicamente en la obra de Graciano: *Concordia discordantium canonum*. Esta magna obra, de carácter privado, conocida como el Decreto de Graciano, la colección más completa de normas de la antigüedad cristiana, quedó desbordada en muchos problemas prácticos por las condiciones de la vida social de la Iglesia y el incremento de las instituciones eclesiásticas en pleno desarrollo. En efecto en las nuevas decretales se aprecia una evolución y progreso del derecho canónico vigente y ello explica que en un primer momento fueran insertándose como apéndice al Decreto, denominándose: *Decretales extravagantes* o *vagantes extra Decretum*.

Los maestros de las escuelas se vieron abocados al análisis y exposición del aquel cúmulo de resoluciones y mayormente a la búsqueda de una sistematización, que hiciera posible un tratamiento académico de las mismas y facilitara su enseñanza. Lo primero que se imponía para ello era recopilar de algún modo las dispersas decretales, pero no bastaba tener una colección lo más completa de las mismas, era necesario ordenarlas e intentar una sistematización lógica, atendidas las diversas materias y la coherencia tanto de los contenidos normativos, como de las instituciones jurídicas a las que estos hacían referencia.

2. EL VALOR DE LA COMPILACIÓN I

Este fue el mérito de Bernardo de Pavía, el haber utilizado una simple gran división, inspirado en el Derecho Romano, en cinco libros, que podían acoger de algún modo el material disperso en las innumerables decretales. La división en cinco libros tuvo la siguiente distribución temática:³

- Las fuentes del derecho en un sentido amplio, material y formal.
- Los procedimientos: ejercicio de la función judicial, y gubernativa.
- Las materias referentes al clero: funciones (enseñar, santificar), a los oficios (obispos, párrocos etc.), a los beneficios; y a los monjes.
- Los esponsales y el matrimonio.
- El derecho penal: delitos, penas y proceso penal de la Iglesia.

Cada uno de esos libros se dividió a su vez en títulos, con sus rúbricas, y en ellos cronológicamente se ordenaron las pertinentes decretales. De este modo no solo recogió y ordenó el más completo número de decretales extravagantes conocidas, sino que se elaboró una nueva forma de presentar el Derecho Canónico.

Tal división supuso un primer esfuerzo de comprensión (y si se quiere de delimitación) de la actividad normativa de la Iglesia desde la perspectiva del Derecho canónico. Y éste fue el primer valor, ya de por sí interpretativo, que supuso la primera Compilación y, cuya aceptación en el futuro, es indicativo de que canónicamente fue un acierto en aquel momento e, históricamente, fue un buen instrumento práctico en la sistematización del Derecho Canónico. De hecho el sistema se impuso, otras colecciones quedaron olvidadas, y las colecciones significativas siguientes adoptaron tal sistema.

---

3. El mismo Bernardo lo explicará en el prefacio de su “Summa titulorum”, *Bernardi Papiensis Faventini episcopi Summa Decretalium*, E. A. Th. Laspeyers, Ratisbonae 1860, 2: “Ordo agendi talis est: dividetur opus in quinque libros, in quorum primo tractatur de constitutionibus ecclesiasticis, de ordinationibus et officiis clericorum et de preparatoriis iudiciorum, in secundo de iudiciis et processu iudiciorum, in tertio de vita clericorum et rebus eorum, de statu monachorum et rebus eorum, in quarto de matrimoniis, in quinto de criminibus et poenis.”

3. LAS GLOSAS A LAS COMPILACIONES DEL IUS NOVUM

Pero los maestros, una vez tuvieron esta primera Compilación, como sucedió también con las siguientes (y otras de estilo diverso), iniciaron la propia actividad jurídico-canónica de carácter académico o científico, un trabajo interpretativo riguroso, inquiriendo las razones de las normas y disposiciones y los principios en que se fundan, examinando su equidad y su coherencia, criticando las cuestiones ambiguas o incoherentes, descubriendo lagunas, subsumiendo las normas concretas en principios generales y tratando de perfilar los distintos institutos jurídicos, que van surgiendo. Cada uno presenta sus propias sugerencias, y compone síntesis doctrinales. Todo ello lo harán comúnmente apoyándose en el Derecho Canónico antiguo y sirviéndose del Derecho Romano Clásico, que está viviendo un gran renacimiento.

En su conjunto los decretalistas elaborarán a lo largo del siglo XIII un sistema jurídico-canónico completo, que se conocerá como el Derecho Canónico Clásico, base de toda la evolución científico-sistemática del Derecho Canónico posterior.

Esta labor de los decretalistas, que se inició con los decretistas, comentadores del Decreto de Graciano, tuvo un primer momento, elemental y muy ajustado a las circunstancias, cuando aún no se conoce la imprenta ni el papel está vulgarizado, y cuyo contenido nos será transmitido por monumentos escritos admirables, los manuscritos en pergamino. Es lo que conocemos como las glosas: breves comentarios, llenos de citas, que sintetizan, sin grandes pretensiones literarias, el pensamiento de los decretistas y decretalistas. Las glosas son en los inicios meras palabras aclaratorias, a veces insertas entre líneas del texto; pero pronto se convierten en pequeños párrafos, escritos en los márgenes de los manuscritos, con una referencia a las palabras que son objeto de aclaración o comentario. Este esfuerzo mental tiene la virtud de producir sentencias concisas y a la vez claras, que sintetizan lo que se pretende comunicar y frecuentemente son una simple cita del Decreto o del Derecho Romano, que clarifica definitivamente la cuestión, otras son breves síntesis doctrinales y otras recogen las cuestiones disputadas, que nos evidencian que no todo lo que ellos aclararon para la posteridad fue siempre doctrina segura.

Todo el movimiento científico, en relación al *Ius Novum*, se desarrolló en una progresión unitaria, en particular por mor de la igual sistemática de las cinco compilaciones antiguas, que se fue acumulando y enriqueció la doctrina, la cual a la par, descubriendo

ambigüedades, cambios o abrogaciones, lagunas e imperfecciones, favoreció que textos decretales posteriores aportaran claridad y coherencia, y perfeccionaran los institutos jurídico-canónicos existentes y los nacientes. Fue una interacción favorable entre la doctrina y la acción legislativa. Este proceso evolutivo de superación y perfeccionamiento, a parte de otras graves razones,⁴ justificaría la decisión del papa Gregorio IX de disponer de una colección actualizada, que reuniera todo aquel acervo y expusiera el derecho vigente, excluyendo decretales superadas o suprimiendo lo inútil y superado de algunas de ellas y, si era necesario, se cubrieran lagunas. El *Ius Novum* dispondría de este modo de un texto oficial, como ordenamiento vigente de la Iglesia, que se debía enseñar en las escuelas y utilizar en los tribunales.⁵

Conocida y adoptada la Compilación I bien pronto aparecen glosas y comentarios parciales o totales sobre sus textos.⁶ Ya el mismo autor de la Compilación, Bernardo de Pavía, aportó sus propias glosas. De hecho existen glosas antiguas sobre la Compilación I, de las que no se conoce el recopilador, son como colecciones de glosas de distintos autores. En tiempo ya constatable, a partir de la década de 1190, famosos decretalistas escriben sus propios Aparatos de Glosas a la Compilación de Bernardo de Pavía; los más antiguos además de su autor, fueron Pedro Hispano y Ricardo Ánglico (Richardus de Lacy)⁷; posteriormente en la primera y segunda décadas del s. XIII también las escribieron: Alano, Lorenzo y Vicente hispanos, Guillermo Naso y Guillermo Vasco (W), Tancredo y Dámaso.⁸

En sus colecciones estos autores, junto a las propias, incorporan con frecuencia glosas notables de otros autores, indicando la autoría

---

4. En especial el disponer de un cuerpo jurídico con el derecho vigente común, ordenado y relativamente fácil de manejar, que garantizara la necesaria seguridad jurídica de los actos.

5. Así lo establece la Bula de promulgación de Gregorio IX: "Volentes igitur, ut hac tantum compilatione universi utantur in iudiciis et in scholis, districtius prohibemus, ne quis praesumat aliam facere absque auctoritate Sedis Apostolicae speciali."

6. Kuttner loc. cit. pp. 323-328.

7. Kuttner loc.cit. p. 324.

8. De los decretalistas Alano, Lorenzo hispano y Vicente hispano se conocen glosas parciales de la Compilación II; de ella también Tancredo y Dámaso compusieron Aparatos completos. Lorenzo y Vicente hispanos y Tancredo compusieron a su vez un Aparato a la Compilación III, que Tancredo escribió tras aparecer la Compilación IV, que utilizó en sus glosas. Parece que Vicente Hispano glosó también la Compilación IV, Kuttner loc.cit. p. 374; se trata del Ms de Rouen *706 [E. 54, fol. 255-297]. Sobre la Compilación V escribieron igualmente glosas Lorenzo y Tancredo.

de las mismas, y en sus comentarios van actualizando el derecho, teniendo especialmente en cuenta las Compilaciones sucesivas (la segunda de 1210-1212, la tercera de 1209 e incluso la cuarta de 1216-1217).

4. LA “GLOSA ORDINARIA”: LA OBRA DE TANCREDO DE BOLONIA

Entre todos los Aparatos a la Compilación I el Aparato de Tancredo fue el más famoso y divulgado, como lo demuestra el hecho de que sea su Aparato de glosas, del que exista el mayor número de manuscritos. Como el más valioso, recibió el calificativo de la Glosa Ordinaria.

Tancredo, nacido en Bolonia hacia 1185, frecuentó los estudios en dicha ciudad con el maestro Juan de Gales⁹ y fue discípulo, según su propio testimonio, de Lorenzo hispano y del legista Azón. En 1214 es profesor en Bolonia y en 1226 es canónigo y Archidiácono en la misma ciudad. Fue Hombre de confianza de los papas, y el papa Honorio III le mandó oficialmente también a él su Compilación (la V Compilación, de 1226 - 1227).¹⁰

El nombre y la actividad canonística de Tancredo está intensamente unido a las Compilaciones Antiguas, y sus “*Aparatus*” a la segunda y tercera Compilación son tenidos también como la Glosa Ordinaria a las mismas, además escribió también glosas a la IV y V Compilación. No fue ésta sin embargo su única actividad literaria, su más famoso tratado es el *Ordo iudiciarius*, que tuvo una decisiva influencia en el desarrollo del derecho procesal canónico posterior. Escribió además una completa *Summa de Matrimonio*, que fue actualizada, después de la publicación de las Decretales de Gregorio IX, por Raimundo de Peñafort.¹¹

Al estilo de otros decretalistas, que incorporaron glosas notables de diversos autores a los propios comentarios en sus Aparatos, también la *Glosa Ordinaria* de Tancredo a la Compilación I fue elabo-

9. Juan de Gales fue el autor de la Compilación II, en 1298.

10. “Nos quasdam epistolas decretales ... compilari fecimus et tibi sub bulla nostra ducimus destinandas.”, F. Laurin, *Introductio in Corpus Iuris Canonici*, 1889, p. 141.

11. I. Pérez de Heredia y Valle, *La Summa de Matrimonio de San Raimundo de Peñafort*, en “Magíster Raimundus, Atti del convegno per il IV Centenario della Canonizzazione di San Raimondo de Peñafort (1601-2001), 2-4 Aprile 2001, pp.111-163. Instituto Storico Dominicano, Facoltà de Diritto Canonico, Pontificia Università SanTommaso (Roma).

rada asumiendo las aportaciones de notables autores (indicando la autoría de las glosas), a las que añadió los comentarios personales, que constituyen la aportación más importante. Precisamente el gran valor de este Aparato se debe a la riqueza de las citas de los más famosos decretalistas, seleccionadas por el autor, y a la notable cantidad de aportaciones personales, en las que con frecuencia se enfrenta a cuestiones disputadas, que él resuelve con las propias opiniones.¹²

Aparte del uso de glosas de los Aparatos completos, existen glosas de otros autores, contenidas en las primitivas colecciones de decretales anteriores a las Compilaciones, y también glosas de autores, que no siguieron en sus colecciones el sistema de Bernardo.¹³ Las citas recogidas en la Glosa de Tancredo indican el gran conocimiento, que el autor poseía de la literatura canonística, que estaba produciéndose en su tiempo y, al mismo tiempo, muestran la diligencia con que compuso sus comentarios, atento no solo a las opiniones de los autores sino también, como él mismo indica,¹⁴ a las nuevas decretales, que iban modificando o ampliando la regulación de la disciplina eclesiástica.

El Aparato a la Compilación I fue escrito por Tancredo antes de 1215, pero el autor revisó posteriormente aquella primera redacción, completándolo con las constituciones de Inocencio III posteriores a 1210 y las constituciones del Concilio Lateranense IV (de 1215).¹⁵ Esta versión revisada es la que predomina en los manuscritos de la Glosa conocidos y, en opinión de Kuttner, fue hecha pública a la vez que el Aparato a la Compilación III, probablemente después de la muerte de Inocencio III y posteriormente a 1220¹⁶.

---

12. Juncker, Josef, *Summen und Glossen*, en *Savigny-Zeitschrift*, Kano. Abteilung, 14 (1925) 407².

13. Como las colecciones de Alano, de Gilberto y de Bernardo Compostelano.

14. En su Introducción a la Comp. III el mismo Tancredo se expresa así: “Nunc autem, docendi officio ad multorum instantiam reasumpto, praesentem tertiam compilationem cum diligentia, Domino favente, glosabo et constitutiones concilii proximi celebrati et iura a domino Innocentio III, post XII annum edita, tam in apparatibus a me factis quam in hoc quem ordinare dispono, diligentissime collocabo.”

15. Cuando se dispone a preparar su Aparato a la Compilación III (que fue elaborada por Pedro Beneventano y promulgada como colección auténtica por Inocencio III el 28 de diciembre de 1210) manifiesta, como vimos en la nota anterior, que espera añadir a este comentario y a sus Aparatos de las dos compilaciones anteriores las constituciones de Inocencio III posteriores a 1210 y las constituciones del Concilio Laterano IV, de 1215 (Compilación IV).

16. Kuttner loc. cit. p. 327 y p. 358.

5. TRANSCRIPCIÓN PARCIAL: LAS GLOSAS AL LIBRO IV DE LA COMPILACIÓN I

a) El texto de la Glosa Ordinaria a la Compilación I, que presentamos, no abarca la glosa a toda la Compilación, sino que se circunscribe al libro cuarto de la misma, es decir a las glosas al Libro cuarto: *De Sponsalibus et Matrimonio*. Esta limitación es ya un indicio de nuestro propósito, que no pretende dar el texto crítico en el sentido estricto, de la Glosa Ordinaria, sino una contribución al conocimiento y estudio del contenido de la Glosa y prestar una aportación y ayuda a una mayor y más ambiciosa investigación. El conocimiento de este texto es tanto más importante, porque se trata de las primeras reflexiones con carácter científico sobre el fenómeno del nuevo derecho posterior a Graciano y nos permite seguir en sus orígenes los intentos de construir un sistema jurídico coherente.

El texto tiene especial interés, porque precisamente los pasajes de las decretales, suprimidos en la colección oficial de Gregorio IX por superados, contenían aquellas glosas, que mostraron las carencias y ambigüedades, o discutieron puntos doctrinales y disciplinares, que fueron posteriormente clarificados o perfeccionados en decretales sucesivas. Y así, aunque se conocía la evolución de la doctrina y la disciplina, las glosas que plantearon los problemas, los discutieron y los clarificaron, fueron con los textos suprimidos relegados al olvido. Cuando posteriormente se suman glosas a las Decretales de Gregorio IX, aquellas glosas a la primera Compilación no se contemplan, ni pueden aparecer en su contexto original.

b) Existen aproximadamente cincuenta manuscritos con la glosa de Tancredo a la Compilación I, dispersos por todo el mundo¹⁷, no siempre de fácil acceso, ni todos son completos,¹⁸ y alguno de muy difícil lectura.¹⁹ Para la transcripción se han utilizado textos de buena factura y conservación, que se creyeron suficientes para la consecución razonable del texto. De seis de ellos daremos una descripción técnica al final de esta introducción.

c) Los manuscritos que hemos revisado tienen todos en las glosas citas de las decretales de la Compilación III, por lo que su texto hay que considerarlo perteneciente a la redacción revisada de Tancredo. Si bien es cierto que en estas citas aparecen con frecuencia variantes

17 Cfr. Kuttner loc. cit. pp. 329-344.

18 El MS "G", termina en Tit. II, cp. 9, en la edición p. 44.

19. Las glosas del MS de Córdoba, Archivo de la Catedral 22, tiene una caligrafía irregular y poco cuidada y una ubicación desordenada de las glosas, que la hacen prácticamente ilegible.

en los manuscritos leídos y existe alguna omisión. Muchas de estas diferencias tienen las mismas características de otras variantes y seguramente las mismas causas, pero en su conjunto son fácilmente reconocibles y explicables.

d) El hecho de que Tancredo reuniera las glosas de notables cano-nistas dificulta la edición crítica de la misma, al no existir ediciones críticas de los Aparatos de glosas de esos autores, como muy certe-ramente me observó Kuttner en una lejana conversación personal, cuando trabajaba yo en el estudio del libro segundo de la Glosa Or-dinaria a la Primera Compilación. Pero tampoco este hecho, según el mismo Kuttner reconoció, nos puede privar de disponer del con-tenido de Glosa tan importante para el estudio, que supone además un positivo soporte a un trabajo más ambicioso; en efecto presentar un texto técnicamente aceptable de la glosa ayudará sin duda, tanto a la investigación y estudio de los distintos autores aludidos, como a la posible edición crítica de la obra de Tancredo. No solo está en juego el texto mismo de las glosas, al que con el estudio de diversos manuscritos se puede llegar con una notable verosimilitud, sino tam-bién el deslindar la autoría de las glosas, atribuida frecuentemente a distintos autores, centrando así otro de los puntos que exigen una clarificación, y acceder a un mejor conocimiento del modo de hacer de Tancredo.

Siendo la Glosa de Tancredo la que más difusión tuvo, el poseer un primer texto de la misma, en el que se constaten las variantes, tanto en el texto como en la atribución del mismo, es sin duda un principio aprovechable en una tarea a tan largo plazo.

6. NUESTRA EDICIÓN

a) Las precedentes consideraciones no quieren justificar ni pro-bar nada, ni prescindir o minusvalorar una edición estrictamente crítica, que no se pretende y, en el estado actual de la investigación, es a nuestro juicio, prácticamente impensable, ni tampoco fingir un texto ideal, que nunca existió en un concreto manuscrito. Asumir en este modesto primer intento como base el texto de un concreto manuscrito, como se pretendió en un principio, constituye un en-torpecimiento para la finalidad de esta publicación, tratándose de un libro de múltiples aportaciones y citas. Era básico ofrecer una lectura sin trabas innecesarias; una lectura coherente y fácil sería entorpecida por multitud de variantes, que aparecen también en los

mejores manuscritos revisados.²⁰ Cuando las frecuentes variantes son importantes, la lectura y el uso de un texto, por la obligada atención a constatar y corregir errores, omisiones, saltos de texto, citas falsas etc., se dificulta, y se diluye el provecho y utilidad del texto.

b) Esta edición de la Glosa Ordinaria al libro IV de la Compilación I, tiene una pretensión más modesta, se trata más bien de ofrecer y facilitar a estudiosos y a estudiantes de derecho, un texto notable, cuidadosamente conseguido, de una elaboración científica originaria, aparecida en el primer momento de la elaboración y sistematización del Ius Novum, debida a un reconocido autor, que él mismo realizó sin duda con un serio sentido recopilador,²¹ de la que interesa:

- ante todo el contenido doctrinal y la elaboración doctrinal;
- junto a ello conocer un método de trabajo y de conocimiento de las fuentes (de un canonista excepcional), en la búsqueda y discusión racional de las soluciones en cuestiones disputadas;
- y a través de ello apreciar y aprender la selección crítica de la mejor doctrina, y el aprovechamiento de las aportaciones de los grandes canonistas de la época.

Por ello lo que se ha cuidado ante todo es dar el texto que, desde los manuscritos estudiados, sea el más conforme verosímelmente con la obra escrita por Tancredo. De todos modos no hay que llevarse a engaño; es posible que alguna glosa no se corresponda exactamente con el texto del decretalista citado, por posibles errores de transmisión, pero ello también es posible que sea debido a cómo la tomó el mismo autor de la Glosa Ordinaria, que las pudo abreviar o unir y sintetizar.²²

---

20. Exponemos, como ejemplo de perplejidad posible, un texto, que da una doctrina clara por las citas, pero contorsionada, hasta diversas lecturas contrarias; en Comp. I 4 1 19, p. 28, línea 61-62, leemos:

“(Metus) Distinguitur tamen de persona, cui infertur, *ut minor metus excuset feminam quam masculum*”,

De cuya última frase se dan las siguientes variantes:

A - “quod nec *minor* metus excuset hominem quam feminam”
 B - C “ut *minor* metus excuset *tam* feminam quam masculum”
 D - K “ut *nec metus magis* excuset feminam quam masculum”
 E - “ut *minor* metus excusat feminam quam masculum”
 F - “ut *minor* metus excuset feminam quam masculum”
 G - “ut *minor* metus excuset *tam* masculum quam feminam”
 H - “ut nec metus excuset feminam”

21. También Tancredo trabajó con escritos, de los que se tuvo que fiar, y lo hizo sin duda con espíritu crítico, dato que hace más comprensible nuestro intento.

22. El texto (definitivo) de la Glosa Ordinaria debería quedar lo más aproximado a como salió de la mano de su autor, incluidas las variantes con los textos de los autores citados, y con las debidas anotaciones aclaratorias.

Las variantes

Junto al texto la edición ofrece en los cuadros, que siguen en cada página al texto de las glosas, las múltiples variantes de los distintos manuscritos. Si bien es verdad que algunas variantes apenas tienen importancia, se han recogido prácticamente todas, porque en ellas se revela la calidad de los manuscritos y pueden conducir a descubrir dependencias y elaborar un árbol genealógico de los manuscritos.

Las citas jurídicas del Derecho Romano y Canónico

En el apartado de notas a pie se descifran y ofrecen, en la forma moderna de citación, las numerosísimas citas antiguas de fuentes jurídicas canónicas y del derecho romano, para facilitar la lectura y como ayuda para estudio del texto.

Las correspondencias de las fuentes canónicas están referidas, a la edición en dos volúmenes del *Corpus Iuris Canonici*, de Aemilius Friedberg, Graz 1955.

Las citas de las Instituciones de Justiniano, del Digesto, del Código de Justiniano y de las Novelas se refieren a la edición: Mommsen Grüger, Schöll-Kroll, Berolimi a. MDCCCLXXII-MDCCCXCV.

Para las “Authentica” nos hemos servido, sin embargo, de dos volúmenes de una antigua edición:

Vol. I. *Codicis Domini Iustiniani, editio postrema, constitutiones imperiales complectentis*, cum Acursii commentariis et doctissimorum viorum annotationibus, Libri IX priores. Venetiis, [Società dell’Aquila], MDXCI,

Vol. II. *Volumen legum parvum, quod vocant, in quo haece insunt tres posteriores libri Codicis D. Iustiniani, Sanctissimi Principis, eadem cura qua priores novem emendati...; Liber Constitutionum Novellarum Authenticorum...* (y otras fuentes jurídicas, que aquí no interesan).

Omnia commentariis Antonii Contii apud Bituriges iuris professoris ordinarii illustrata, & sedulo recognita. Venetiis, MDXCI.

El *Liber Constitutionum*, forma parte del volumen II con propia paginación.

La razón de esta elección es doble: por una parte las “Authentica” que modifican el Código se mencionan in situ (Volumen I o II); y en segundo lugar el *Liber Constitutionu* ofrece el elenco de las “Collationes”, divididas en títulos, con los textos de las “Authentica”.

El primer volumen lo citaremos con la sigla CDJ I ó II y la página.

El segundo lo citaremos con la sigla LCNA, y la paginación propia.

Las referencias a las Compilaciones

El texto de la Glosa contiene también continuas referencias y citas de las cuatro primeras Compilaciones Antiguas, el modo, sin embargo, de citarlas no es uniforme, incluso no lo es en el mismo manuscrito, si bien se mueve dentro de las siguientes formas:

La *Compilación I* se cita: “supra” o “infra”; y a ello se añade “e.”, si el capítulo citado pertenece al mismo título, “c. prox” o “sequens c.”, si al siguiente capítulo; en otros casos sigue el correspondiente título y el inicio de la decretal.

La *Compilación II* se cita: “infra...lib. ii”, o “extra ii”, que precede o sigue al título y al inicio de la decretal.

La *Compilación III* se cita asimismo: “infra...lib. iii” o “extra iii”.²³ Con alguna frecuencia se omite la referencia “lib. iii”.²⁴

La *Compilación IV*:

En contadas, pero muy notables ocasiones, se asumen también decretales o textos, que corresponden a la Compilación IV, con diversas modalidades:

- “infra constitutio domini Inocentii iii”,
- “ut in constitutione (domini) Innocentii (iii)”,
- “ut Constitutio concilii” (“in constitutione concilii”),
- “melius in constitutione Innocentii”.²⁵

Algunas particularidades

Debido a variantes en los mismos textos de las decretales,²⁶ puede una palabra glosada no existir en un manuscrito, y la glosa aparecer en él bajo otro lema.²⁷

23. Un ejemplo en que aparecen las tres primeras Compilaciones citadas, se da en tit. II, c. 13 “Atestationes”, glosa a la voz “testes” (p. 46, líneas 13 -14):

- supra de testibus, Causam (= Compl. I),
- infra de testibus, Series, lib. ii (= Compl. II).
- infra de testibus, Ex tenore, lib. iii (= Compl. III)

24. La simple indicación “infra” o “extra” podría confundirse con una referencia a la Compilación I.

25. Además de las múltiples variantes, se dan, en los diversos manuscritos, frecuentes omisiones de estas citas. En algún caso la referencia está diversamente ubicada: en H la cita al final del, tit. XV, c. 1, nota 6, p. 97, está en el c. 2, del mismo título, al final de la glosa a la voz “disolvi”, p. 98, línea 25.

26. Estas variaciones pueden comprobarse en sel aparato crítico de la edición del Corpus Iuris Canonici de E. Friedberg.

27. Un ejemplo: tit. VI cp. 1, voz “non possunt”, p. 62, línea 3; tit. XVII, cp. 2 voz glosada “ipsi”, p. 107, línea 18.

Si un título de las decretales tiene capítulos con el mismo inicio, el guarismo “i” puede servir para indicar que se trata del primero de ellos²⁸.

Cuando en el texto de la decretal se repite la misma palabra, pueden producirse confusiones; se ha procurado en estos casos seguir la lectura más coherente y en lo posible dar las lecturas diversas.²⁹ Así como cuando una misma palabra tiene dos glosas, y se repite el lema.

Se da también el caso en que una glosa aparezca en un manuscrito dividida en varias.³⁰

Los glosadores citados

La glosa Ordinaria recoge las opiniones de numerosos autores, que aparecen unas veces citados al final de la glosa como autores o inspiradores de la misma y otras en el cuerpo de la misma. En ambos casos las variantes son frecuentes, incluso no faltan textos atribuidos a varios autores.³¹ Al final de la glosa los nombres suelen darse abreviados, en el cuerpo en cambio aparecen frecuentemente con el nombre completo. Una ambigüedad se da en el caso de la letra “b” (o “B”), que puede referirse a Bernardus Papiensis o al Compostelano.

Los autores citados al final de las glosas en el Aparato de Tancredo a este libro cuarto de la Compilación I son los siguientes:

Alanus: A, ala, al, a

Bernardus Papiensis: B, b.

B. Compostelanus: B, b

Laurentius Hispanus: L, laur, lau, la, l..

Menendus Hispanus (Melendus)

Petrus Hispanus: P, p.

Raimundus de Peñafort (²) R, r.

Ricardus Anglicus (de Lacy): Ri, R, r.

Tancredus Boloniensis: tan, ta, t.

Vincentius Hispanus: Vinc, vic, v.

28. Así en tit. II, c. 9, glosa a la voz “separari”, p. 43, línea 50, en la cita “supra de sponsalibus, Ex litteris”, F añade al margen “i” para indicar que se trata de Comp. I 4 1 6 (y no de: I 4 1 9).

29. Ver tit. I, cp. 14, pp. 21-22.

30. La glosa a la voz “Metropolitane” en tit. XI, c. 4,” está en “F” dividida en tres bajo distintos lemas, p. 85, línea 39 ss.; y en tit. XV, c. 2, la glosa a la voz “probari”, está en “A” dividida en dos, bajo distinto lema, p. 100, línea 31 ss.

31. En su mayor parte las glosas están atribuidas a Tancredo (t.), y un notable número aparecen sin atribución ninguna o con la atribución de algún manuscrito a Tancredo.

Junto a estos autores, son además citados o mencionados en el mismo texto de las glosas otros autores, con sus opiniones o doctrina, que es aceptada o discutida. Y son los siguientes:

Albericus, Albertus, Azo (y aç.), Bandinus, b (Bernardus), Cardinalis, Damasus; Ho (?), Hugus (Hugutius), Johannes Galensis, Melendus, Petrus Hispanus, R (Richardus).

El haber constatado las discrepancias de los manuscritos en este punto, contribuye a nuestro juicio, a avanzar en el conocimiento de la autoría de cada glosa y de la autenticidad del texto de Tancredo. Estas discrepancias por otra parte no empecen que, el texto, la doctrina o el raciocinio conceptual y el discurso jurídico, sea un valor histórico y positivamente aprovechable.

II. DESCRIPCIÓN DE MANUSCRITOS

LOS MANUSCRITOS INVESTIGADOS HAN SIDO NUEVE:

A: Vaticano lat. 2509

B: Vaticano lat. 1377

C: Vaticano: Ottob. lat. 1943

D: Vaticano: Urbinate lat. 1781

E: Vaticano: Borgh. 264

F: Vaticano: Chis. E VII 207

G: Paris: Biblioteca Nacional, lat. 15.398

H: Paris: Biblioteca Nacional, lat. 15. 399

K: Paris: Biblioteca Nacional, nueva adquisición 2127

Por su interés damos la descripción de los seis primeros manuscritos, de la biblioteca Vaticana; de los tres restantes utilizados, de la Biblioteca de Paris, por diversas circunstancias, daremos solamente una breve noticia.

LOS MANUSCRITOS DE LA BIBLIOTECA VATICANA:

VATICANO LAT. 2509

A³²

s. XIII origen francés

<I >³³ 310 fls. perg. 380 x 240 mm; (10) cuaternos, (1) penta, (1 -1f.) binario,³⁴ (5) cuaternos, (1) terno,³⁵ (21) cuaternos,³⁶

1-1f.) binario³⁷ (= 310 fls.); numeración a mano en margen superior derecha.

A dos columnas (caja) 183 x 105 mm; líneas 48, pautadas; glosa en los cuatro márgenes, letra menor; fls. 57v, 93v y 310v en blanco.³⁸

Encuadernación en piel roja del s. XIX 398 x 250 mm; en el lomo, en oro, escudo de Pio IX, VAT, 2509 y escudo de Aloisius Lambruschini; dañado el texto, menos la glosa en f. 310r; rasgados los fls. 186, 194.

Contenido

1. f. 1ra-93rb < Bernardus Papiensisa. Compilatio I >

Rubrica) Incipit liber primus

(Rubrica secunda praem. ante prefationem, cum signo mutationis loci)³⁹. De constitutionibus

(Textus) Canonum statuta ab omnibus custodiantur. (finis) si lupus oves comedit et pastor nescit.

(Colophon) Hic liber est scriptus qui (sic).

32. Reinhard, Elze, l.c. II 82-3; S Kuttner, *Repertorium*, 343, 354, 368, 381, 457 ss; Florio, *Inventarium librorum latinorum Mss Bibliothecae Vaticanae*, T. IV, p. 112.7.7

33. Este folio, adherido al de encuadernación, ambos de papel, no está numerado, y presenta un sumario del contenido del volumen: Compilación I de Bernardo Papiense, Compilación II, sin mencionar autor, Compilación III de P. Beneventano, las tres cum glossis Vincentii, Alani, Laurentii, Tancredi, Joannis et Rogerii y Compilación IV cum glossis Joannis el aliorum.

34. En el tercer folio de este cuadernillo termina la Compilación I, f. 93r'; el vuelto esta en blanco; el cuarto folio se aprecia cortado y pegado.

35. Con este cuadernillo termina la Compilación II: la segunda y tercera hojas son enteras, la primera son dos folios pegados.

36. En el f.275v termina la Compilación III, que curiosamente termina: *Explicit liber iste batchasana omnium*.

37. El cuadernillo tiene el último folio cortado; la Compilación IV termina en el folio tercero del cuadernillo, f. 310r.

38. En realidad tiene dos líneas en letra posterior débil, referente a pagos o deudas.

39. El lugar correcto es después de la introducción y así lo indica un signo indicativo del mismo.

2. f. 1ra-93rb < Tancredus Bononiensis. Apparatus in compilationem I >

(Prefatio) Formauit dominus hominem ad imaginem et similitudinem suam

(Textus) Iuste iudicate, v. faciem, id est super faciem, sed cuncta rimari debet

(Lemma ultimum) Quamuis cause, v. nescit, (finis) ut qui dolum allegat ipsum probaree debet ff. de probationibus l. quotiens & qui dolum

(Subscriptio) Vinc.

(Colophon) Explicit

Además contiene:

Compilación II con la glosa ord. de Tancredo, fls. 94ra-139vb.

Compilación III con la glosa ord. de Tancredo, fls. 140ra-275rb.

Colección Romana de Bernardo Compostelano, excerptum, f. 278vb.

Compilación IV de J. Teutónico con su glosa, fls. 276ra-310ra.

Final de todo el libro:

(Textus) T. De regulis iuris. Nouimus expedire (finis) < >⁴⁰ non committat.

(Apparatus) Nouimus v. penitentiam, magis rigidum cum eo agis. de falsariis ad falsariorum.

En la Compilación I las decretales derogadas (particularmente después del libro de Gregorio IX) están marcadas con va-cat.⁴¹

Letra, texto y glosa, gótica, tinta negra. Todo el MS parece de la misma mano. Cada compilación se inicia con letras grandes en oro sobre fondo azul o rojo, la capital muy adornada y alargada a toda la caja. Los inicios de los libros en letras alargadas en azul y rojo alternando y adornadas, otras capitales en dichos colores alternando y con finos prolongados adornos del color contrario. *Incipit* de los libros y rúbricas de los títulos en minúsculas rojas, normalmente en el espacio del texto, muy excepcionalmente en el margen. Los *explicit* de las compilaciones en letra minúscula mayor y en negro.⁴²

Para las glosas se utilizan lemas, subrayados en rojo o en negro o punteados debajo al inicio y final del mismo, que alguna vez fallan;

40. Parte deteriorada del texto.

41. Ejemplos de ello en f. 1ra Pervenit, f.2ra Si quis, f. 17va-b.

42. Curioso el *explicit* de esta Compilación: explicit liber iste balthasana (i) omnium.

muy excepcionalmente utiliza signos. Las glosas inician línea, pueden estar corridas. No siempre en el orden de las palabras en el texto, utilizando para las largas los márgenes superior e inferior. Utiliza claves para las divisiones.

Autores citados: ala al a; B b; laur lau lat la; P p; R; ta t; vinc vin.⁴³

VATICANO LAT. 1377

B⁴⁴

s. XIII norte de Italia

< I > 318 fls. perg. 396 x 220 mm; (1) simple (primer folio sin numerar),⁴⁵ (12) cuaternones, (1) penta⁴⁶, (21) cuaternones,⁴⁷ (1) binario,⁴⁸ (1) simple,⁴⁹ (4) cuaternones, (1) binario,⁵⁰ + 1f. (= 318 fls.);⁵¹ numeración margen inferior derecha, estampilla,⁵² existe otra numeración independiente de cada una de las compilaciones.⁵³

43. Alguna anotación ortográfica

Usa alguna vez: sed; Co (=Cod. Iust.); nil; mi (=mihi); nunquid o abreviado; ti+vocal frecuentemente ci; clamdestine (o abreviado); n ó m ante de b p

44. Reinhard, Elze, *A Cathalogue of Canon and Roman Law Manuscripts in the Vatican Librery*, 2 Vls., Vaticano 1986-7, aquí I p. 153; Aem. Florio, *Inventarium librorum latinorum Mss. Bibliothecae Vaticanae*, T. III p. 92; S. Kuttner, *Repertorium*, 343, 353, 368, 381, 457.

45. De estos dos folios el primero está sin numerar < I >, debió ser el folio pegado a las pastas en una encuadernación primeva; el segundo, con el escudo de Gregorio XIII, lleva el número 1 de estampilla, pero sin número de la numeración independiente de la Compilación I.

46. Cuadernillo falsamente de cinco, pues es cuaternón, al que se ha cosido después del primer folio una hoja, cuyo primer folio contiene la tabla de la Compilación I y el segundo está en blanco. La Compilación II se inicia después de esos dos folios en la segunda hoja real del cuaternón.

47. La Compilación II finaliza con el quinto cuadernillo de este grupo, f. 145 v; el f. 146 contiene las tablas y el f. 147r-v en blanco.

48. Con este cuadernillo termina la Compilación III, final f. 279v.

49. El primero de estos dos folios (f. 280) contiene la tabla de la Compilación III, el segundo (f. 281) está en blanco.

50. En el folio cuarto de este cuadernillo termina la Compilación IV, f. 317r; el 317v está en blanco.

51. f. 318r tabla de la Compilación IV, el 318v está en blanco.

52. Esta numeración se inicia en el segundo de los folios en pergamino, que componen la doble hoja que precede al MS y que contiene el escudo de Gregorio XIII, el primero no tiene numeración < I >, a ambos les precede la hoja de encuadernación de papel.

53. Esta numeración no afecta a los folios que preceden al MS. Compilación I f. 2-100 (f. 99= pp.195-6: tabla, f. 100 en blanco); Compilación II f. 101-147 (pp. 1-94; f. 146r-v tabla, f.147 en blanco); Compilación III f. 148-281 (f. 280r-v tabla,

A dos columnas (caja) 216 x 120(126) mm, líneas 46-49, pautadas; glosa en los cuatro márgenes, letra menor; tiene, con letra del s. XVI, tablas de las compilaciones en orden alfabético y con indicación de página;⁵⁴ fls. <1r-v>, 100r-v, 147r-v, 219v, 281r-v, 317v, 318v en blanco; f.2r margen inferior: 1377.

Encuadernación en piel roja del s. XIX, cantos dorados; en el f. 1r tiene a toda página el escudo de Gregorio XIII en color y decorado con una guirnalda, y en el reverso una dedicatoria fechada el 15.4.1578, firmada por el referendario Johannes Andreas Caligarius;⁵⁵ en el lomo en oro escudo de Pio IX, VAT, 1377 y escudo de Aloisius Lambruschini; en el libro IV de la Compilación I escritura deteriorada en fls. 63v, 64r, 65r-v, 66r-v, 67r, 68v, 71v, 73v, 74r, 79v, 70r; fls. rasgados 49, 95, 109, 126, 130, 148, 157, 160, 161, 167, 175, 181, 183, 191, 196, 198, 199, 202, 208-12, 216-7, 230, 243, 248-50, 253-4, 256, 259, 262, 278, 285, 287, 291, 300-1, 311.

Contenido

1. f. 2ra-98va < Bernardus Papiensis. Compilatio I >

(Rubrica) Incipit breuiarium extrauagantium Bernardi prepositi Papiensis

(Prefatio) Iuste iudicate filii hominum et nolite iudicare...

(Rubrica textus) Canonum statuta ab omnibus custodiantur et nemo. (finis) si lupus oues comedit et pastor nescit

2. f. 2ra-98va < Tancredus Bononiensis. Apparatus in Compilationem I >

(Prefatio) Formauit deus hominem ad ymaginem et similitudinem suam.

(Textus) *Iuste iudicate, v. faciem*, id est super faciem sed omnia rimari debet

(Lemma ultimum) *Quamuis causa, v. nescit..* (finis) ut qui dolum allegat ipsum probet ff. de probationibus (in: expunxit) quotiens § qui dolum.

(Subscriptio) Vi.

Contiene además:

Compilación II y glosa ordinaria de Tancredo, fls.101ra-145rb.

f. 281r-v en blanco); Compilación IV f.282- 318 (pp. 1-71+ tres s/n.; 317v en blanco, 318r tabla, 318v en blanco).

54. Las tablas están respectivamente en los fls. 99r Comp. I, 146r-v Comp. II, 280r-v Comp. III, 318r Comp. IV

55. En 1579 fue nombrado obispo de Bestimoro.

Compilación III y glosa ordinaria de Tancredo, fls. 148ra-279rb.
 Compilación IV y glosa de J. Teutónico, fls. 282ra-317rb.

Final del volumen:

(Texto) Liber V. Tit. De verborum significatione, c. Nouimus expedire.. (finis) ut commissa defleat el flenda ulterius non committat.

(Apparatus) Nouimus, v. penitentiam, magis rigidum cum eo agatur s. de falsariis ad falsariorum (Subscriptio) Jo.⁵⁶

Letra, texto y glosa, gótica, tinta marrón y en glosa también negra. Los inicios de las compilaciones y de los libros en letras largas azules y rojas, alternando, con adornos; las demás capitales rojas o azules alternativamente, con adornos del color distinto. Los *incipit* de los libros y las rúbricas de los títulos en minúsculas rojas, en el espacio del texto, raramente en los márgenes. En el margen superior indicación del libro (recto cifra, reverso L) en rojo y azul.

Utiliza para las glosas signos; las glosas no siguen rigurosamente el orden que tienen las palabras glosadas en el texto; glosas largas son desplazadas a márgenes superior o inferior; en general inician línea, aunque se dan también las corridas; en las divisiones utiliza claves con rayas y puntos dirigidos a los miembros de la división.

Autores citados: alanus ala a; b; Damasus;⁵⁷ lau la l; P; R; Tancredus t; vic vi.

OTTOB. LAT. 1943

C⁵⁸

s. XIII, del norte de Italia

57 fol⁵⁹. perg. 413 x 270 mm, (2) penta., (1) terno, (2) penta., + 1 f.,⁶⁰ (1) penta. (= 57 fls.); numeración a mano en margen superior derecha, omitido el f. 46⁶¹.

56. Siguen otras glosas correspondientes a textos de decretales precedentes, materialmente la última glosa es: v. occasione (finis) nec obstet xxiii q. v. cum homo et c. de occidendis (C.23 q. 7 c. 27 y c. 8).

57. Aparece sin abreviar en l. III, ti. De Iure Patronatus, c. Ex litteris, v. obtineat.

58. S. Kuttner, *Repertorium* 344, 457.

59. Folios de encuadernación anterior y posterior, de papel; n. 56 del último f. erróneo por omisión del f.46.

60. El f. añadido al inicio del último cuadernillo es el deteriorado y sin numerar.

61. Este folio tiene graves deterioros, faltándole parte notable del ángulo superior derecha.

A dos columnas (caja) 230 x 125 mm, líneas 51 pautadas; glosa en los cuatro márgenes, letra menor pero en las pautas; f. 57v(56) en blanco.

Encuadernación en pergamino 422 x 285 mm, en el lomo el escudo de Pio IX, en oro; gravemente deteriorado f. 46, sin numerar, manchas que afectan a los textos fls. 1-3 y 8-11, otros deterioros y manchas no afectan a los textos.⁶²

Contenido

1. fol. 1ra-56rb < Bernardus Papiensis. Compilatio I >

(Rubrica) Incipit breuiarium extrauagantium magistri bernardi papiensis prepositi.

(Prefatio) Iuste iudicate filii hominum...

(Rubrica) De constitutione

(Textus) Canonum statuta ab omnibus custodiantur...(finis) si lupus oues comedit et pastor nescit.

(Colophon) Expliciunt prime decretales domini C. Sidon(ensis) Episcopi.

2. fol. 1ra-56rb < Tancredus Bononiensis. Apparatus in Compilationem I >

(Prefatio) Formauit deus hominem ad ymaginem et similitudinem suam.

(Textus) Iuste iudicate, v. faciem, id est super faciem sed cuncta rimari debet

(Lemma ultimum) Quamvis, v. nescit, (finis) ut qui dolum allegat ipsum probet ff. de probationibus l. quotiens & qui dolum.

(Subscriptio) Vic.⁶³

Los libros II y III están incompletos y parte de los folios que corresponden al III están desordenados, afectados quedan los fls. 22 al 26 inclusive. El l. II termina en el t. (19) De sententia et re iudicata, tercera línea del c. 2 Sententia, f. 21vb. El l. III es correcto a partir del t. (33) De iure patronatus, f. 27v; falta desde el inicio al t. 5 inclusive y desde el t. 6 al t. 33 unos faltan y otros están fuera de lugar.⁶⁴

62. En el f. 1r margen superior izquierda en letra humanista: Cod. Ottob; en el inferior derecha: 1943 Ottoboni.

63. El f. 57r (56) está todo el utilizado. En el margen inferior de 57rb (56) a la última glosa real del texto siguen unas glosas, que pertenecen a textos en 57ra (56) De regulis iuris. Omnes res, v. dissoluat (finis) idem in ordine et honore (interl.: et baptismo) xv q. vii episcopus solus (C. 15 q. 7 c. 7) i q. i quod quidam (C. 1 q. 7 c. 97). Vic. Estas son materialmente las últimas palabras del volumen.

64. Los títulos 6, 7, 8 y 9 están en el f. 26r-v; los títulos 10, 11, 12 en el f. 23r-v; los títulos 13 al 24 se omiten; los títulos 25, 26 en los fls. 22rb-v y 25r-v; los títulos 27 y 28 se omiten y los títulos 29, 30, 31, 32 en el f. 24r-v.

Letra, texto y glosa, gótica, tinta marrón. Todo el MS es de la misma mano, a excepción de lo que sigue. En el l. I, f. 7r, se suplen en margen inferior rúbrica y cánones de los títulos:⁶⁵ De obligatis ad ratiocinia (ordinandis vel) non ordinandis y De corpore viciatis ordinandis vel non, el texto de los cánones es de otra mano.

Las palabras iniciales de los cuatro libros en letras largas y adornadas, alternativamente rojas y azules; las demás capitales, menores, azules y rojas con adornos en el color contrario, alternando, aunque no rigurosamente. El *incipit* inicial, los de los libros y las rúbricas de los títulos en minúsculas rojas, en general sin salirse del texto.⁶⁶ En el margen superior en letras grandes, en rojo y azul, indicación del libro (verso L, recto cifra).⁶⁷

Se utilizan signos para las glosas, que alguna vez se omite en texto o glosa; precede a la glosa el signo de párrafo. Las glosas corridas, sin iniciar línea. En las divisiones temáticas utiliza claves y dirige a cada término de la división una raya ondulada en rojo. Sigue el orden del texto, alterado en las largas, que traslada a margen superior o inferior. Completa las líneas con cenefillas rojas.

Autores citados: ala, b, Hug, la, p, P yspan, R, t, Vic,

URBINATE LAT. 1781

D⁶⁸

s. XIII (Stornajolo: XIV), norte de Italia

118 fol.⁶⁹ perg. 371 X 260 mm (tapas) 360 X 252 mm (7) pent...(1) quaterno, (4) penta; numeración a mano margen superior derecha; repite f. 4 (así el último f. 117).

A dos columnas (caja) 180 x 110 (115) mm, líneas 52-54 pautadas, glosas en los cuatro márgenes y letra menor;⁷⁰ f. 118v (117v) en blanco. En f.1r margen inferior en oro y azul escudo (30 mm) de la casa gentilicia Fridericiana minor.

65. En Friedberg, *Quinque Compilationes Antiquae necnon Collectio canonum Lipsiensis*., Lipsiae 1882, son el t. 11 y t. 12.

66. El *incipit* del l. IV al margen; los títulos son completados en líneas inferiores o rara vez en el margen.

67. En el f. 1r, margen superior: Liber (letras grandes en rojo), Primus Iuste (letras mayores alternando azul y rojo, adornadas).

68. Cosimus Stornajolo, *Codices Urbinate latini*, 4 Vol., Roma 1909 ss., aquí I, p. 180; S. Kuttner, *Repertorium*, 344, 354, 457.

69. Folio de encuadernación anterior y posterior.

70. Muy frecuentemente el margen inferior está en blanco.

Encuadernación en piel (perg.) verde 371 x 260 mm; cantos dorados; en el lomo en oro la cifra 244, VRB y el escudo de Alejandro VII, repetido.⁷¹

Contenido

1. f. 1ra-77vb < Bernardi Papiensis. Compilatio I >
 (Rubrica in summa pagina) Pars Secunda Extravagantium.⁷²
 (Prefatio) Iuste iudicate⁷³ filii hominum et nolite iudicari..
 (Rubrica textus) De constitutionibus
 (Textus) Canonum statuta ab omnibus custodiantur.. (finis) si lupus oues comedit et pastor nescit.
2. f. 1ra-77 vb < Tancredus Bononiensis.Apparatus in compilationem I >
 (Prefatio) Iuste iudicate filii hominum. formauit deus hominem ad ymaginem et similitudinem suam.
 (Textus) Iuste iudicate, v. faciem. id est super faciem iudex enim cuncta debet rimari..
 (Lemma ultimum) Quam diu,⁷⁴ v. pastor nescit (finis) ut qui dolum allegat ipsum probet ff. de probationibus l. quotiens & qui dolum.
 (Subscriptio) Vinc.

Contiene además

La Compilación II⁷⁵ con la glosa ord. de Tancredo, fls. 79r(78)-118r(117r).

Letra, texto y glosa, gótica, tinta negra. El MS es todo de la misma mano. Las palabras iniciales de cada compilación en letras grandes en oro sobre fondo azul o rojo, y la capital muy alargada con adornos. Las palabras iniciales de cada libro igualmente largas en azul y rojo alternando. Las demás capitales azules o rojas alternando, con adornos prolongados del color opuesto. *Incipit* de libros y rúbricas de los títulos (con frecuencia escalonados disminuyendo al final de las líneas inferiores) en minúsculas en rojo sin salirse del

71. Ejemplar de buena ejecución y en buen estado de conservación. En f. 1r margen superior izquierda la cifra 244, como la cifra del lomo, que alude a una antigua catalogación; en margen derecho en letra humanista: Edidit Antonius Augustinus in libro antiquarum collectionum canonum, p. 2.

72. En letras latinas, iniciales mayúsculas, tinta negra.

73. En el texto normal repite: iudicate.

74. Así en texto, en la primera glosa al capítulo: Quamvis.

75. El texto de esta Compilación II tiene en letras minúsculas rojas el colofón: Explicit liber iste.

texto. En margen superior en rojo y azul indicación del libro (recto cifra, verso L).⁷⁶

Para las glosas utiliza lema subrayado y signo. Al iniciar capítulo, antes de la primera palabra glosada pone signo de párrafo y primera palabra del capítulo también subrayada. Las glosas siguen el orden que las palabras glosadas tienen en el texto, y suelen iniciar siempre línea. Las excepciones a estas pautas son muy raras en todo el volumen. En las divisiones la glosa suele utilizar claves con líneas onduladas hacia cada miembro de la división. En alguna glosa se da un párrafo final, que comienza: “hodie...”, y contiene disciplina reformada por decretales más modernas, podría tratarse de la segunda recensión de la Glosa ordinaria de Tancredo.

Autores citados: alanus ala al a; laurentius lau la l; b; p; R; tancredus archidiaconus tancredus ta t; vincentius vinc vic.

BORGH. 264

E⁷⁷

s. XIII, del norte de Italia

267 fol⁷⁸. perg., 330 x 220 mm; (7) penta..., (1) bin..., (4) penta..., (1) bi...-1 fol., (11) penta., (1) sexteno, (1) penta...+1fol., (2) penta., (1) cuaterno -1fol. (= 267 fls.); numeración margen inferior derecha, estampilla.

A dos columnas (caja) 185 x 112 mm, líneas 50, pautadas; glosas en los cuatro márgenes, letra menor; fls. 107v y 230v en blanco.

Encuadernación en piel (perg. blanco) 340 x 223 mm; deteriorados por humedad los fls. 134 -167 y 230 -267, los últimos con daños en el texto. Pérdida de color de la tinta especialmente en fls. 1r, 11r, 42v, 45r, 46rv, 56v, 57r, 69v, 199v, 200r..

Contenido

1.- f. 1ra-74vb < Bernardus Papiensis. Compilatio I >

(Rubrica) Incipit breviarium extravagantium b<ernardi> prepositi papa.

(Rubrica secunda) Liber primus.

76. En f. 1r: L I.

77. Annaliese Maier, *Codices Burghesiani Bibliothecae Vaticanae*, Vaticano 1952 (Studi e Testi 70), 313-314; Gillmann, *AfKKR* 105 (1925) 187 ss.; S. Kuttner, *Repertorium*, 343, 442.

78. Folio (papel) de encuadernación antes y después.

(Prefatio) Iuste iudicate filii hominum et nolite iudicare.

(Rubrica textus) De constitutionibus.

(Textus) Canonum statuta ab omnibus custodiantur.. (finis) si lupus oues comedunt et pastor nesciat.

(Colophon) Explicit compilatio primarum (priamarum: expunxit) decretalium. Deo gratias.

2.- fol. 1ra-74 vb <Tancredus Bononiensis. Apparatus in Compilationem I >

(Prefatio) Formauit deus hominem ad ymaginem et similitudinem suam..

(Textus) Juste iudicate, v. faciem, id est super faciem sed cuncta rimari debet..

(Lemma ultimum) Quamuis causa, v. nesciat. (finis) ut qui dolum allegat ipsum probare debet, ff. de probationibus, quotiens & per dolum.

(Subscriptio) Tancredus.

Contiene además:

Compilación II con la glosa ordinaria de Tancredo, fls.75r-107r.

Compilación III con la glosa ordinaria de Tancredo,⁷⁹ fls.108r-230v.

Compilación IV de J. Teutónico con su glosa, fls. 231r-267v.:

Final del volumen

(Finis textus) uti commissa defleat et flenda ulterius non comitat.

(Colophon) Explicit

(Finis glosae) Nouimus, v. penitentiam, queritur hic de heresi et de crimine falsario.

Letra, texto y glosa, gótica; tinta marrón. Texto de la misma mano; glosa podría ser de diversas manos, cf. fls. 118r-120r y 130r-177v. Cada compilación y cada libro de las mismas se inicia con letras alargadas y adornadas, en rojo y azul alternando. Otras capitales y los signos de capítulo o párrafo alternativamente en rojo y azul, las letras con adornos alargados de la tinta contraria. *Incipit* de las compilaciones y libros y rúbricas de títulos en minúsculas rojas, rara vez al margen. En márgenes superiores indicación del libro en rojo y azul: recto cifra, verso L.

Hasta el f. 10v utiliza para las glosas signos, raramente lema subrayado, y letra inicial en rojo. A partir del f. 11r signo y letra inicial

---

79. Contiene otro estrato posterior de frecuentes glosas, algunas de ellas notables, fls. 152rv, 167v, 169v, 174rv, 196v, 198v.

en tinta normal. Siempre precede a la glosa el signo de párrafo. Las glosas siguen el orden del texto, aunque las largas son desplazadas a los márgenes superior o inferior. Inician línea, sólo alguna vez y, en los primeros fls., están corridas, bien destacadas por los signos e iniciales rojos. Alguna vez escalonea las últimas palabras de una glosa al final de las líneas inferiores. Glosas distintas sobre una misma palabra se destacan con una “a” al margen. Añade con frecuencia en la última glosa de un capítulo el inicio el capítulo siguiente. Muy raramente utiliza clave en las divisiones (I 4 18 6 v. hereditate, f. 53v). Corrige con puntos, pero en primeros fls. alguna vez tacha en rojo.

Autores citados:⁸⁰ alanus anglicus alanus alan ala; tancredus archidiaconus bononiensis tancredus tancre tancre ta t; vincentius yspan o hispanus vincentius vicent vic; laurentius yspanus laurent laur l; Raimundus; R; P; Hug.

CHIS E VII 207

F⁸¹

s. XIII⁸² (inventario XIV); origen norte de Italia

272 fol⁸³, (perg.) 260 x 228 mm; (16) cuaternos, (1) terno, (10) cuaternos, (1) sexterno, (3) cuaternos, (1) terno y (2) cuaternos (= 272 fo-

80. En las glosas al primer libro de la Compilación I ocasionalmente se añaden al nombre del glosador calificativos o apodos; nos ocuparemos de estos apelativos aparte. El amanuense además suele con frecuencia completar las líneas de la glosa repitiendo el nombre del glosador.

81. G. Baronci, *Inventario dei Manoscritti Chigi*, 6 vl.: aquí II fls. 81v -82v; S. Kuttner, *Repertorium*, 343, 354, 357, 368, 381, 457 ss.

Adheridos al folio de encuadernación hay 4 folios (se corresponden el 1 con el 4, 275 x 196 mm, y el 2 con el 3, 278 x 199 mm), que contienen dos notas distintas sobre las colecciones del volumen y sobre las compilaciones en general. En ambas se atribuye correctamente la autoría de las dos primeras a Bernardo de Pavía y a Juan de Gales; pero ninguno reconoce la compilación de J. de Gales como la segunda compilación. Ambos atribuyen la tercera colección del Ms a Joannes Valentinus Volateranensis, y es calificada por el primero, como la llamada Compilación II; en realidad ésta es la Compilación III, de Pedro Benenventano. La cuarta colección del MS es atribuida, sin duda por el primero y como verosímil por el segundo, a Bernardo Compostelano; ambos son sabedores de que la colección de Bernardo Compostelano (llamada *Collectio Romana*) no fue aceptada por la Curia y que Inocencio III encargó hacer la colección a Pedro Beneventano, que se llamó Compilación III; ignoran sin embargo que tal colección es precisamente ésta. Después de hablar de las colecciones del MS dan breve noticia de las compilaciones IV y V y de las colecciones de Gregorio IX, de Bonifacio VIII y de Clemente V.

82. Algunas glosas ciertamente posteriores al s. XIII.

83. Dos folios de protección y encuadernación delante sin numerar y dos posteriores con numeración de estampilla (273, 274), los 4 de perg.

lios); numeración con estampilla margen inferior izquierdo, tiene otra numeración a mano en margen superior derecho, que repite las cifras 152, 175, 183 (último f. 269).

A dos columnas (caja) 200(210) x 110(120) mm, líneas 46-50 pautadas; glosa en los cuatro márgenes, letra menor; f. 88v en blanco.

Encuadernado en piel (perg.) verde, 375 x 235 mm; en las tapas encuadre con motivos emblemáticos de los Chigi en los ángulos, que se suceden en el lomo (bastante deteriorado), en el que hay además la inscripción Papiensis Breviarium Extravagantium, todo en oro; algún deterioro de la tinta, pero en el libro IV de la Compilación I sólo en el f. 58; mancha en f. 49; rasgados los fls. 35, 141, 160, 160, 162, 169, 176, 179,, 180, 182, 183, 195, 244, 247, 248, 252, 253, 254. Este ejemplar no es de bella factura; pero ha sido muy usado.

Contenido

1. f. 1ra-88rb < Bernardus Papiensis. Compilatio I >

(Rubrica) Incipit breviarium extravagantium prepositi papiensis.

(Prefatio) Iuste iudicate filii hominum et nolite iudicare..

(Rubrica textus) De consuetudinibus

(Textus) Canonum statuta ab omnibus cuntodiantur.. (finis) si lupus oues con(uetat: *corrig.*)medit et pastor nescit.

(Colophon ad calcem columnae) finito libro referamus gratias Christo.

2. f. 1ra-88rb < Tancredus Bononiensis. Apparatus in Compilatio-nem I >.⁸⁴

(Prefatio) Formauit dominus hominem ad ymaginem et similitudinem suam.⁸⁵

(Textus) Iuste iudicate, v. faciem, id est super faciem sed contra ri(supplet interl.)mari debet.

(Lemma ultimum) Quamuis cause. v. nescit, (finis) ut qui dolum allegat ipsum probet ff. de probationibus quotiens § qui dolum.

(Subscriptio) vic.

(Colophon in calce folii) Explicit Deo Gratias

Además contiene:

Compilación II con la glosa ordinaria de Tancredo, fls. 89ra-134v.

84. Otros estratos de glosas posteriores en los tres primeros libros de la Compilación I.

85. Precede una glosa de estrato posterior, que suple una omisión en el prefacio de la glosa, después de de honestate clericorum: In quarta de sponsalibus et matrimonniis in quinta de accusationibus clericorum.

Compilación III con glosa de J. Teutónico, fls. 135ra-256v.

Compilación IV y glosa de J. Teutónico, fls. 257ra-272v.⁸⁶

El volumen se interrumpe en el c. 5 del tit. De prebendis et dignitatibus, Comp. IV 3 2 5: Grave nimis est (finis) quanta ecclesiis damna proueniant nemo sane men..

(Apparatus) De multa, v. posset (finis) sub hac condictione si pape placuerit et si..

Letra, texto y glosa, gótica, en tinta marrón el texto, marrón y negra la glosa. El texto de las compilaciones podría ser de la misma mano; el de las glosas es de distintas.⁸⁷ Las compilaciones y los libros se inician con letras alargadas y adornadas, alternativamente, en azul y rojo. Otras capitales, también alternando, en rojo y azul, aunque falle alguna. Los *incipit* de compilaciones y de libros (también los *explicit*, que hay) y los títulos en letra minúscula roja, sin salirse del texto, con muy raras excepciones. Indicación del libro en el margen superior: reverso L, recto cifra, igualmente en rojo y azul.

Para las glosas utiliza signos y en ocasiones lema subrayado, aunque sin regularidad, y a la glosa le precede el signo de párrafo, a excepción de si se trata sólo de citas. Las glosas no siguen el orden del texto, más bien están muy desordenadamente colocadas.⁸⁸ Suelen iniciar línea, pero pueden ocupar cualquier espacio libre. Raramente usa claves para las divisiones.⁸⁹

Autores citados: alanus ala al; b; lau la l; P p; R; t; vic.

Noticia breve sobre los manuscritos parisinos:

PARIS: BIBLIOTECA NACIONAL, LAT. 15.398

G

El manuscrito está catalogado como del s. XIII, escrito en letra gótica, tinta negra y por sus características parece originario del norte de Italia.

86. Incompleta, expl.in tit. De Magistris: III 2 5.

87. En la Compilación I la glosa del lib. I es de mano distinta a la del lib. IV.

88. Incluso varían de columna y de folio (del verso al recto), cf. especialmente primeros fls. del l. IV y fls. 84-85. Para las citas utilizaremos el folio en que esté el texto decretal de la palabra glosada.

89. En todo el lib. IV de la Comp. I sólo aparece una clave en el f. 68, en el Tit. Qui filii sint legitimi, c. Tanta, v. hereditate.

Una inscripción en el fol. 1r dice: "*Iste liber est collegii pauperorum magistrorum par(iter) in theologia studentium*". Hay alguna otra inscripción referente al precio y al contenido. En el fol. 3 el incipit en letras capitales: "*Iuste iudicate*", primeras palabras del proemio de la Compilación I.

Contenido del libro

El manuscrito contiene diversos libros, el primero de los cuales es la Compilación I con la glosa ordinaria de Tancredo incompleta. Se inicia en el fol. 3, en el que hay un sello: "*Biblioteque de Sorbonne*" y otro de la Biblioteca Nacional, y finaliza en el fol. 73r, con el final el libro V de la Compilación.

En el fol. 74r se inicia la Compilación II con glosas de Albertus (Kuttner 351). En capitales el inicio: *Clemens III*. Finaliza en el fol. 105r. En el fol. 105v. hay una sola línea que dice: *Sicut Archiepiscopus ipse precipit. Explicit.*

En el fol. 106 se inicia la tercera compilación con las glosas de Laurentius (Kuttner 363). En capitales al inicio: *Innocentius III*. Finaliza en el fol. 203r. En el dorso a toda página un caballero con alcón, y un sello: *Bibliothèque imperiale*.

A partir del fol. 204 el volumen, en tamaño menor, contiene:

Una colección con glosas más breves y más antiguas que las anteriores, que finaliza en el fol. 279r;

Los folios 279v y el 280r-v contienen tres decretales de Inocencio III;

Los folios 281 al 288v contienen algunos títulos con decretales sin glosas, último título: "*De testibus et atestationibus*" (Compilación III?).

Los restantes cuatro folios contienen tablas y algún documento.

Con este contenido no se corresponde la ficha del contenido en papel pegada en la página anterior al fol. 1.

En la Compilación I los distintos libros se inician con letras capitales. Los libros I, II y III se extienden desde el fol. 3r al fol. 50ra. El libro IV, que es el que aquí nos interesa, abarca desde el fol. 50rb hasta el fol. 59va. Las glosas, sin embargo, se interrumpen en el fol. 52v, llegan solo hasta el título 2: "*De sponsatione impuberum*", cap. 6: "*Accessit*", v. "*consentire*" inclusive. El resto del libro IV y todo el libro V carecen de glosas.

Las glosas están precedidas de la palabra glosada tomada del texto de la decretal, que se repite al margen y se subraya (lema), sin ningún signo identificativo ni en el margen ni en el texto. Están colocadas sucesivamente, bien ordenadas sin confusión.

PARIS: BIBLIOTECA NACIONAL, LAT. 15. 399

H

Es este un manuscrito singular, que contiene glosas sin el texto de las decretales, dice en la contra cubierta: *Le MS des XIII siecle contiene un commentaire sur les Decr < >*. La letra es gótica del tamaño normal en la caja, con alguna dificultad en las abreviaturas.

Contenido del manuscrito:

En sus 169 folios contiene en primer lugar, folio 1 al folio 62v, la glosa ordinaria de Tancredo a la Compilación I. En el folio 62v, en su primer tercio,

anota: *Explicit liber apparatus primarum decretalium*.

En un segundo bloque, folio 64ra al folio 89vb, que, sin rúbrica, se inicia con la palabra *Preterea*, contiene los comentarios de Tancredo a la Compilación II. Este comentario carece de *explicit*.

Y finalmente un tercer bloque, folios 90ra al folio 169ra, contiene glosas de Tancredo a la Compilación III. El inicio es: *Post compilationem decretorum secundam a Gratiano, multe a romana curia decretales...* Estos comentarios tienen rúbricas de los libros y de los títulos, pero éstas terminan en el folio 146va, con la rúbrica del libro tercero: *De decimis*.

El libro cuarto de la Compilación I, e inicia en el folios 39vb y se extiende hasta el folio 50va. Entre el final del folio 40vb y el inicio del 41ra hay un trecho en blanco. En el folio 48vb está la última rúbrica: *Qui filii sin legitimi*; a partir de aquí se omiten las rúbricas de los títulos y también el *incipit* del libro quinto.

La glosa está escrita a toda página en dos columnas. Se da alguna anotación marginal. No existe indicación del libro de las decretales en el margen superior, pero el inicio de cada libro tiene su *incipit*. Las rúbricas de los títulos de las decretales están en los márgenes o en un hueco del texto de la glosa. Para indicar el inicio del capítulo se da la palabra inicial con letra capital. Cada glosa está precedida por la palabra glosada, que se subraya, y las glosas se suceden corridas en el texto sin iniciar línea.

PARIS: BIBLIOTECA NACIONAL, nueva adquisición 2127

K

El manuscrito de la mitad del s. XIII, contiene las cinco Compilaciones antiguas con glosas, con una excepción. Originario del norte de Italia, está escrito en letra gótica. En la página anterior al inicio dice una inscripción: *sub Innocentio tertio anno 1200 manuscriptus*; y debajo en una segunda inscripción muy posterior: *Volume de 227 feuillets, 3 mars 1874*. Hubo más arriba otra anotación que fue raspada y borrada.

Contenido del volumen:

La primera pieza, folios 1r al folio 57v, contiene los cinco libros de la primera Compilación antigua con la glosa ordinaria de Tancredo.

La segunda pieza que se inicia con la palabra: *Preterea*, contiene la Compilación II, con las glosas de Tancredo, y se extiende del folio 58r al folio 89r. El folio 58v está en blanco.

La tercera pieza se inicia con la palabra: *Deuotioni*, y contiene la Compilación III con glosas de Tancredo, folios 90r al 181v. Finalizado el texto de las decretales y glosas, hay una anotación del autor digna de mención:

Si ex aliorum honoribus invidus extitisssem vel ex alieno labore glosatoris lauden michi acquirere voluisssem, alienas glosas michi assumpsisssem ascribere aut de loco ad locum, sicut quídam fecerunt inutiliter, transmutare; set nolens facere aliis quod michi fieri detestarer, sic primas secundas et tertias decretales descriptis meis et alienis glosavi, ut quod aliorum erat michi non appropriavi et quod unius fuerat alteri non asscripsi, glosas vero quaslibet propriis authoritatibus authoribus assignavi, unde contingit quod, si duas vel tres glosas cuniunxi, tot magistrorum signum et tot divisiones in glosa feci et, si de duorum sententia unam gosam exposui, duorum magistrorum signa in fine glosule designavi ita quod, nisi vitio scriptorum contingat, dictum unius a dicto alterius discernitur manifeste.

El folio 182r contiene una tabla el 182v está en blanco. Las dos piezas siguientes son posteriores y de factura distinta.

La cuarta pieza, folios 183r al 203 v, se inicia con la palabra: *Firmiter*, contiene la Compilación IV, con glosas de Juan Teutónico (Kuttner p. 378). El folio 203 está recortado es un cuarto de folio y el vuelto está en blanco.

La quinta y última pieza se inicia con la palabra: *Honorius*, y contiene el texto sin glosas de la Compilación V, folios 204r al 225v.

El folio 126r contiene unos escritos muy deteriorados. Los folios 226v y el 227r presentan una tabla cuadriculada y con punteos, que está vacía.

El libro cuarto de la Compilación I se inicia en el folio 37rb y finaliza en el folio 45vb. El inicio del libro en letras capitales. El texto de las decretales en tinta negra y los sucesivos títulos en tinta roja. Los capítulos están indicados en la glosa con la palabra inicial a veces subrayada en rojo, y la letra inicial en negro con adorno en rojo. Las glosas se inician con la palabra glosada, subrayada y en ocasiones con signo referencial en texto y glosa.

TITULUS I

DE SPONSALIBUS ET MATRIMONIO

1. Ad audientiam - compellas (X 4 1 4)

ad audientiam: postquam egit de clericis tanquam dignioribus consequenter adiungit de laicis. Vic.

5 **quod si:** hec adiectio nulla fuit, nam ex quo desponsatur uni fratrum non potest alius eam habere, ut xxvii q. ii, Si quis uxorem,¹ nisi ante vii annos sponsalia essent contracta, quia tunc non prestaret impedimentum, ut infra e. t. prox., Accessit,² nisi post vii annos ea rata habuissent, tunc enim impedimentum prestant, ut e. t., Per litteras,³ infra de sponsatione impuberum, Duo pueri, lib. ii.⁴ t.

10 **habere:** supra xxvi di. § Johannes etiam baptista,⁵ supra xxvii q. ii, Si quis desponsauerit,⁶ supra viii q. 1, Olim⁷, contra. Solutio: illud in ueteri testamento mysticum fuit et obtinuit in fratre sine sobole defuncto, in nouo testamento locum non habet, infra c. prox.,⁸ contra. Solutio ibi C. de incestis nuptiis, Licet.⁹ Lau.

c. 1

2 egit] erat E / tanquam om. E / dignioribus] minoribus E, et add. G. 3 de laicis adiungit tr. D, adiunit F, adiungitur K. 4 desponsatur B, dispensatur C / fratri C. 5 eam om. F / ii] vii E. 6 annos vii tr. G, vii om. EH / prestarent CH. 7 e. om. ABEFHK / t.] c. K. 8 e. om. BFGH / t.] c. E. / pro litteras H. 9 de sponsalibus B / pueri om. A / lib.iii. A / t. om. 10 supra om. ADK / etiam] et H / baptismus E / supra om. ADEK / xvii H, xxviii K. 11 supra om. DK / contra olim tr. C. 12 optinuit BDEFK, optimum DK / sobole] suscepto add. C. 12-13 defuncto F. 13 non habet locum tr. D, ut add. BG, et add. CF, t. add. H / habet] habere add. et sublineat ut lemma glos. H, § (et "a" in marg). add. E / infra] et add. K. 13-14 infra-lau om. F. 14 inceptis BC / lau.] laico B.

Cap. 1

1. C. 27 q. 2 c. 14.
2. Cmp I 4 2 6: Accessit (X 4 2 5): De desponsatione impuberum.
3. Cmp I 4 2 5: Litteras (X 4 2 4): ibidem.
4. Cmp II 4 2 1: Duo pueri (X 4 2 12): De desponsatione impuberum.
5. D. 26 c. 4, DGp Johannes etiam Baptista.
6. C. 27 q. 2 c. 15, Si quis desponsauerit.
7. C. 8 q. 1 c. 8, Olim.
8. Cmp I 4 1 2: Non sunt (-): De desponsatione impuberum.

15 **non posset**: hec ratio nichil rationis habere uidetur, cum inter illos ma-
 trimonium non posit subsistere, consanguinitatis obstaculo prohiben-
 te, nec ad illud alter alteri potuit obligari. Ratio enim iuris habet, quod
 20 impossibilium nulla est obligatio, Instit., de inutilibus stipulationibus,
 § Si impossibilis.¹⁰ Set impossibile est id quod contra bonos mores est,
 ff. de conditionibus institutionum, l. Filius,¹¹ xxii q. ii, Faciat;¹² nec in
 talibus stipulatio seu promissio tenet, C. de legibus, l. Non dubium,¹³
 arg. i q. iii, Si quis obiecerit.¹⁴ Preterea eius quod esse non potest, nulla
 25 est promissio, Inst. De inutilibus stipulationibus, § i¹⁵. Ergo inter hos
 sponsalia nulla fuerunt, cum nichil aliud sint sponsalia, quam cautio
 et promissio futurarum nuptiarum, ff. de sponsalibus, l. i¹⁶. Ergo nulla
 fuerunt, ergo hoc optentu ista a fratris matrimonio non excluditur,
 arg. infra de sponsatione impuberum, Litteras¹⁷, Accessit¹⁸. Nec nocet
 quod ecclesia tunc ea tenere credebat, quia succumbit opinio veritati,
 supra di. viii. per tot.¹⁹, infra qui filii sint legitimi, Per tuas, lib. iii²⁰,
 30 nam et principali sublato tollitur et accessorium, ff. de regulis iuris,
 Cum principalis²¹, Inst. de pupillari substitutione, § Liberis²², et ex-

15 fol. 60ra A, 57vb F, 37av K / *Glos. sub v. potest BCEF / habere videtur*] habet
 B / qum EC. 16 sufficere E. 17 ad illud] aliud EFH / alteri alter *tr.* D / Ratio] Regula
 A. 18 obligatio] in *add.* K. 19 est *om.* DEK. / mores bonos *tr.* E / est *interl.* F, *suppl.*
marg. A 20 conditionibus] constitutionibus G / l. *om.* BCGH. / q. ii *interl.* B 21
 tenetur EH. 21-23 tenetpromissio *suppl. marg.* F. 21 l. *om.* BCFGH 22 i.] ii. H. 23 est]
 obligatio seu *add.* A / promissio est *tr.* BC, ut *add. interl.* A, in *add.* K. / Ergo *om.* K.
 24 sint fol. 40ra H, sit G, sponsalia sint *tr.* A 25 nuptiarum] ut *add.* DEK. / de sponsalibus
suppl. marg. A. 26 excluduntur DE, non excluditur matrimonio *tr.* A. 27 nec] set
 DK / 28 credebat tenere *tr.* G / credebat] debeat H. / succumbit CDFG / 29 supra] ut
 DK, *om.* A / viii. di. *tr.* A, vii. CDEF / filii *om.* B / sunt GH. 30 et² *om.* C. / iuris *om.* C
 31 cum] cui G / principale ABGHK, in *add.* K / pupillis H / § *om.* D, similibus *add.* K.

9. Cod. 5. 5. 8: Licet (quidam): De incestis et inutilibus nuptiis.
10. Inst. 3. 19. 11: Si impossibilis: De inutilibus stipulationibus.
11. Dig. 28.7.15: Filius (qui fuit): De conditionibus institutionum.
12. C. 22 q. 2 c. 15, Faciat.
13. Cod. 1. 14. 5: Non dubium (est): De legibus et constitutionibus.
14. C. 1 q. 3 c. 7: Si quis obiecerit.
15. Inst. 3. 19. 1: At si quis rem.
16. Dig. 23. 1. 1: Sponsalia sunt: De sponsalibus.
17. Cmp I 4 2 5: Litteras (X 4 2 4): De desponsatione impuberum.
18. Cmp I 4 2 6: Accessit (X 4 2 5): De desponsatione impuberum.
19. D. 8: per totam distinctionem.
20. Cmp III 4 12 1: Per tuas (X 4 17 12): Qui filii sint legitimi.
21. Dig. 50. 17. 178: Cum principalis: De diversis regulis iuris antiqui.
22. Inst. 2. 16. 5: Liberis: De pupillari substitutione.

pressum est quod ubi nuptie prohibentur sponsalia non tenent, ff. de sponsalibus, Oratio²³; set contra sepe tenet accessorium non tenente principali, ut in Auth., ut cum de appellatione cognoscitur § Si quis, ut Si tamen contingit, coll. viii²⁴. Item Matrimonium quandoque attenditur considerato facto et non iure, C. de adulteriis, l. Eum qui²⁵, plus enim in talibus quandoque valet opinio, quam veritas, infra qui filii sint legitimi, Cum inter Johannem²⁶. Puto quod ratio satis est communis: publice honestatis iustitia, ut infra t. prox., Accessit²⁷. P. Et nota quod ubi contrahentes intelligunt quid agatur etiamsi contractus non valet, surgit publice honestatis iustitia, ut hic dicitur; ubi vero non intelligunt minime, ut infra t. prox., Litteras, Accessit²⁸. t.

propositum: quod illicitum fuit ab initio et ideo frangendum, ut xxii q. iiii, In malis²⁹. a.

compellas: arg. quod quis ad satisfaciendum de quolibet crimine vel peccato mortali, possit compelli, ut xxiii q. iii, Itaque,³⁰ vi q. i, Illi qui,³¹ xxii q. i, Predicandum. ³²R.

32 est expressum *tr.* K / ubi] ibi E, nisi K. / tenentur H / ff.] alias CF, supra *add.* FH. 33-34 de sponsalibus- § *om.* H. oratio] ipso K / accessoria G. 34 cum] C. K. 35 ut] et K / contigit H / coll.] collegit E / quandoque] plerumque BCEFGHK. 36 et *om.* BCGH / l. *om.* FGH / Eum] enim K. 37 enim *om.* BC / in] artibus *add.* K / opinio FH. 38 sunt B / satis *om.* D. 38-39 communis est *tr.* E 39 infra *om.* BFHK. / proximo t. *tr.* K / proximo *om.* D / P. *om.* A, § *add.* BDFGHK. 40 quod *om.* ADK / ubi] nisi K / intelligant K / contractu H. 41 surgi E / vero *om.* K 42 non *om.* D. /Accessit] p. *add.* B. 43 fuit illicitum *tr.* ADK / ideo] ita DK / ut] supra *add.* CEF. 44 iii. D. 45 fol. 50va D, 50rb G. 45-46 de- ut] potest compelli pro quolibet peccato mortali A / vel peccato mortali *om.* CEF. 46 compelli possit *tr.* BEFGH, compelli posset C / vi.] ii. H / q. i] q. ii. EH. 47 qui *om.* E / q. i] q. ii. E.

23. Dig. 23. 1. 16: Oratio (imperatorum): De sponsalibus.

24. Nov. 115, 12 y 15

25. Cod. 9. 9. 18: Eum qui (duas simul): Ad legem Iuliam de Adulteriis et de stupro.

26. Cmp I 4 18 2: Cum inter Johannem (X 4 17 2): Qui filii sint legitimi.

27. Cf supra n. 4.

28. Cf supra n. 3 et 4.

29. C. 22 q. 4 c. 5: In malis.

30. C. 24 q. 3 c. 20: Itaque.

31. C. 6 q. 1 c. 3: Illi qui.

32. C. 22 q. 1 c. 17: Predicandum.

2. Non sunt – uxorem (-)

5 **a sponso:** infra de sponsione impuberum, Lex diuine¹, supra e. c. prox²., contra, infra e. t. Sponsam³, infra t. prox. Accessit⁴, contra, Si puella⁵, contra. Solutio: istud cum ipsi parentes nomine filiorum contraxerunt sine ipsorum assensu, quia tunc nulla sunt, cum expresse contradicunt, ut ff. de spsalibus, 1. Filio⁶; illud quando cum consensu filiorum contracta sunt. Vel uerius: hoc quando infra vii annos contracta sunt nec postea placuerunt; illa uero quando post vii annos. Allii dicunt quod hoc c(apitulum) non tenet. t.

3. Consuluit – indicenda (-)

5 **tua:** numquid iste fuit obligatus mulieri per fidem prestitam episcopo, cum alteri pacisci uel stipulari nemo possit, ut C. de inutilibus stipulationibus, Ut inter absentes¹, Inst. de inutilibus stipulationibus § Alteri², ff. de uerborum obligationibus, Si ita stipulatus § Grysonus.³ Respondeo: forte episcopus nuntius erat et, nuntio mediante, potest alteri adquiri obligatio, ut C. si quis alteri uel sibi. 1 ult.⁴; uel

c. 2

2 *Glos. sub v. sponsa F / desponsatione F, de spsalibus B. 3 infra e.t. Sponsam om. B / Sponsam] sponsa K, proximo G, contra add. CFH / infra] e. add. BCF. 4 si om. G / puella] puellam BD, om. G / contra om. DG / illud D. 5 assensu ipsorum tr. H, eorum consensu A. 5-9 quia- t. om. E 5 tunc om. H. 6 l. om. FH / quando] quod A / cum om. AB. 7-8 Vel- sunt om. H. 8 sunt] fuerunt A. 8-9 vii annos] septennium B, septennium CFGH. 9 c. om. F H.*

c. 3

2 *Glos. sub v. consuluit ACDK, sub v. fidem B / fuit iste tr. BFGHK, fuit ille CD. 3 stipulari vel pacisci tr. E / potest E / ut] § E. 4 absentes] in add. E. 5 Grysonus] egre E. 7 adquiri BGH, adquisiui C /obligatio] stipulatio G / ut] C. de inutilibus stipulationibus, l. ult. add. K / uel om. B.*

cap. 2.

1. Cmp I 4 2 1: Lex diuine (C. 27 q. 2 c. 8). De desponsatione impuberum.
2. Cmp I 4 1 1: Ad audientiam (X 4 1 4).
3. Cmp I 4 1 7: Sponsam (X 4 1 8).
4. Cmp I 4 2 6: Accessit (X 4 2 5): De desponsatione impuberum.
5. Cmp I 4 2 11: Si puella (-): De desponsatione impuberum.
6. Dig. 23 1. 13: Filio (familias): De spsalibus.

cap. 3.

1. Cod. 8. 38. 3: Ut inter absentes: De inutilibus stipulationibus.
2. Inst. 3. 19. 19: Alteri: De inutilibus stipulationibus.
3. Dig. 45. 1. 126 § 2: Si ita stipulatus, § Chrysogonus: De uerborum obligationibus..
4. Cod. 4. 50. 9 (ult.): Nihil prohibet: Si quis alteri vel sibi sub alterius nomine vel aliena pecunia emerit.

ipse uir mulieri presenti fidem prestitit in manu episcopi ut sic fides sollempnizaretur, ut xxii. q. v. Qui periurat.⁵ A.

10 **fracta:** uel spreta, infra de sponsa duorum, c. i⁶. t.

tutum: supra xxvii di. Si uir.⁷

recepit: hoc est per uerba de presenti, cum ea contraxit, ut infra de sponsa duorum. Licet preter, lib. e.⁸ Secus est, si per uerba de futuro, quia tunc debe redire ad primam, ut infra e. t. Sicut, lib. iii,⁹ nisi cum

15 secunda carnalis esset copula subsecuta, ut infra de sponsa duorum. Super eo,¹⁰ arg. infra c. prox.¹¹. t.

processerit: scilicet per carnalem copulam, quia tunc esset matrimonium cum prima, ut infra c. prox., Nisi.¹² t.

20 **non debet:** arg. quod multa fieri non debent, tamen, si facta fuerint, tenent, supra xxvii. di. Si uir,¹³ C. de procuratoribus, Militem,¹⁴ di. lii, Sollicitudo,¹⁵ ff. de ritu nuptiarum, Diuus Marcus,¹⁶ supra de iure patronatus, Magnificentie,¹⁷ contra, C. de legibus, Non dubium,¹⁸ infra de matrimonio contracto contra interdictum ecclesie, Videtur,¹⁹ contra. Solutio ibi. R

8 uir *om.* B /prestat F. 9 v.] quoniam *add.* D. 10 *Glos. sub v.* spreta (*omisso in textu* fracta vel) A, *sub v.* fraternitas B, *om.* CEF / uel spreta *om.* BG. 11 fol. 63va B / *Glos. om.* F / supra *om.* ADK.

12 fol. 42rb E est *om.* H / contrahit A, contradixit BDEF. 13 sponsalibus B, sponsalia F / lib. e. *om.* BGH / est *om.* G. 14 deberet BFHK, redire deberet DE, reddere G / infra *om.* EF. 15 esset *om.* C / subsecuta BCDEF / sponsalibus B. 16 prox. c. *tr.* G / t. *om.* F. 17 tunc] cum G, fol. 31vb C. 18 infra] contra. Solutio ibi. R. *add.* F / c. prox., Nisi *suppl. infra* F / t. *om.* F. 20 supra *om.* DK / di. xxvii *tr.* BEGH. / C.] extra K / militem] supra *add.* BCGH. 20-21 lii di. *tr.* ADEK. 22 legibus] et constitutionibus *add. interl.* A. 23 interdictum] dictum H. 23-24 contra Videtur *tr.* A. 24 ibi] tenet. t. *add.* DK / R] *om.* ABDK.

5. C. 22 q. 5 c. 2: Qui periurat.

6. Cmp I 4 4 1: Duobus modis (X 4 4 1): De sponsa duorum et econverso.

7. D 27 c. 3: Si vir votum.

8. Cmp I 4 4 3: Licet preter (X 4 4 3): De sponsa duorum et e converso.

9. Cmp III 4 1 1: Sicut (X 4 1 22): De sponsalibus et matrimonio.

10. Cmp I 4 4 6: Super eo vero (-): De sponsa duorum et e converso.

11. Cmp I 4 1 4: De illis autem (X 4 5 3).

12. Cmp I 4 1 4: De illis autem (X 4 5 3). El Nisi se refiere al último párrafo de Cmp I 4 1 3.

13. D 27 c. 3: Si vir votum.

14. Cod. 12. 12. 7. Militem (nec pro patre): De procuratoribus.

15. D 52 c. 1: Sollicitudo.

16. Dig. 23. 2. 57: Diuus Marcus: De ritu nuptiarum.

17. Cmp I 3 33 26: Magnificentie: De iure patronatus et de ecclesiis a laicis concessis.

18. Cod. 1. 14: Non dubium: De legibus et constitutionibus principum et edictis.

19. Cmp I 3 17 1: Videtur (X 4 17 1): De matrimonio contra interdictum ecclesie contracto.

4. De illis autem - subsecuta (X 4 1 5, X 4 5 3)

promittunt: per uerba de futuro.

partes: non enim sponsum uagabundum sequi tenetur, ut ff. de operis libertorum, Seruo¹, et sic de sponsa intelligunt quidam illud capitulum xxxiiii q. ii, Si quis². Set constat illud intelligi de uxore iam cognita. t.

liberum: secundum leges post tres annos, ut C. de repudiis. 1. ii³, et hoc in sponso de futuro; sponsum tamen de presenti, quousque certa sit de eius morte, tenetur expectare, ut infra de secundis nuptiis, Dominus noster, lib. e.⁴, infra e. t., In presentia, lib.ii⁵. t.

liberum erit etc: ad alia uota transire si per eas non steterit, id est non remanserit quominus et cetera supple et licet per eas steterit possunt transire recepta tamen de pariurio penitentia. t.

ad alia: hic habeas unum casum, in quo soluuntur sponsalia per uerba de futuro contracta, alios VI inuenies notatos infra de iureiurando, Item si quis, lib. ii⁶. t.

penitentia: quando uero non stetit per eas, nec pecauerunt, ut extra iii, e. t. c. i⁷. t.

steterit: id est non remanserit.

quominus: et cetera supple, et licet per eas steterit possunt transire.

c. 4

2 *Glos. sub v. permittunt (promittunt in textu) D, repe. interl. F, om. B. 3 non] si K / sequi] non add. K / tenentur F, contra add. F. 4 libertorum] quod nisi fiat add. marg. AB / seruo] § ult. A, suppl. marg. F, l. hec in fine (in fine interl.) add. F, certo add. K / sponsam G / capitulum illud tr. DEK. 5 intelligendum DE / de om. DEK / t. om. A. 6 legem AG / ut om. DK / et om. B. 7 tamen H. 7-8 de eius morte certa sit tr. BFGH. 8 eius] ipsius A. 9 t.e. tr. G / impresentia B / t.²] secundum ala. add. DK. 10 *Haec glos. post glos. sub v. steterit EH (cf. infra 30; et vide infra 14), sub iterato signo glos. precedentis D, om. ABCFG. 10-11 id est-steterit om. K. 13 fol. 58ra F / unum casum habes tr. DG. 14 infra] supra A / iureiurando] iure patronatus ADK 15 t. om. A. 16 Omisso lemmate cum glos. sub v. liberum erit H (cf. supra 9), om. ADGK / eos H / nec] non F. 17 ii F. 18 *Glos. ante precedentem C, sub v. per eas F, om. ABDEGHK. 19 Glos. ante glos. sub v. penitentia C, simul cum glos. precedenti F, om. ABDEGHK.***

cap. 4.

1. Dig. 38. 1. 10: Servus (patroni): De operis libertorum.
2. C. 34 q. 2 (y 1.) c. 4: Si quis.
3. Cod. 5. 17. 2: Liberum est filie: De repudiis et iudicio de moribus sublato.
4. Cmp I 4 22 3: Dominus (ac Redemptor) noster (X 4 21 2): De secundis nuptiis.
5. Cmp II 4 1 3: In presentia (X 4 1 19): De sponsalibus et matrimonio.
6. Cmp II 2 16 7: Item si quis (-): De iureiurando.
7. Cmp III 4 1 1: Sicut ex litteris (X 4 1 22). De sponsalibus et matrifmonio

20 **steterit**: hec est uera littera sine non, tunc enim penitere debent, cum
 per eas stetit quod matrimonium non fuit completum cum sponso,
 qui postea se absentauit; set obicitur si per eas stetit ecclesia ei non
 debet dare licentiam. Respondeo: ideo dat ei licentiam ne deterius
 aliquid contingat, si fornicaretur, set imponitur ei penitentia; quia
 25 primo peccauit. t. § Alias per eas non steterit, set quomodo incurre-
 rit periurium, si per eas non steterit. Respondeo: quidam dixerunt,
 sicut R.⁸, quod temerarium fuit ab initio iuramentum et incautum,
 quia iurauit uagabundus. Allii dicunt, quod magis approbo, quod
 non incurrerunt periurium, nisi quoad uulgi opinionem, et inponi-
 30 tur eis penitentia propter ambiguum duplicitatis, quia forte culpam
 aliquam habuerunt de recessu uirorum, uel ideo quia minus diligens
 inquisitio sponsorum facta est. t. § Istud refertur ad illud scilicet
 supra positum liberum erit et cetera, quia si per eas steterit diutius
 tenerentur expectare, uel expone si <...> i., quamuis uera littera est
 35 sine non. Ala. Secundum Alanum sic construe.
quominus: supple et licet per eas steterit possunt transire.
sub huius: conditione scilicet mox adiecta, que ex interuallo admitti
 non debet, arg. C. de donationibus que sub modo, Perfecta⁹. Lau.
si tantum: talis conditio licita est in sponsalibus, ut hic dicitur, infra
 40 de conditionibus apposis, c. ult.¹⁰. Si tamen in modum pene adiec-

20 fol. 40rb H / *Glos. cum signo precedentis iterato* C / Hoc B / debet enim
 tunc penitere *tr.* A / deberet FG. 21 stent H / fuerit K. 22 eos C / eis BCFG.
 22-23 licentiam dare non debet *tr.* BCFGH, dare non debet *tr.* D. 23 eis BC.
 24 fornicarent G / ei *om.* BCFGH. 25 primo] prius H, publico B / peccarat
 H / Alias] alia ABCFGHK, si *add.* AH (*interl.* A) stetit C / incurrunt BCEH,
 incurrerunt G, incurretur A. 26 pariurium DK / eam DEFK, eum A / stetik
 ABEH. 27 R. *om.* E, § *add.* F / quod] quia H, qui B. 28 iurauerit EFH /
 uagabundum BG, uagabundis H / dixerunt C. 29 incurrerunt F / pariurium D /
 oppinionem B. 30 ei C / penitentiam F / ambiguum BCFGHK / dupplicitatis H /
 culpam *om.* K. 31 aliam DCEF. 32 est] fuit A / t. *om.* AF / § *om.* D, et *add.* DG /
 refert DK / scilicet *om.* BCFGH. 33 positum] possunt K / liberum *om.* C. 35 Ala] §
add. EFH / secundum-construe *om.* ADGK, § liberum erit etc. *add.* F. 36 *Hic add.*
glos. sub v. liberum erit etc. EH (cf. *supra* 9). 37 *Glos. om.* E /conditione] quod A,
 condictione B / mox] morum D / que] qui G, est *add.* A. 38 modo perfecta /// *in*
albis, A, profecta BH, lib. iii *add.* ADK / Lau.] ala. K. 39 conditio BK / licita *om.*
 B / dicitur] habetur CGH, habetur ut *add.* K, et *add.* BCH. 40 condictionibus B.

8. Richardus Anglicus (R. de Lacy) (?)

9. Cod. 8. 54. 4: Perfecta: De donationibus que sub modo vel conditione vel ex certo tempore conficiuntur.

10. Cmp I 4 5 4: Super eo (X 4 5 5): De conditionibus apposis in desponsatione vel aliis contractibus.

ta fuerit, ut si ita dicatur: nisi tecum contraxero, tibi centum dabo, non ualet hec adiectio, ut ff. de uerborum obligationibus, Titia¹¹, C. de sponsalibus. 1. ult.¹², C. de inutilibus stipulationibus, 1. ii¹³, infra de conditionibus appositis, Super eo,¹⁴ infra de conditionibus appositis, Quicumque¹⁵, contra. Solutio: ibi de conditione inhonesta, hic de honesta.

45

aut: per hoc uidetur a conditione apposita recessisse, infra de conditionibus appositis, Per tuas, lib. iii.¹⁶ t.

50

carnalis: que cum sponsalibus precedentibus matrimonium facit auctoritate huius capituli et infra de sponsa duorum, Super eo¹⁷. Secundum alios est presumptum matrimonium, contra quam presumptionem non debet admitti probatio. Ala. Secus si non precedant sponsalia, tunc enim non est matrimonium, infra de sponsalibus. Significasti, lib. iii¹⁸, et infra e. t. Veniens, lib. ii¹⁹. Item si precedunt sponsalia et consanguineus eam cognoscat, interuenit affinitas et ita non erit ibi matrimonium per sequentem coitum, ut extra ii, de probationibus, Iurauit²⁰. L.

55

41 si ita] sita F / tecum] secum B / centum] coitum CEF, centum tibi tr. K / dabo c. tr. A. 42 uerborum-C.¹ om. F 43 ii] ala. add. BFGH, § add. F, § i. t. add. H. 43-44 infra-eo om. H. 44 eo] l. e. add. A. 45-46 hic de honesta om. FHK. 47 fol. 60rb A. 47-49 uidetur-que om. D. 47 a om. E / condicione B / condicione CEF. 48 t. om. K. 49 facit matrimonium tr. A / sponsalibus B. 51 matrimonium presumptum BCEFGH / presumptionem F, prolotionem G. 52 probatio] presumptio G / Ala] § add. ABE, § carnalis add. F, carnalis add. et sublineat H / secus bis G / precedebant H. 53 matrimonium] ut add. EFH. 54 ii D / et om. B / e. om. D / procedunt H. 55 et interl. A / adfinitas F. 56 matrimonium ibi tr. E / coitum sequentem tr. BEFG / sequente H, consequentem C / extra] infra FH / ii om. F. 57 L.] Ala. F, om. E.

11. Dig. 45. 1. 134: Titia (que ex alio): De uerborum obligationibus.

12. Cod. 5. 1. 6 (ult): Constitutio vult: De sponsalibus et arris sponsalitiis et proxeneticiis.

13. Cod. 8. 38. 2: Libera matrimonia: De inutilibus stipulationibus.

14. Cmp I 4 5 4: Super eo (X 4 5 5): De conditionibus appositis in desponsatione vel aliis contractibus.

15. Cmp I 4 5 1: Quicumque (X 4. 5. 1): De conditionibus appositis in desponsatione vel aliis contractibus.

16. Cmp III 4 4 1: Per tuas (nobis) (X 4 5 6): De condi. appositis in desponsatione.

17. Cmp I 4 4 6 Super eo (-): De sponsa duorum et econverso.

18. Cmp III 4 1 2: Significasti (-): De sponsalibus et matrimonio.

19. Cmp II 4 1 2: Veniens (X 4 1 15): De sponsalibus et matrimonio.

20. Cmp II 2 10 4: Iuravit (X 2 19 6): De probationibus.

5. De muliere - stare (X 4 1 6, X 4 16 3)

cum inter: supra xxxi q. ii, Lotharius,¹ infra de hiis que vi metus, Ad audientiam, lib. iii², ff. quod metus causa, Metum.³ t.

5 **consensus:** infra e. t., Ad id quod, lib. ii⁴, infra qui matrimonium accusare possunt, Insuper, lib. ii⁵, infra de eo qui duxit in matrimonium, Significauit.⁶

certum: supra xi q. iii, Graue,⁷ de constitutionibus, Preterea, lib. ii⁸. t.

interdictum: supra xxxiii q. iii, Non oportet⁹, infra de matrimonio contracto contra interdictum ecclesie, Videtur nobis.¹⁰

10 **quosque:** infra de sponsa duorum, Tua,¹¹ contra. Solutio: illa intelligitur secundum determinationem istius. t.

6. Ex litteris - ministrare (X 4 1 7)

partibus: uel eorum procuratoribus, per procuratorem enim causa matrimonii tractari potest, infra de procuratoribus, Si matrimonii, lib. ii¹. t.

c. 5

2 supra *om.* DK / xxi G / iii E / Lotarius DG / his FK / que] qui E / vi] uel *add.* A / metus] -ve causa *add.* DK. 3 i D / metum] est *add.* G / t. *om.* EG. 4 consensus *non sublineat* K. 5 Super CD. 6 significatum H. 7 supra *om.* ADK / xi] xiii E / grauit F / graue-t.] non oportet infra de matrimonio E / t. *om.* A. 8 fol. 58ra F / supra *om.* DK / q. iiii AB. 9 ecclesie *om.* BC. 10 *Glos. sub v. quos C (mutato textu decretalis) / sponsa] sponsalibus* B. 11 t.] Alanus E, *om.* B.

c. 6

2 fol. 63rb B, fol. 50vb D, fol. 42va E, fol. 50va G / earum G / per] uel E. 3 tractare G / si] in *add.* DFK. 4 t. *om.* E.

cap. 5.

1. C. 31 q. 2 c. 4: Lotharius.
2. Cmp III 2 23 1: Ad audientiam (X 1 40 4): De his que vi metusve causa fiunt.
3. Dig. 4. 2. 5. 6. 1: Metum: Quod metus causa gestum erit
4. Cmp II 4 1 7: Ad id quod (X 4 1 21): De sponsalibus et matrimonio.
5. Cmp II 4 12 3: Insuper (X 4 18 4): Qui matri. accusare vel testificari possunt.
6. Cmp I 4 7 2: Significavit (X 4 7 2): De e.q.duxit i. m. quam polluit adulterio.

7. C. 11 q. 3 c. 74: Grave.

8. Cmp II 1 1 1: Preterea (-): De constitutionibus.

9. C. 33 q. 4 c. 10: Non oportet.

10. Cmp I 4 17 1: Videtur nobis (X 4 18 3): De m. contra int. ec. contracto.

11. Cmp I 4 4 7: Tua (X 4 4 4): De sponsa duorum et econverso.

cap. 6.

1. Cmp II 1 18 2: Si matrimonii (-): De procuratoribus.

- 5 **nequiuiumus**: eo quod merita cause partium assertione panduntur, infra de sententia et re iudicata, Cum illius, lib. iii², C. si per uim uel alio modo, 1. ult.³. t.
- remittere**: supra ii q. vi § Diffinitiu⁴, in fine, C. de appellationibus, Eos⁵. § Nisi partes petant, ut infra de rescriptis, Accepte, lib. ii⁶, ubi de hac materia satis habetur. t.
- 10 **compellas**: nichilominus ipsi iudices poterant citare et episcopo citationem iniungere et sententiam suam exequi, ut infra de offitio et potestate iudicis delegati, Pastoralis § i⁷ et c. Querenti, lib. iii⁸. t.
- 15 **idonei**: nam furiosi contrahere non possunt, xxxii q. vii, Neque furiosus⁹; nisi per interualla dilucida, ut vii q. i, Quamuis triste¹⁰, et iii q. ix, Indicas¹¹. R.
- etate**: etas legitima ad contrahendum sponsalia est vii annorum, ut infra t. prox. Litteras¹²; ad contrahendum matrimonium xii annorum in puella, in masculino xiiii, ut infra t. prox. Si puella.¹³
- 20 **intellexerit**: id est dicat se non intellexisse. ala. § Per se uel cautum interpretem in illa lingua, ff. de uerborum obligationibus, 1. i¹⁴, in fine. R.

5 *Glos. sub v. nequiuiumus* A / partium] portionum E. 8 *Glos. sub v. ad audientiam* B / supra *om.* ADK / vi] ut H / diffinitiu] in uersu ab eo *add. marg.* A. 9 § *om.* A. 11 fol. 37vb K / nichilominus H / citatione H. 12 suam *om.* F. 13 i - t.] l. iii c. i et c. querenti. *tr.* A / c.] ex *add.* H / t. *om.* AE. 14 fol. 32ra C / *Glos. sub v. idonea* H / xxxii] xii E. 15 nisi] neque G / dilucida E, lucida F / quauis C. 16 q. viii BE / R. *om.* E. 17 legitima HK / sponsalia] septennium uel *add.* K / est *om.* K. 18 infra] e. *add.* CD. 18-19 t.-infra *om.* G. 18 Litteras] accessit *add. marg.* A, fol. 40va H. 19 puella] t. *add.* B / masculino DH / xiiii in masculino *tr.* B, xiii in masculino C / puella²] t. *add.* BCEFH. 20 non se *tr.* K non *om.* BCEFGH / cautum] tantum A. 21 lingua *om.* E. 22 R. *om.* G.

2. Cmp III 2 18 1: Cum illius (-): De sententia et re iudicata.

3. Cod. 8. 5. 2 (ult.): Nec imperiale: Si per vim vel alio modo absentis perturbata sit possessio.

4. C. 2 q. 6 c. 41 DGp: Pars VIII § 2 Diffinitiva.

5. Cod. 7. 62. 6: Eos (qui): De appellationibus et consultationibus.

6. Cmp II 1 2 2: Accepta (X 2 28 35): De rescriptis.

7. Cmp III 1 18 7 § 1: Pastoralis § Item subsequenter (X 1 29 28): De offitio iudicis delegati.

8. Cmp III 1 18 5: Querenti (X 1 29 26): De offitio iudicis delegati.

9. C. 32 q. 7 c. 26: Neque furiosus.

10. C. 7 q. 1 c. 14: Quamuis triste.

11. C. 3 q. 9 c. 14: Indicas.

12. Cmp I 4 2 5: Litteras (X 4 2 4): De desponsatione impuberum.

13. Cmp I 4 2 11: Si puella (-): De desponsatione impuberum.

14. Dig. 45. 1. 1: Stipulatio non potest: De uerborum obligationibus.

proposuerit: secundum canones, si actor tantum dolum adhibet, intelligenda sunt verba ut reus intelligit, ut xxii q. v, § Item¹⁵, obicitur et c. Quacumque¹⁶; si uero reus tantum, tunc secundum quod actor intelligit, xxii q. ii, Ne quis¹⁷; si uterque dolum adhibet, locum habet quod hic dicitur. Vic.

cogatur: infra e. t., Requisiuit¹⁸, contra. Solutio: hic de matrimonio iam contracto, ibi de contrahendo.

sensu: nisi alter dolum adhibeat, ut xxii. q. v, § Quacumque.¹⁹

retinere: uerborum ambiguitas quandoque incidit in iudiciis, quandoque in contractibus, quandoque in testamentis, de quibus nichil ad presens. In iudiciis, circa litis exordium, plus tamen creditur actori, quam reo, ff. de uerborum obligationibus, Inter stipulantem § i²⁰. Postea in confessionibus urgeri debet confitens, ut certum confiteatur, sin autem id accipietur quod magis expedit aduersario, ut ff. de confessis, 1. Certum²¹, ff. de interroga. et actionibus, De etate²². In sententiis uero iudicis est interpretatio et, si delegatus est, ea die tantum interpretari potest, ff. de re iudicata, Paulus²³, supra de offitio iudicis delegati, In litteris²⁴. Idem dicendum est de pretoriis stipulationibus, ff. de pretoriis stipulationibus, In pretoriis²⁵. In

23 adibet D. 24-26 v,-q. om. E. 25 c. et tr. D / reus] tenuit add. D, tenetur add. K / tunc secundum om. H. 26 utraque F / adhibuit EFH, adibet D, adhiberet A. 27 Vic. om. D. 28 fol. 60va A / t.] c. add. F / solutionem B / hic] ibi H / ibi] illud A. 29 contrahendo] t. add. A. 30 aliter DG / donum E / q. vi G / Quicumque G. 33 tamen om. BCEFHK / creditur] credit G, dicitur D / actoris G. 35 ut certum] incertum E / confiteantur EF. 36 hid E / aduersario expedit tr. B. 37 etate] § qui tacuit add. marg. A. 38 iudicis] iudicium K. 39 re iudicata] iudi(cis) H / supra] ff. C. 40 est dicendum tr. K / est] et add. BCEFG / de] in A, (in praem. et expun. K) / pretoris F. 41 stipulationibus] ut add. BCF.

15. C. 22 q. 5 c. 7 DGp: Item (qui audit).

16. C. 22 q. 5 c. 9: Quacumque.

17. C. 22 q. 2 c. 14: Ne quis.

18. Cmp I 4 1 12: Requisiuit (X 4 1 17).

19. C. 22 q. 5 c. 9: Quacumque.

20. Dig. 45. 1. 83 § 1: Inter stipulantem, § Si stichum: De uerborum obligationibus.

21. Dig. 42. 2. 6: Certum: De confessis.

22. Dig. 11.1.11: De etate (quoque): De interrogationibus in iure faciendis et interrogatoriis actionibus.

23. Dig. 42. 1. 42 43: Paulus (respondit): De re iudicata et de effectu sententiarum et de interlocutionibus.

24. Cmp I 1 21 14: In litteris (X 1 29 9): De offitio et potestate iudicis delegati.

25. Dig. 46. 5. 9: In pretoriis. De stipulationibus praetoriis.

contractibus et pactis distinguo: aut certum est quod consenserunt et tunc ualet quod agitur, aut certum est quod non consenserunt et tunc non ualet quod agitur, ff. de contrahenda emptione et uenditione, In uenditionibus²⁶, et xxx q. ii, Ubi²⁷; aut dubitatur quod consenserunt et tunc subdistinguo, quia aut ualet secundum unam partem intellectus, aut secundum utramque: in primo casu commodissimum est id accipi, ut res de qua agitur magis ualeat, quam pereat, ff. de regulis iuris, Quotiens²⁸, in secundo casu inspicimus quod uerosimilius est, ut ff. de uerborum obligationibus, Eum qui²⁹, et quod quandoque consueuit accidere, xxviii di., De siracusane³⁰, uel contra eum interpretatur, qui pactum apposuit, quod si non apparet, contra eum cui profuturum est, ff. de uerborum obligationibus, Quidquid³¹ et ff. de pactis, Veteribus³². R.

55 **recte**: arg. ad comunem uerborum significationem esse recurrendum nec ab eis sine causa manifesta est recedendum, ff. de legatis iii, Non aliter³³, de cons. di. iiii, Retulerunt³⁴, infra de uerborum significatione, Intelligentia, lib. e.³⁵, ff. qui et a quibus. Prospexit³⁶, ff. de supplectile

42 distingo CK. 42-43 aut-agitur *om.* DK / aut- agitur (consenserint) *suppl. marg.* A. 42 est *om.* C, esset K. 42-43 quod¹-agitur *om.* G. 43 tunc] non *add. et expun.* K / quod²-agitur *om.* DK / aut] et G / est certum *tr.* DEFH. 44 de contrahentibus B. 45 quod] quid ACEGH / consenserint EHK, senserunt FG, senserint ABC. 46 subdistinguo BDEF / ualet *om.* D. 47 comodissimum BG / est *om.* D. 48 ualet magis D. 49 quod] quia K / uerossimilius B, uerisimile DGK, e. *add.* F. 51 xxxviii BG, xxxviii H / contra *om.* BE. 53 profecturum EFH, ut *add.* H / quicquid ABDEHK 54 R] l F, Ri H. 55 arg.] quod *add.* G / communem DHK, omnem B. 56 nec] si K / eis] hiis B / causa *om.* H / manifesta causa *tr.* BCEFG / eam *add.* B / non *add.* C / recedendum est *tr.* BEFG / est *om.* C. 57 significatione *om.* B. 58 ff.] C. E / supplectilibus B.

26. Dig. 18. 1. 9: In uenditionibus: De contrahenda emptione et de pactis inter emptorem et venditorem etc.

27. C. 30 q. 2. c. 2: Ubi.

28. Dig. 50. 17. (67): Quotiens: De diversis regulis iuris antiqui.

29. Dig. 45. 1. (41-56-138): Eum qui: De uerborum obligationibus.

30. D 28 c. 13: De siracusane.

31. Dig. 45. 1. 99: Quidquid (adstringende): De uerborum obligationibus.

32. Dig. 2. 14. 39: Veteribus (placet): De pactis.

33. Dig. 32. 69: Non aliter: De legatis et fideicommissis

34. De cons. D 4 c. 86: Retulerunt.

35. Cmp I 5 36 5: Intelligentia (X 5 40 6): De uerborum significatione.

36. Dig. 40. 9. 12: Prospexit (legislator). Qui et a quibus manumissi liberi non fiunt et ad legem alliam sententiam.

60 legata, 1. Labeo³⁷; arg. contra xxii q. v, Quacumque³⁸. C. de uerborum
 significatione, Cum quidam³⁹, de cons. di. ii, In calice⁴⁰. R.
notorium: siue sit notorium facti, siue notorium iuris, secundum
 utrumque recte intelligitur quod hic dicitur. Quod sit notorium facti
 et iuris quere infra de cohabitatione clericorum et mulierum, Vestra
 duxit, lib. ii.⁴¹ t.
 65 **incestus**: supra de appellationibus, Cum sit romana⁴², Relatum⁴³,
 Consuluit⁴⁴. t.

7. Sponsam - copulare (X 4 1 8)

70 **proxima**: maxime quoniam sufficit quod sit doli capax ad inducen-
 dum impedimentum, ut infra t. prox., Litteras¹, Accessit², infra c.
 Iuuenis³. ala.

59 legata] nec K / C.] ff. G. 60 quidam] contra *add. marg.* A / R. *om.* GK. 61
 notorium¹] fuerit *add.* A / siue²] sit *add.* C / notorium² *om.* CD / secundum] set K.
 62 quod] quid A / et] uel CFGH. 64 t. *om.* B. 65 *Signum glos. om. in textu* B / de *om.*
 K. 66 consuluit] lib. e. *add.* A / t. *om.* BGH.

c. 7

68 *Hoc cap. om.* H. / fol. 32ra C / quoniam] quia A. 69 infra¹] e. *add.* EF.

37. Dig. 33. 10. 7: Labeo (ait): De suppellectile legata.

38. C. 22 q. 5 c. 9: Quacumque.

39. Cod. 6. 38. 4: Cum quidam (sic): De uerborum et rerum significatione.

40. De cons. D 2 c. 83: In calice.

41. Cmp II 3 1 1: Vestra duxit (X 3 2 7): De cohabitatione clericorum mu-
 lierum.

42. Cmp I 2 20 5: Cum sit (X 2 28 5): De appellationibus et recusationibus.

43. Cmp I 2 20 21: Relatum (-): De appellationibus et recusationibus.

44. Cmp I 2 20 6: Consuluit (X 2 28 14): De appellationibus et recusationibus.

cap. 7.

1. Cmp I 4 2 5: Litteras (X 4 2 4): De desponsatione impuberum.

2. Cmp I 4 2 6: Accessit (X 4 2 5): De desponsatione impuberum.

3. Cmp I 4 1 18: Iuuenis (X 4 1 3): De sponsalibus et matrimonio.

8. Ex parte - euitari (X 4 1 9)

conuocatis: maxime idem esset, si casu fortuito aduenissent, cum ius non exprimat quod in hoc casu testis uocatus esse debeat, arg. iiii q. iii, Ad fidem¹. a.

5 **pro coniuge:** sic intelligo contractum matrimonium, lice illa uerba non interuenerint: accipio te in meum et accipio te in meam, ut infra de sponsa duorum, Licet preter, lib. e.². ala.

licet: supra xxxiii q. ii, Seculares,³ supra xxxv q. vi, Multorum⁴, infra de diuortiiis, Porro, lib. e.⁵

10 **manifesta:** probata et sententia sequente, aliter non liceret. t.

continere: supra xxvii q. ii, Agathosa⁶, supra xxviii q. i, Idolatria⁷, supra xxxii q. v, Preceptum, Precepit⁸ et q. vii, Apostolus⁹. t.

15 **iuramenti:** numquid iuramentum est causa: non, inmo potius matrimonium. Et est argumentum quod papa interdum sumit non causam pro causa, ut supra de clericis coniugatis, Meminimus, lib. e.¹⁰ t.

redeat: quia hoc petebat mulier, aliter enim ipsa eum recipere non cogetur, xxxii q. i, De benedicto¹¹, infra de diuortiiis, Significasti lib. e.¹². ala.

c. 8

2 fol. 64ra B, fol. 58rb F / maxime] § *add.* H. 3 hoc *om.* K / testis] esse *add.* E, *om.* G / iiii *om.* H. 4 ad *bis* G / a.] t. E. 6 interueniant DK / et-meam *bis* G / meam] uxorem *add.* F. 8 fol. 51ra D, fol. 42vb E, fol. 50vb G / supra *om.* ADK / supra² *om.* ADK. 10 probata] abita B / et *om.* K / sententia] fine G / seqnte K / alias BEFHK / aliter-t. *om.* G / t. *om.* DK. 11 supra *om.* ADK / q. ii] q. v C / ii- q² *om.* E / Agathosa] Agatosa G / supra² *om.* DK / xxviii H / ydolatria EK. 12 supra *om.* D / precepit *om.* D / et] i D, ii *add.* K / t. *om.* DGHK. 13 inmo BK. 14 sumit interdum *tr.* CD / non *om.* G. 15 coniugatis *om.* E / e.] c. *add.* F. 16 fol. 60vb A / alias BEFHK / ipsa] papa BDK. 17 cogetur FH, cogeret BDK / q. ii G / benedicto: fol. 40vb H. 18 ala. *om.* AG.

cap. 8.

1. C. 4 q. 3 c. 3 DGp § 25: Ad fidem.
2. Cmp I 4 4 3: Licet preter (X 4 4 3): De sponsa duorum.
3. C. 33 q. 2 c. 1: Seculares.
4. C. 35 q. 6 c. 10: Multorum.
5. Cmp I 4 20 3: Porro (X 4 19 3): De diuortiiis.
6. C. 27 q. 2 c. 21: Agathosa.
7. C. 28 q. 1 c. 5: Ydolatria.
8. C. 32 q. 5 c. 21 et c. 19: Preceptum., Precepit
9. C. 32 q. 7 c. 3: Apostolus.
10. Cmp I 3 3 6: Meminimus (-): De clericis coniugatis.
11. C. 32 q. 1 c. 5: De benedicto.
12. Cmp I 4 20 4: Significasti (X 4 19 4): De diuortiiis.

20 **pertractet**: etiam inuitus, ut C. ad legem iul. de adulteriis, in Auth.,
 § Hodie.¹³ Et etiam si sententia diuortii propter adulterium inter eos
 lata esset, ut infra de sponsalibus, Ex litteris lib. ii.¹⁴ arg. contra in-
 fra de diuortiiis, De illa.¹⁵ Set correcta est illa decretalis De illa, per
 hoc quod habes infra de diuortiiis c. i. in fine, lib. iii¹⁶. t.

9. Ex litteris – celebrari X 4 1 10

5 **qui filios**: hic queritur de eo qui iurauit ducere unam de filiabus
 Lotharii et postmodum stuprauit unam ex eis. Queritur an precise
 illam ducere teneatur, cum aliam ducere non possit, arg. quod sic,
 ff. de contrahenda emptione, Si in emptione § Si emptio¹, ff. de so-
 lutionibus, Stichum aut Pamphilum². Preterea ipse se coartauit, ff.
 si quis cautionibus, l. iii³, xv q. i, Si quis insaniens⁴. Inmo uidetur
 quod statim fit matrimonium ex quo eam cognouit tamquam des-
 sponsatione precedente, arg. infra de eo qui duxit in matrim. quam
 10 prius polluit, Significauit,⁵ supra e., De illis⁶, arg. contra ff. de ritu

19 ut] supra G / C. om. G. 20 inter eos propter adulterium tr. A. 21 esset lata tr. E /
 ut om. A / infra] de eli. add. B. 21-22 infra om. DK. 22 De illa] litteras *suppl.marg.*
 A / set] si CG, per E / set-De illa om. K / corepta F / De illa om. BG. 23 habet H /
 lib. iii om. G / t. om. FGH.

c. 9

2 fol. 64rv B, fol. 32rb C / queritur] loquitur DFG. 3 Lotari G / post K / struprauit
 B, struprauit E. 3-4 eam precise tr. D, eam ducere teneatur precise tr. A / eam K /
 tenetur D. 4 teneatur-non om. K. 4 non om. H / arg.] ff. add. B. 5 si in emptione om.
 EGK / in om. C / optione DH / si²] est add. B. 5-6 de solutionibus] si col. H. 6 Stichum
 CFGH / Pamphilum A, Pamphilum K, Pamphilium F, Pamphilium B / se] si H, om. C
 / cohartauit H. 7 immo K. 8 fit om. G / tamquam] tam C, de add. K. 9-10 priusquam
 G. 10 prius om. BCEFHK / polluit] per adulterium add. A / significasti K / e.] t. add.
 K / ff.] § EH. 10-12 ff.-contra om. K.

13. Cod. 9. 9 30: Quanvis adulterii: Ad legem Iuliam de adulteriis etc., ibi in
 Auth.: Sed hodie, CDJ I, p. 1419 (Coll. IX tit II cap. VII: Si vero quando: Ut nulli
 iudicum liceat etc., LCNA, p. 331 (Nov. 134. 10).

14. Cmp II 4 3 3: Ex literis (X 4 19 5): De clandestina desponsatione.

15. Cmp I 4 20 5: De illa (X 4 19 6): De diuortiiis.

16. Cmp III 4 20 1: Quanto te magis (X 4 19 7): De diuortiiis.

cap. 9.

1. Dig. 18. 1. 34 § 5: Si in emptione, § 5 Si emptio: De contrahenda emptione
 et de pactis inter emptorem etc.

2. Dig. 46. 3. 95: Stichum et Pamphilum: De solutionibus et liberationibus.

3. Dig. 2. 11. 3: Sed actio ei datur: Si quis cautionibus in iudicio sistendi
 causa factis non obtemperabit.

4. C. 15 q. 1 c. 12: Si quis insaniens.

5. Cmp I 4 7 2: Significavit (X 4 7 2): De eo qui duxit in matrimonio quam
 polluit adulterio.

6. Cmp I 4 1 4: De illis (X 4 1 5 y X 4 5 3): De sponsalibus et matrimonio.

nuptiarum, Generali⁷, ff. si quis cautionibus, Set et si § Quesitum⁸, ff. de usufructo, Quotiens⁹, arg. contra. Solutio: dicunt quidam, eum non compellendum, quia inuite nuptie etc., xxxi q. ii, § i¹⁰, et c. i¹¹. Ego contra, quia ut fiat uolens compelletur, arg. infra de eo qui duxit in matrim. quam prius polluit, c. i¹² et xxiii q. vi, Vides¹³. lau.

patres: supra xxxi q. iii, Si qui parentes¹⁴. § Licet alienum factum uideatur promississe et ita nulla uideatur obligatio esse, arg. ff. de uerb. obligationibus, Stipulatio ista¹⁵; tamen suum potius promiserunt uidelicet, quod operam adhibeant quod filii eorum inter se contrahant, ff. de uerb. obligationibus, In illa stipulatione¹⁶. a.

patre: quod ex honestate fit et non ex necessitate, ut xxvii q. ii, Sufficiat.¹⁷

anathematis: infra de iureiurando, Item si quis, iurauerit, lib. ii.¹⁸

12 contra *om.* BCEFGH / quidam *om.* C. 13 xxi E / q. v G. 14 Ergo H. 15 quam prius polluit *om.* BCEFGH / et *om.* ABK / xxiii CEFK / q. iii E / uides] si qui parentes E / lau. *om.* E. 16 supra *om.* D / qui *om.* G / § *om.* B / uideantur EFH. 16-17 promississe uideatur *tr.* B, promississe H. 17 obiectio DK / esse obligatio *tr.* ABCEFH. 18 obligationibus] obligatus H, obseruationibus GH / ista] ita C / potius suum *tr.* A. 19 quod] qui BCDEFK / adibeant BCD, adhiberant H / inter se *om.* E. 20 uerb.] veritate H / obligationibus] obligatus H / stipulatione] obligatione E, parte *add.* BCFG, per te *add.* HK / a. *om.* B. 21 fol. 38ra K / *Glos.sub v.* anathematis H, *sub v.* anathemate DFK / arg. *praem.* DH / quod *om.* G / honesta re H / et] ut E, *om.* B / et non ex necessitate *om.* C / ex necessitate *sublineat* K / ex] et H / xxxii E. 22 sufficiat] Alanus *add.* EH, lau. *add.* F. 23 *Signum in textu et v. in glos.om.* F, *sub v.* anathemate D, anathema K / Item *om.* K / ii] tancre. *add.* E.

7. Dig. 23. 2. 34: Generali (mandato): De ritu nuptiarum.

8. Dig. 2. 11. 4 § 4: Sed et si, § Quesitum: Si quis cautionibus in iudicio sistendi causa factis non obtemperabit.

9. Dig. 7. 2. 1: Quotiens: De usufructo acrescendo.

10. C. 31 q. 1 DGa c. 1: Quod autem aliqua non sit cogenda.

11. C. 31 q. 1 c. 1: Si verum esse.

12. Cmp I 4 7 1: Propositum est (X 4 7 1): De eo qui duxit in matrimonio quam polluit adulterio.

13. C. 23 q. 6 c. 3: Vides.

14. C. 31 q. 3 c. 1: Si qui parentes.

15. Dig. 45. 1. 38: Stipulatio ista: De verborum obligationibus.

16. Dig. 45. 1. 8: In illa stipulatione: De verborum obligationibus.

17. C. 27 q. 2 c. 2: Sufficiat.

18. Cmp II 2 16 7: Item si quis iuraverit (-): De iureiurando.

25 **uenit**: unde condempnari debuit alteri parti in expensis, supra de
appellationibus. Reprehensibilis,¹⁹ infra de appellationibus, Sepe,
lib. iii²⁰. t.

30 **compellas**: infra de iureiurando, Item si quis iurauerit, lib. ii²¹, infra
e. t. Requisiuit, lib. e.²² contra. Set hoc de rigore exercendo, illud de
misericordia ex causa adhibenda, ut si coactio deteriorem exitum ha-
bitura credatur, uel conditionaliter sunt cogendi, ut de nolentibus fiant
uolentes, set non finaliter, set resistitur utrique solutioni, mortaliter
peccat contra iuramentum suum ueniendo. Ergo potest compelli ad pe-
nitentiam per excommunicationem, ut xxiiii q. iii, Tam sacerdotes,²³
Ecce crimina,²⁴ et ita finaliter compelletur; potest dici quod illud est
35 ius commune; casus tamen sunt in quibus non optinet, quorum unus est
iste. Ala. Vel ibi exponitur potius ius prius et tunc non est contra. Set
quomodo potest excommunicari qui nondum transgressus est iuramen-
tum. Forte ideo quia etsi nondum opere est transgressus, iam tamen uo-
luntate transgressus erat, quam lex punit, xxvii di., Vouentibus²⁵. lau.

40 **si fouere**: supra lxxxiii di.²⁶ per totam, supra xxvii q. i, De filia.²⁷
baptismata: ista enim sacramenta semper debent excipi, quoniam sunt
sacramenta necessitatis, que etiam ab heretico essent sumenda ut xxiv

24 fol. 43ra E, fol. 58va F / unde] et inde H / debuit condempnari *tr.* BCEFGH /
in expensis alteri parti *tr.* BCEFGH. 26 t.] laur. E. 27 fol. 51rb D / *Glos. sub v.*
moneas B / Item *om.* AD / iurauit GH / infra *om.* BCDG. 28 t. *om.* E / hoc] istud
A. 29 adibenda DGH, exhibenda F / ut] nam DK / si] sit G, sic EH, hac *add.* D /
coactio] actio H / abitura H. 30 credetur E / sint G. 31 non *om.* H / set²] non *add.*
G / ressititur H. 32 suum iuramentum *tr.* E. 32-33 per excommunicationem ad
penitentiam *tr.* A. 33 xxxiiii D, xiiii C / q. iii *om.* H / sacerdos ABCEFGK. 34 et
add. interl. A / finaliter] p. *add.* E. 37 ibi *om.* B / poterit A / iuramentum] suum
add. D. 38 ideo] iste DK, et *add.* F / quia *om.* DK / opere *om.* F / transgressus est
tr. BC / est *om.* DE / iam] ita D / tamen uoluntate iam *tr.* EFH. 39 trangressus
F / quam] quoniam EH / ponit C / di. *om.* D / uolentibus CH / lau.] ala. E. 40 fol.
61ra *om.* A, fol. 51ra G / supra¹ *om.* CDGK / lxxxii C / totum ABHK / supra²
om. DK /xxvi C / filia] alanus *add.* E. 41 *Glos. sub v.* baptista H / sacramento C /
excipi debent *tr.* BCE. 42 necessitatis] ueritatis FH / eretico B / xxxiiii CD, xiii E.

19. Cmp I 2 20 42: Reprehensibilis (X 2 28 26).

20. Cmp III 2 19 2: Sepe (X 2 29 44): De appellationibus.

21. Cmp II 2 16 7: Item si quis iurauerit (-): De iureiurando.

22. Cmp I 4 1 12: Requisiuit.

23. C. 24 q. 3 c. 14: Tam sacerdotes.

24. C. 24 q. 3 c. 18: Ecce tamen crimina.

25. D 27 c. 4: Vouentibus.

26. D 83 per totam (cc. 1 – 6).

27. C. 27 q. 1 c. 26: De filia.

45 q. i, Si quem forte²⁸ et De cons. di. un., Sacramenta²⁹ est secus de aliis, xxiv q. i, Cepit³⁰. R. § Dixit tamen contra Pe. de Corbalio quod ab heretico penitentia non est accipienda, ne in desperatione nos mittant, sicut iudei Iudam, cui dixerunt: t. uideris, peccata tua non comportanda promittimus, de pen. di. vi c. i³¹, circa medium. Lau. **paruulorum**: infra e. t. Non est nobis, lib. e.³²

10. Super eo – terminare (-)

statim: supra xxvii q. ii, Sufficiat¹.

esse: et ideo statim fuit matrimonium per mutuuum consensum, ut infra de sponsa duorum, Licet preter solitum², xxvii q. ii. Sufficiat.³ t.

5 **consenserit**: uidetur tamen secundum leges quod traductio faciat de sponsa uxorem, ut C. de donationibus ante nuptias, Cum in te,⁴ ff. de ritu nuptiarum, Denique⁵; set secundum canones dico solum consen-

43 et] supra *add.* K / un.] iiii H / sacramentum EF, dictuum G, secundum H / secus] *om.* D, est *add.* H. 44 q. i] si quem forte et de con. di. *add.* F (forte-con. *interl.*) / recipit H / § *om.* E / contra *om.* BCEFGH / Pe. de *om.* G / Corbol. A, Corbella K / eretico B.

45 accipienda] *sumenda* D / nec G / desperationem BFGH, disparationem E / mittat D, tractant K. 46 tua *om.* E / comportando CD. 47 lau. *om.* EFH. 48 non est *om.* BD / est nobis lib. e. *bis* H / e.] t. *add.* E, di. iiii Secundum est secus de aliis... non est nobis lib. eo. *add. et repe. (vide supra lineas 43-48)* H.

c. 10

2 fol. 64va B / *Signum om.* F / supra *om.* DEK / sufficiat F / ta. *add.* E. 3 *Glos. om.* G, *sub v.* esse consenserit A, *sub v.* consenserit EFH, *sub v.* “sese” C / ideo] ita DK / fuit statim *tr.* AE. 4 t. *om.* E. 5 *Glos. sub v.* asserit C, *sub v.* conserint H, *iterato signo praeced.* F, *cum praecedenti glos., addita in marg. littera “a”* E / tamen] quod *add.* EH / trasductio D, transductio K. 5-6 de sponsa faciat *tr.* BCEFGH. 6 donatione H / nuptias] *add.* F. 7 riptu H / denique] cum in te E, et in l. mulierem *add.* A / set *om.* CE / secundum *om.* EG. 7-8 sensum H.

28. C. 24 q. 1 c. 40: Si quem forte.

29. De cons. D 1 c. 49: Sacramenta.

30. C. 24 q. 1 c. 42: Cepit.

31. De pen. D 6 c. 1 § 1: Laboret itaque penitens.

32. Cmp I 4 1 13: Non est nobis (X 4 1 11).

cap. 10.

1. C. 27 q. 2 c. 2: Sufficiat.

2. Cmp I 4 4 3: Licet Preter solitum (X 4 4 3): De sponsa duorum et econverso.

3. C. 27 q. 2 c. 2: Sufficiat.

4. Cod. 5. 3. 6: Cum in te: De donationibus ante nuptias vel propter nuptias et sponsalibus.

5. Dig. 23. 2. 6: Denique: De ritu nuptiarum.

- sum uxorem facere, ut xxvi q. ii, Coniuges⁶. R. Set et dici potest secundum canones, per traductionem matrimonium contrahi, arg. infra de sponsa duorum, c. ult.⁷, arg. infra de coniugio leprosi, Litteras⁸.
 10 Erat ergo dubitatio istius decretalis, quia secundum leges non uidetur ista uxor, quia traducta non fuerat, ff. de ritu nuptiarum, Mulierem⁹, xxxiv di., Vidua¹⁰; set secus est secundum canones, ut hic. Lau.
uerius: id est firmitus uel manifestius. Ala.
 15 **amplius**: id est diutius, ut sit simile infra de symonia, Non satis, lib e.¹¹, uel proprie, ut xvii q. iiii, Sicut¹². ala.
terminare: restituendo ipsum priori mulieri. l.

11. Super eo quod - terminare (X 4 1 2: Praeterea hi - tolerare)

- contradictione**: per hoc uidetur quod solui non possit, xxxii q. viii, c. ult.¹, xxii q. iiii, Inter cetera,² xiii di., Nerui³, arg. contra.
inducendi: conditionali coactione, ut dictum es supra e., Ex litteris⁴
 5 et infra e., Requisiuit⁵. R.

8 facere uxorem *tr.* DK / coniugens K / R.] § *add.* A / et *om.* AE. 9 traductionem DK, tradictionem E / infra¹ *om.* H. 10 sponsa H / leprosororum BEFGHK. 11 quia] quoniam G, quod K / uidebatur BCEFGH. 12 non fuerat traducta *tr.* D, ut *add.* D. 13 xxxiii ACG, xx DK / uiduo H / Lau.] ala. B. 14 infirmus C / ala. *om.* G. 15 *Glos sub v.* tanto B / simonia F / satis] sunt B. 16 vii q. iii E. 17 fol. 32va C / referendo DK / eum G / priori ipsum *tr.* DK / priori] prime B / l. *om.* BC.

c. 11

2 fol. 43rb E / *Glos. sub v.* conditione D (*in textu* contradictione) / q.] q. cvii DGK, q. ix C. 3 di.] die H / arg. contra *om.* E. 4 *Glos. sub v.* introducendi D (*in textu* inducendi) / coactione] conditione ADG, condictione K / ut dictum est coactione *tr.* B. 5 R. *om.* D.

-
6. C. 27 q. 2 c. 6: Coniuges.
 7. Cmp I 4 4 9 (ult.): Tua fraternitas (X 4 4 4): De sponsa duorum et everso.
 8. Cmp I 4 8 3: Litteras (X 4 8 3): De coniugio leprosi.
 9. Dig. 23. 2. 5: Mulierem: De ritu nuptiarum.
 10. D 34 c. 16: Vidua.
 11. Cmp I 5 2 7: Non satis (X 5 3 8): De simonia et ne aliquid pro spiritualibus exigatur v el promitatur.
 12. C. 17 q. 4 c. 6: Sicut.
cap. 11.
 1. C. 32 q. 7 c. 28 (ult.): Usque adeo.
 2. C. 22 q. 4 c. 22: Inter cetera.
 3. D 13 c. 2: Nervi.
 4. Cmp I 4 1 6: Ex litteris (X 4 1 7).
 5. Cmp I 4 1 12: Requisiuit.

deterius: scilicet adulterium cum secundis. t.

odio: quod quis non diligit, facile contempnit, xx q. iii, Presens,⁶ xxxi q. ii, § i⁷. t.

10 **in pacientia:** istud in sponsalibus, secus in matrimonio, ut supra de
conuersione coniugatorum, c. ult.⁸. Ala. § Hoc ideo quia ex quo non
est processum ad matrimonium contraria uoluntate accedente, abso-
luere se possunt, quoniam omnis res per quas causas contrahitur, per
eas etc., infra de regulis iuris, Omnis⁹, ff. de regulis iuris, Nichil¹⁰.
15 Et preterea quia in tali iuramento hec conditio, sicut et multe alie,
intelliguntur, ut infra de iureiurando, Quemadmodum, lib. iii¹¹. Et
credo hanc decretalem ius commune continere. Hug. et sequaces sui
dicunt uel hanc non esse decretalem, uel loquitur de comparatiua
permissione, et peccant si se absoluunt. t.

12. Requiuit a nobis - debebit (X 4 1 17)

20 **libera:** in contrahendo ab initio ut infra e., Cum locum¹, contracta
tamen ex necessitate tenent, ut xxxii q. v, Horrendus². ala.

6 fol. 58vb F / scilicet adulterium] supra de adult. C / t. om. G. 7 hodie EH / quod] quia
praem. D / diligent BCDFH / contempnit B. 8 xxi ABCEFGH / § i] § v H. 9-10 istud-c.
ult. *glos. sub v.* tolerari EF. 9 istud] illud CDE / de sponsalibus G / secus] istud C /
supra om. EH. 10 conuersione] contra *add.* H / ala. om. EF / § om. CEFH. 10-18 Hoc
ideo- absoluunt *glos. sub v.* in pacientia EF. 10 ideo¹] ius D / ex quo om. CF. 10-11
processum non est *tr.* B. 11 contra DEK / uoluntatem DE. 12 quoniam] quia DFK /
quas] eas H. 12-13 per eas om. BCEFGH. 13 easdem DK / iuris¹] c. *add.* DHK / omnis]
res *add.* A / iuris² om. H / Nichil om. G. 14 hac B. 16 commune om. BE / sui sequaces
tr. A. 17 de] ad E / comparatiua] imperatiua E. 18 promissione G / absoluuntur F,
absoluerunt D / t. om. F.

c. 12

20 fol. 61rb A / initio] intio G, inscio D / contracta] contractum CF, contra G. 21
tamen] cum CDF, om. B / tenent] teneretur D, retineretur K, retinentur BCEFGH /
ut om. K / Horendus B, orrendus E.

6. C. 20 q. 3 c. 4: Presens.

7. C. 21 q. 2 § 1 DGa c.1: Quod autem.

8. Cmp I 3 28 9 (ult.): Sane super (-): De conuersione coniugatorum.

9. Cmp I 5 37 1: Omnis res (X 5 41 1): De regulis iuris.

10. Dig. 50 17 35: Nichil: De diversis regulis iuris antiqui.

11. Cmp III 2 15 11: Quemadmodum: De iureiurando.

cap. 12.

1. Cmp I 4 1 19: Cum locum.

2. C. 32 q. 5 c.17: Horrendus.

debeat: set nunquid minus libera sunt, si compelleretur ex post facto ad quod pridem uidetur iureiurando se astringit. Videtur quod non, quia nec inuitus crescere ad ordines dicitur qui propter iam susceptum beneficium ad eosdem ordines urgetur, ut lx di., Innouamus³, supra de etate et qualitate, Ut abbates⁴; et qui propter uoluntariam promissionem ad promissi solutionem, xii q. ii, Quicumque⁵. Item ob delictum precedens quandoque ad matrimonium compellitur, infra de eo qui duxit in matrim. quam polluit c. i, lib. e.⁶. Et nimirum interdum quod ab initio liberum est ex post facto necessarium efficitur, xxvii q. i, Nuptiarum⁷, xvii q. iiiii, Sunt quidam,⁸ ff. commodati, In commodato, § iii⁹, ff. pro socio, l. iiiii¹⁰.

cogenda: infra de iureiurando, Item si quis, lib. ii¹¹, contra, set nunquid uerum est quod non debeat ista compelli precise? Et dicunt quidam quod non debet compelli, quia timetur deterius, nec est contra supra, c. Ex litteris¹²; illud enim fuit propter bonum pacis; nec est contra infra t. prox., De illis,¹³ ubi dicitur quod maior dissentire non potest, et hoc uerum est; si tamen nolit omnibus modis, uel ad

22 fol. 51rb G, fol 38rb K / *Glos. sub v. deberent* AG, *sub v. debeat* D (*in textu* debeat), *sub v. debent* H / set *om.* B / libera sunt] liberassent G, liberi sunt EFH, libera fuit C / si] set DK / compellerentur H, compelletur EK, compellentur B. 23 pridem] uidetur *add.* C / se astringit iureiurando *tr.* DK / astringit G. 24 quia-dicitur *om.* F / inuitus] iniustus H / ordinem BC / iam propter *tr.* EF. 24-25 beneficium susceptum *tr.* F. 25 eosdem] ipsos DK / ordines] iam *add.* CD / xl H. 26 ut *om.* K / qui] quod K. 27 solutionem] tenetur *add.* BEFH. 28 ad matrimonium quandoque *tr.* BCEFGH / compellitur H, ut *add.* G. 29 polluit F, etc. *add.* DK. 31 xvii DK / quidam] qui opere B, qui /// A / comodati BDFG. 32 comodato BEFG / sotiis B /iiii] p. *add.* CDFGK, et in l. si conuenerit *add. marg.* A. 33 fol. 51va D / contra lib. ii *tr.* CDGK. 34 non *om.* E / debet A / Ita A / compelli H / precise EH / precise compelli *tr.* A / Et *om.* E. 35 compelli H. 36 c.] e. A / pro bono EFH. 37 est *om.* B. 38 hoc *om.* BCEFGH / modis *om.* E.

-
3. D 60 c. 3: Innovamus.
  4. Cmp I 1 8 1: Ut abbates: De etate et qualitate.
  5. C. 12 q. 2 c. 4: Quicumque.
  6. Cmp I 4 7 1: Propositum es (X 4 7 1): De eo qui duxit in matrimonium quam polluit adulterio.
  7. C. 27 q. 1 c. 41: Nuptiarum.
  8. C. 17 q. 4 c. 3: Sunt qui.
  9. Dig. 13. 6. 17 § 3: In commodato, § Sicut autem: Commodati vel contra.
  10. Dig. 17. 2. 4: Societaem coire: Pro socio.
  11. Cmp II 2 16 7: Item si quis: De iureiurando.
  12. Cmp I 4 1 6: Ex litteris.
  13. Cmp I 4 2 9: De illis (X 4 2 7): De desponsatione impuberum.

40 hoc induci non possit, non est precise cogendus. Alii dicunt in con-
 trarium: iste enim iuravit, ergo mortaliter peccaret, si contra suum
 iuramentum ueniret. Unde compellendus est omnibus modis contra-
 here. Et respondent ad istam litteram: monenda est potius quam co-
 genda, id est prius monenda quam cogenda, similis expositio xxiii q.
 45 iiiii, Non inuenitur¹⁴, in fine. Et *quod ita sit habes infra de iureiuran-*
*do, Item si quis, lib. ii*¹⁵, *quod talis compellenda sit habes supra de*
*conuersione coniugatorum, Sane*¹⁶; set secundum Hugutium ecclesia
 in sponsalibus compellit etiam per excommunicationem, set non fi-
 nalem, si enim uiderit se non posse proficere, absoluet. Nec mire-
 ris, si quandoque non compellit ecclesia aliquem ad penitentiam,
 50 quia ex certa causa fieri potest, ut infra qui clerici uel uouentes,
 Super eo, lib. e.¹⁷. Vic. C. de sponsalibus, Mulier¹⁸, xxxi q. ii, § i¹⁹ et
 c. i²⁰ et ii²¹, supra xx q. iii, Presens, infra e.²², Cum locum, lib. e.²³,
 supra e. t., Ex litteris²⁴, contra, supra xxii q. iiiii, Inter cetera²⁵, infra
 de iureiurando, Item si quis²⁶, contra.

39 potest E. 40 peccaret mortaliter *tr.* BCEFGH, peccaretur mortaliter F / si] et si
 B. 40-41 ueniret contra *tr.* BCEGH, ueniretur contra F / suum iuramentum *tr.* DK,
om. BEFGH, iuramentum *om.* C. 41 unde *om.* C / complendus H / est *om.* E / modis
 omnibus *tr.* EFH. 42 Et respondent] Respondeo et D / litteram istam *tr.* BCEFGHK.
 42-43 monenda-cogenda *om.* BC. 43-54 id est-*et reliqua glos. sub v.* monenda et
 potius quam cogenda A, *sub v.* quam B, *iterum sub v.* cogenda C. 43 prius] primus
 E / monenda] est *add.* F / similiter H. 44 sit ita *tr.* D / infra *om.* G. 44-45 infra-habes
suppl. infra F. 45 compellenda H. 46 conuersione *om.* K. 47 compellit in sponsalibus
tr. BC (compelli C), sponsalibus compellit in *tr.* H / compellit] et *add.* B. 48 absoluit G,
 absoluere H. 49 compellit H / aliquem *om.* DK. 50 causa] scientia D / fieri] non H,
 non enim B / ut *om.* A. 51 lib. e. *om.* E / Vic.] cogenda *add. et sublineat ut nova glos.*
 H, § *add.* E (*et in marg. littera "a"*), *iterat signum glos. sub v.* cogenda F / mulieri
 F, mulieris H, supra *add.* BEFG / xxi G / et *om.* B. 52 et] c. *add.* CDG, *om.* K / xx q.
 iii] xxi q. ii A / e.^{2]} contra EFH. 53 contra *om.* EFH / supra *om.* AK / xx q. iiiii *suppl.*
marg. A / q. iii C / cetera] contra *add.* CGK. 54 item *om.* D / contra] omnes G, *om.*
 EFH, t. *add.* E.

14. C. 23 q. 4 c. 41: Non inuenitur.

15. Cmp II 2 16 7: Item si quis (-): De iureiurando.

16. Cmp I 3 28 6: Sane: De conuersione coniugatorum.

17. Cmp I 4 6 5: Super eo (-): Qui clerici vel uouentes matrimonium contra-
 here possunt.

18. Cod. 5. 1. 5: Mulier: De sponsalibus et arris sponsaliciis et proxeneticis.

19. C. 31 q. 2 c. 1 DGa: Quod autem.

20. C. 31 q. 2 c. 1: Si verum.

21. C. 31 q. 2 c. 2: Tua sanctitas.

22. C. 20 q. 3 c. 4: Presens.

23. Cmp I 4 1 19: Cum locum (X 4 1 14).

24. Cmp I 4 1 6: Ex litteris (X 4 1 7).

25. C. 22 q. 4 c. 22: Inter cetera.

26. Cmp II 2 16 7: Item si quis (-): De iureiurando.

55 **matre:** ipsius uxoris. t.
uiro: istud ultimum precise uerum est. t.
suo: hoc corrigitur per Innocentium iii, infra de eo qui congnoit
consanguineam sue uxoris, Discretionem,²⁷ infra de consanguinitate
et affinitate, Tue, lib. iii²⁸. Sic et illa iura corriguntur infra de eo,
60 qui congnoit consanguineam uxoris, Veniens²⁹, Ad aures³⁰, infra de
diuortiis, c. ult. lib. e.³¹ et c. similia. t.

13. Non est nobis - reportabunt (X 4 1 11)

sui: qui erant ipsius regis Anglie filii, ut postea sequitur, et erant
generi regis Francie, quia filias eius habebant in uxores. t.
iustum: ad quod possunt compelli, ut supra de conuersione coniuga-
5 torum, c. ult.¹ .ala.
petant: supra xxcii q. ii, Atto presentium², supra xlvii di., § Necesse³,
supra vii q. i, Sicut uir.⁴
uxores: possunt filii petere uxores per interdictum de liberis exhi-
bendis, ff. de liberis exhibendis, Inmo⁵, C. de nuptiis, Si inuita⁶; et

55 t. om. C. 56 fol. 64vb B / Haec glos. post sequentem ABDGHK / ultimo G. 57 Hoc-
iii om. E / per Innocentium om. A. 58 sue om. E / sue-consanguinitate om. G / uxoris
sue tr. EK / discretionem] l. iii add. marg. A. 59 Sic et] set EFH / Sic-corrigitur om.
G / coguntur E. 60 consanguineam] sue add. G / uenientis F. 61 c.²] om. B , decreta
K / t. om. A.

c. 13

2 erat E / ut nec FH, om. E / generis GK. 3 filias om. G. 4 compelli H / co-
nuersatione E. 6 supra om. DK. q. ii] quia ago marg. B / Atto] lator CEFH, auc.
A, arte K / presens K / supra² om. ADK / xlviii C, lvii H / ncesse] ecce A. 7 su-
pra om. ADK. 8 Glos. omissio signo sequitur praecedentem E. 9 ff.-exhibendis
om. E / Inmo] In mino. H, In uno A / si] set E / inuita] inuito BC, unica K.

27. Cmp III 4 9 1: Discretionem (X r4 13 6): De eo qui congnoit consanguineam uxoris suae vel sponsae.

28. Cmp III 4 10 4: Tue (-): De consanguinitate et affinitate et publicae honestatis iustitia.

29. Cmp I 4 13 3: Veniens ad nos (-): De eo qui congnoit consang. suae uxoris vel sponsam sui consanguinei.

30. Cmp I 4 13 2 (-): Ad aures: Ibidem.

31. Cmp I 4 20 6: Si aliquis (-): De diuortis.

cap. 13.

1. Cmp I 3 28 9: Sane semper (-): De conuersione coniugatorum.

2. C. 27 q. 2 c. 47: Atto presentium.

3. D 47 c. 8 DGp: § Necesse.

4. C. 7 q. 1 c. 11: Sicut uir.

5. Dig. 43. 30. 2: Immo: De liberis exhibendis item ducendis.

6. Cod. 5. 4. 11: Si inuita: De nuptiis.

- 10 hoc cum inuita detinetur. Si uero uolens per offitium iudicis uel per episcopum loci. Quando enim uolens detinetur aliquis, non datur interdictum de liberis exhibendis, nisi quis dicat, se patrem, ff. de liberis exhibendis, l. ult.⁷. Vinc.
- 15 **loco**: ff. de procuratoribus, l. ii⁸, arg. contra. Set licet procurator incertus dari non possit, ut ibi dicitur, bene tamen datur sic: ille aut ille sit meus procurator, sicut licet tutor incertus dari non possit, ff. de testamentaria tutela, Tutor⁹, datur tamen sic: ille aut ille sit tutor, ff. de uerborum significatione, l. penult.¹⁰, inmo tunc utique tutor erit ut ibi dicitur. lau.
- 20 **si tres**: nisi hoc in rescripto apponeretur, reliqui procedere non possent, ff. de re iudicata, Duo ex tribus¹¹. Item cum exprimitur, necesse est ut coniudicibus constet, tertium interesse non posse, alioquin nichil ageretur, extra ii. de offitio iud. delegati; Prudentiam¹². p.
- 25 **precipimus**: sic ergo ipse papa interdictum promulgat et non ipsi. t. **prouintia**: sic ergo pro delicto unius tota prouintia interdicitur, ut supra de offitio iudicis delegati, Sane quia¹³. b.

10 nolens C / detineretur B, detinet C / per] post D / uel *om.* G / per² *om.* DEFHK. 11 episcopi E / quando] quoniam C / detinetur] si uero nolens per offitium iudicis *bis* G. 12 exhibendis EFH, ex //// si B / nisi] ubi G / qui D / patrem] presentem CD. 13 exhibendis EFH. 14 fol. 43rb E. 15 ubi F / bene datur tamen *tr.* BC. 16 licet *om.* F / possit] ut ibi dicitur *add.* K. 17 de testamentaria tutela] de sta. tu. K, de re testamentaria C, res tutor *add.* G / tamen datur *tr.* A / datur-tutor *om.* DK / datur] dari G / sit] *om.* B, meus *add.* G. 18 ff. ////. A / penult.] an(te) *praem. interl.* A / immo BK / tuc F / uterque ACDG, utrique H. 19 ibidem ABCFGH / lau.] l. iii K, *om.* B. 20 fol. 43va E / apponerent DK, apponentur H / possunt A. 22 iudicibus AE, cum iudicibus H / alioquin fol. 41va H / nichil] non G. 23 ageretur] agerent B, arg. *add.* K / extra] infra E / extra-prudentiam *om.* F / prudentiam] lib. ii, *add.* EH / p. *om.* E. 24 *Glos. om.* DK / ipse *om.* E / papa *suppl. marg.* B. 25 *Glos. sub v. prouintiarum* DGH (*in textu prouintia* D), *sub v. prouintiam* F / tota prouintia *om.* H / ut *om.* A. 26 de *om.* / 23 iudicis *om.* AE / quia *om.* AG / b. *om.* A.

7. Dig. 43. 30. 5 (ulti.): Si filius sua: Ibidem n. 5.

8. Dig. 3. 3. 2: Dummodo certus: De procuratoribus et desponsoribus.

9. Dig. 26. 2. 20: Tutor: De testamentaria tutela.

10. Dig. 50. 16. 245 (l. penult): l. Statuae adfixae: De uerborum significatione.

11. Dig. 42. 1. 39: Duo ex tribus: De re iudicata.

12. Cmp II 1 12 3: Prudentiam (X 1 29 21): De offitio et potestate iudicis delegati.

13. Cmp I 1 21 16: Sane quia (X 1 29 11): De offitio et potestate iudicis delegati.

donec: quero quando inde recesserint, utrum illi de prouintia illa iure suo possint celebrare, et uidetur quod sic, ff. de postulando, Imperator¹⁴, C. quibus ex causis infamia, Etsi seuerior¹⁵, contra C. e. t., Ad tempus¹⁶. Dico quod hic est suspensio iuris et cum temporis definitione, et ideo tempore lapso, non indiget hominis absolute, arg. lxxxii di., Si qui sunt¹⁷. Vinc.

baptisma: ista semper excipiuntur, ut supra e., Ex litteris¹⁸. R.

morientium: et etiam uiuorum, quoniam nulli deneganda est penitentia, infra de penitentiis et remissionibus, Quod quidam¹⁹, De pen. di. ult. § ult.²⁰. t.

celebretis: tali posito interdicto, quero an hostio clauso, populo non admissio, liceat in ecclesiis diuina celebrare. Respondeo: non licet tanquam ecclesias afficiendo, arg. xi q. iii, Si quis episcopus in concilio²¹. Set tanquam priuata suffragia impendendo singulariter possunt binibinique ut uideantur potius legere, quam cantare, ut extra Alani, de penitentiis et remissionibus, Quod quidam²²; Missam uero etiam secreto dicere non audent, nisi sit eis concessum

27 fol. 32vb C, fol. 59ra F / recesserunt D, recessit AEH. 28 possit C, possunt F / et om. DH / sic] non CD. 29 Etsi] si G / uerior B / contra etsi uerior tr. K / contra om. C. 31 affinitione DK, deffinitione temporis tr. G / ideo] in isto DK / elapso ABH / absolute hominis tr. EFGH. 32 Vinc. om. EG. 33 fol. 61va A / Glos. sub v. baptista B / ita G / R. om. D. 34 uiuorum] minorum E. 34-35 penitentia om. A. 35 penitentiis] priuilegiis H / et remissionibus om. K / quidam] et add. A. 36 § ult. om. F. 37 fol. 65ra B / proposito C / ostio E. 38 amisso G / celebrare in ecclesiis tr. D / diuina om. DK. 39 officiendo ABCEFGHK. 40 Set] si E / priuata] et add. A. 41 (binibini)-que om. D, binibineque F, bibi et bini A, ubi add. H / ut] ubi CDK / legere] agere E / cantare] alanus add. A. 42 alani] iiii interl. A / quidam] expun. et interl. add. autem A. 43 etiam] et EH / dicere om. EH / non audent dicere tr. D / eis] ei H, om. E / confessum H.

14. Dig. 3. 1. 8: Imperator: De postulando.

15. Cod. 2. 11. (12) 3: Etsi seuerior: De causis ex quibus infamia alicui inrogatur.

16. Cod. 2. 11. (12) 6: Ad tempus: De causis ex quibus infamia alicui inrogatur.

17. D 81 c. 15: Si qui sunt presbiteri.

18. Cmp I 4 1 6: Ex litteris (X 4 1 7).

19. Cmp II 5 17 3: Quod quidam (X 5 38 5): De penitentiis et remissionibus.

20. De pen. D 7 (ult.) c. 6 (ult.): Nullus expectet.

21. C. 11 q. 3 c. 7: Si quis episcopus in concilio.

22. Extra Alan. 5 14 4: Quod quidam, (Cmp II 5 16 4 (1) - X 5 38 5): De penitentiis et remissionibus.

45 per privilegium, ut extra iii, de uerborum significatione, Cum in partibus²³. t.

debitam: pena debita hec est: clericus qui contempnit interdictum, deponitur; laicus uero anathematizatur, ut infra de clerico excommunicato ministrante, c. ii²⁴, et xi q. iii, Si quis episcopus²⁵, Placuit uniuerso²⁶. t.

14. Illud quoque - adimpleverit (X 2 23 11)

5 **scienter:** ex quo scienter ei cohabitauit, non potest ei seruitutis conditionem apponere, ut infra de coniugio seruorum, Proposuit, lib. e.¹. Si uero ignoranter hec sola causa sufficit, quod non sit ibi matrimonium, ut e. eodem decreto et xxix q. ii, per totum². t.

comparent: supra v q. v, Presbiter,³ supra xxx q. v, Hiis⁴, ita supra xxxv q. vi, Si duo⁵, ff. de probationibus, ult., § 1.⁶

uendicat: id est uendicare intendit.

44 per *om.* EFH / priuilegium concessum *tr.* E / extra] infra EFH / iii *om.* EFH. 45 partibus] lib. iii *add.* EFH / t. *om.* EH. 46 fol. 51va G / contepnit F, comptepnit B. 47 deponitur] et *add.* BCEFGH / uero *om.* BCEFGH. 48 et xi] et ii D, *om.* E / episcopus] et *add.* *interl.* A. 49 t. *om.* BE.

c. 14

2-3 conditionem B, conditio K. 3 opponere ABFEK, oponere H / ut *om.* K. 4 causa sola *tr.* CD / non *om.* A / sit *om.* G. 5 ut] infra *add.* AH / decreta uel decreto DK, et *om.* E / t.] ala. DK, *om.* A. 6 *Glos. sub v.* compareant ADHK (*in textu* comparent DK) / supra¹ *om.* DK / q. v¹] *om.* H, § *add.* A / presbiter-v, *om.* A / supra² *om.* DK / q. v²] § *add.* BH / his ABC, is G / supra³ *om.* ADK. 7 § 1. *om.* DG. 8 fol. 43vb E / *Glos. om.* G / intendit] intendat B, t. *add.* AE.

23. Cmp III 5 23 1: Cum in partibus (X 5 40 17): De uerborum significatione.

24. Cmp I 5 23 2: Si quis presbiter (X 5 27 2): De clerico excommunicato vel deposito ministrante.

25. C. 11 q. 3 c. 6 (etiam c. 7): Si quis episcopus.

26. C. 11 q. 3 c. 9: Placuit uniuerso.

cap. 14.

1. Cmp I 4 9 2: Proposuit (X 4 9 2): De coniugio seruorum vel disparis conditionis.

2. C. 29 q. 2 per totum: cc. 1-8 et DG.

3. C. 15 q. 5 c. 2: Presbiter (?) (cf. etiam C. 2 q 15 c 13)

4. C. 30 q. 5 c. 6 DGp: His omnibus.

5. C. 35 q. 6 c. 4: Si duo.

6. Dig. 22. 3. 31 (ult.): Commemorationem: De probationibus et praesumptionibus.

10 **nominauit**: ista nominatio presumptionem inducit, ut xxxii q. iv, Dicat aliquis⁷, ff. de probationibus, l. ult.⁸, non tamen sufficientem probationem, ut C. de probationibus, Epistulis⁹, C. de liberali causa, l. penult.¹⁰, preterquam in casu, ut C. de latina libertate tollenda, § Similique modo¹¹. ala.

15 **propter nuptias**: quod non nisi liberis personis conuenit, ut C. de latina libertate tollenda, § Set et si quis.¹² R. Sicut nec donatio propter nuptias, ff. de iure dotium, Mulier, § Eius nomine¹³. Lau. Set cum publicum sit instrumentum quare non statur ei etiam sine alio amiculo probationis. Respondeo: quia non fuit factum super matrimonio, set super alio; unde non recte probat matrimonium. Juxta illud
20 non probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse, et preterea casus legis est quod per instrumenta non potest probari matrimonium, ut C. de nuptiis, Neque sine nuptiis¹⁴. t.

25 **uiciosum**: supple ideo factum, ne seruo dominus fraudetur; forte continebat quod dominus prestiterit consensum matrimonio, tunc enim dominus seruo priuaretur, ut C. de latina libertate tollenda, l. i, § Set et si quis¹⁵. ala.

9 Glos. sub v. nominarunt B, sub v. nominat G, sub v. nominant H / presuptionem B. 10 conprobationibus H. 11 probationibus²] non add. interl. A / epistulis] et non nudis add. marg. A / l. om. C. 12 tollenda] suppl. in fine, et add. ita A, om. EFGHK / (simili)-que om. BDEFGHK. 12-13 modo] quoque ABDEFHK, casu G. 13 ala. om. G. 14 quod] quia DK / liberis] liberio H / personis om. C / C. om. E. 15 tollenda] lex ita add. marg. A / set] et H/R. om. H / nec om. DF. 16 iuris B / dotium] si add. EFG / mulier] similiter HK, si mulier A / §] ut E / Lau.] § add. BC, nuptias add. et sublineat ut noua glos. H. 17 instrumentum sit tr. E / etiam] et AE / alio] alicuius B / amiculo AB. 18 probationi E / quia] quod H. 19 set] si H, et K / set super alio suppl. in fine B. 20 ab] ob AEFH, ad BK / preterea] propter D. 21 est om. E / per interl. B / instrumentum H / probari non potest tr. DF. 22 neque sine nuptiis t. om. E. 23 suple K / ideo] inmo D, uitio K / ne] ut ABCGH, in E / seruus K / domino K / fraudaretur ABEFH. 24 contineba H / prestitit ABE / dominus om. B. 25 seruus G / i] ita A. 26 § om. H / et om. G / ala. om. B.

7. C. 32 q. 4 c. 9: Dicat aliquis.
8. Dig. 22. 3. 31 (ult.): Commemorationem: cf. supra n. 7.
9. Cod. 4. 19. 13: Non epistulis: De probationibus.
10. Cod. 7. 16. 41 (penult.): Iubemus omnes: De liberali causa.
11. Cod. 7. 6. 4: Similique modo: De latina libertate tollenda et per certos modos in civitatem romanam transfusa.
12. Cod. 7. 6. 9: Set et si quis: De latina libertate tollenda et per certos modos in civitatem romanam transfusa.
13. Dig. 23. 59. § 2: Mulier § Eius nomine: De iure dotium.
14. Cod. 5. 4. 13: Neque sine nuptiis: De nuptiis.
15. Cod. 7. 6. 1 § (9): De dediticii liberti, § Set et si quis: De latina libertate tollenda.

fraudaretur: nota casus in quibus dominus fraudatur seruo, et libertatem consequitur, infra de coniugio seruorum, c. ult.¹⁶, infra de natis ex libero uentre, c. i¹⁷, C. de latina libertate tollenda. l. i, § Set et si quis¹⁸, in Auth. de nuptiis § Si uero¹⁹, in Auth. que dignitas liberat a patria potestate²⁰, in principio. la.

desponsaturum: hec assertio tantum presumptionem inducit, potuit postea mutasse uoluntatem. a.

anulos: nota, si anulus datur mulieri in ecclesia uel in domo sponsi, presumitur matrimonium, xxx q. v, Femine²¹; si coram parentibus suis, presumuntur sponsalia, xxx q. v, Nostrates²². Ad hanc distinctionem ualet, C. de donationibus ante nuptias, Cum in te²³. Si in foro, presumitur officium, ut hic; in mare uero, si est clericus, presumitur quod habeat dignitatem, ut supra de uita et honestate clericorum, Statuimus²⁴, uel presumitur quod sit magister, arg. xxxvi. di., § Ecce,²⁵ in principio. Si uero sit laicus et senex, presumitur autenticus, unde testes qui adibentur in testamento signant anulo, Insti.

27 libertate E, non *add. marg.* F. 28 coniugibus B. 29 uentris H / tollenda *om.* AEFHGK / l. i, *om.* A. 29-30 i-uero *om.* E. 29 et *om.* FH. 30 dignas H / liberam H. 31 potestate *suppl. marg.* F / la. *om.* E. 32 *Glos. sub v.* desponsatur DGK (*in textu* desponsaret D), *om.* E (*signum tamen in v.* desponsaret) / presumptionem tantum *tr.* FGH, presumptionem inducit tantum *tr.* B. 33 a.] t. B, *om.* G. 34 fol. 38va K / anuli dantur B / uel] si *add.* K. 35 presumitur G / xxv DK. 36 distinctionem] no (sic) *add.* E. 37-38 ualetpresumitur *suppl. supra* B. 37 ante] inter D / nuptias *om.* DK / te] iure D / Si] set G. 39 quod] cum C. 40 presumitur] eo *add.* D / si H / xxvi DK / di. *om.* D. 41 § *om.* A / Ecce] recte ADK / laycus H / et] pre *add.* E / senec K. 42 qui testes *tr.* DK / adhibentur FG, adhibent H / testimonio A / signantur D, signant B / anullo H.

16. Cmp I 4 9 3: Licet ad ea (X 4 9 3): De coniugio seruorum vel disparis conditionis.

17. Cmp I 4 10 1: Non solum (X 4 10 1): De natis ex libero ventre.

18. Cod. 7. 6. 1 § (9): De dediticii liberti, § Set et si quis: De latina libertate tollenda.

19. Coll. IV tit. I cap. II (d): Si uero: De nuptiis, LCNA, p. 108. (Nov. 22. 9. y 10.).

20. Coll. VI tit. IX in prin.: (Quicquid): Constitutio: Quae dignitatibus etc, LCNA, p. 215. (Nov. 81 in prin.).

21. C. 30 q. 5 c. 7: Femine.

22. C. 30 q. 5 c. 3: Nostrates.

23. Cod. 5. 3. 6: Cum in te: De donationibus ante nuptias vel propter nuptias et sponsaliciis.

24. Cmp I 3 1 9: Statuimus: De uita et honestate clericorum.

25. D 36 c. 2 DGp: Ecce.

de testamentis, § iii²⁶. Si uero iuuenis, presumitur filius mercatoris, xlvi di. in principio²⁷. Vic.

45 **fama:** ar. in probationibus famam plurimum considerandam, ut ii q. v, Presbiter²⁸ et ff. de testibus, l. iii, § Eiusdem²⁹, iiii q. iii, § Item in criminali³⁰, xxxv q. vi, Si duo³¹, C. Ne de statu defunctorum, l. ii³², infra qui matrimonium accusare possunt, peruenit, lib. e.³³. R.

50 **famam loci:** infra de cognatione spirituali, Super eo³⁴, contra. l. e., ubi non creditur fama quia non habet aliquod adminiculum. Vinc.

55 **si fama:** arg. sufficit fama ad probationem, quod Azo concedit. Quid tamen si dubitetur famam fuisse, qualiter probabitur. Respondeo: per duos testes, infra, qui matrimonium accusare possunt, Peruenit³⁵, supra de presumptionibus, Quia uerisimilitudinem³⁶. Vinc. Infra de consanguinitate, Super eo, lib. ii.³⁷

uxorem: queritur quare alia exigatur probatio, cum cohabitatio sufficiat ad presumptionem matrimonii, quousque probetur contra-

43 iiii] qui E / iu/uenis fol. 41vb H, iuuenes G. 44 Vic. om. DE. 45 ar. om. CD / in probationibus] improbam DK, improbant B / plurimum B. 46 et] si BCEFGH, om. AK / iii] q. v Presbiteri add. DK, et v add. A / iiii] iii C. 47 xvi D, xvii K / ne om. ABCE / statu] testa. D / ii E. 48 R. om. DK. 49 fol. 61vb A /cognitione H, conatione E / contra suppl. supra B / l. e. contra tr. E. 50 e.] R. add. B / ubi] unde K / non] cum G, om. A / fame ABFGHK / non² om. A / habet om. D / aliquod] aliud BCEFGHK / aminiculum B. 51 Vic. om. B. 52 fol. 65rb G / Glos. sub v. maris B / arg.] quod add. ACDK / Azo] a quo E, arg. B / concedit] confitetur BCEFH, om. GK. 54 per suppl.interl. H. 55 uerisimilitudine BF, similitudinem H / Vinc.] § add. FH, om. A. 57 Glos. sub v. cogenda B / queritur om. H / exigitur FH / quohabitatio G, cohabitatio B, habitatio HK. 58 presumptio K, presuptionem F / probetur] probatur B, in add. DK.

26. Inst. 2. 10. § 3: l. Sed cum paulatim: De testamentis ordinandis.

27. D 46 c. 1.: Hoc habet.

28. C. 2 q. 5 c. 13: Presbiter.

29. Dig. 22. 5. 3 § 2: Testium fides, § Eiusdem: De testibus.

30. C. 4 q. 3 (et 2) c. 3 DGa: Iten in criminali causa.

31. C. 35 q. 6 c. 4: Si duo.

32. Cod. 7. 21. 2: Si is qui te heredem: Ne de statu defunctorum post quinquennium quaeratur.

33. Cmp I 4 19 3: Peruenit (-): Qui matrimonium accusare possunt vel testificari.

34. Cmp I 4 11 3: Super eo (X 4 11 3): De cognatione spirituali et filiis ante vel post compaternitatem genitis.

35. Cmp I 4 19 3: Pervenit (-).

36. Cmp I 2 16 11: Quia uerisimilitudinem (X 2 23 10): De presumptionibus.

37. Cmp II 4 8 1: Super eo (X 4 14 2): De consanguinitate et affinitate.

60 rium, ut ff. de ritu nuptiarum, In libere³⁸. Respondeo: illa presumptio est legis, canon uero contra presumit, scilicet non esse matrimonium etiam inter cohabitantes, nisi probetur esse contractum, et hoc propter anime periculum, ut xxx. q. v. c. i.³⁹ Ala.

65 **presertim**: id est si nichil obiciatur contra instrumentum, et probetur quia iam non obiciebatur; uel presertim, id est maxime, nam sola fama bene probat matrimonium, nam uiolenta eius presumptio est, ar. supra de testibus, c. ii⁴⁰. Lau.

15. Veniens - separari (-)

ducturam: ergo per uerba de futuro tantum contraxit cum illa, unde sponsalia tantum fuerunt, que etiam per sequens matrimonium franguntur. t.

5 **duobus**: supra iiii q. iii § Item in criminali¹, uersu ubi, iii q. iiii c. i², infra de foro competenti, Licet, lib. ii.³

desiderat: alias enim ad eundem non esset recurrendum, ut supra de offic. et potest. iudicis ordinarii, c. ii⁴, in fine, ii q. vi, Si episcopus⁵, C. de appellationibus, Eos⁶; Iterum cum non est iuste appellatum,

59 presuptio F / est presumptio tr. A. 61 etiam om. ADGK / chohabitantes H / hoc om. D. 62 Ala. om. G. 63 fol. 33ra C, fol. 59ra F / obiciunt B / instrumenta C / et] ut EH. 64 quia] quod D / non om. BDEFGHK / uel presertim *sublineat ut nova glos.* ABK. 65 bene om. E / probaret E / uiolentia C / eius om. D / est presumptio eius tr. EH, est eius presumptio tr. AK, est presumptio tr. D, presuptio BC. 66 c.] i add. F.

c. 15

2 *Glos. sub v. ducturum* A, *sub v. ductorum* K, *sub v. ducere* B, om. G / ergo om. K / contraxerit B. 3 fuerunt tantum sponsalia tr. C / fuerunt] et add. D. 4 t. om. E. 5 supra om. ADK / q. iiii B / § om. FG / ubi] supra add. BCEFGH / iiii] ii ABCEFGHK / c.] § BCEFG. 6 infra om. C / foro] of. B. 7 fol. 52ra D, fol. 44ra E, fol. 51vb G / aliter A / eundem] eum G, iudicem add. A / esse E / remittendus DFH. 8 ordinarii om. K. 9 Item ABCEFGK / appellatum G.

38. Dig. 23. 2. 24: In liberae mulieris: De ritu nuptiarum.

39. C. 30 q. 5 c. 1: Aliter.

40. Cmp I 2 14 2: Causam matrimonii (X 2 21 1): De testibus cogendis vel non.

cap. 15.

1. C. 4 q. 3 c. 2 DGp: Pars II: Item in criminali § 26 Ubi numerus testium.

2. C. 3 q. 4 c. 1: Alieni.

3. Cmp II 2 2 1: Licet (X 2 20 23): De foro competenti.

4. Cmp I 1 23 2: Quesitum (-): De officio et potestate prelati et iudicis ordinarii.

5. C. 2 q. 6 c. 36: Si episcopus.

6. Cod. 7. 62. 6: Eos: De appellationibus et consultationibus.

10 set frustratorie, ut infra de appellationibus, Cum in ecclesia, lib. ii⁷, infra de matrimonio contracto contra interdictum ecclesie, Littere, lib. e.⁸. Set nunquid aduersario non consentiente remitteretur ad eundem iudicem. Utique, cum sic aduersario potius quam sibi proficiat; et econuerso uidetur, si appellans hoc peteret, aduersa parte contradicente, cum merito eundem iudicem, a quo appellauit, sibi suspectum possit allegare, ut ff. de iudiciis, Obseruandum⁹, supra de appellationibus, Proposuit¹⁰, Ad hec¹¹. Et hoc notauit Alanus et credo uerum esse, licet alii notauerunt in contrarium. t.

15 **tue**: supra ii q. vi, Si episcopus¹², contra supra ii q. vi, § Diffinitiu¹³, § Ab eo¹⁴, contra, in infra de rescriptis, Accepta, lib. ii¹⁵. t.

20 **iurauerit**: per uerba de futuro ne sit contra infra de sponsa duorum, Duobus modis¹⁶, Licet preter¹⁷. R.

eiusdem: iiii q. iii, § Item in criminali¹⁸, xxxv q. vi, Si duo¹⁹, C. ne de statu defunctorum l. ii²⁰, infra qui matrimonium accusare possunt, Peruenit l. e.²¹. R.

25

10 cum *om.* E. 11 ii *suppl. interl.* B / contra-littere] contra contractum inter hec A. 12 non *om.* EH / remittetur AGK, remittentur D. 13 eundem] eum BK / sic] sit AH / potius aduersario *tr.* BEFGH / sibi] contra H. 14 prospiciat ADEFGHK / econtra BC / uidetur] uero ABCEFGH / apellans G, appellatus B / peteret] inpeteret F, peccaret E / aduersa] sibi *add.* H. 15 partrie H / eum C / a quo *om.* DE / apellavit G. 16 ut] ar. CFH / iudicibus B / obseruandis F. 17 apellationibus G, electionibus E / Et *om.* K / notauit hoc *tr.* K. 19 supra *om.* DK / Si-§ *om.* K / supra² *om.* AD. 20 accepta B / lib. ii *om.* ABCEFGH / t. *om.* CDG. 21 *Glos. sub v. iurauit* B, *om.* E. 23 *Glos. om.* ABCDEGK.

7. Cmp II 2 19 11: Cum in ecclesia (x 2 28 38): De appellationibus.
8. Cmp I 4 17 2: Littere (X 4 16 1): De matrimonio contra interdictum ecclesiae contracto.
9. Dig. 5. 1. 47: Observandum est: De iudiciis: ubi quisque agere vel conueniri debeat.
10. Cmp I 2 20 38: Proposuit (X 2 28 24): De appellationibus et recusationibus.
11. Cmp I 2 20 43: Ad hec (X 2 28 27): Ibidem (Podria ser c. 46 - X 2 28 37).
12. C. 2. q. 6 c. 3: Si episcopus.
13. C. 2 q. 6 c. 41 DGp: § 2 Diffinitiu.
14. C. 2 q. 6 c. 41 DGp: § 24 Ab eo.
15. Cmp II 1 2 2: Accepta (X 2 28 35): De rescriptis.
16. Cmp I 4 4 1: Duobus modis (X 4 4 1): De sponsa duorum.
17. Cmp I 4 4 3: Licet preter (X 4 4 3): De sponsa duorum.
18. C. 4 q. 3 c. 1 DGp: § Item in criminali.
19. C. 35 q. 6 c. 6: Si duo.
20. Cod. 7. 21. 2: Si is qui te heredem: Ne de statu defunctorum post quinque annos quaeratur.
21. Cmp I 4 19 3: Pervenit (-): Qui matrimonium accusare possunt.

uiolatione: supra e. t., Consuluit.²²

probatum: arg. quotiens proponitur questio, que destruit principalem, prius tractanda est illa, ut supra de ordine cognitionum, Intelleximus²³. Vinc.

30 **susceperit:** xxx q. iii, Super quibus²⁴, Post susceptum²⁵, infra de cognitione spirituali, c. i.²⁶

notorium: maxime quoniam idem esset, si latens, dummodo probari posset. t.

35 **separari:** nota quod non quis debet petere illud quod, si haberet, deberet restituere, ff. de doli exceptione, Dolo facit²⁷, ff. ex quibus causis maiores, l. i, Is qui²⁸, ff. quod ui aut clam, Si alius, § Est alia²⁹, supra de restitutione spoliatorum, Item cum quis³⁰. R.

16. Preterea-contingat (X 4 1 12)

confiteri: quid si publice confitetur. Duplici ratione ei credi non debet: primo quia unius confessio in alieno facto nulla est, ut iiii. q. iii, § Item in criminali¹, et supra de testibus, Veniens². Secundo

26 *Glos. sub v. fidei* EFH. 27 *questio om.* K / principale D. 28 *ut om.* A / intelleximus] *contra add.* A. 29 *Vinc. om.* EG. 30 *Glos. sub v. leuauit* C, *om.* A / supra *praem.* BEFGH / post susceptum *om.* E / infra *om.* H. 31 *i]* ita *add.* E, t. *add.* K. 32 *lantes* H. 33 *possit* B / t. *om.* AB. 34 *non quis petere debet tr.* D, *petere quis tr.* C / quod² *om.* C. 35 *debet* B, *restuere* C, *restituere deberet tr.* A, *referre debet* DK / quibus *ex tr.* ACEFHK, *ex om.* B. 36 *his* K, *hiis* DG / clam] § *add.* E / Si *om.* D / Est] Cum D, et *add.* B. 37 *quis]* *contra add. marg.* A / R. *om.* BE, a. K.

c.16

2 fol. 62ra A / si] sit C / confiteatur F, confiteri E / non debet ei credi *tr.* BCEH, non deberet ei credi G. 3 *primo om.* E / quia] quod D / confessionis A / in *om.* A / ut *om.* BCEFGH. 4 *iii]* ii EH / Item in criminali] Hec est ADEFGH / et *om.* B / Secundo] ii K, ideo D

22. Cmp I 4 1 3: Consuluit (-).

23. Cmp I 2 5 1: Intelleximus (X 2 10 1): De ordine cognitionum.

24. C 30 q. 3 c. 4: Super quibus.

25. C 30 q. 3 c. 5: Post insceptum.

26. Cmp I 4 11 1: Utrum autem (X 4 11 1): De cognatio. spirituali et filiis ante vel post compate. genitis.

27. Dig. 44. 4. 8: Dolo facit: De doli mali et metus exceptione.

28. Dig. 4. 6. 39: Is qui rei publice: Ex quibus causis maiores viginti quinque annis in integrum restituuntur.

29. Dig. 43. 24. 7 § 4: Si alius, § Est alia: Quod vi aut clam.

30. Cmp I 2 9 6: Item cum quis (X 2 13 6): De restitutione spoliatorum.

cap. 16.

1. C. 4 q. 2 (y 3) c. 2 DGp: Pars II § In criminali.

2. Cmp I 2 13 9: Veniens (X 2 20 10): D e testibus et attestationibus.

5 quia turpitudinem suam confitetur, ut xiiii q. v, Non sane³, infra de eo qui duxit in matrimonium, c. i⁴. b. Ego contra quia tenetur reuelare consanguineam, De illo, lib. ii⁵. Lau.

10 **iuramentum**: idem esset si iuramentum non interuenisset, dummodo possit probari, infra de eo qui cognouit consanguineam uxoris sue, c. i⁶, et ii⁷, l. ii; et ad hoc probandum sufficit sola fama, ut infra de consanguinitate et affinitate, Super eo, lib. ii⁸. t.

17. Veniens-observari (X 4 1 13)

reclamantem: supra xxxi q. ii, c. i. et ii, infra e. t. Cum locum³.

15 **cognosci**: si uero permisisset se ab eo cognosci, ex quo semel in carnalem copulam consensisset, ulterius non audiretur quod inuita fuisset, ut infra qui matrimonium accusare possunt, Insuper lib. ii⁴, infra de eo qui duxit in matrimonium quam polluit, Significauit, lib. e.⁵. t.

eos: scilicet ipsam et priorem uirum. Ala.

5 quia] quod E, q. iiii K, *om.* A / turpitudinem] multitudinem H / profitetur BC. 6 in *om.* B / b. *om.* AG. 7 consanguineam] uxoris *add.* A. 8 fol. 65va B / non *om.* BDEFHK / dummodo] tamen *add.* B. 9 posset GHK, posse B / probari] arg. *add.* EH, ut *add.* B / sue uxoris *tr.* BEGH / sue *om.* A. 10 lib. ii *om.* DGK / et *om.* BDGK / probandum] probari debet H. 11 et affinitate *om.* H / super] suorum H / t. *om.* E. **c. 17**
13 fol. 59va F, fol. 42ra H / supra *om.* ADK / xxxv E / i *suppl. interl.* B. 14 *Glos. sub v.* cognita B / peruenisset H, perimisset D / se] sed H. 15 copulam H / consensisset G / auditur A / quod] quia D, quoniam E. 16-17 accusare-matrimonium *om.* E. 16 infra²] e. *add.* B. 17 duxit *om.* B / quam polluit *om.* K / polluit] per adulterium *add.* B / t. *om.* ADE. 18 fol. 33rb C / *Glos. om.* B / scilicet] si G, *om.* H / priorem] uxorem H / ala. *om.* E.

3. C. 14 q. 5 c. 15: Non sane.

4. Cmp I 4 7 1: Propositum est (X 4 7 1): De eo qui duxit in matrimonium quam. polluit adulterio.

5. Cmp II 4 7 2: De illo (X 4 13 3): De eo qui cognouit consanguineam suae uxoris.

6. Cmp II 4 7 1: Super eo (-): De eo qui cognouit consanguineam suae uxoris.

7. Cmp II 4 7 2: De illo (X 4 13 3): De eo qui cognouit consanguineam suae uxoris.

8. Cmp II 4 8 1: Super eo (X 4 14 2): De consanguinitate et affinitate.

cap. 17.

1. C. 31 q. 2 c. 1: Pudor.

2. C. 31 q. 2 c. 2: Sicut non.

3. Cmp I 4 1 19: Cum locum (X 4 1 14).

4. Cmp II 4 12 3: Insuper (X 4 18 4): Qui matrimonium acussare vel testificari possunt.

5. Cmp I 4 7 2: Significavit nobis (X 4 7 2): De eo qui duxit in matrimonium quam polluit adulterio.

- 20 **separauit:** supra xxxv q. ii, Nullum⁶, Progeniem⁷, Contradicimus.⁸
tractaretur: inter ipsam et secundum, cui inuita iuncta erat. la.
nollet: et ideo dicendum est quod nullum fuit matrimonium inter eos
 infra e., Cum locum⁹. t.
nupsit: quod fieri non debuit, causa pendente, ut infra de sponsa
 duorum, c. ult.¹⁰. a.
- 25 **desponsata:** per uerba de presenti, alioquin nulla est obiectio, quia
 maius uinculum superuenit, supra e., Consuluit¹¹ et infra de sponsa
 duorum, c. i¹². R.
- 30 **adhibuimus:** in preiudicium alterius, alias bonis uerbis cuiuslibet
 credere debemus, ut xxii q. iiii, Innocens¹³; malis uero nequaquam,
 ut lxxxvi di., Si quid uero¹⁴. t.
remittendam: is ergo qui congnoit, iterum de causa appellationis
 cognoscere debet, multo magis ergo, si locum eius teneat, ad quem
 est appellatum, arg. hic et xviii q. i, Dudum¹⁵, xi q. iii, Si episcopus¹⁶,

19 supra *om.* ADK / proieniem BCG. 20 infra *praem.* B / secundum] filium K / cui] cum A / iniuncta G, iuncta F / la *om.* C. 21 fol. 52rb D, fol. 38vb K / dicendum est quod *om.* DK. 22 e.] autem B, t. *add.* K / locum] eum K / t. *om.* K. 23 fol. 52ra G, fol. 44rb E / debuit] potuit DK / pendente] precedente K, uel precedente *add.* D. 24 a.] la. F, t. E, *om.* C. 25 per uerba de presenti *suppl. supra* C / esset EFH / quiam G. 26 superuenit uinculum *tr.* A / superuenerit DH, ut *add.* ABEFH / Consuluit] et supra de sponsalibus Consuluit *add.* G / et] ut C. 27 i] ii H, *om.* D / R. *om.* AE. 28 *Glos. sub v.* debuimus ABCFG / impreiudicium B / aliter A / uerbis *suppl. interl.* B. 29 malis] in aliis EFH. 30 ut *om.* A / lxxxii G, lxxxvii E / di. *om.* C. 31 *Glos. sub v.* restituendam H, *om.* A / qui] primo *add.* BDEFGHK / apellationis G. 32 cognoscet BCFGHK, cognouit E / debet *om.* BCEFGHK / cognoscere tenet D (*corrig.* cognouit et) / teneat eius *tr.* BCEFG, te teneat ad eius H. 33 appellatum est *tr.* CEFH, adpellatum est B / apellatum G / arg.] ut B / Episcopus] ante *add.* BCEFGH.

6. C. 35 q. 2 (y 3) c. 7: Nullum.
7. C. 35 q. 2 (y 3) c. 16: Progeniem.
8. C. 35 q. 2 (y 3) c. 21: Contradicimus.
9. Cmp I 4 1 19: Cum locum (X 4 1 14).
10. Cmp I 4 4 7 (ult.): Tua fraternitas: De sponsa duorum et econverso.
11. Cmp I 4 1 3: Consuluit (-).
12. Cmp I 4 4 1: Duobus modis (X 4 4 1): De sponsa duorum et econverso.
13. C. 22 q. 4 c 23: Innocens.
14. D 86 c. 23: Si quid uero.
15. C. 18 q. 2 c. 27: Dudum.
16. C. 11 q. 3 c. 4: Si episcopus.

35 ff. de iudiciis, Mortuo iudice¹⁷, ff. de usuris, Cum quidam, § Fiscus¹⁸, ff. de re militari, Milites¹⁹. Arg. contra supra e. t., Ex litteris²⁰; non enim successoribus quicquid licet predecessori, C. de reuocandis donationibus, l. ii²¹. Solutio est ff. de iurisdictione omnium iudicum, Pretor ait²²: delegare enim debet causam hanc. Vin.

40 **decessit**: maxime quoniam si coactio interuenit, nullum fuit ibi matrimonium, infra e., Cum locum²³; set ideo hoc apponit, quoniam manifestum est impedimentum non subesse uel factum, notat ala.

recipiat: arg. ergo quod propter hoc solum non est mulier separanda, quia iudicium ecclesie non expectauit, infra de matrimonio contracto, Littere, lib. e.²⁴, infra e., c. ult.²⁵, supra xxxv q. vi, Multorum²⁶, contra.

18. Iuuenis-dividas X 4 1 3

septennem: septennio tamen proximam. b. Doli tamen capacem, aliter enim nullum generaret impedimentum, ut infra t. prox., Litteras¹,

34-35 ff².- fiscus *om.* B. 35 ff.] supra K / militari C / milites] mulieres K / t. *om.* G. 36 successori BCEFGHK, licet *add.* BEK / quicquid *om.* CH / reuocanda donatione B 37 ii] i BCEFGHK. 38 debet enim *tr.* K. / hanc causam *tr.* BCEGHK. 39 fol. 62ra A, fol. 65rb B / quoniam] quando A, *om.* B / si] *om.* A, actio *add.* DK / coactio] accusatio A / fuit *om.* CDK / matrimonium ibi *tr.* E. 40-41 infra-apponit *om.* C. 40 ideo] set *missum* fuit ibi, set *add.* A / quoniam] iam *add.* ACEFH 41 non *suppl. marg.* B. 36 notat] uocat A / ala.] laurentius E. 42 ergo *suppl. interl.* C, *om.* AK / quod *om.* BCEFGH 43 quia] quod E. / expectant CG, expectat A / contracto] contra *add.* C 44 infra] et A. / *ulti.*] contra *add.* EFH / supra *om.* ADK / q. i H / contra *om.* EF, ala. *add.* A, t. *add.* K.

c. 18

2 *Glos. sub v.* septennem H / septenio F, *om.* E / proxima EH / b.] *om.* A. ,§ *add.* BGH / alias H. 3 enim *suppl. interl.* H / generat A, generasset B.

17. Dig. 5. 1. 60: Mortuo iudice: De iudiciis: Ubi quique agere vel conveniri debeat.

18. Dig. 22. 1. 17 § 5: Cum quidam, § Fiscus: De usuris et fructibus et causis et omnibus accessionibus et mora.

19. Dig. 49. 16. 9: Milites: De re militari.

20. Cmp I 4 1 6: Ex litteris (X 4 1 7).

21. Cod. 8. 55. (56) 2: Si apud provinciae: De revocandis donationibus.

22. Dig. 2. 1. 17: Praetor: De iurisdictione.

23. Cmp I 4 1 19: Cum locum.

24. Cmp I 4 17 2: Littere: De matr. contra interdictum ecclesiae contracto.

25. Cmp I 4 1 20: Cum in apostolica: De sponsalibus et matrimonio.

26. C. 35 q. 6 c. 10: Multorum.

cap. 18.

1. Cmp I 4 2 5: Litteras: De desponsatione impuberum.

- xxvii q. ii, Sufficiat², C. de acquirenda possessione, Donatarum³. Ala.
 5 **duxit**: set quando intelligimus quod sit proxima septennio? Quidam
 dixerunt quod statim cum est in vi anno, arg. infra t. prox., Con-
 tinebatur⁴. Lau. dixit quod non est proxima septennio, nisi eodem
 septennio completo, michi uidetur proxima, quando habet sex annos
 et dimidium uel ultra, quia est circa finem vii, ut infra t. prox., At-
 10 testationes⁵, arg. Inst. de obligationibus que ex delicto, § In summa⁶,
 ff. de muneribus et honoribus, Ad rem publicam⁷. Tunc si est doli
 capax, tenent sponsalia et oritur impedimentum publice honestatis
 iustitie, arg. infra t. prox., Litteras⁸. Vel intelligas quod hic dicitur,
 15 quod ante septennium fuit ducta, prius tamen quam ab eo duceretur,
 septennis fuit, arg. infra de sponsatione impuberum, Duo pueri, lib.
 ii⁹. t.
dubia: arg. quod in dubiis certius est tenendum, De pen. di. vii, Qui
 egerit¹⁰, Inst. de rerum diuisione, § Illud quesitum¹¹, xxxi q. ult., c.
 ult.¹². ala.
 20 **diuidas**: supra xxxv q. iii, Extraordinaria¹³, contra. Solutio: ibi de
 pollutione, quam constabat esse extraordinariam, hic de ea que pre-
 sumitur esse ordinaria; uel hic maritali affectu, ibi non. a.

4 q. iii K / sufficit B / C.] ff. DK , /// A / Donatarum DE. 5 intelligitur DH, intelligimus H / septennio E, septennio B. 6 quod *om.* BCEGH / vi] vii K, septimo D, septennio A / infra] e. *add.* K. 7-8 dixitquando] statim completo septennio et non ante, tamen mihi uidetur quod cum ADK (tamen *om.* D, mihi *om.* DK). 7-8 septennio¹- completo] nisi septennio completo F / septennio E / nisi completo *om.* E / eodem septennio *om.* B. 8 *septennio* G / annos vi *tr.* B. 9 ultra] uel *add.* K / quia] quod D / septimi EFH. 10 arg.] J. *add.* C, in *add.* H / delicto] dilecto H, nascuntur *add.* E. 11 esset G. 13 iustitie *suppl. interl.* A, iustitia H. / infra] e. *add.* D. 14 quod] quia BCFGHK, qui E / septennium *om.* CDG / ea A. / duceretur] diuerteret FH. 14 septennis B / fuit vii *tr.* ADK (nis *add. interl.* A) , an. *add.* A / fuit] erat G 15 infra] supra D / de desponsatione F, de sponsalibus B. 17 arg. *om.* G. 18 egerit] J. *add.* CG, in *add.* K. 18-19 c. ult. *om.* BH. 20 fol. 59vb F / *Glos. sub v. dimittas EG (sic in textu) / supra om.* ADK. 21 pollutione F / esse *om.* D / extraordinaria AG / hic] hoc K. 22 esse *om.* BCEFGH / hic] *om.* DGK, de *add.* A / affectu maritali *tr.* D / a. *om.* E.

2. C. 27 q. 2 c. 2: Sufficiat.
3. Cod. 7. 32. 3: Donatarum: De acquirenda et retinenda possessione.
4. Cmp I 4 2 8: Continebatur: De desponsatione impuberum.
5. Cmp I 4 2 13: Attestationes: De desponsatione impuberum.
6. Inst. 4. 1. 18(20): In summa: De obligationibus quae ex delicto nascuntur.
7. Dig. 5. 4. 8: Ad rem publicam: De muneribus et honoribus.
8. Cmp I 4 2 5: Litteras (X 4 2 4): De desponsatione. impuberum.
9. Cmp II 4 2 1: Duo pueri: De desponsatione impuberum.
10. De pen. D 7 c. 3: Qui egerit.
11. Inst. 1. 2. 1. 13: Illud quesitum: De rerum diuisione.
12. C. 31 q. 3 c. 1 (ult.): Si quis parentes.
13. C. 35 q. 2 (et 3) c. 11: Extraordinaria.

19. Cum locum-mandati (X 4 1 14)

consensus: sine quo non potest contrahi matrimonium, ut xxx. q. ii, Ubi non est¹. t.

5 **metus:** qui possit in uirum constantem cadere, ut ff. quod metus causa, Metum², extra ii. e., Veniens³. Distinguitur tamen de persona, cui infertur, ut minor metus excuset feminam quam masculum, ut hic et infra de homicidio, Sicut dignum⁴. xxxii q. vi, Indignantur⁵. R.

assensus: supra xxvii q. ii, Sufficiat⁶. t.

10 **securitate:** quidam notauerunt in loco isto quod, si matrimonium metu contrahatur, non tenet; set si iurat, se accepturum aliquam per metum, tenetur eam recipere, multum in hiis laborantes. Set dico quod nec matrimonium, nec iuramentum metu extortum ualet, ut notauit supra de iureiurando, Si uero aliquis⁷. t.

gaudere: ille qui dicitur consensisse. ala.

15 **indagandus:** a iudice, cum de hoc dubitetur, ut supra quod metus causa, c. i⁸. ala.

prouenire: supra xxxi q. ii, § i⁹ et c. i¹⁰, supra e. t., Requisiuit¹¹, supra xx q. iii, Presens.¹²

c. 19

2 *Glos. sub v. assensus DE (omisso signo D). 3 t. om. E. 4 possit cadere tr. ADK / in constantem uirum D / cadere bis E / in suppl. interl. F / ff.] C. BCDEFGHK / quod] qui DK. 5 extra] infra EFH / ueniens] lib. ii add. EFH / cui] cu E. 6 inferatur EH / ut] quod A, nec add. ADHK / minor om. DHK / metus] magis add. DK / excuset] excusat E, tam add. BCG / masculum quam feminam tr. G, hominem quam feminam A, masculum om. H. 7 omicidio H / xxxvii E / vi] v, DG / indignatur H / R. om. B. 8 *Glos. sub v. assensu A, om. E / supra om. ADK / t. om. ABDFHK* 10 tenet] matrimonium add. BCG / set om. K / iuret A / apecturum C / aliquam fol. 42rb H. 11 tenetur-recipere om. EH / his BG. 13 notauit om. C / iure-(iurando) *suppl. marg.* H / uero om. E / aliquis om. K / t. om. AK. 14 consensisse G, consensisse F. 15 de om. B / dubitatur BCEFH. 16 c. om. H / ala.] et supra quod metus causa, Perlatum add. (alia manus) A. 17 fol. 52va D, fol. 44va E / *Glos. sub v. inuitis F / supra¹ om. DK / xxxi q. ii] uicissima i q. i B / et om. EK / c. i,] ca. H, c. e. A, et add. DK / supra³ om. ADK.**

cap 19.

1. C. 30 q. 2 c.1 (un.): Ubi non est.
2. Dig. 4. 2. 6.: Metum: Quod metus causa.
3. Cmp II 4 1 2: Veniens (X 4 1 15): De sponsalibus et matrimonio.
4. Cmp I 5 10 7: Sicut dignum (X 5 12 6): De homicidio voluntario vel casuali.
5. C. 32 q. 6 c. 4: Indignantur.
6. C. 27 q. 2 c. 2: Sufficiat.
7. Cmp I 2 17 4: Si uero aliquis (X 2 24 8): De iureiurando.
8. Cmp I 1 31 1: Perlatum est (Relatum) (X 1 40 1): De his que vi metusue causa gesta sunt.

20 **timere**: arg. ad officium iudicis pertinere, partibus cum securitate locum assignare, ut iii q. ix, Hortamur¹³, xxxiii q. ii, Siue¹⁴, ff. de arbitris, Pomponius § Si arbiter¹⁵, infra ut lite non contestata, Accedens¹⁶, infra de appellationibus, Ex parte¹⁷, lib. iii. a.

25 **donec**: set quare non fuit hec mulier primo restituta uiro quam causa tractaretur? Respondeo: quia forte non egit uir possessorio, set petitorio, et ideo primo de hac exceptione agendum fuit, supra de ordine cognitionum, Intelleximus lib. i¹⁸, infra de restitutione spoliatorum, Litteras, lib. iii¹⁹; uel quia timebatur de seuitia uiri, et tunc restitutio est deneganda, ut infra de restitutione spoliatorum, Ex transmissa, lib. ii²⁰, et extra iii, de restitutione spoliatorum, Litteras²¹; uel quia

30 constabat eam inuitam traditam fuisse, ideo non fuit in possessione iuris, qua posset uir petere restitutionem, ut infra de restitutione spoliatorum, Ex parte M. mulieris, lib. iii²². t.

19 fol. 33va D / arg.] quod *add.* K. 20 assignare BG / ut *om.* ADK / ix] viii H. 21 Pomponius *suppl. marg.* A (*expun.* si cum dies) / si] *om.* H, ut *add.* B / litte H / Accedens] ueniens CDEFGK, uenietis H. 22 appellatione B / lib. iii *om.* D. 23 mulier] in *add.* D / primo] antea C / primo mulier *tr.* K / quam] antequam BCE. 24 quia] quod DHK / forte - uir *om.* G / egis K / uir non egit *tr.* DGK. 25 primum H. 26 i] e. DK. 27-28 Litteras-spoliatorum *om.* C. 27 timebatur-uir *om.* A / uiri] iuris H. 28 deneganda est *tr.* B. 28-29 Ex- spoliatorum *om.* GH. 29 l. iii K / et *om.* ABDK / Litteras] lib. iii *add.* H. 30 inuitam] iniustam C, uitam D / fuisse traditam *tr.* BCFGH / ideo] inmo ADK / in *suppl. interl.* B, *om.* CGK. 30-31 in possessione iuris] uir in possessione A, iuris possessione *tr.* BCGK, iuris possessionem EFH. 31 qua] quam E, quia A. 32 spoliatorum *om.* A / M. *om.* B.

-
9. C. 31 q. 2 § 1: DGa: § Quod autem aliqua,; et c. 1: Si verum esse.
  10. C. 31 q. 2 c. 1: Si verum.
  11. Cmp I 4 1 12: Requisiuit (X 4 1 17).
  12. C. 20 q. 3 c. 4: Presens.
  13. C. 3 q. 9 c. 20: Hortamur.
  14. C. 32 q. 2 c. 4: Sive.
  15. Dig. 4. 8. 13 (3): Pomponius § Arbiter: De receptis: qui arbitrium receperint ut sententiam dicant.
  16. Cmp III 2 3 2: Accedens (X 2 6 4): Ut lite non contestata non procedatur ad testium receptionem etc.
  17. Cmp III 2 19 5: Ex parte (X 2 29 47): De appellationibus.
  18. Cmp I 2 5 1: De ord, cognit.: Intelleximus.
  19. Cmp III 2 6 3: Litteras (X 2 13 13): De restitutione spoliatorum.
  20. Cmp II 2 7 3: Ex transmissa (X 2 13 8): De restitutione spoliatorum.
  21. Cmp III 2 6 3: Litteras (X 2 13 13): De restitutione spoliatorum.
  22. Cmp III 2 6 4: Ex parte M. mulieris (X 2 13 14): De restitutione spoliatorum.

20. Cum in apostolica - remanere (X 4 1 18)

suggesta: numquid ei credere debuerunt? Non absque litteris iudicum, ut viii q. ult., Nonne¹, C. de mandatis principum, l. una². Quare ergo excusatur mulier? Quia omnes ita credebant. Vinc.

5 **nesciam:** et ideo merito non debuit priuari, ut infra de eo qui duxit in matrimonium quam polluit, c. i³, et xvii q. ii, Nos novimus⁴. ala.

10 **induxit:** hinc collige quod qui unam habet uxorem et aliam super inducit, soluto priori matrimonio morte uel ecclesie iudicio, ualidum erit secundum matrimonium, sic supra e. t., Veniens⁵, infra de eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium, c. i, lib. e.⁶, infra de eo qui duxit in matrimonium, Veniens, lib. iii⁷; arg. contra supra xxxi q. i, Relatum⁸, infra de eo qui duxit in matrimonium, Ex tuarum⁹, Cum haberet¹⁰, lib. ii. Solutio: quidam dixerunt quod, si contraxerunt

c. 20

2 fol. 62va A, fol. 66ra B, fol. 52rb G / *Glos. sub v. suggestione F (sic in textu) / debuerat H. 3 ult.]* iiii A / Nonne] c. ult. B, in me D, /// A. 4 ita omnes *tr.* D. 5 fol. 39ra K / marito BEFH / priuari non debuit *tr.* BCEFGH. 6 quam polluit *om.* K / polluit] etc. *add.* D, per adulterium *add.* G, *om.* A / xviii CK / q. iii E, q. vii DK. 8 *Glos. sub v. superinduxit A, sub v. duxit E, sub v. uillicum B / quod om.* K / qui *om.* G / habet unam *tr.* D, unam uxorem habet *tr.* E / inducit *om.* A, induxit H. 9 priore E, primo G / matrimonio priori *tr.* BC / iudicio ecclesie *tr.* BCEFGHK. 10 matrimonium *om.* E / sic] ut A. 11 quam *om.* K / polluit *om.* AK / per adulterium *om.* ADGK. 12 de eo *om.* B / in matrimonium *om.* AK / Veniens] c.i ADK / supra *om.* ADK. 13 in matrimonium *om.* A. 14 cum] non *add.* K / ii] c. i *add.* D / quod-contraxerunt *om.* HK / contraxissent G.

cap. 20.

1. C. 8 q. 4 c. 1: Nonne.
2. Cod. 1. 15. 1: Si quis adserat: De mandatis principum.
3. Cmp I 4 7 1: Propositum (X 4 7 1): De eo qui duxit in matrimonium quam polluit adulterio.
4. C. 17 q. 2 c. 2: Nos novimus.
5. Cmp I 4 1 17: Veniens (X 4 1 13).
6. Cmp I 4 7 1: Propositum (X 4 7 1): De eo qui duxit in matrimonium quam polluit adulterio.
7. Cmp III 4 6 1: Veniens (X 4 7 7): De eo qui duxit in matri. eam quam prius polluit per adulterium.
8. C. 31 q. 1 c. 4: Relatum.
9. Cmp II 4 5 1: Ex litterarum tuarum (X 4 7 4): De eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium.
10. Cmp II 4 5 2: Cum haberet (X 4 7 5): De eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium.

15 secundum matrimonium ignoranter, soluto priori, ualidum est secun-
 dum; si uero scienter, non ualet, ut in illa decretali, Cum haberet. Alli
 dixerunt quod, si credebant primum matrimonium tenere, tunc sec-
 20 undum non tenet; si credebant prius nullum, tunc ualidum erit secun-
 dum. Johannes Galensis, cuius sequor opinionem, dixit quod, si
 primum tenuit de iure et de facto, tunc secundum nullum est, etiam
 dissoluto primo, in quo casu loquuntur illa capitula, extra ii, de eo qui
 duxit in matrimonium, Ex tuarum¹¹, Cum haberet¹², et hoc uerum est,
 quando scienter contraxerunt, secus si ignoranter, ut in illa decretali
 25 extra iii, de eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium,
 Veniens;¹³ si uero matrimonium primum non tenuit nisi de facto, non
 prestat impedimentum secundo matrimonio, ut hic et in similibus. t.
lite: ita uidebatur matrimonium non ualere, ut infra de sponsa duo-
 rum, c. ult.¹⁴. ala.
interdicto: quantum ad exactionem ei tenetur reddere petenti, ut in-
 30 fra de diuortiis, Comes Walensis, lib. ii¹⁵; si uero uterque fuerit in
 culpa, utrique posset ad tempus continentiam iniungere, ut infra de

15 solito C / priori] matrimonio *add.* D / secundum *om.* E. 16 si-ualet *om.* F /
 ualet] secundum *add.* BCGH, Jo. *add.* E / in *suppl. interl.* B. 17 dixerunt *om.*
 C. 17-18 primum-secundum] illum tenere, secundum non tenet, et si credebat
 primum, tunc ualidum ualidum (sic) erit secundum D. 17 matrimonium *om.* AK
 / tunc *om.* AK. 18 tenet] et *add.* K / si] uero *add.* AEFH / credebant *om.* E /
 prius] primum AGK / nullum *om.* G / erit] esse A. 19 opinione K, oppinionem
 B / quod] quoniam ADK. 20 tenuerit B / facto] et *add.* A. 20-21 dissoluto etiam
tr. A. 21 casu] < ... > H / loquuntur DK, locuntur AH / extra ii] infra EFH. 22
 in matrimonium *om.* EFGHK / tuarum] et *add. interl.* A / haberet] lib. ii *add.*
 EFH / et *om.* EH. 22-25 et-ueniens *om.* ADK. 23 quando] quod si H / ignorant
 E / in] iiii *add.* H. 24 quam-adulterium *om.* EH. 25 matrimonium *om.* D / primum
 matrimonium *tr.* G. 26 prestant H. 27 *Glos. sub v. licite* K, *om.* B / ita] ideo
 CEFGH, primo A / uidebat C / non *om.* C. 28 ala. *om.* A. 29 exactum A / ei *om.*
 A / reddere ei tenetur *tr.* BCG, reddere tenetur ei *tr.* EFH / potenti H. 30 Wallensis
om. A / fuisset BCEFGH, fuit AK. 30-31 in culpa *suppl. supra* B. 31 contin ///
 cia A / iniungi A.

11. Cmp II 4 5 1: Ex litterarum tuarum (X 4 7 4): De eo qui duxit in matri-
 monium quam polluit per adulterium.

12. Cmp II 4 5 2: Cum haberet (X 4 7 5): De eo qui duxit in matrimonium
 quam polluit per adulterium.

13. Cmp III 4 6 2: Veniens (X 4 7 7): De eo qui duxit in matrimonium eam
 quam prius polluit per adulterium.

14. Cmp I 4 4 7: Tua fraternitas (X 4 4 4): De sponsa duorum et econverso.

15. Cmp II 4 13 2: Comes Wll (-): De diuortiis.

matrimonio contracto contra interdictum ecclesie, Littere, lib. e.¹⁶; perpetuo uero non potest eis interdici copula carnalis, cum teneat eorum matrimonium. Ala.

35 **remanere**: nos dicimus quod ideo hoc accidit, quia primum matrimonium nullum fuit, et quod iuris non sortitur effectum, nullum generat impedimentum, infra qui clerici uel uouentes, Cum institisset¹⁷; uel ipse compellitur remanere cum ipsa, non econuerso, infra de eo qui duxit in matrimonium, c. i, lib. e.¹⁸; nec est ibi
40 matrimonium, set si postea cognouerit eam, ex quo ipsa sciuit, esset matrimonium, infra de eo qui duxit in matrimonium, Significauit¹⁹, infra de coniugio seruorum, Proposuit, lib. e.²⁰. Vinc.

32 contracto *om.* C / contra interdictum ecclesie contracto *tr.* D. 33 eis *om.* CDK. 35 fol. 60ra F / ideo hoc] ita DK, non A. 36 nullum *om.* A / fuit *suppl. supra* B / et *suppl. interl.* B / iuris] iure BEFGH, uiro C. 38 compellitur H / ipsa] ea BCEFGH, et *add.* B. 39 in matrimonium *om.* AEFH / c. i *suppl. marg.* A. 39-40 nec est ibi matrimonium *om.* A / est *om.* E. 40 ipse G / sciuit] *suppl. in fine* B, factum *add.* B. 41 esset] est BCEFG. 42 Vinc. *om.* A.

16. Cmp I 4 17 2: Littere (X 16 1): De matrimonio contra interdictum ecclesiae contracto.

17. Cmp I 4 6 4: Cum Institisset (-): Qui clerici vel uouentes matrimonium contrahere possunt.

18. Cmp I 4 7 1: Propositum (X 4 7 1): De eo qui duxit in matrimonium quam polluit adulterio.

19. Cmp I 4 7 2: Significavit (X 4 7 2): De eo qui duxit in matrimonium quam polluit adulterio.

20. Cmp I 4 9 2: Proposuit (X 4 9 2): De coniugio seruorum vel disparis conditionis.

TITULUS II

DE DESPONSATIONE IMPUBERUM

1. Lex diuinae – monstratur (27 q. 2. c. 18)

diuine: Casus: quidam promisit filiam suam dare in uxorem cuidam iuueni. Ea mortua queritur utrum possit contrahere cum sorore eius predictus iuuenis et dicitur quod potest, cum non inueniatur prohibitum. uic.

magistrum: supra c. prox.¹, in fine.

affatus: nota aliquem alium alloqui uel affari per litteras et scripturas, ut ii q. v, Omnibus², xxiii q. ii, Sane³. R.

desponsata: id est a patre uerbis simplicibus promissa, ipsa tamen filia ignorante, unde sequitur infra e. “decreuerat desponsare”, ergo nondum desponsata fuerat. Vel aliter, adhuc erat infra vii annos constituta et ideo ipso iure non tenuit desponsatio, ut infra e. Accessit⁴. R.

adherebit: supra xxxv q. x, c. i⁵, infra de diuortiiis, Gaudemus, lib. iii.⁶

innotuit: scilicet ex eo quod dixit adherebit. ala.

caruali: supra t. prox., Non sunt⁷, supra xxvii q. ii, Agathosa.⁸

c.1

2 dare filiam suam *tr.* ACK. 2-3 cuidam iuueni in uxorem *tr.* C, cuiusdam E. 3 mortua] est *add.* D/eius *om.* DK. 4 predicti D. 5 Vic. *om.* B. 6 *Glos. sub v.* magisterium ABEK / c.] t. K / fine] principio ABCEFH, t. *add.* E. 7 fol. 44vb E / alium *om.* K / alioquin CDFGK, alioquin E, aloqui A / effari D / scripturas et litteras *tr.* D / et] vel BC. 8 ii q. v, *bis* F / sane] i *suppl. interl.* A / R. *om.* E. 9 fol. 66rb B, fol. 52vb D, fol. 42va H / patre] parente B, *om.* K / simplicibus uerbis *tr.* FH, in simplicibus E. 10 infra] ipsam tamen G, *om.* EF / e.] iam G / decreuerat] decernatur B. 11 alter D. alias A / erat] *om.* H, quasi *add.* DK / annos *om.* DK. 12 et *om.* C / ideo] ita primo / ut] arg. DK / e.] t. *add.* B / R. *om.* ADEK. 13 fol. 63rb A / *Glos. sub v.* haberi B / supra *om.* ADK / xxv DK / lib. iii] *om.* E, R. *add.* B. 15 fol. 33vb C, fol. 52va G / *Glos. sub v.* ignotum (*omisso signo in textu*) D / scilicet] supra B, *om.* K / ex] de B / diximus G / ala. *om.* E. 16 t.] e. *add.* G / supra² *om.* ADK / Agathosa] la. *add.* H.

cap. 1.

1. Cmp I 4 1 20: Cum in apostolica (X 4 1 18): De sponsalibus et matrimonio.
2. C. 2 q. 5 c. 19: Omnibus.
3. C. 24 q. 2 c. 3: Sane quod.
4. Cmp I 4 2 6: Accessit (X 4 2 5).
5. C. 35 q. 10 c. 1: Fraternalitatis.
6. Cmp III 4 14 2: Gaudemus (X 4 19 8): De diuortiiis.
7. Cmp I 4 1 2: Non sunt (-): De sponsalibus et matrimonio.
8. C. 27 q. 2 c. 21: Agathosa.

alteri: id est alteri sorori premortue, alia littera extranee mulieri extraneam appellat, quia non era ab eo cognita, nec affinis, nec consanguinea. R.

20 **intueri:** quia non potest intueri uel inueniri qui non est, ut xxxv q. v, Ad sedem Apostolicam⁹, arg. infra e. t., Ad dissoluendum, lib. iii¹⁰. Et primo consistere debet in rerum natura id de quo agendum est, ff. de iure codicilliorum, Quidam referunt § i¹¹, infra de ecclesiis edificandis, Ad audientiam, lib. ii¹². lau.

25 **propinquitas:** id est affinitas, de qua hic dubitatur. R.

osculum: tamen per iudicium parat sponso in rebus sponse donatis, C. de donationibus ante nuptias, Si a sponso¹³, quia tunc sola pars dimidia redditur, secus in donatis a sponsa. p.

30 **decreuerat:** non ergo adhuc erat desponsata et sic nullum fuit impedimentum. t.

uitio: id est impedimento. Vinc.

prohibendum: arg. hoc uideri concessum, quod non est expresse prohibitum, ut xxx q. iiii, Illud¹⁴, Qui spiritualem¹⁵, ff. de peculio, Licet § Parui¹⁶, xvi q. i, Sunt nonnulli¹⁷, ff. de procuratoribus, Mutus §

17 *Glos. sub v. extranee B / id est om. G / alteri om. A / sorori bis K / extrane H / mulieri extranee tr. D / mulierem G, et add. A / extraneam] extranea D. 18 quia] que BCEFGH / non] nec ABCG. 19 R. om. A. 20 inuenire B / qui] quod BCEFGH / q. v, om. E. 22 primum D. 23 de iure codicilliorum *suppl. marg.* A / codicillorum B / refferunt GH. 25 *Glos. sub v. propinquitatem B. 26 tamen om. G / preiudicium AH / parat om. H / parit K / parit tamen per iudicium BCF, parit per iudicim tamen E, parit per iudicium G / donatis sponte tr. BCEFGH. 27 donationibus] donatione H / sponsa C. 28 dimidia om. D / redditur dimidia tr. A / in] si C / donatas E / p. om. G. 29 In glos. v decreuit ADK / et *suppl. interl.* B / et sic] etsi C, et ne E / fuit] fit B. 30 t. om. A. 31 *Glos. om. F / vinc.] t. G. 32 Glos. sub v. prohibeatur E, sub v. prohibiti H / hoc om. BCEFGH / concessum uideri tr. BCFGH / uideri] uidetur A, inde K / prohibitum expresse tr. BCEFGH. 33 q. iii BEFH / illud] q. iiii *add. marg.* F, et iiii *add. interl.* B, si *add.* A / spirituale F, spiritualiter A, supra *add.* H. 34 Parui] supra *add.* EFH/q. ii D, q. iii E / sunt om. EH / mutuus EF, inuitus K.***

9. C. 35 q. 5 c. 2: Ad sedem apostolicam.

10. Cmp III 4 2 1: Ad dissoluendum (X 4 2 13): De desponsatione impuberum.

11. Dig. 29. 7. 14, § 1: Quidam referunt, § Quod si duo: De iure codicilliorum.

12. Cmp II 3 24 4: Ad audientiam (X 3 48 5): De ecclesiis edificandis.

13. Cod. 5. 3. 16: Si ab sponso: De donationibus ante nuptias vel propter nuptias et sponsaliciis.

14. C. 30 q. 4 c. 6: Illud.

15. C. 30 q. 4 c. 4: Qui spiritualem.

16. Dig. 15. 1. 3. § 2: Licet § Parui: De peculio.

17. C. 16 q. 1 c. 25: Sunt nonnulli.

35 i¹⁸, supra di. v, Ad eius uero¹⁹, ff. de testibus, l. i²⁰, supra xxviii q.
i, Iam nunc²¹. Arg. contra ii q. v, Consuluisti²², ff. de co/lis, l. i²³, in
principio, xviii q. ii, Hoc tantum²⁴, ff. de donationibus, Filius²⁵, di.
xxxii, De illo clerico²⁶, ff. Quod cuiuscumque uniuersitatis, Nulli²⁷,
40 di. lv, Si euangelica,²⁸ ff. de postulando, l. i, § Ait pretor²⁹, ii q. v,
Monomachiam³⁰. Solutio: ubi constitutio promulgata fuerit affirma-
tiae, semper intelligitur concessum, nisi reperiatur prohibitum, pa-
tet exemplum xxxi q. i, Deus masculinum³¹. Si uero expresse negatiue
fuerit promulgata, semper intelligitur prohibitum, maxime ubi fuerit
45 eadem ratio, nisi inueniatur concessum, exemplum patet xxiii q. v,
Si non licet³², nam cuncta licerent nisi iura uetent. R.
mundane: pone leges mundanas prohibere, nunquid esset matrimo-
nium propter hoc prohibitum quantum ad ecclesiam? Respondeo non
semper. Unde tali utor distinctione: si lex prohibeat matrimonium
propter honestatem, prohibitum est quantum ad ecclesiam, ut xxx. q.
50 iii. c. i³³, ff. de ritu nuptiarum³⁴, per totum; ubi uero propter priuatam

35 supra *om.* DH / di.] sunt nonnulli ff. de procurat, *add. et expun.* C / uero] concubitus A, concusso *add.* K / testibus] coll. F / supra² *om.* AK, l. *add.* B. 36 de] d. ill. uel K / codicillis B, codi. C. 37 xxviii A / Hoc *suppl. interl.* H, Hac D / tantum] tamen K, quando EH / donationibus] uaccacionibus BCDGK, nationibus H / filii H. 38 xxxii di. *tr.* ADK / cuiusque ABGH. 39 lv di. *tr.* K/ euangelista DGK / Pretor ait *tr.* BC. 40 monachiam K / fuit EGH / affirmatiua H. 41 intelligitur] esse *add.* E. 42 Deus *suppl. interl.* A. 43 fuerat G, fuit DK / promulgatum G / intelligi H. 45 non] uero A / nam] non DK / licerent] liceret E, iura *add. et sublineat* H / nisi] ubi D / iura uetent] iura uetarent AG, iura nocent D, iurarent E, iurauerent H / R. *om.* DGK. 46 *Signum glos. om. in textu* E / matrimonium *om.* D. 48 utor tali *tr.* B / diffinitione B, districtione H / prohibet D. 49 est *om.* CK / quantum ad] quoad D. 50 priuatam *om.* E.

-
18. Dig. 3. 3. 43 § 1: Metus § Cum queretur: De procuratoribus et defensoribus.
19. D 5. c. 4: Ad eius uero.
20. Dig. 22. 5. 1: Testimoniorum: De testibus.
21. C. 28 q. 1 c. 8: Iam nunc.
22. C. 2 q. 5 c. 20: Consuluisti.
23. Dig. 29. 7. 1: Saepissime scriptum: De iure codicillorum.
24. C. 18 q. 2. c. 1: Hoc tantum.
25. Dig. 39. 5. 7: Filius (familias donare): De donationibus.
26. D 32 c. 4: De illo clerico.
27. Dig. 3. 4. 3: Nulli: Quod cuiuscumque unive. nomine vel contra eam agatur.
28. D 55 c. 13: Si euangelica.
29. Dig. 3. 1. 1 § 4: Hunc titulum § Ait Pretor: De postulando.
30. C. 2 q. 5 c. 22: Monomachiam.
31. C. 31 q. 1 c. 12: Deus masculinum.
32. C. 23 q. 5 c. 9: Si non licet.
33. C. 30 q. 3 c. 1: Ita diligere.
34. Dig. 23. 2. (per tot.): De ritu nuptiarum.

utilitatem prohibet lex matrimonium, non est propter hoc prohibitum quantum ad ecclesiam, ut inter tutorem et pupillam, C. de interdicto matrimonio inter tutorem et pupillam³⁵, per totum. Et illud est regulare; ubi uero contrarium inuenitur, speciale est, ut in muliere que
 55 nubí intra tempus luctus, quam prohibet lex contrahere, canon tamen permittit, infra de secundis nuptiis, Super illa, lib. e.³⁶. ala

2. Tua sanctitas - mandamus (X 4 2 1)

ducere: id est contrahere. ala.

consentit: nam si coactione paterna ductus consentiret in aliqua, quam alias non esset ducturus, eam uidetur maluisse eritque matrimonium, ff. de ritu nuptiarum, Si patre¹; cogi autem non debet, ut C. de nuptiis, Nec filium², ff. e., Non cogitur³. lau.

non posse: nec etiam secundum leges pater potest compellere filium familias inuitum contrahere, ut ff. de sponsalibus, Filio familias⁴; secus de filia, nam illa contrahere non potest, nisi pater dederit sibi sponsum turpem uel moribus suis indignum, ut ff. de sponsalibus, Set ea que⁵; secus tamen secundum canones, ut supra e., Cum locum,⁶ xxvii q. ii c. Sufficiat⁷. R.

debet: debito honestatis non necessitatis. b.

52 pupillum E. 52-53 C.-tutorem om. B. 53 inter pupillam et tutorem tr. G. 53 istud BCEFGHK. 54 contra AK / inuenitur] reperitur BC. 55 infra CEF GH / prohibeat K.

c. 2

2 fol. 39rb F / *Glos. om. E, signum glos. om. in textu F / ala. om. BD. 3 fol. 66va B, fol. 45ra E / coactione E / aliquam CEF GK. 4 quam om. CEF / aliter A / ducturus no esset tr. BEFH, ducturus non cesat CG / matrimonium] ut add. BH. 5 si] a add. G. 5-6 Si-nuptiis om. A. 5 cogit E. 6 Nec] ne ad BCEFGHK, ne A. 7 pater om. B / potest pater tr. DK / compellere potest pater tr. BCG, compellere potest tr. B. 8 sponsalibus] sponsa duorum K / familias om. AK. 9 nam om. A / contrahere] contradicere BEFGH / non potest om. D / sibi dederit tr. B / sibi] ei D. 10 sponsum om. B. 11 set om. K / cum locum] no. B. 12 c. om. AB. 13 b.] om. E, l. K.*

35. Cod. 5. 6. (per tot.): De interd. matr.inter pupillam et tut.seu cura.liberos. eorum.

36 Cmp I 4 22 2: Super illa (X 4 21 4): De secundis nuptiis.

cap. 2.

1. Dig. 23. 2. 22: Si patre (cogente): De ritu nuptiarum.

2. Cod. 5. 4. 12: Nec filium (quidem): De nuptiis.

3. Dig. 23. 2. 21: Non cogitur (filius): De ritu nuptiarum.

4. Dig. 23. 1. 13: Filio familias: De sponsalibus.

5. Dig. 23. 1. 12: Sed ea que: De sponsalibus.

6. Cmp I. 4. 1. 19: Cum locum (X 4 1 14): De sponsalibus et matrimonio.

7. C. 27 q. 2 c. 2: Sufficiat.

3. Manifestum - peruenerit (-)

gesticulatione: ergo pubertas ex uigore naturali non ex annorum numero probatur, quod uerum est quoad matrimonium contrahendum, arg. hic et infra e. t. Puberes¹, De illis²; quoad tutelam et curam etas tantum consideratur, ut C. quando tutores uel curatores, Indecoram³, Inst. quibus modis tutela finiatur, in princ.⁴. Ala. Quid si appareat talis, qui procreare non possit, licet ad metas legibus diffinitas peruenerit? Respondeo: impubes reputabitur, arg. huius c. et simili per contrarium. a.

4. Ubi non est - tolleretur (X. 4. 2. 2)

consensus: supra xx q. iii c. i.¹, supra xx q. ii c. i.²

legibus: etas legibus diffinita quoad sponsalia est, vii. annorum ut infra e., Litteras³; quoad matrimonium xii annorum in puella et xiv in masculo ut infra e., Si puella, lib. e.⁴. Et de utroque congrue intelligitur quod hic dicitur. Set quare prohibentur ante tempus legitimum coniungi? Respondeo: quia solet sepe discordia inter tales oriri et diuertentes consanguineis alterius copulantur, quod fieri non debet, ut supra t. prox., Iuuenis⁵. t.

c. 3

15 fol. 63ra A. 15-19 Ergo-ala. *om.* EH, *suppl. supra* F. 15 anorum F. 16 arg.] ut B. 17 puberis D / quoad] quos ad K. 18 desideratur FK / quando] quoniam D / indecoram] iudiciorum D, in *add.* FK. 19 quibus *suppl. marg.* A / in princ.] in principio B, *om.* F / Ala.] *om.* F, § *add.* ABK / si] uir *add.* DK / appareant H / qui] quoad BCEFH (*interl.* B). 20 metas *om.* A / deffinitas legibus *tr.* A / deffinitas *om.* DK / peruenerit CEH, peruenit AK, peruerit F. 21 et] a BCEFGH / si/ mili fol. 42vb H, similiter A / a. *om.* B.

c. 4

23 fol. 53va D / *Signum om.* C (*in textu om. v. consensus*) / supra *om.* D / q. iiii G / supra² *om.* AD / q. iii H. 24-25 ut-annorum *om.* A. 25 matrimonium] et *add.* C / impuella B / et *om.* AD. 26 masculino D / infra *om.* E / congrue *om.* K / intelligit D. 27 legitimum B, legitium F. 28 sepe solet BCFGHK, sepe *om.* E / inter tales discordia *tr.* K. 29 consanguinei D, consanguineas E. 30 t.² *om.* AE.

cap. 3

1. Cmp I 4 2 7: Puberes (X 4 2 3).
2. Cmp I 4 2 9: De illis (X 4 2 7).
3. Cod. 5. 60. 3 (ult.): Indecoram: Quando curatores uel tutores esse desinant.
4. Inst.1. 22. (in princ.): Pupilli: Quibus modis tutela finitur.

cap. 4.

1. C. 20 q. 3 c. 1: Propositum monachi.
2. C. 20 q. 2 c. 1: Si in qualibet.
3. Cmp I 4 2 5: Litteras tue fraternitatis (X 4 2 4).
4. Cmp I 4 2 11: Si puella (-).
5. Cmp I 4 1 18: Iuuenis (X 4 1 3): De sponsalibus et matrimonio.

pro bono: nota pro bono pacis admittendum, quod aliter non admitteretur, iii q. vi, Hec quippe⁶, supra t. prox., Ex litteris⁷. Pax ut seruetur ius moderatum habetur. la.

5. Litteras tue fraternitatis - permittas (X 4 2 4)

In cunnabulis: et ideo nichil egit, xxx q. ii, Ubi¹. t.

non dissolvas: arg. sponsalia de facto non inducere publice honestatis iustitiam. Quid super hoc tenendum sit require supra de sponsalibus, c. i². a.

5

in cunnabulis: supra xxx q. ii, Ubi³. t.

ex tunc: supra xxxi q. i c. i⁴, ff. de sponsalibus, In sponsalibus.⁵

placere: et si placuerint sola rati habitioe confirmantur, licet ab initio essent inutilia; et intelliguntur ratum habere, nisi expresse contradixerint, etate legitima adueniente, ut hic colligitur et infra c. prox.⁶, circa finem, infra e. t., Duo pueri, lib. ii,⁷ ff. de sponsalibus, Set que patris⁸. a.

10

consueuerint: arg. ad ea que frequentius accidunt iura adaptari, supra xxviii di., De siracusane⁹, C. de latina libertate tollenda, l. i, § Set

31 *Glos. sub v. probatio* K / pro] probatio K / pro bono] probatio D / pacis] est *add.* DK / admittendam K, admittenda D / quod] quia DGH / non aliter *tr.* D. 31-32 amittetur G. 32 supra] e. *add.* C / pax] ps. E / uersus *add. marg.* A. 33 iuris moderamen AEFHK, moderamen iuris D / habeatur D / la. *om.* ABDK.

c. 5

2 fol. 52vb G / ideo] ita ADK / t. *om.* AB. 3 fol. 34ra C / publice honestatis iustitie non inducere *tr.* E. 4 sit] est ADK. 6 *Glos. sub v. exinde* F, *om.* ADGK / t. *om.* BH. 7 supra *om.* ADK / xxx F / q. ii F / i²] ult. BCF / ff.] infra G / sponsalibus] l. *add.* E / in] et D, im B. 8 ratiabitioe H, rata habitioe CG, ratione DK / confirmatur A. 9 inutilia essent *tr.* CG, inutilia essent ab initio *tr.* D / et *om.* HK / nisi] si (*interl.*) non A. 10 contradixerit CK, contradixerat D, contradixerunt F / legitima B, *om.* D / hinc GHK, hoc D / et] ut B / infra] e. *add.* K / c.] t. A. 11 t. e. *tr.* CFGH. 12 set] et K. 13 arg.] quod *add. interl.* A / supra *om.* D. 14 De *om.* B / Syracusane A / l. i *om.* B.

6. C. 3 q. 6 c. 10: Haec quippe.

7. Cmp I 4 1 6: Ex litteris (X 4 1 7): De sponsalibus et matrimonio.

cap. 5.

1. C. 30 q. 2. c. 1: Ubi.

2. Cmp I 4 1 1: Ad audientiam (X 4 1 4): De sponsalibus et matrimonio.

3. C. 30 q. 2 c. 1: Ubi.

4. C. 31 q. 1 c.1: Aperiant.

5. Dig. 23. 1. [7 14 y] 18 (ult.): In sponsalibus. De sponsalibus.

6. Cmp I 4 2 6: Accessit ad presentiam (X. 4. 2. 5).

7. Cmp II 4 2 1: Duo pueri (X. 4. 2. 12): De desponsatione impuberum.

8. Dig. 23. 1. 12: Set quae patris: In sponsalibus. De sponsalibus.

9. D 28 c. 13: De Siracusane.

- 15 et si quis xiiii q. v, Denique¹¹, Inst. de rerum diuisione, § Illud¹², xix
q. i, Due sunt¹³, ff. de seruitutibus rusticorum prediorum, Cum esset,
§ Per plurimum¹⁴, iiii q. v Accusatores¹⁵, ff. de legibus, Nam ad ea¹⁶;
inmo quandoque ad ea, que nunquam accidunt uel raro, ut ff. si pars
hereditatis petatur, Antiqui¹⁷, supra di. xix, In canonicis¹⁸, in fine, ff.
20 de regulis iuris, Ea que raro¹⁹, infra de cons. di. iv, Sanctum est²⁰, C.
de legitimis heredibus, Si maior²¹, di. li, Qui in aliquo²², ff. de statu
hominum, Non sunt²³, Lex nature²⁴. Solutio: regulariter optinet prima
rubrica, contraria sunt casuality, que negotiis non coherent, ff. de re-
25 gulis iuris, Ea que raro²⁵. t.
filiam: filiam non potest habere propter affinitatem, ut xxxv q. iiii,
Nec eam quam²⁶, nec matrem propter publice honestatis iustitie ut
hic et supra de sponsalibus, c. i²⁷. t.

15 xiii K. / illud] supra *add.* K. 16 seruitute B / rusticorum] ur. DK. 17 §] tunc
add. ADK / Per *om.* CD / plurimum] supra *add.* K / iiii] xiii D. 18 inmo K / inmo
quandoque *om.* AGH / ad ea *om.* GH / ut *om.* A. 18-19 Si-petatur] De petitione
hereditatis DGK. 19 hereditatis *om.* A / petatur *om.* AFH / Antique G / supra
om. AD / xix di. *tr.* AD, xxx G / canonibus EFGH / in fine *om.* B. 20 iuris *om.*
H / Eo H / infra *om.* A / est] ibi H, *om.* B / C.] ff. C. 21 legitimis] legibus AE,
nimis *add.* D / Si maior] sumator FH, arg. *add.* A, supra *add.* BEGK / li di. *tr.*
B / Qui] si G / aliquo] an DK. 22 nature] ult. ABCEFGHK / obtinet G. 23 contra
ABK / sunt *om.* K / non *om.* K / adherent ADK. 24 raro *om.* A / t.] R. CEFGH, *om.*
A. 25 *Glos. sub v.* puella B (*post glos. sub v.* incunabulis), *om.* ADGK. 26 Nec] neque
BF / ea B / quam *om.* E / nec matrem propter *om.* H / iustitiam BCEFH. 27 et *om.* B.

10. Cod. 7. 6. l: Cum dediticii, § Set et si quis: De latina libertate tollenda.
11. C. 14 q. 5 c. 10: Denique.
12. Inst. 2. 1. 13: Illud (quesitum): De rerum diuisione.
13. C. 19 q. 2 c. 2: Due sunt.
14. Dig. 8. 3. 33 § 1: Cum essent, § Per plurium: De seruitutibus prediorum
rusticorum.
15. C. 3 q. 5 c. 2: Accusatores.
16. Dig. 1. 3. 5: Nam ad ea (potius): De legibus senatusque consultis et longa
consuetudine.
17. Dig. 5. 4. 3: Antiqui (libero): Si pars hereditatis petatur.
18. D. 19. c. 6: In canonicis.
19. Dig. 50. 17. 64: Ea que raro: De diversis regulis iuris antiqui.
20. De cons. D 4 c. 36: Sanctum est.
21. Cod. 6. 58. 12: Si maior (quinguagenaria): De legitimis heredibus.
22. D 51. c. 5: Qui in aliquo.
23. Dig. 1. 5. 14: Non sunt (liberi): De statu hominum.
24. Dig. 1. 5. 24: Lex naturae: De statu hominum..
25. Dig. 50. 17. 64: Ea que raro: De diversis regulis iuris antiqui.
26. C. 35 q. 3 c. 10: Nec eam.
27. Cmp I 4. 1. 1: Ad audientiam (X. 4. 1. 4.): De sponsalibus et matrimonio.

6. Accessit - possunt (X. 4. 2. 5)

accessit: Casus: quidam desponsauit filiam cuiusdam, que erat in minoribus annis constituta; set antequam perueniret ad nubiles annos dissensit. Lata est inter eos sententia diuortii. Mortuo patre, iste contraxit cum matre, excommunicatus fuit ab episcopo. Deinde mandatum ecclesie iurauit et quod adiret limina apostolorum; adiit et aliter narrauit quam in litteris contineretur. Deinde repetit papa qualiter iste narrauit. Ad ultimum dicit quod si puella erat infra vii annum constituta quando fuit desponsata, episcopus faciat matrimonium obseruari; si uero iam compleuerat vii annum quando desponsata fuit, cum numquam in eum consenserit, propter bonum pacis dissimulare poterit¹. t.

minoris: hoc uerbum ambiguum est et ideo infra distinguitur. ala.

diuortium: melius dixisset repudium, C. De repudiis, l. i. Vinc.

misisti: huiusque continetur tenor litterarum archiepiscopi; a loco isto in antea narratio W., qui aliter narrauit, quam archiepiscopus scripsisset, t.

consentire: quia forte quotiens de eo fiebat mentio ei, sponsum suum illum esse negabat: alioquin, nisi ipsa expresse contradiceret, intelligeretur consentire, ut notatum est supra c. prox.². t.

absolutum: quod potuit facere ubi nulla fuisse sponsalia dicebantur, arg. infra e.c. ult.³. Ubi uero constaret aliqua esse sponsalia et ante

c. 6

2 fol. 63rb A, fol- 66rb B, fol. 45rb E / filiam *om.* B / cuidam B. 3 ueniret DK / annos nubiles *tr.* BCDG. 4 decessit D / sententia inter eos diuortii B / diuortii sententia *tr.* D. 6 iurauit mandatum ecclesie *tr.* BCEFG, iurauit mandamentum ecclesie H / adhiret E, adire H / apostolorum limina *tr.* D. 7 alias K / continetur CE, contineretur H, et *add.* G / deinde] demum CDEK. 8 erat] fuerat E / infra] in AG. 8-9 infra viii. annum erat *tr.* C. 9 septimum AEG / annorum D / constituta *om.* K / episcopus *om.* D. 10 si *om.* D / compleuerit AK / annos E. 11 fuit desponsata *tr.* CE / consensit B. 12 t. *om.* AB. 13 fol. 60va F / *Glos. sub v. minore* H / ambaguum H / ideo] ita DK, *om.* A / infra] ita G / distinguit CDG. 14 l. i] et iii *add.* A (*interl.* et), *om.* H / Vinc.] *om.* A, ala. H, ff. de repudiis l. ii *add. infra* F, ff. de v. si., Inter stuprum § Diuortium *add. infra cum signo* B, 15 fol. 53vb D / Hunc usque E. 17 scripsisset G / t. *om.* AE. 18 quotiens] sibi *add.* BCFGH / fiebat de ea *tr.* D / mentio de eo G / ei *om.* BCEFGH. 19 illum *om.* G / ipsa *om.* BCEFGH / expresse] negaret et *add.* ADK. 20 t. *om.* A. 21 *Praem. glos. sub v. desponatione:* In hoc male fecit, quia ante pubertatem puelle absoluit, infra e.t. De his A / *Glos. sub v. absolutum*¹ B / facere] fecit DK / fuisse *om.* ADK / sponsalia fuisse *tr.* B / sponsalitia E / dicebatur EF, esse *add.* ADK. 22 e. *om.* D / uero] nec DK / constante H.

cap. 6.

1. Cmp I 4 2 5: Litteras (X. 4. 2. 4).

3. Cmp I 4 2 14: Ex litteris (X 4 2 11).

legitimam etatem ad matrimonium peteretur diuortium, audiri non deberet, infra e., De illis⁴, A nobis,⁵ Si puella, lib. e.⁶. Ala.

25 **minoris**: hic minor etas appellatur infra xii annum et supra vii. t.

proxime: nam ex quo est etati proximus aliquis iam aptus intelligitur, ut xv. q. i, Illud⁷, infra e. t. Continebatur⁸, et Si puella⁹, in fine, De illis¹⁰, Attestationes¹¹, supra de etate et qualitate, Eam te¹².

30 R. Quando quis intelligatur etati proximus, quere supra t. prox., Iuuenis¹³. t.

consenserit: tacite uel expresse, arg. infra e. c. prox.¹⁴. t.

absolutus: id est maxime.

35 **prolem**: nam ubi matrimonium legitimum est et proles legitima censetur, ut di. xxxiiii, Si quis viduam¹⁵, xxxii q. iiii, Dicat aliquis¹⁶;

et non solum ubi est legitimum, set etiam ubi reputatur legitimum, ut infra qui filii sint legitimi, § Cum inter Johannem, lib. e.¹⁷. Quod uerum est secundum presens tempus, si denuntiatio fuit proposita in

23 etatem *suppl. in fine* B / matrimonii DK / diuortium peteretur *tr.* ABFHK.
24 debet DH / e.] c. A / ala. *om.* K. 25 fol. 63ra B, fol. 34rb C / *Glos. sub v.*
minorie H, *om.* K / etas fol. 43ra H / vii] septennium E, septennium H / t. *om.*
A. 26 *Signum glos. om. in textu* E / aliquis *om.* G / aptus] actus BCE. 27 Illud]
et *add.* A. / t. *om.* EFH / et *om.* E. 28 fine] et *add.* B / attestaciones] et *add.* H.
29 R.] e. l. ii E, v. H, § *add.* BC / Quando] quoniam E / proximus etati *tr.* ABCEFH /
prox. t. *tr.* E / t.] c. K. 30 Inueniens E / t. *om.* A. 31 fol. 63vb A, fol. 45va E, fol 60vb
F / *Glos. sub v.* consensit BEK / tacite] tante H / t. *om.* A. 32 *Glos. om.* BCDK,
sub v. absolutus² EF (*iterat signum* E) / maxime] t. *add.* H. 33 est legitimum *tr.* B,
ibi *add.* E / est] ex K, *om.* A / prole *om.* K / legitima *om.* K. 33-35 et-legitimum¹
om. D. 34 ut] ubi H, *om.* B / xxxiiii di. *tr.* B / uiduam] et *interl.add.* A, ff. de iure
dotium, Dotis applloe. *suppl. marg.* A / xxii E / q. iii CDGH / iiii] si *interl. add.*
A / dicat aliquis] si quis as. CGH. 35 legitimum² BH (*marg.* H). 36 sunt B, sint
legitimi *om.* A / § *om.* CEF / cum *om.* D / e.] t. *add.* DEFGK, V. *interl. add.* H. 36-
39 Quod-t. *om.* ADFK. 37 est uerum *tr.* B. / tempus presens *tr.* EH.

4. Cmp I 4 2 9: De illis (X 4 2 7).

5. Cmp I 4 2 10: A nobis (X 4 2 8).

6. Cmp I 4 2 11: Si puella (-).

7. C. 15 q. 1 c. 2: Illud.

8. Cmp I 4 2 8: Continebatur (X. 4. 2. 6).

9. Cmp I 4 2 11: Si puella (-).

10. Cmp I 4 2 9: De illis (X 4 2 7).

11. Cmp I 4 2 13: Attestaciones (X 4 2 10).

12. Cmp I 1 8 5: Eam te (X 1 1 4 - X 3 38 22): De etate et qualitate et ordine
preficiendorum.

13. Cmp I 4 1 18: Iuuenis (X 4 1. 3): De sponsalibus et matrimonio.

14. Cmp I 4 2 7: Puberes (X 4 2 3).

15. D 34 c. 13: Si quis viduam.

16. C. 32. q. 4. c. 9: Dicat aliquis.

17. Cmp I 4 18 2: Cum inter Johannem (X 4 17 2): Qui filii sint legitimi.

ecclesia tempore contracti, alias secus, ut infra constitutio domini Innocentii iii, Cum inhibitio¹⁸. t.

40 **presertim**: id est tantum, quoniam si postea consentit sponsalia sunt, ut supra c. prox.¹⁹, infra e. t. c. i. lib. ii²⁰. t.

compleuerat: non tamen consenserat, sicut statim sequitur in lettera, et ita soluitur omnis contrarietas quia, si nulla fuerunt sponsalia inter ipsum et puella, nullum est impedimentum, cum matrimonium
45 fit inter ipsum et matrem puelle. Set videtur contra quod sequitur “inhonestum tamen uidetur etc.”. Dic inhonestum quoad opinionem uulgi, set quoad ueritatem nulla est inhonestas. Item uidetur contrarium quod dicitur “dissimulare poteris”. Tu dicas dissimulatione approbationis. Alii dicunt quod tenuerunt sponsalia et ideo non
50 fuit cum matre matrimonium, et propter bonum pacis tolleratur; set prius dictum magis placet.

absolutus: hinc collige quod sponsalia que tenent et legitima sunt de iure possunt dissolvi, si minor non uult consentire in legitima etate positus, ut infra, De illis²¹, quod de plano concedo, ut ibi dicemus. t.

55 **absolutus**: id est non ligatus.

consentire: unde nulla fuerunt sponsalia nec de iure, nec de facto, et ideo nullum aprestant impedimentum matrimonio sequenti.

38 contracti] matrimonii *add.* BEH / in constitutione E / domini *om.* E. 39 iii *om.* H / inhibitio] e. *add.* B / t. *om.* H. 40 consentit] consentiat, D. 41 c. i *om.* K / t.² *om.* A. 42 sicut] cuius EH. 43 et *om.* D / contra ADK. 44 est] sit D / cum] quoniam D, quando C, quia A. 44-45 cum(quando)-puelle *suppl. supra* C. 45 sequitur] dicitur F. 45-46 sequitur-inhonestum²] est inhonestas A. 46-48 inhonestum²-dicitur *ut nova glos. cum signo* F. 46-54 inhonestum²-dicemus *ut glos. unica omissio lemmate sub v. absolutus* D. 46 quoad opinionem uulgi *om.* D, opinionem FH. 47-51 set-placet] Set uidetur contra quoad oppinionem uulgi de iure D. 47 quoad] ad D / item] idem A, ubi E / contrarium] certum F, contra AB. 48 diximulare B. 48-51 dissimulare-placet *ut nova glos.* F, fol. 53va D. 48 tu < > B / dicas] tu *add.* B / dissimulationem F. 49 quod] non *add. marg.* F / tenuerat A. / ideo] ita A. 50 set] si H. 51 placet] t. *add.* AH. 52 *Glos., iterato signo, sub v. absolutus*² EF / hic B / tenet F / legitima B. 52-53 solui possunt de iure *tr.* BH. 52-54 de iure- dicemus *om.* E. 53 etate] iam *add.* ABH. 54 infra] e. *add.* BC, e. t. *add.* H. 55 *Glos. om.* ABCDEHK, *sub v. absolutus*² (cum proprio signo) F. 56-59 de iure-dicitur *om.* E.

18. Cmp IV 4 2 1: Cum inhibitio (X 4 3 3): De clandestino matrimonio.

19. Cmp I 4 2 5: Litteras (X 4 2 4).

20. Cmp II 4 2 1: Duo pueri (X 4 2 12): De desponsatione impuberum.

21. Cmp I 4 2 9: De illis (X 4 2 7).

60 **inhonestum tamen uidetur**: dic inhonestum, set ad ueritatem nulla inhonestas idem uidetur esse. Quod dicitur: “dissimulare poteris”, tu dicas dissimulatione approbationis. Alii dicunt quod tenuerunt sponsalia et ita non fuit cum matre matrimonium, set propter bonum pacis tolleratur. Set prius dictum magis placet. *Hinc collige quod sponsalia que tenent et legitima sunt, de iure possunt dissolui, si minor non vult consentire in legitima etate iam positus, ut infra e.*

65 *De illis*²², quod de plano concedo, ut ibi dicemus. t.

inhonestum: quia fama erat, istum fuisse sponsum filiae illius. Lau. **dissimulare**: tu dicas dissimulatione approbationis. Alii dicunt quod tenuerunt sponsalia et ideo non fuit cum matre matrimonium; set propter bonum pacis tolleratur. Set prius dictum magis mihi placet. t.

70 **dissimulare**: dissimulatione approbationis, alias enim non essent filii legitimi. Ala.

prohiberi: arg. quod quicquid ab acclesia tolleratur, presumitur esse bonum, ut xv q. viii c. ult.²³, supra xix di., Secundum²⁴, xxiiii q. ii, Sane quod²⁵. Ala.

75 **7. Puberes - pariunt (X. 4. 2. 3.)**

loca: que debent esse pudica. t.

xiv annos: supra de regularibus, Ad nostram¹, supra xx q. i, Illud.²

pubescat: id est signa pubertatis ostendat. t.

58 *Signum glos. repe. sub v. inhonestum DF* (cf supra 45-46 et 46-54). 66 illius filie *tr.* DK / Lau *om.* AE. 67 *Signum glos. repe. sub v. dissimulare DF* (cf supra 47-51). 70 dissimulatione approbationis *om.* K / approbationis dissimulationem *tr.* AD. 71 legitimi filii *tr.* B / ala. *om.* A, aç. B. 72 fol. 67rb B / quicquid] quid K, *om.* BCEFH / esse *om.* BCEFH. 73 ut] supra BCEFH, *om.* K / viii] ult. A / supra *om.* DK. 74 di. xix *tr.* BDEH, di. xxx K / xxiiii] xxiii DK 74 sane] plane E, i *add. interl.* A / quod sane *tr.* F / quod *om.* ADK.

c. 7

76 t. *om.* A. 77 supra *om.* D / supra² *om.* ADK / x C. 78 signa *om.* E / pubertatis] tardissime *add. marg.* A / ostentant BH, ostendunt C / t. *om.* AEF.

22. Cmp I 4 2 9: De illis (X 4 2 7).

23. C. 15 q. 8 c. 5: Sciscitantibus.

24. D 19 c. 8: Secundum (ecclesiae).

25. C. 24 q. 2 c. 3: Sane quod.

cap. 7.

1. Cmp I 3 27 8: Ad nostram (X 3 31 8): De regularibus transeuntibus ad religionem.

2. C. 20 q. 1 c. 1: Illud.

80 **ostendit:** ergo per aspectum corporis pubertas probatur. Set contra C. quando curatores uel tutores esse desinant, In decoram³. Solutio: quantum ad tutelam uel curam non inspicitur corpus, quoad alias causas inspicere potest, ut xxvii q. i, Nec aliqua⁴. Vel inspectio corporis superioris est licita, inferioris illicita. Vel aliter secundum leges, aliter secundum canones. Ala.

8. Continebatur - copulare (X 4 2 6)

5 **proxima:** id est proxima pubertati, que est cum distat a pubertate per vii menses uel minus, infra e., Attestationes¹, ff. de excusationibus, Tutor². Notandum: proximus pubertati furti obligatur, Inst. de obligationibus que ex delicto nascuntur, § penult³. Vinc.

congnoit: nolentem, quia aliter non fieret ei preiudicium, ut xxxii q. v, Proposito⁴, Ad deum⁵. Lau.

decretis: supra xxxiii q. i, Si quis accepit.⁶

10 **standum:** supra xxxiii q. i c. ii⁷, contra supra xxvii di. q. ii, Quod interrogasti⁸, contra. Solutio: ubi uir dicit se uxorem cognouisse, siue

79 *Glos. sub v. ostendunt B, sub v. hostendit H / aspectum B. 80 tutor uel curator ABCEFH, tutela uel curatio KD / esse om. DC / desinat DK / indecora BCDEFHK, se contra add. K. 81 aspicitur B. 82 aliqua] qua D, nec alias add. F / uel] nec EH. 83 illicita] licita EH / alias K. 84 alias K / ala. om. E.*

c. 8

2 fol. 63vb A, fol. 34va C, fol. 46vb E / id est om. DE, *suppl. interl.* A / proxima om. A / quod ABDH / distat] desistat K. 3 vi BCEFH / e.] t. add. E / de excusatione H. 4 tutorum A/notandum] non tantum /// A / furti] fuit K / obligatus K, in add. K. 5 que] qui H / delictis B / Vinc. om. E. 6 quia-ei] alioquin sibi non fieret CEFH / xxii CE / xxiii ADK. 7 Propositum ACDE / ad Deum] aù Deus A / lau] t. E. 8 fol. 61ra F / supra om. ADK / xxiii A / accipit C, acceperit ADK, uxorem add. A. 9 supra¹ om. ADK / c.] i et add. A / supra² om. DK / xxvii di. om. D / q. ii om. K. 10 uir om. H / dixit H.

3. Cod. 5. 6. 3 (ult.): In decoram: Quando curatores vel tutores esse desinat.

4. C. 27 q. 1 c. 4: Nec aliqua.

cap. 8.

1. Cmp I 4 2 13: Attestationes (X 4 2 10).

2. Dig. 27. 1. 28: Tutor: De excusationibus.

3. Inst. 4. 1. § 18 (penult.): § In summa: De obligationibus que ex delicto nascuntur.

4. C. 32 q. 5. c. 4: Proposito.

5. C. 32 q. 5. c. 7: Ad Deum.

6. C. 33 q. 1. c. 3: Si quis accepit.

7. C. 33 q. 1 c. 2: De his requisisti.

8. C. 27 q. 2 c. 29: Quod autem interrogasti (repetido el texto en C. 33 q. 1 c. 2).

illa fateatur siue neget, statur iuramento uiri, ut hic; alioquin audietur mulier, ut in illo c. Quod interrogasti⁹. Si uero ambo negant copulam carnalem et allegant frigiditatem, uterque iurare debet vii manu propinquorum, ut in illo c. Requisiisti¹⁰. t.

15 **fides**: nisi illa per aspectum corporis uelit probare se uirginem esse ut xxvii q. i. Nec aliqua¹¹, arg. et expressum infra de probationibus, Proposuiisti, lib. ii¹². t.

20 **iuramento**: set cum uir sit reus, quare hac probatione honeratur, cum sufficere ei debeat quod nichil contra eum probatur, ut vi q. ult., Actor¹³. Lau. dixit quod ideo quia fundata era mulieris intentio, quia introducta fuit minor. Alii dicunt quod uiro defertur iuramentum triplici ratione: quia stabat pro matrimonio, quod fauorabilius est, et quia caput est mulieris, xxxii q. vi, Non mechaueris¹⁴, et pretere-
25 rea quia est uir, unde intelligitur ei potestas concessa coeundi, ut in Auth. de nuptiis § Per hanc¹⁵, arg. a iuene et cupido credatur reddita uirgo. Magis credo quod propter anime periculum semper exigitur iuramentum, etiam a reo, infra e. Attestationes¹⁶. t.

etati: supple pubertati. Ala.

11 aliquando DK / audiretur A. 12 ut *interl.* A / in *om.* B / ambo negant] abnegant B. 13 carnalem] copulam *add. repe.* K. 13-14 uterque-requisisti *suppl. supra* B. 14 in *interl.* A, *om.* EH / c.] de hiis *add. interl.* A / requisisti ABCEFH. 15 illa *om.* E / se probare *tr.* A / esse uirginem *tr.* D. 16 aliqua] alia K / et] est E. 17 t. *om.* AE. 18 *Glos. sub v.* iuramentum D (iuramento *in textu*) / uir *om.* K / reus sit *tr.* H / quare *om.* K / honeratur] et *add.* H. 19 deberet DG, debet K / quod] si BCEFH. 20 intentio] multis modis *add.* A. 21 traducta ABCEG / fuit *om.* B, fuerat CEF / quod] quia BC / defertur iuramentum uiro *tr.* BCEFH. 22 quod] quia A / fouorabilis F. 23 capud FH / q. vi] q. vii E, fol. 43rb H / mecaberis E. 24 concessa potestas *tr.* BCEFH. 25 §] et C. 26 periculum anime *tr.* ACEFHK / exigi uidetur K. 26-27 exiguntur iuramenta D. 27 etiam *om.* E / a reo] ab eo E, a te H, ut *add.* BEFH / t. *om.* A. 28 *Glos. sub v.* etatis E, *sub v.* proxima B, *signo omissio* D (*suppl. marg. in textu v. etatis*), *om.* C.

9. C. 27 q. 2 c. 29: Quod autem interrogasti (repetido el texto en C. 33 q. 1 c. 2).

10. C. 33. q. 1 c. 2: Requisiisti (De his requisisti)

11. C. 27 q. 1 c. 4: Nec aliqua.

12. Cmp II 2 10 2: Proposuiisti (nobis) (X 2 19 4): De probationibus.

13. C. 6 q. 4 c. 7: Actor.

14. C. 32 q. 6 c. 5: Non mechaueris.

15. Coll. IV tit. I cap. II: Per occasionem: De nuptiis, LCNA p. 107. (Nov. 22. 6).

16. Cmp I 4 2 13: Attestationes (X 4 2 10).

30 **uel circa:** supple et uiri potens apparuerit, ut in precedenti capitulo¹⁷. A.

presentim: id est maxime. t.

tracta: maxime quoniam sufficit quod solummodo sponsalia tenuissent, ut supra t. prox. c. i,¹⁸ et c. Sponsam.¹⁹ t.

9. De illis-consensum (X 4 2 7)

35 **de illis:** supple quesuisti. t. Casus: si duo infra nobiles annos constituti, maiores tamen septennio, contrahunt sponsalia et, antequam ueniant ad annos matrimonio aptos, postulant separari, audiendi non sunt. Si uero alter eorum ad etatem legitimam peruenerit, altero in minoribus annis constituto, maior reclamans audiendus non est;

40 set cum minor uenerit ad adultam etatem et petierit licentiam, poterunt separari. Si autem quando contrahunt sponsalia, alter eorum est minor, maior nunquam auditur reclamans, nisi minor, cum uenerit ad adultam etatem, in altero uoluerit consentire. t.

45 **audiendi:** supra e. Accessit¹, contra. Solutio: ibi non tenuerunt sponsalia et ita audita est reclamans, antequam ueniret ad pubertatem;

29 fol. 63va om. B / *Glos. una cum precedenti* F, *signo omissis* B, *lemma glos. non sublineat* K / *suple* K, om. F / et] etiam DHK / *uiri* ABCEFH, ut om. ABCEFH / apparuit BCDF / imprecidenti B. 30 A. om. E. 31 *Glos. om.* B, om. *signum, ponit tamen lemma* F. 32 fol. 53vb D / *Glos. sub v. du* E (*error in textu*) / t.¹] c. HK / t.² om. AE.

c. 9

35 *Signum glos. om. in textu* B / *supple-t.] om.* E, *tr. infra* 35 H, *alibi scribit* F / t.] § BDK, om. A / *casus] causis* H / *annos nobiles tr.* D. 36 *tamen] cum* E / *contrahant* BC. 37 *ueniat* K / *matrimonii* EF / *postulent* BCEFH / *adaudiendi* B. 38 *perueniat (ueniat)* A ad *legitimam (legittimam)* EFH etatem *tr.* ABCEFHK. 39 *audiendus non est reclamans tr.* E. 40 *uenit* B / *adultam] ultimam* BE, *ad-suppl. marg.* A. 41 *altera* D. 42 *minor est tr.* BCEFH / *nisi] ubi* A. 42-43 *cum adultam etatem aduenerit* CFH, *cum ad adulteram etatem aduenerit* E, *cum ad etatem adultam uenerit tr.* A, *cum ad adultam etatem uenerit tr.* B. 43 *in altero bis* K / *noluerit* K, *nouerit* H, *nolit* A / t. om. A, *de illis supple quesuisti. t. add.* H. 44 *Signum glos. om. in textu* B, *lemma non sublineat* H / *supra] infra* E, i. e. c. *ulti. contra. Solutio ibi § praem.* H / *accessit] ult.* E / c. D / *solutionem* B. 45 *et om.* BCE / *ita] ideo* BCE, *primo* A.

17 Cmp I 4 2 7: Puberes (X 4 2 3).

18 Cmp I 4 1 1: Ad audientiam (X 4 1 4): De sponsalibus et matrimonio.

19 Cmp I 4 1 7: Sponsam (X 4 1 8): De sponsalibus et matrimonio.

cap. 9.

1. Cmp I 4 2 6: Accessit (ad presentiam) (X 4 2 5).

hic uero secus. t., Infra e. c. ult.², contra. Solutio: ibi ala. la. § arg. quod impubes de eo quod facit ante pubertatem non ualet reclamare, arg. di. xxviii, De hiis³, supra xx q. i, Illud⁴, ff. de negotiis gestis, Pomponius⁵, ff. de minoribus, Denique § ii⁶. Ala.

50 **iudicio**: arg. sponsalia per iudicium ecclesie dissolui debere, quod uerum est, et eo usque tenent quousque ea separauerit ecclesia, nisi uinculum fortius superuenerit, ut est matrimonium et uotum sollempne, tunc enim ipso iure dissoluuntur. R.

55 **separari**: colligitur ex hac decretali et duabus sequentibus quod si puella septennis uel maior, minor tamen xii annis, contrahat sponsalia cum equali uel minori, debet expectare usque ad annos pubertatis et tunc, si non uult in matrimonio consentire, soluenda sunt sponsalia iudicio ecclesie, et est simile supra de sponsalibus, Requisiuit⁷ et supra e. Accessit⁸ et infra e., Attestationes⁹ et c. Ex litteris¹⁰, arg. xx q. i. Illud¹¹, supra de regularibus, Ad nostram¹², infra de regularibus,

46 secus] est *add.* BE / t. *om.* AB / Infra- la. § *om.* EH / la. *om.* BC / § *om.* C. 46-49 arg.-Ala. *ut noua glos. iterato signo* CE, *cum nouo signo omissio in textu* B. 47 impubere E / fecit DEK / non ualet ante pubertatem *tr.* BCEH. 48 di. xviii DK / his B / supra *om.* ADK / ff.] s(upra) K. 49 § i. ABCEH / ala. *om.* E 50 fol.64ra A, fol. 39vb K / arg] nota ABEFH, *add.* C / ecclesie *om.* C / solui K / debere disolui *tr.* BCEFH / debent K. 51 est *interl.* B / tenet D / ea *om.* E / separauerit] dissoluunt D, dissoluerit AK. 52 fortius uinculum *tr.* ABCEFHK / ut est] ad E. 53 sollempne uotum *tr.* AK, sollempne F. / R.] t. BC, *om.* E. 54 ex hac decretali et duobus sequentibus *tr.* A. 55 septempnis EH, setempnis C / minor *om.* K / annorum C / contrahet EH, contraheret F, contahit B. 56 minori] maiori ABC. 57 conseptire F. 58 ecclesie *interl.* A / supra *om.* BH / et² *om.* ADK. 59 infra] supra DG / xxx E. 60 regularibus¹] illud *add.* FH 60-61 regularibus¹-litteris *suppl. marg.* F. 60 ad-regularibus² *om.* E.

2. Cmp I 4 2 14: Ex litteris (X 4 2 11).

3. D 28 c. 5: De his.

4. C. 20 q. 1 c.10: Illud.

5. Dig. 3. 5. 8: Pomponius: De negotiis gestis.

6. Dig. 4. 4. 3 § 2: Denique, § Scio etiam: De minoribus viginti quinque annis.

7. Cmp I 4 1 12: Requisiuit (X 4 1 17): De sponsalibus et matrimonio.

8. Cmp I 4 2 6: Accessit.

9. Cmp I 4 2 13: Attestationes (X 4 2 10).

10. Cmp I 4 2 14: Ex litteris (X 4 2 11).

11. C. 20 q.1 c. 10: Illud.

12. Cmp I 3 27 8: Ad nostram (X 3 31 8): De regularibus transeuntibus ad religionem.

Cum simus, lib. ii¹³. Set contra supra de sponsalibus, Ex litteris¹⁴,
 infra de sponsa duorum, c. i¹⁵, infra de iureiurando, Item si quis
 iurauerit, lib. ii¹⁶. Solutio: Lau., Vin. et quidam alii intelligunt istas
 65 decretales quando sponsalia nulla fuerunt uel quia contrahentes
 uel alter eorum erat infra septennium uel, si maiores erant septen-
 nio, matrimonialiter coniungi noluerunt, quod non potuit esse etate
 contradicente, unde expectare tenentur usque ad adultam etatem.
 Contraria concedunt de plano et dicunt quod ecclesia non debet dare
 70 eis licentiam, quia mortaliter peccant. Set littera istarum decreta-
 lium eis expresse contradicit. Unde propter istas decretales et mul-
 tas rationes, que faciunt pro hac parte, dico cum Hugo quod licet
 tenuerunt sponsalia, cum uenerint ad annos matrimonio aptos, au-
 dienda est reclamans et danda est ei licentia alii nubendi, ne inuitas
 cogatur contrahere nuptias. Ad illas decretales: Ex litteris¹⁷, Item si
 75 quis iurauerit¹⁸, respondeo quod excommunicatur propter iuramentum
 quod interuenit, et alius est casus prorsus quia ibi de sponsalibus
 maiorum. Ad illam “Duobus”¹⁹ similiter respondeo; uel illa intelli-
 gitur quando sine licentia ecclesie contrahit secundum matrimonium.
 Habeo enim quod ecclesia dat nubendi licentiam post uotum sim-
 80 plex, ut infra qui clerici uel uouentes, c. ult.²⁰, quod tantum obligat

61 scimus ACDEFGH (B *expun.* “c”) / litteris] i contra *add. marg.* F. 63 iurauit BCF, inuitum DK / solutio] § DK / Lau.] et *add.* H / alii] dicunt *add.* A / has EFH. 64 quia] quando E. 65 erant AEF. 66 noluerunt coniungi matrimonialiter *tr.* BC, noluerunt *consentire* matrimonialiter *tr.* EFH / esse non potuit *tr.* BCEFH. 67 tenetur C / ad *om.* AH / adultam] ultimam BE. 68 concedunt] accidunt DK. 68-69 eis dare *tr.* CDEFH. 69 peccat K / set] quia *add.* B. 70 propter] per BCF / illas EH / multas] alias *add.* BC. 72 tenuerit AH, tenuerint B / uenerit CEFH, uenit B / matrimonia BF. 73 est *om.* B / ei *om.* D. 74 cogantur K / contrahere nuptias cogatur *tr.* B / illas] alias K / decretales] litteras *add.* B. 75 iurauit ABCDHK / quod *om.* CEFH. 76 interuenerit B / casus est *tr.* DE / quia] quod C. 77 similiter duobus *tr.* E, duorum H / uel] quod A, in *add.* C. 78 quando] que D / sine *om.* C / matrimonium *om.* H. 79 Habeo] ab eo B / licencia FH. 80 tantum] autem K / obligatur F.

13. Cmp II 3 18 5: Cum simus (X 3 3114): De regularibus et transeuntibus ad religionem.

14. Cmp I 4 1 6: Ex litteris (X 4 1 7): De sponsalibus et matrimonio.

15. Cmp I 4 4 1: Duobus modis (X 4 4 1): De sponsa duorum.

16. Cmp II 2 16 7: Item si quis iurauerit (-): De iureiurando.

17. Cmp I 4 1 6: Ex litteris (X 4 1 7): De sponsalibus et matrimonio.

18. Cmp II 2 16 7: Item si quis iurauerit (-): De iureiurando.

19. Cmp I 4 4 1: Duobus modis (X 4 4 1): De sponsa duorum.

20. Cmp I 4 6 8: Veniens (X 4 6 5): Qui clerici vel uouentes matrimonium contrahere possunt.

apud dominum, quantum sollempne, infra qui clereci uel uouentes, Rursus, lib ii²¹; multo fortius debet dare licentiam nubendi post talia sponsalia. t.

et utrum: supple quesiuisti.

85 **semel:** supra iii q. iii, Offeratur²², ff. de aqua pluua ar(cenda), In diem²³, supra xcii di. Si quis episcopus²⁴, supra viii q. ii, Dilectissimi²⁵, supra xx q. iii, Eos qui²⁶, supra xxxii q v, Horrendus.²⁷

90 **dissentire:** arg. quod contractus claudicat, supra de electione, Nosti²⁸, xxxii q. v, Proposito²⁹, et q. ii. Aliquando³⁰, Inst. de auctoritate tutorum § i., xxxiii. q. v. Manifestum³², xii q. ii, Si qua de rebus³³, Arg. contra ff. de arbitris, Si cum dies, § Set motam³⁴ et l. ult., § ult.³⁵; xxi q. v, Si quis cuiuslibet³⁶. Solutio: fateor multos contractus ex una parte posse tenere, ex altera non, sicut cum pupillus contrahit cum maiore, ut Inst. de auctoritate tutorum, § i³⁷;

81 Deum E / quantum] quam super K. 82 talia] alia H. 83 t. om. A. 84 Glos. om. B. 85 fol. 46ra E / Glos. sub v. consenserit B / supra¹ om. ADK. 86 supra¹ om. ADK / supra² om. ADK / viii] xiii C Dilectissimis HK. 87 q. ii H / supra¹ om. ADK / supra² om. ADK. 88 claudicat contractus tr. B. 89 q. v] q. vi, C / et] i, D / aliquando] in add. K / de om. B / auc/toritate fol. 43va H. 90 xxxii E / Si] set H. 91 Si cum] sicut AC / Set] si CK, om. A / mota B, motam et l. ult. /// A. 92 § ult. om. EH / xxvi C / cuiuslibet] contra add. K. 93 parte om. H/tenere posse tr. C / altera] uero add. EFH. 94 contrahat B / ut] in add. K.

21. Cmp II 4 4 2: Rursus (X 4 6 6): Qui clerici vel uouentes matrimonium contrahere possunt.

22. C. 3 q. 3 c. 4 § 5: DGp: § Offeratur.

23. Dig 39. 3. 9: In diem: De aqua et aque pluvie arcende.

24. D 92 c. 5: Si quis episcopus.

25. C. 8 q. 2 c. 2: Dilectissimi.

26. C. 20 q. 3 c. 3: Eos qui.

27. C. 32 q. 5 c. 17: Horrendus.

28. Cmp I 1 4 18: Nosti (X 1 6 9): De electione et electi potestate et iuramento.

29. C. 32 q. 5 c. 4: Proposito.

30. C. 32 q. 2 c. 7: Aliquando.

31. Inst. 1. 21. 1: Neque tamen, § 1 Auctoritas autem: De Auctoritate tutorum. ?

32. C. 33 q. 5 c.1: Manifestum.

33. C. 12 q. 2 c. 42: Si qua de rebus.

34. Dig. 4. 8. 21 § 5: Si cum dies, § Set motam: De receptis: qui arbitrium receperint et sententiam dicant.

35. Dig. 4. 8. 52 § (ult.): Si qui iusus: De receptis: qui arbitrium receperint et sententiam dicant.

36. C. 21. q. 5 c. 3: Si quis cuiuslibet.

37. Inst. 1. 21. 1: Neque tamen, § 1Auctoritas autem: De auctoritate tutorum. ?

95 secus in matrimonio, illud enim uinculum aut in duobus est aut in nullo. Hoc autem capitulum non obstat, quia tenentur perseuerare non ratione matrimonii, set ratione promissionis interposite. Lau.

negauerit: supra de iureiurando, Peruenit.³⁸

10. A nobis - pubertatis (X. 4. 2. 8.)

matrimonii: scilicet futuri, quoniam hoc c. loquitur de sponsalibus. Ala.

5 **non habent:** nota matrimonialiter non posse aliquos consentire nisi etate matura, arg. xx q. i, Firma¹, et infra de frigidis et maleficiatis, Quod sedem, lib. e². Ponatur quod impuberes matrimonium contrahere intendant et dicant: accipio te in meum, accipio te in meam, nunquid est matrimonium? Respondeo: matrimonium non contrahunt, quia non possunt; sponsalia non contrahunt, quia nolunt,
10 ut ff. de sponsalibus, Quesitum³. Tamen, si in eadem voluntate usque ad legitimam etatem persistunt, matrimonium prius inutile ratihibitione tacita uel expressa confirmatur, arg. infra e., De illis⁴, ff. de sponsalibus, Quesitum⁵, ff. de ritu nuptiarum, Minorem⁶. Posset tamen probabiliter dici, quod sponsalia contrahuntur iuris potestate,

95 enim] est DK/est om. DK. 96 quia] quod D / tenetur ABK. 97 interposito E. 98 lau.] t. E, om. C. 99 Glos. sub v. denegauit H / peruenit] t. add. K.

c.10

2 furti F / c. om. H / loquitur om. B. 3 ala. om. A. 4 matrimonialiter] aliquos add. K / non posse matrimonialiter tr. BC / non om. E / aliquos om. CDK / consentire] conil /// uere B. 5 etate marg. A / natura H / q. xx tr. E, xxi B / et¹ om. AB. 6 quod¹] et D / e.] § add. ADEK / impubes B / contrahere matrimonium tr. D. 7 indicant et intendant H / accipio te in meum om. H / meum] et add. interl. A. 8 Respondeo] et add. H / matrimonium om. D. 9 possunt-quia om. A / sponsalia] contrahere add. H. 10 quesitum] ff. de ritu nuptiarum, minorem add. EH / Si tamen tr. B / eandem FH / uoluntatem H. 11 legittimam B. 12 tacita marg. A, om. K / infra] de D / e. om. BE. 13 sponsalibus-de om. A / quesitum-nuptiarum om. DEHK / minorem] mulierem A. 14 quod] de add. H / contrahunt ABCF / potestate] positione DK, perentorie A.

38. Cmp I 2 17 9: Pervenit (X 2 24 2): De iureiurando.

cap. 10.

1. C. 20 q. 1 c.1: Firma.
2. Cmp I 4 16 3: Quod sedem (X 4 15 2): De frigidis et malefi. et impotencia coeundi.
3. Dig. 23. 1.19: Quesitum: De sponsalibus.
4. Cmp I 4 2 9: De illis (X 4 2 7).
5. Dig. 23. 1. 9: Quesitum: De sponsalibus.
6. Dig. 23. 2. 4: Minorem: De ritu nuptiarum.

- 15 licet ea contrahere non intendant. Ala. Quod uerum puto, arg. infra de conditionibus appositis, Super eo, lib. e.⁷ t.
tenentur: supra c. prox.⁸, supra xx q. i, Illud.⁹
commixtio: que statim inducit matrimonium, ut supra de sponsalibus, De illis¹⁰, infra e., Ex litteris, lib. e.¹¹. t.
 20 **anticipare**: quia sepe malitia uidetur supleuisse etatem, ut infra e., De illis¹². t.

11. Si puella - copulare (-)

- non possunt**: supra xx q. i, Illud¹, supra xxviii di, De hiis.²
commonendi: hoc tantum permisisse intelliguntur, arg. ff. de uerborum obligationibus, Quotiens³ et l. In illa stipulatione⁴. Ala. Quid si filii nolunt acquiescere conmonitionibus eorum qui iurauerunt num quid iurantes sunt periuri? Minime, si culpam non commiserunt nec per eos steterit, arg. supra de iureiurando, Peruenit⁵ et xliii di., Ephesiis⁶, xlvi di., Quod ad nos⁷. t.

15 ea *om.* DK / infra *om.* H. 16 condicione apposita E, condic(tionibus) B / appositis] arg. B / t. *om.* ADEK. 17 fol. 61rb F / supra¹ *om.* D / supra² *om.* AK. 18 fol. 67rb B, fol. 34vb C / *Glos. sub v.* conmistio B, *sub v.* commitio H, *lemma non sublineat* K / statim *om.* DK. 20 quia] qua H / uidetur] urentur H, *om.* E / supplere AB / e.] t. *add.* EFH 21 t. *om.* AE.

c. 11

23 supra¹⁻² *om.* ADK / xxxviii D / hiis] his A, illis B, t. *add.* E. 24 fol. 64rb A, fol. 54ra D / tantum *suppl. interl.* A, tamen E / promissise BF, permissise K / intelligitur H. 25 obligationibus] signi. E / ala.] § *add.* ABFEK. 26 acquiescere BFK, aquiescere E, acquiesse H / iurauerunt] iurauerant A, inmittunt D / numquid] aliquid K. 27 iurantes] magistrates D / pariuri D, periuri sunt *tr.* B / miserunt K. 28 supra *om.* AK / et] ut A, *om.* DK / xliiii CE. 29 Epheseis B / xlvi C / Quod] quia ABCEFGHK / nos] non E /t. *om.* AE.

7. Cmp I 4 5 4: Super eo (X 4 5 5): De conditionibus appositis in desponsatione vel aliis contractibus.

8. Cmp I 4 2 9: De illis qui (X 4 2 7).

9. C. 20 q. 1. c.10: Illud.

10. Cmp I 4 1 4: De illis (X 4 1 5 y X 4 5 3): De sponsalibus et matrimonio.

11. Cmp I 4 2 14: Ex litteris (X 4 2 11).

12. Cmp I 4 2 9: De illis (X 4 2 7).

cap. 11.

1. C. 20 q. 1. c. 10: Illud.

2. D 28 c. 5: De (h)iiis (quos).

3. Dig. 45. 1. 59: Quotiens: De uerborum obligationibus.

4. Dig. 45. 1. 8 50: In illa stipulation: De uerborum obligationibus.

5. Cmp I 2 17 9: Peruenit: De iureiurando.

6. D 43 c. 4: Ephesiis.

7. D 47 c. 10: Quod ad nos.

30 **12. De illis autem – accedat (X. 4. 2. 9.)**

proximi: scilicet ut tantum vi mensibus distent a pubertate, ut ff. de excusationibus, Tutor¹, l. Non tantum². Ala. Maxime idem est si non est proxima, dummodo sit doli capax, ut supra e., Litteras³, in fine. Ala.

35 **consensisse:** per carnalem copulam, supra e., Continebatur⁴. § Pone quod puella habeat xi annos et dimidium dum desponsatur et traducitur, et antequam ueniant ad complementum xii anni reclamet, numquid iudicandum est ibi matrimonium? Respondeo: si carnalis copula interuenit, cum malitia uideatur supleuisse etatem, iudicandum est pro matrimonio, ut hic; alias non, ut supra

40 e. c. prox.⁵. t.

malitia: alibi dicitur quod prudentia est que supplet etatem, quod ego intelligo sapientiam et discretionem et doli capacitatem, ut infra e. t., Tue nobis, lib. iii⁶. t. § Nota malitia supplet etatem, ut supra e., Manifestum⁷, C. si minor se maiorem dixerit. l. iii⁸. R.

45

excusare: infra de sponsalibus, Veniens, lib. ii⁹, supra de sponsalibus, De muliere.¹⁰

c. 12

31 fol. 49ra K / *Glos. sub v. preced. cap. proxima* F. 31-34 scilicet-ala. om. BDEHK. 31 tantum *interl.* A / ut om. A. 32 non tantum] nondum F / ala. om. A. 32-34 Maxime-ala. *ut nova glos.* AF (*iterato lemmate* A, *omisso signo in textu* F). 33 proximus DK / e.] t. *add.* H. 34 ala. om. E. 35 copulam] ut *add.* B / e.] t. *add.* E / § om. CD / pone] § posse *add.* E. 36 habuerit BC / dum om. A. 37 ueniat CEF / completum A / annum A / reclamaret C. 38 ibi est *tr.* B / est *interl.* B, om. CD / matrimonium] pro matrimonio *add.* K, ita *add.* A. 39 interuenerit DK, interueniat B / uidetur CDK / supleuisse BEFH. 40 non *interl.* B / ut² om. DK. 41 e.] t. *add.* B / t. om. A. 42 fol. 46rb E / alii F / dicunt H / quod *interl.* H / que] quod D, om. H / est que om. E / suplet F. 43 intelligo om. A / infra om. A. 44 t.¹ om. B / tue-t.² om. EH / tua D / t.² om. A / Nota] nec H / malitiam AF / supple D, suple K, supplere AF / etatem om. DK / ut om. ADK. 45 dixit E.

cap. 12.

1. Dig. 27. 1. 28: Tutor: De excusationibus.
2. Dig. 27. 1. 17: Non tantum (magnitudo): De excusationibus.
3. Cmp I 4 2 5: Litteras (X 4 2 4).
4. Cmp I 4 2 8: Continebatur (X 4 2 6).
5. Cmp I 4 2 11: Si puella (-).
6. Cmp III 4 2 2: Tue nobis (X 4 2 14): De desponsatione impuberum.
7. Cmp I 4 2 3: Manifestum (-)
8. Cod. 2. 42. (43) 3: Si alterius. Si minor se maiorem dixerit vel probatus fuerit.
9. Cmp II 4 1 2: Veniens (X 4 1 15): De sponsalibus et matrimonio.
10. Cmp I 4 1 5: De muliere (X 4 1 6 et X 4 1 7): De sponsalibus et matrimonio.

50 **consensus:** qui presumitur interuenisse, ex quo pacifice cohabitauerunt per annum et dimidium, ut extra ii. de exponsalibus, Ad id quod¹¹; uel si semel et sponte consensit in carnis copulam, ut infra de eo qui duxit in matrimonium quam polluit, Significauit¹², infra qui matrimonium accusare possunt, Insuper, lib. ii¹³. t.

13. Attestationes - transeundi (X 4 2 10)

5 **nisus:** arg. quod inutilis conatus preiudicium non facit, ff. quod quisque iuris. l. i, § Hec autem uerba¹; contra supra de sponsalibus, Iuuenis², ff. de iniuriis, Non solum³. Vic. Nisus sine effectu non ualet in hac parte. t.

10 **euasisse:** cui creditur, quia contra se confitebatur, ut ff. de interrogationibus ac(tionibus), De etate, § i⁴, et xiiii q. ii, § i⁵; alias enim staretur uerbo uiri iuramento confirmato, si diceret se ipsam corrumpisse, ut supra e., Continebatur⁶, nisi mulier demonstraret se uirginem per aspectum corporis, infra de probationibus, Proposuisti, lib. ii.⁷ t.

48 qui] uerus uel presuptus *praem.* F / chohabitauerunt H. 49 extra ii] infra F, extra iii H. 50 quod] lib. ii *add.* F / *et om.* BCEFH / consensit in carnis copulam et sponte *tr.* ADK. 51 quam polluit *om.* K. 52 t. *om.* AH.

c. 13

2 fol. 68ra B / conatus D / quicque E. 3 § *om.* D. 4 Vic.] § *add.* CHK, *et add.* A / nisu H / effectu D. 4-5 in hac parte non ualet *tr.* BC. 6 quia] quod DEFHK / se *om.* C / ut *om.* A. 7 § i *om.* DK / *et om.* ADK / xii H / q. i, A / aliter A / staetur H. 8 uir H / firmato AEFHK / se] si H / eam BEFH / corripuisse C, corrupisse ABH. 9 e.] t. *add.* B / se demonstraret *tr.* C, monstraret E, monstrare H / *se marg.* A / uirgine E. 10 aspitium E / corporis *om.* ABDEFHK / iii D, v. H / t. *om.* A.

11. Cmp II 4 1 7: Ad id quod per litteras (X 4 1 21): De sponsalibus et matrimonio.

12. Cmp I 4 7 2: Significavit (X 4 7 2): De eo qui duxit in matrimonium quam polluit adulterio.

13. Cmp II 4 12 3: Insuper (X 4 18 4): Qui matrimonium accusare vel testificari possunt.

cap. 13.

1. Dig. 2. 2.1 § 2: Hoc edicto, § Hec autem uerba: Quod quisque iuris in alterum statuerit ut ipse eoden iure utatur.

2. Cmp I 4 1 18: Iuuenis (X 4 1 3).

3. Dig. 47. 10. 11: Non solum: De iniuriis et famosis libellis.

4. Dig. 11.1.11, § 1: De etate. § Si quis: De interrogationibus in iure faciendis et interrogatoriis actionibus.

5. C. 14 q. 2 c. 1: Super prudentia.

6. Cmp I 4 2 8: Continebatur (X 4 2 6).

7. Cmp II 2 10 2: Proposuisti (X 2 19 4): De probationibus.

testes: cum alii testes iam publicati fuerint, sicut ex precedentibus colligitur, ulterius in eadem causa alios testes inducere non licet, ut supra de testibus, Intimavit⁸ et c. ult.⁹; et hic innuitur quod mulier potest producere novos testes. Respondeo: hic conceduntur induci
 15 super alio articulo, quod de iure fieri potest, ut expresse traditur supra de testibus, Causam¹⁰ infra de testibus, Series, lib. ii¹¹, infra de testibus, Ex tenore, lib. iii¹².t.

finem: scilicet infra vi menses a fine pubertatis, ut ff. de excusationibus, Tutor¹³, Non tantum¹⁴. R. ff. de muneribus, Ad rem publicam¹⁵, supra e. t., Continebatur¹⁶, Si puella¹⁷, supra xx q. i, Illud¹⁸, contra, ff. de minoribus, Denique, § Minorem¹⁹, contra. Solutio: ubi grauamen inducitur ex tempore, ut in monachatu et in deceptionibus minorum et usucaptione et similibus, et in odium decipientium uel prescribentium non sufficit tempus inceptum, ut
 20 sit completum. Et ideo de momento in momentum tempus attenditur, ut ibi dicitur. Ubi uero fauor attenditur, sicut in matrimonio, non semper expectatur statuti finis, uel hoc ideo in matrimonio, quia pubertas sepe anticipat annos prefinitos a iure, ut supra e., Puberes²⁰. t.

11 fol. 64va A, fol. 61va F / iam fol. 43vb H / fuerunt ADK. 12 ulterius *om.* B / ut *om.* ADK. 13 quod mulier *om.* B. 14 novos potest producere *tr.* CEFH, novos potest inducere B / producere] uarios uel *add.* A. 15 alio *bis* K / traditur supra de *suppl. infra* B. 16 serores E. 17 testibus] causam *add.* B / t. *om.* A. 18 scilicet *om.* E. 20 t. *om.* E / continebantur B / i] c. i et c. *add.* A. 21 denique *margin.* F / minor B. 21-23 contra-minorum *margin.* E. 22 ut *om.* K / monacatu F / in *om.* F. 23 minorum-similibus *om.* K / et¹] in *add. interl.* A / usucapionibus ABEFH / et³ *om.* A / hodium EH. 24 ceptum BDEFK, conceptum A. 24-25 inceptum-tempus *om.* H. 24 ut] nisi ABK. 25 sit-attenditur¹ *om.* A. 25-29 tempus-t. *om.* E. 26 uero *om.* H. 27 statim BFH, temporis *add.* ABFHK. 28 ut. *om.* H / supra *expun.* B. 29 t. *om.* A.

8. Cmp I 2 13 18: Intimavit (X 2 20 18): De testibus et attestationibus.

9. Cmp I 2 13 25: Cum venisset (X 2 20 25): De testibus et attestationibus.

10. Cmp I 2 13 10: Causam que (X 2 20) (et etiam in Cmp I 2 10 19 - X 2 20 19): De testibus et attestationibus.

11. Cmp II 2 12 3: Series tui (X 2 20 26): De testibus.

12. Cmp III 2 12 8: Ex tenore (X 2 20 35): De testibus et attestationibus.

13. Dig. 27. 1. 28: Tutor (petitus): De excusationibus.

14. Dig. 27. 1. 17: Non tantum (magnitudo): De excusationibus.

15. Dig. 50. 4. 8: Ad rem Publicam: De muneribus et honoribus.

16. Cmp I 4 2 8: Continebatur (X 4 2 6).

17. Cmp I 4 2 11: Si puella (-).

18. C. 20 q.1 c. 10: Illud, (cf. etiam ibidem c. 1:Firma, citatio adita a A).

19. Dig. 4. 4. 3, § 3: Denique, § Minorem: De minoribus viginti quinque annis.

20. Cmp I 4 2 7: Puberes (X 4 2 3).

30 **iuramento:** et nonne iste erat reus? Utique, ergo si nichil prestiterit,
absoluendus esset, ut vi q. iiii, Actor²¹, C. de edendo, Qui accusare²².
Quare ergo cogitur iurare? Solutio: hic fundata erat intentio mulieris
propter sponsalia, que precesserant, et propter carnalem copulam,
ad quam aspirauerat, simile xxxiii q. ult., In lectum²³, C. de rebus
35 creditis, In bone fidei²⁴. Distinguo tamen: aut actor probat plenarie,
aut nullo modo, aut semiplene. Si plenarie, optinet; si nullo modo,
reus absoluitur, et secundum hoc intelligitur C. de edendo, Qui ac-
cusare²⁵. Si semiplene, defertur probatio ipsi reo, et secundum hoc
habet locum C. de rebus creditis, In bone fidei²⁶ et ff. de iureiurando,
40 Admonendi²⁷; Albericus autem dicebat quod ubicumque non pro-
bat actor, cogitur reus prestare sacramentum et exponit: actore non
probante, reus absoluitur, uerum est, prestito iuramento a reo. Prior
solutio preualet. Vic. Vel hic exigitur iuramentum a uiro, quamuis
reus sit, propter periculum anime, quia si consensit in eam aliquan-
do, quamuis probari non possit, nichilominus esset matrimonium, ut
45 infra t. prox. c. ult.²⁸, arg. supra e., Continebatur.²⁹ t.

14. Ex litteris - libertatem (X 4 10 11)

potius: electiue, quia nunquam eum habere consensit, ut postea se-
quitur. t.

30 fol. 35ra C / nonne] ideo *add.* DEK / nichil] non A / prestitit A, iuramentum
add. interl. A. 31 iiii] ult. ABEFHK. 32 ergo quare *tr.* D. 33 precesserunt E.
34 aspirauerant BCF / simile] supra A / xxxiiii ABFH, xxiiii K. 35 acto C. 36
aut-modo *om.* A. 37 absoluatur DK, absoluatur B / et *om.* B / intellectum H. 38
differtur C. 39 creditis] in rebuis creditis *add.* E. 40 amonendi EF, ammonendi
AHK / Albertus FH / non *om.* K. 42 uerum *om.* E / est *om.* AE / a reo *om.* A /
prior *om.* ADK. 43 uelut H / hic] ideo BCEFH / igitur AK. 44 sit *om.* BDK, *suppl.*
interl. A / propter *om.* H / eadem A / aliquando] uel DK, *om.* F. 46 arg. *om.* A /
e.] t. *add.* AFH / t. *om.* A.

c. 14

48 fol. 54rb D / *Glos. sub v. litteris* C / electiue] clementie C. 49 t. *om.* AD.

21. C. 6 q. 4 c. 7 (in fine: Codicis libri IV, tit. de probationibus): Actor.

22. Cod. 2. 1. 4: Qui accusare: De edendo.

23. C. 33. q. 1 (y 2) c. 6: In lectum.

24. Cod. 4. 1. 3: In bone fidei: De rebus creditis et de iureiurando.

25. Cod. 2. 1. 4: Qui accusare: De edendo.

26. Cod. 4. 1. 3: In bone fidei: De rebus creditis et de iureiurando.

27. Dig. 12. 2. 31: Ad monendi: De iureiu. sive volun., sive neces., sive iudiciali.

28. Cmp I 4 3 3: Quod nobis (X 4 3 2 - X 4 17 9): De clandestina desponsatione.

29. Cmp I 4 2 8: Continebatur (X 4 2 6).

- 50 **moram**: si non esset compulsa ibi stare, tempus hoc sufficeret ad presumendum consensum, ut infra de sponsalibus, Ad id quod, lib. ii¹. Ala. § Potius credo hoc esse, quia non fuit matrimonium inter eos, etate prohibente, ut supra e., A nobis². t.
- 55 **dare**: supra e. t., A nobis³, contra, Si puella⁴, contra, supra e. t., De Illis⁵, contra. Solutio: illud de iure, istud de dispensatione. Vel melius: istud ubi est dubium an tenuerunt sponsalia, illud ubi constat quod tenuerunt. Etiam propter aliud est illud c. contra, quia ibi dicitur in fine quod maior non potest petere diuortium, set hic petebat; set hoc ideo quia nunquam consensit, ut prius dictum est. Ala.

50 non] uero K / compulsa esset *tr.* DK. 51 consensum *suppl. in fine* B. 52 § *om.* A / quia] quod EFH, quod non fuit *bis* E 53 e.] c. D. / t. *om.* A. 54 fol. 68rb B, fol. 46va E / supra¹-contra² *om.* ADFK / si puella-contra *om.* B. 55 melius] est *add.* H. 56 ubi¹] non D / tenuerint ABCEK / ubi² *suppl. interl.* D. 57 quod] non *add. interl.* A / contra] isti *add. interl.* A / quia] quod D. 58 maior *om.* C / hic *om.* E. 59 ideo hoc *tr.* B / quia *om.* E.

---

cap. 14.

1. Cmp II 4 1 7: Ad id quod (per litteras) (X 4 1 21): De sponsalibus et matrimonio.
2. Cmp I 4 2 10: A nobis (X 4 2 8).
3. Cmp I 4 2 10: A nobis (X 4 2 8).
4. Cmp I 4 2 11: Si puella (-).
5. Cmp I 4 2 9: De illis (X 4 2 7), (et cf. etiam Cmpl 1 4 2 12: X 4 4 4, Tua fraternitas).

TITULUS III

DE CLANDESTINA DESPONSATIONE

1. In plateis – sociis (-)

in plateis: id est in loco manifesto, ne possit sequi contradictio in hiis que publice fiunt, ut xxvii q. i,¹ Omnes femine, xx q. ii, Oportet². R. § Verba Salomonis.

5 **aquas:** id est bonas operationes tuas dispone et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo uel melius.

aquas: scilicet doctrine. r

filium: uerba Ieronimi exponentis.

10 **ac filiam:** arg. quod extorta expositio admittitur a iure ut De pen. di. iii, Adhuc instant³, contra, xxxvii di. Relatum⁴. Vic.

15 **manifeste:** si clandestinum matrimonium inter aliquos contractum est et eorum alter monasterium ingreditur, numquid si uterque confiteatur, extrahendus est? Itaque, confessio probatio est, infra de raptoribus, Cum causam⁵, lib. e.. Si ille qui agit contra ingredientem non optinet, quia non probat, nec ingrediens confitetur, numquid contrahet? Videtur quod non, quia in iure confessus est, se uxorem habere; set

c. 1

1 fol. 64 vb A, fol 40rb K. 2 manifesto loco *tr.* C / ne] aliqui *add.* C, aliqua *add.* BEFH / possit] aliqua *add.* A / in *om.* CD / his ABK. 3 fiunt] fuerit H / xxvii] xxii EF / xx] xxii H. 4 § *om.* AEH / Salomonis] t. *add.* E. 5 *Glos. sub v.* aquam HK / idest *om.* E / aquam idest bonas operationes *bis* H / eris K. 6 est *om.* C / aqua D / quod-suo] etc. BCEFH. 8 *Haec glos. simul cum glos. sub v.* aquas BCEFH, *duplex signum glos. sub v.* aquas D / scilicet] id est C, *om.* E / r.] t. H, *om.* E. 9 iheronimi C / exponens A, ponentis E, t. *add.* E. 10 quod *om.* CEFH / a] ad E. 11 ad hunc C / Vic. *om.* E. 13 et *om.* B. 14 extrahendus est si uterque confitentur *tr.* BCEFH (extrahendum H) / Itaque] Ita quia BCEFK, Ita quod A / confessio] sui *add. interl.* A / est *om.* EF. 15 lib. e.] quid *add.* CEFH, quod *add.* BDK / sit C. 16 confiteatur C / contrahetur AH. 17 uidetur] dicitur H / confessus fol. 44ra H / est *om.* E / uxorem habere se *tr.* A.

cap. 1.

1. C. 27 q. 1 c. 36: Omnes femine.
2. C. 20 q. 2 c. 4: Oportet.
3. De poen D 3 c. 32: Adhuc instant.
4. D 37 c. 14: Relatum.
5. Cmp I 5 14 4: Cum causam (X 5 17 6). De raptoribus predonibus incendiariis et violatoribus ecclesiarum.

20 secus dicendum est, nam qui uendicat rem, per consequentiam dicit se non possidere, potest tamen reddere ad interdictum uti posidens et ita dicere se possidere, ff. de acquirenda possessione, Naturaliter, § Nichil⁶, arg. ff. de exceptione, Rei iudicate⁷, non uidetur. Presumit autem canon clandestinum matrimonium adulterium esse, xxx q. v, Aliter⁸. Set contra ff. de ritu nuptiarum, In libere⁹; set illa lex corrigitur per Authen. quibus modis naturales § Quantum¹⁰ et § ult.

25 2. Si quis - probatio (X 4 3 1)

uiro: quia caput est mulieris, supra t. prox., Continebatur¹, xxxiii q. i, Si quis uxorem². R

30 **probatio**: supra, vi q. v, Actor et § ult.³, contra, ff. de probationibus, Ei incumbit⁴, contra. Solutio: istud ubi pares sunt ex utraque parte presumptiones, tunc enim uiro tanquam digniori defertur iuramentum, uel uiro incumbit probatio ubi ipse negat clandestinam se duxisse uxorem, quia potius negat ius, quam factum; et qui ius negat probare debet, ff. de probationibus, Si quis negat et l. Ab ea parte⁵. Ala. Vel

18 est *om.* BDEK. / nam] quia *add.* F / uendicat] mendicatur H. 19 possidere H / redire ABDFH / possidetis BD, possidentis CHK. 21 rei *om.* H / autem] tamen K. 23 per] quod K. 24 et *om.* EFH / ult.] la. *add.* BCEFH.

c. 2

26 fol. 61vb F / *Glos. sub v.* uir B / capud BCDFH / est *om.* K. 28 *Lemma glos. non sublineat* K / supra *om.* ADK / et *om.* E. 28-29 ff.-contra *om.* E / contra] a. A. 29 Solutio *om.* DK / istud] illud K, *om.* B / ubi] ut DK / sunt] fuit D. 31 incumbet D / ubi] nisi E / neget E, negabat H / clandestine BCFH / se *om.* CFH / uxorem duxisse *tr.* A / duxisse] ductam esse CFH. 32 quam] quod C. 33 ala.] la. K, § *add.* BH. 34 leges D, lego E, legetur K / xxxv K /c.] § ABCEF. 35 Ambrosii] Albert. C,

6. Dig. 41. 2. 12 § Nichil: Naturaliter uidetur: De acquirenda vel amittenda possessione.

7. Dig. 44. 2. 4: Rei iudicatae: De exceptione.

8. C. 30 q. 5 c. 1: Aliter.

9. Dig. 23. 2. 24: In liberae (mulieris): De ritu nuptiarum.

10. Aut. 6. 1: Nov. 74. 4,1 et 6 (ult): § Quantum, et § Si quid autem: Quibus modis naturales filii.

cap. 2.

1. Cmp I 4 2 8: Continebatur (X 4 2 6): De desponsatione impuberum.

2. C. 33 q 1 c. 3: Si quis (accepit) uxorem.

3. C. 6 q. 4 c. 7 (ult.): Ossius (in fine: Codicis l. IV, tit. de probationibus: Actor; cf supra tit. 2 cap. 13 n. 21).

4. Dig. 22. 3. 2: Ei incumbit: De probationibus et presumptionibus.

5. Dig. 22. 3. 20 et 5: "Si quis (liberum) negat" et "Ab ea parte": De probationibus et presumptionibus.?

35 legas hoc c. iuxta illud quod dicit Gratianus, xxxii q. vii, c. Set illud Ambrosii⁶, ut uir dicatur hic a uirtute, quia stat pro matrimonio et non a sexu et mulier a mollitie mentis, et dic uiro id est ei qui stat pro matrimonio, et si non esset hic, uel uir plana esset littera. t.

3. Quod nobis - heredes (X 4 3 2; X 4 17 9)

40 **compellendi**: insimul manere immo potius ad inuicem separari, ut xxx q. v c. i¹. ala; set sunt compellendi ad dicendam ueritatem, ut supra t. prox., Attestationes². t.

legitima: puta consanguinitas uel aliud impedimentum. t.

recipienda: nisi preiudicetur alteri matrimonio, ut extra ii. de eo qui cognouit consanguineam, Martinus Bertam § Super eo.³ La.

45 **legitimos**: supra xxxii q. iv, Dicat aliquis⁴, infra qui filii sint legitimi, Cum inter, lib. e⁵. t. Secundum iura novissima si qui copulantur in gradu prohibito, non premissa denuntiatione in ecclesia, proles censetur illegitima, nec excusantur paterna ignorantia, ut in constitutione Innocentii iii, Cum inhibitio⁶. t.

arbitrum ADK, *om.* E / ut uir] de iure DK / quia] quod H, eo (*interl.*) quod A. 36-37 et¹-matrimonio *om.* D. 36 molitie *om.* BE. 36-37 et²-matrimonio *om.* K. 36 dico A / stat] instat E. 37 hic] § *add.* F, *om.* CE / uel *om.* BE / uir *om.* B / t.] a. K, *om.* A.

c. 3

39 inmo D. 39-40 ad - set *om.* D. 39 ad] ab A. 40 ala.] § *add.* F / set] semper *add.* A / sunt] tunc A. 41 supra] e. *add.* EFH / t.¹ *om.* B / t.² *om.* E. 42 fol. 35rb C / *Glos. sub v.* legitimi A / puta *om.* DK, puto B / t. *om.* A. 43 fol. 54va D / de] super //// A. 44 consanguineam] uxoris sue *add.* B / Martinus-eo] super eo infra de cognatione spirituali, Martinus Bertam B / eo] l. ii *add.* F. 45 fol. 68va B / supra *om.* ADK / xxxiii C / qui *om.* E /sunt ABCEFH. 46 t. *om.* CDEFH. 46-49 secundum-t. *om.* ADK 46 appellantur F. 47 prohibitio F. 48 inlegittima BF / nec] non E, de sponsa duorum. R. *add.* H / excusatur EFH / paterna] parentum //// B, prima E. 49 inibitio BF, in habitatio H / t. *om.* E.

6. C. 32 q. 7 c. 18, DGp: Sed illud Ambrosii.

cap. 3.

1. C. 30 q. 5. c. 1: Aliter.
2. Cmp I 4 2 13: Attestationes (X. 4. 2. 10): De desponsatione impuberum.
3. Cmp II 4 7 4: (Martinus Bertam) Super eo (X 4 13 5), De eo qui cogn. consang. suae uxoris.
4. C. 32 q. 4 c. 9: Dicat aliquis.
5. Cmp I 4 18 2: Cum inter (X 4 17 2): Qui filii sint legitimi.
6. Cmp IV 4 2 1: Cum inhibitio (X 4 3 3): De clandestino matrimonio.

TITULUS IV

DE SPONSA DUORUM ET ECONVERSO

1. Duobus modis - suscipiunt (X 4 4 1)

pactionis: hoc est dicere una est fides pactionis, altera consensus; id est, una dicitur desponsationis, altera coniugii. Lau. § Per uerba de futuro. Ala.

5 **consensus:** per uerba de presenti. Ala.

ducere: nisi in casibus notatis, supra de sponsalibus, De illis¹, sponsalia soluuntur. t.

penitentiam: forte trium annorum, ut supra di. xxvii, Si uir², uel secundum arbitrium iudicum, ut xxvi q. vii, Tempora penitudinis³.
10 Ala.

duxerit: quia fortius uinculum superuenit, supra de sponsalibus, Consuluit⁴, infra qui clerici uel uouentes, Rursus, lib. ii⁵. t.

sacramentum: matrimonium per sponsalia que sunt minus uinculum, arg. ff. de fideiussoribus, l. Si debitori⁶. a.

15 **priori:** non obstante illa consuetudine mala, que olim uiguit in ecclesia bon(oniensi) et mutin(ensi), que hodie reprobata est tam de iure,

c.1

1 fol.46va E. 2 *Glos. sub v. duobus B / est¹ marg. B. 3 de sponsationibus E 4 Ala. om. E. 5 Glos. sub v. consensus² ADE / Ala. om. B. 6 Glos. sub v. ducere² ADE / casibus] in quibus add. FH / illis] in quibus add. BE / sponsalia] quibus add. C. 7 soluentur H. 8 *Signum glos. om. in textu D / trium annorum] utrum fauor E / ut om. E. 9 iudicis BCEFH / xxvii A. 11 Glos. sub v. duxit ABK, sub v. duxerit² D, sub v. maneat E / uinculo H. 12 qui om. E / t. om. AE. 13 *Signum glos. om. in textu D / matrimonium] matrimonii E, om. B / minus om. E. 14 l. om. CEH. 15 non] infra e.t. licet preter sollicitudine praemis. F. 16 odie H.***

cap. 1.

1. Cmp I 4 1 4: De illis (X 4 1 5 - X 4 5 3): De sponsalibus et matrimonio.
2. D. 27 c. 3: Si vir (votum).
3. C. 26 q 7 c. 2: Tempora penitudinis.
4. Cmp I 4 1 3: Consuluit (-).
5. Cmp II 4 4 2: Rursus (X 4 6 6): Qui clerici vel uouentes matrimonium contrahere possunt.
6. Dig. 46. 1. 47: Si debitori: De fideiussoribus et mandatoribus.

quam de facto, ut infra e. t. c. uno. lib. iii⁷, infra e. t. c. Licet preter, Sollicitudini.⁸

20 **si permiserit**: hec conditio turpis est, si de fornicario coitu intelligatur et ideo, ea abiecta tenent simpliciter sponsalia, ut infra de conditionibus appositis. c. i. lib. e.⁹ Unde si postea rem secum habuit, confirmatur matrimonium. arg. supra de sponsalibus.¹⁰ De illis. Si de coitu legitimo intellecta fuit, multo fortius per sequentem coitum matrimonium confirmatur, potius enim est ortatio quam conditio, ut sit simile ff. de tutelis,¹¹ Muto. Ala. Ego credo quod istud “si” non tenetur conditionaliter, set causatiue. Notat enim causam, quia in omni matrimonio hec causa, scilicet carnalis copula, debet interuenire saltem quoad propositum, ut xxvii q. ii § Cum ergo, versus beata Maria,¹² et expone “si” id est quia promiserit etc., simile “si” habetur supra de electione, Significasti¹³, ff. quando dies legatorum cedat, Quando Ticio § Quedam¹⁴. t. § Conditionalem notat fidem pactionis per hoc quod sequitur uel etiam pro consensu notat simplicem et absolutam fidem pactionis, uel per utrumque conditionaliter notatur si permiserit ei rem secum habere uel si consenserit rem secum

17 t. om. A / c. om. H. / iii] t. add. B / c. om. B / preter, sollicitudini om. A, sollicitudinem DK. 19 Lemma non sublineat K, in glos. lemma v. promiserit D / cohitu C, coitum H. 20 ea om. B / obiecta D. 21 habuerit B. 22 de sponsalibus om. A. 23 legitimo coitu tr. BEF, legitimo cohitu C, legitimo contimo coitu H. 23-24 per-potius om. H. 23 cohitum C. 24 confirmatur matrimonium tr. BCEF / coartatio F, hortatio E, hortatio AH, oratio C, exhortatio K / conditio] odium ADK. 25 sit om. K. 26 set condicionaliter tr. A / causatiue om. A. / causam enim notat tr. BCEFH / causam om. A/quia] quod A. 28 saltim AB. 29 Mariam E / si id est] c.i. l. A / quia bis F / permiserit ACDH / simile] similem H, supra c. A. 30 supra om. H / legatorum] legati AK, l. t. B. / cedat om. B 31 quando] si D, si add. marg. F / t. om. H. 32 per consensum AE. / pactionis] pacem A 33 uel] l. A. / conditionalis B, condicionalis E. 34 habere-secum om. E. si om. B / consentit BCFH. / secum] habere add. AF

7. Cmp III 4 3 1: Tuas dudum (X 4 4 5): De sponsa duorum.

8. Cmp I 4 4 3 et 4: Licet preter (X 4 4 3), Sollicitudini (-): De sponsa duorum et e converso.

9. Cmp I 4 5 1: Quicumque (X. 4. 5. 1) (cf. etiam C. 27 q 2. c. 7): De conditionibus appositis in desponsatione etc.

10. Cmp I 4 1 4: De illis: De sponsalibus et matrimonio.

11. Dig. 26. 1. 6: Muto (itemque mutae): De tutelis.

12. C. 27 q. 2 c. 2: DGp: Cum ergo.; et c. 3 Beata Maria.

13. Cmp I 1 4 21: Significasti (X 1 6 4): De electione et electi potestate et iuramento.

14. Dig. 36. 2. 22 § 1: Si Ticio § Quedam: Quando dies legati vel fideicommissi cedit.

35 etc.; uel non notatur conditio nec per primum nec per secundum, set
 significatur quomodo transiit fides pacti in fidem consensus scilicet
 duobus modis, scilicet per carnalem copulam uel per consensum, et
 secundum hoc hec coniunctio “si” non tenetur conditionaliter, uel
 40 ideo dicit, ut notet quod sponsalia possunt de futuro contrahi pure et
 sub conditione, uel ut assignet differentiam inter sponsalia de futuro
 et de presenti. Vinc. et Lau.

pro consensu: non habito set habendo. Ala.

distinguat: forte per anuli impositionem, ut supra xxx q. v, Femine¹⁵,
 uel alludit consuetudini alicuius loci. Ala.

45 2. Accepisti - peniteas. (X 4 4 2)

desponsatam: per uerba de presenti, ne sit contra, supra e. c. prox¹.
 Lau.

tibi fieri: nam quod ab initio non ualet, cum tractu temporis non
 conualescit. supra de hiis que fiunt ab episcopo, Cum nos², ff. de
 50 regulis iuris, Quod ab initio³. R.

carinam: uulgare ytallicorum, dicitur enim carina a carentia homi-
 num uel cibariorum; nam in illis xl. diebus includitur penitens in ali-
 quo ergastulo iuxta ecclesiam. t.

35 non] si A, om. K / conditio fol. 44rb H. 36 quomodo] quem H, quando B /
 transeat BCEFH / pactionis BCEFH / fidem] fide AK. / scilicet] om. DK 37 scilicet²
 om. BCEFH. / consensus F, sensum C / et om. B 38 hoc hec] esse E / hec om. ABH /
 coniunctio B, coniunctio C, iniunctio E. 39 dicit] non add. DK / ut-quod om. A / ut]
 non add. F. 40 uel om. C / ut] non DK / assignes C, assignat D, assignant K. 40-41
 de-presenti] de presenti et sponsalia de futuro tr. et add. BCEFH 41 et Lau om.
 DK. 42 ala. om. B. 43 Glos. sub v. stringit BCEF, sub v. stringat H, signum glos.
 om. A, in textu signum om. D/forte bis K / annuli EF / xxxv A. 44 Ala om. A.

c. 2

45 fol. 65ra A. 46 e. om. ADEHK. 47 lau.] al. F. 48 Glos. sub v. tibi F, om. lemma
 A / cum] ex A, om. BCEF / tractu] progressu A. 49 conualescet AK, conualescit
 F / his AK. 50 quod] arg. K. 51 uulgaris B, est add. BC / ytallicorum] est add. EFH.
 51-52 dicitur-cibariorum om. K. 51 caria B. 52 cyborum C / diebus] nichil add.
 E. 53 iusta F / t. om. D.

15. C. 30 q. 5 c.7: Femine.

cap. 2.

1. Cmp I 4 4 1: Duobus modis: De sponsa duorum et econverso.
2. Cmp I 3 9 3: Cum nos (X 3 10 3): De hiis quae conceduntur ab episcopo sine consensu canonicorum.
3. Dig. 50. 17. 29: Quod ab initio: De diversis regulis iuris antiqui.

3. Licet preter - seculo (X 4 4 3)

solempnitate: maxime quoniam idem est, si sine sollempnitate, dummodo probari possit, ut infra e., Super eo¹, xxx q. v c. i, ii et iii.² Ala.

5 **notario:** nam in facie ecclesie intelligitur fieri cum collectio fidelium sit ecclesia, ut xxvi q. ii, Set³, idem de pen. di. i, Ecclesia⁴, xvi q. vii, Et hec diximus⁵, De cons. d. ii, Dupliciter⁶. R.

10 **uerbis:** arg. non esse matrimonium, si unus grece, alter latine dicat, de cons., di. iiiii, Retulerunt⁷. Arg. contra supra de sponsalibus, Ex litteris⁸, Inst. de inutilibus stipulationibus, § Item⁹. Arg. non esse matrimonium altero tantum loquente, xxx q. ii c.i.¹⁰ Lau. § Ego credo quod si uterque loqui potest, necessaria sunt uerba quoad ecclesiam, si non, sufficit solus consensus; quoniam mutus contrahere potest, ut
15 infra de sponsa- libus, Tue fraternitatis, lib. iii.¹¹ Similiter dico quod tam grecis, quam latinis uerbis loquentes, si intendant contrahere, matrimonium est, ut supra de sponsalibus, Ex litteris¹². t.

c. 3

2 fol. 68vb B / sollempnitate H / quoniam] si *add.* C / si *om.* E / sine] non *interl.* A / sollempnitate BF, sollempnitate H, sollempniter A. 3 possit probari *tr.* C / infra *om.* H / e.] t. *add.* B / xxxv E / i.] est *add.* EF / iii] iiiii H. 4 ala. *om.* E. 5 faciem C. 6 ecclesie C / idem] illud ABEHK / de pen.] de cons(eratione) B. 7 hec diximus] benediximus ADK. 8 fol. 54vb D, fol. 47ra E, fol. 62ra F / dicat *om.* E, supra *add.* BCEF. 10 litteris] in *add.* HK / de *om.* C / inutilibus stipulationibus] verborum obligationibus in principio /// A. 11 altera E / c. i *marg.* F / lau.] l. i. E / § *om.* E. 12 si *interl.* F. 14 quod] si *add.* BFH (*marg.* B). 15 tam] qui < > A / greces quam latines C / loquuntur A, loquentur B, loquantur FEH. 16 est *om.* K / t. *om.* EF.

cap. 3.

1. Cmp I 4 4 6: Super eo (-): De sponsa duorum et econverso.
2. C. 30 q. 5 cc. 1, 2 et 3: Aliter, Nullus fidelis, Nostrates.
3. C. 26 q. 2 c. 9: Sed.
4. De poen. D. 1 c. 70: Ecclesia.
5. C. 16 q. 7 c. 9: Et haec diximus.
6. De cons. D. 2 c. 49: Dupliciter.
7. De cons. D. 4 c. 86: Retulerunt.
8. Cmp I 4 1 6: Ex litteris (X 4 1 7): De sponsalibus et matrimonio.
9. Inst. 3. 19. 12: Item.
10. C. 30 q. 2 c. 1: Ubi non.
11. Cmp III 4 1 5: Tue fraternitatis (X 4 1 25): De sponsalibus et matrimonio.
12. Cmp I 4 1 6: Ex litteris (X 4 1 7): De sponsalibus et matrimonio.

dicendo: maxime quoniam si in idem bene contrahitur, arg. ff. de iure dotium, Mutus,¹³ infra de sponsalibus, Cum apud, lib. iii¹⁴. Est tamen necesse quod hoc agatur inter ipsos, ut matrimonium cotra-

20 hant, ut xxvii q. ii, Sufficiat¹⁵, et quod consensum suum aliquo signo exprimant, arg. ff. mandati, l. i¹⁶. Ala.

ad primum: infra e. c. prox.,¹⁷ infra e. t. uno. lib. iii.¹⁸

sentiant: ut bononien. et mutinen. Set hodie a suo errore sunt reuocati, infra e. t. c. i. lib. iii¹⁹. t.

25 **iudicatum:** in illis locis, quibus optinet talis consuetudo. R.

uerum: hoc c.²⁰ positum est et expositum supra de conuersione coniugatorum. R.

4. Sollicitudini - restitui (-)

30 **desponsata:** per uerba de presenti quia secus est esponsata de futuro, ut supra e. t. c. i¹, infra de sponsalibus c. i, lib. iii². t.

consuetudo: que a peccato excusat usque adeo si sit matrimonium cum secundo et maneat cum eo, non obstante quod dicitur supra e. Accepisti.³ R. Set hodie talis consuetudo matrimonium non facit, nec excusat, extra iii. e. t. c. uno.⁴ Lau.

17 *Glos. sub v. dicente CF / si in idem] sine uerbis ABCEFH (marg. B) / in om. K / contra- suppl. marg. F, contrahitur H. 18 dotis E. 19 hoc] hic A / inter ipsos om. A / contrahat K. 20 quod] qui BDK. 21 arg.] ut K / ff.] inst(itutiones) A. 22 *Glos. sub v. faciant K. 23 hodie om. B / mutunenses K (i). 24 t.² om. DH. 25 fol. 40va K /locis] in add. BEF / talis] hec A / consuetudo] conditio DK / R. om. AE. 26 *Glos. om. A/et expositum est tr. B. 27 R. om. E.***

c. 4

28 fol. 65va A, fol. 69ra B, fol. 55ra D. 29 *Glos. sub v. desponsatis A / de sponsa DFHK. 30 ut] et A / t. om. ABCEFH / c.¹ om. AK / i¹ om. A / i²] ii H / t. om. E. 31 a interl. H / si] ut BCEF, quod A, sic K. 32 manet A / e.] c. H. 33 R. om. F / facit] set add. A, matrimonium non facit tr. B.*

13. Dig. 23. 3. 73: Mutus (surdus): De iure dotium.

14. Cmp III 4 1 3: Cum apud (X 4 1 23): De sponsalibus et matrimonio.

15. C. 27 q. 2 c. 2: Sufficiat.

16. Dig. 17. 1. 1: Obligatio mandati: Mandati vel contra.

17. Cmp I 4 4 4: Solet frequenter (-): De sponsa duorum et econverso.

18. Cmp III 4 3 1: Tuas dudum (X 4 4 5): De sponsa duorum.

19. Cmp III 4 3 1: Tuas dudum (X 1 4 5): De sponsa duorum.

20. Cmp I 3 18 2: Verum post (-): De conuersione coniugatorum.

cap. 4.

1. Cmp I 4 4 1: Duobus modis (X 4 4 1).

2. Cmp III 4 1 1: Sicut ex litteris (X 4 1 22): De sponsalibus et matrimonio.

3. Cmp I 4 4 2: Accepisti (X 4 4 2).

4. Cmp III 4 3 1: Tuas dudum (X 4 4 5): De sponsa duorum.

35 **primo:** supra e. c. i, et c. Licet, infra e. c. prox., supra xxxiiii q. ii, Non satis.

5. Porro - uxorem (-)

consensu: de presenti. t.

tutius: electiue, hoc est enim tutum et licitum, illud illicitum. t.

40 **iudicio:** supra xxxiii q. ii, Seculares¹, infra de diuortiis, Porro, lib. e.², supra xxvii q. ii, De coniugali.³

transire: supra e., Licet⁴, supra de conuersione coniugatorum, c. ult.⁵. § Set non potest in seculo remanere quamvis uelit continentiam uouere, ut infra de conuersione coniugatorum,⁶ c. i. lib. iii. t.

45 6. Super eo - deferendum (-)

sollemnitate: quam dimittere non est peccatum, ut xxx q. v, Nostrates¹. t.

35 *Glos. sub v. prime H, sub v. restitui B / e.¹-infra om. K / prosimo B 36 satis] t. add. AK.*

c. 5

38 *Glos. om. BE. 39 fol. 62rb F / electione DK / electiue-enim] hoc electiue potest quia B / licitum] illicitum H / illud] autem add. B / t. om. E. 40 *Glos. sub v. uideo K / supra om. AD / xxxiiii D / Porro] peto H. 41 supra om. AD / coniugali] t. Add. E . 42 supra e. om. H. 43 ult.] i. l. add. D / uoluit BD, uoluerit K. 44 uouere] uouerit A / t. om. ADE / Alia manus add. sequentem glos. sub v. ducere, F: Si non transiuerit mulier ad religionem, si transiuerit ad religionem bene poterit aliam ducere uir, si uult, et hoc uult dicere littera ista, si non esset ibi, non plana esset littera alioquin esset contra c. Licet.**

c. 6

46 fol. 65vb A / ut] supra add. K / q. om. E.

5. Cmp I 4 4 1: Duobus modis (X 4 4 1).

6. Cmp I 4 4 3: Licet (X 4 4 3).

7. Cmp I 4 4 5: Porro (-).

8. C. 34 q. 2 (y 3) c. 3: Non satis.

cap. 5.

1. C. 33 q. 2 c. 1: Seculares.

2. Cmp I 4 20 3: Porro (X 4 19 3): De diuortiis.

3. C. 27 q. 2 c. 50: De coniugali.

4. Cmp I 4 4 3: Licet (X 4 4 3): De sponsa duorum et econverso.

5. Cmp I 3 28 9: Sane (-): De conuersione coniugatorum.

6. Cmp III 3 25 1: Ex parte tua (X 3 32 14): De conuersione coniugatorum.

cap. 6.

1. C. 30 q. 5 c. 3: Nostrates.

sollempnitas: arg. non nocere sollempnitates abesse, ut xxx q. v, Nostrates², C. de formulis sublatis, l. i³, de cons. di. iiii, A quodam⁴, i q. i, Marcion.⁵ Arg. contra C. de emancipationibus. l. iiii,⁶ xxx q. v, Aliter⁷, C. de testamentis, Si unus⁸, ff. de liberali causa, Liberis⁹. Solutio: est quedam sollempnitas exterior, iuxta illud neomenias et festiuitates eorum non feram scimus, quia est uana uerborum obseruatio, que olim fuit in usu et expirauit, ut C. de formulis sublatis. l. i,¹⁰ supra i q. i, Marchyon¹¹, xxxviii di. Sedulo.¹² Et est alia sollempnitas interior circa sacramenta ad reuerentiam, quam peccatum est dimittere, quamuis sine ea uerum sit sacramentum, ut de cons. di. ii, Panis¹³, xxiii di. Ecclesiastica¹⁴. Sunt et alie que in necessariis actibus consistunt, ut ipsa sacramentorum testimonia sententiarum forma, quibus non adhibitis nichil agitur, de cons. di. iiii, In synodo¹⁵, ii q. i, Statutis¹⁶. R.

restituti: supra e. c. i, ii, iii et iiii.¹⁷

48 fol. 69rb B, fol. 35 vb C, fol. 55rb D, fol. 49vb K / non om. H. 49 l. i] vi H. 50 Martion B, Marcion CEH, Marcio A / mancipat. C, emancipatione H / q. iiii H. 51 de testamentis om. E / ff.] C. K. 52 sollempnitas BCE / neomenias] neumenias B, ignominias E, ne omelias H. 53 uana est tr. C, una est D. 54 et om. B / sublatis] subicio A. 55 Marcio B, Marcion ACEH / est et tr. B. 56 aliter A / sollempnitas B / interior] R. add. A / circa sacramenta < > A. 57 dimittere] omittere CEFHK, obmittere AB. 58 xxxiii F / et om. K. 59 necessariis] necessitatibus A, ecclesiasticis K / actibus om. A, actionibus B / consistunt] constant DK, consistant A / ut] est add. A / testimonia] testimoniorum BCEFH. 60 adibitis D, ab hereticis add. A / nichil] non K / largitur ABDHK / fol. 44va H. 61 sinodo F, sonodo H / q. ii E. 62 Glos. sub v. restituta K / i] et add. K / ii] et add. BK / iii om. H / et interl. H.

2. C. 30 q. 5 c. 3: Nostrates.
3. Cod. 2 57 (58) 1: Iuris formule: De formulis et impetratione actionum sublatis.
4. De cons. D 4 c. 24: A quodam.
5. C. 1 q. 1 c. 64: Marcion.
6. Cod. 8. 48. (49) 3: Non nudo consensu: De emancipationibus liberorum.
7. C. 30 q. 5 c. 1: Aliter.
8. Cod. 6. 23. 12: Si unus de septem: De testamentis: quemad. testam. ordinantur.
9. Dig. 40. 12. 7: Liberis: De liberali causa.
10. Cod. 2. 57. (58) 1: Iuris formule: De formulis et impetratione actionum sublatis.
11. C. 1 q. 1 c. 64: Marcion.
12. D 38 c. 12: Sedulo.
13. De cons. D 2 c. 55: Panis.
14. D 23 c. 9: Ecclesiastica.
15. De cons. D 4 c. 83: In synodo.
16. C. 2 q. 1 c. 8: Statutis.
17. Cmp I 4 4 cc. 1, 2, 3 y 4 (6): Duobus modis, Accepisti, Licet (X 4 4: 1, 2, 3) y Sollicitudini (-).

talis: supra de presenti.

65 **carnalis:** per quam cum sponsalibus precedentibus matrimonium confirmatur, supra de sponsalibus, De illis¹⁸. t.

penitentia: propter duplicitatis ambiguum uel aliqua ipsius culpa presumitur forte fuit in mora. Ala.

70 **appelletur:** supra de appellationibus, Appellationi¹⁹. § Quare additur hoc cum etiam iure comuni competat. Respondeo: multa fiunt ex abundanti, ut ii q. v, Habet hoc²⁰, et solet plus timeri etc., xxiii di., Quamquam²¹. R. Vel hoc ideo, quia forte uidetur quod non esset deferendum tali appellationi, supra de appellationibus, Relatum²², uel melius dubitabatur an posset appellari a delegato ad papam, supra de appellationibus, Appellationi²³. Vic.

75 **7. Tua fraternitas - irritare (X 4 4 4)**

tua fraternitas: idem est casus quod in superioribus.

transmigrare: supra xxvii q. ii, Desponsatam¹, supra de conuersione coniugatorum, Ex publico², supra e., Licet preter³.

desponsauerit: per uerba de presenti. t.

80 **futuro:** pone quod primus desponsset illam per uerba de presenti deinde secundus per uerba de futuro nec ultra cum aliquo est pro-

63 *Glos. om.* E / supra] scilicet FH. 64 sponsalis H / preeuntibus A / confirmatur matrimonium *tr.* BCEFH. 65 t. *om.* E. 66 ambiguum duplicitatis *tr.* BCEFH. 67 forte] quod *marg.* F. 68 *Glos. sub v.* appellaretur H, *lemma non sublineat* K. 69 cun hoc *tr.* K / etiam *om.* E / comuni] istud *marg.* F / competit A. 70 habundanti A / q. *om.* CDEF / hoc] hic H. 71 uidentur H / deferendum] ferendum K. 73 a delegato] allegato D, ad de alegato F, a deligato H / a papa ABDK.

c. 7

76 quod] qui ABCEH / insuper H. 77 fol. 47va E / supra *om.* ADK / desponsatiua E. 78 preter] t. *add.* E. 79 fol. 66ra A, fol. 62va F / *Glos. om.* BE. 80 primus] primo A, et secundus *add. bis: marg. infra* B / desponsasset A / eam C / presenti] futuro ACEFHK. 81 deinde] demum A / deinde secundus per uerba de futuro *om.* BD / secundo A / ultra] fit *add.* BCEFH / est *om.* BCEF / processus DK.

18. Cmp I 4 1 4: De illis (X 4 1 5 y X 4 5 3): De sponsalibus et matrimonio.

19. Cmp I 2 20 19: Appellationi (-): De appellationibus et recusationibus.

20. C. 2 q. 5 c. 6: Habet hoc.

21. D 23 c. 6: Quamquam.

22. Cmp I 2 20 21: Relatum (-): De appellationibus et recusationibus.

23. Cmp I 2 20 19: Appellationi (-): cf supra n.19.

cap. 7.

1. C. 27 q. 2 c. 27: Desponsatam.

2. Cmp I 3 28 7: Ex publico (X 3 32 7): De conuersione coniugatorum.

3.

cessum, quis illorum debet eam habere? Respondeo: primus, ut infra de sponsalibus, Sicut, lib. iii⁴. t.

85 **decisionem:** nichil enim innouari debet appellatione pendente, supra de appellationibus. Significauerunt⁵, supra de electione, Considerauimus⁶. R.

90 **irritare:** supra xxxiii q. iiii, Non oportet⁷, infra de matrimonio contracto contra interdictum ecclesie, Videtur, Littere, lib. e⁸; contra supra xxxv q. iii, Contradicimus⁹. Solutio: si interdictum fuit positum ex causa que habet perpetuum impedimentum, separabit eos episcopus perpetuo, non ratione interdicti, set ratione impedimenti, quod impedit matrimonium. Si uero non subest perpetuum impedimentum, separabit eos ad tempus, ut agant penitentiam, sicut hic. Solutio probatur ex eo quod habetur supra de sponsalibus, De muliere, lib. e¹⁰. t.

82 eam *om.* K. 84 fol. 69va B / enim] hic B / debet] potest CDF. 87 fol. 36ra C, fol. 55va D *Signum glos. in textu om.* DE / supra *om.* DK / xxxiiii D / q. iii C / non oportet *om.* E. 88 interdictum ecclesie *om.* K / lib. e. littere *tr.* EFH. 89 supra *om.* DK / positus A. 90 habeat H. 91 episcopus *om.* A / non ratione] nomine A. 93 agat DK / hec B. 94 ex eo *om.* C / quod *bis* A / supra *om.* H. 95 t. *om.* BC.

4. Cmp III 4 1 1: Sicut: De sponsalibus et matrimonio.

5. Cmp I 2 20 35: Significaverunt (-): De appellationibus et recusationibus.

6. Cmp I 1 4 22: Considerauimus (X 1. 6. 10): De electione et electi potestate et iuramento.

7. C. 33 q. 4 c. 10: Non oportet.

8. Cmp I 4 17 1 et 2: Videtur (X 4 18 3), Littere (X 4 16 1): De matrimonio contra interdic. ecclesie contracto.

9. C. 35 q. 3 c. 21: Contradicimus.

10. Cmp I 4 1 5: De muliere (X 4 1 6): De sponsalibus et matrimonio (et etiam X 4 16 3, De mtr.contra int.ec. c.)

TITULUS V

DE CONDITIONIBUS APPOSITIS IN DESPONSATIONE
UEL ALIIS CONTRACTIBUS

1. Quicumque sub conditionis – teneatur (X 4 5 1)

conditionis: inhoneste que tamen non sit contra naturam matrimonii, ut si furtum feceris. Vinc.

5 **frangatur:** supra xxii q. iv, Inter cetera¹ arg. infra e. t., Per tuas, lib. iii², arg. xxviii q. i, Non oportet³, contra, infra e. c. ult.⁴, contra, supra de sponsalibus, De illis⁵, contra, xxxii q. ii, Aliquando⁶, Solet queri⁷, contra. Solutio: est conditio in sponsalibus honesta et inhonesta. Honestarum alia voluntaria, alia necessaria. Inhonestarum alia repugnat nature matrimonii, alia non. Honesta voluntaria est que potest apponi et non apponi, puta contraham tecum si dederis michi c(entum). Hec, si apponatur, suspendit sponsalia, si no fuerit adimpleta, nisi interueniat consensus de presenti uel carnalis copula, supra de sponsalibus, De illis. Honesta necessaria que si non apponitur nichil agitur, ut cum dicit christianus iudee, contraham tecum, si facta fueris christiana, ut xxviii q. i, Non oportet. Inhonestas que repugnat nature matrimonii est illa, contraham tecum ad tempus uel si procuraueris uenena sterilita-

c.1

1 *Glos. ad hoc cap. om.* A. 2 inhoneste] in honestate K, *om.* C / quam D. 4 supra *om.* DK /arg.] supra *add.* BCFH. 4-5 infra-contra² *om.* E. 5 e.] t. *add.* FHK / c. *om.* H. 5-6 contra supra *om.* B. 6 contra²] supra *add.* BCFH. 7 est *om.* B / honesta] est *add.* BCEFH. 8 Honestarum *om.* K. 9 Honestas C. 11 apponitur B. 12 fuerint D / nisi] non D. 13 carnis /copula] ut *add.* BCFH / necessaria] necessario H, *om.* K, est *add.* BC. 14 apponatur CEFH / nihil H / agri H / dixit BE. 15 tecum *om.* B / fuerit BE / christianus H / q. i *om.* C. 16 repugnant F, repugnet K. 17 tempus] presens D / stillitatis H, sterelitatis B.

cap. 1.

1. C. 22 q. 4 c. 22: Inter cetera.
2. Cmp III 4 4 1: Per tuas (X 4 5 6): De conditionibus appositis in desponsatione.
3. C. 28 q. 1 c. 16: Non oportet.
4. Cmp I 4 5 4: Super eo (X 4 5 5).
5. Cmp I 4 1 4: De illis (X 4 5 3): De sponsalibus et matrimonio.
6. C. 32 q. 2 c. 7: Aliquando.
7. C. 32 q. 2 c. 6: Solet queri.

20 tis. Hec, si apponatur, non tenent sponsalia nec matrimonium, ut xxxii q. ii, Aliquando et c. Solet queri Inhonesta que non repugnat nature matrimonii est illa, contraham tecum, si furtum feceris uel hominem interfeceris. Hec, si apponatur, frangenda est et tenent sponsalia, ut hic. t.

2. Cum sit proprium - ualeat (X 4 5 2)

cognoscet: arg. quod excommunicatus habet potestatem standi in iudicio, arg. xi q. iii, Si episcopus forte¹. Quid sit iuris? De hoc explicatur extra iii, de sententia excommunicationis, Per tuas². t.

5 **condicione:** supra i q. ii, Quam pio³, contra. Solutio: dicunt quidam quod libertas res est spiritualis et ideo potest uenire in commutatione cum spirituali, ut supra de seruis non ordinandis, Nullus⁴, uel melius nullum dico esse contrarium, quia nec monachus nec aliquid spirituale sub condicione conceditur; set libertas sub hac condicione
10 prestatur, si uoluerit esse monachus, alias non erit liber nec precise compelli potest, ut monachus efficiatur, ut xxxii q. i, Integritas⁵. t.

fuerat: intelligo quod fuerat ibi clericus uel patronus xx 1. i, Presens clericus⁶, non autem monachus; quoniam monachus libertatem

18 tenet F. 19 inhonesta] uero *add.* F. 21 est *om.* E.

c. 2

1 *Glos. ad hoc cap. om.* A. 2 *Glos. sub v. cognosce* B, *sub v. cognoscere* HK / potestatem] personam BCEF. 3 forte] b. *add.* BCEFH / iuris sit *tr.* BCEFH / de] ad B. 4 iiii H / sententia *om.* K / excommunicationis] ex quo H / t. *om.* E. 5 quod] si *add.* D. 6 commutationem B. 7 cum] aliqua *add.* C, alio *add.* BEFH. 8 nec² *om.* E. 9 condicione] dictione H. 10 esse *om.* E / precise BCEFK, preciset H. 11 potest compelli BCEFH / efficiatur] efficiatur K, fiat E, *om.* H/xxxiii EH / q. i *om.* EH / t. *om.* E. 12 *Glos. sub v. fieri* E (*mutato textu*) / quod] hec H / fuat C / patronus] ut *add.* BCFH / xxii K, xxxiii D / l. i.] q. iii BCEFH. 13 quoniam monachus *om.* K.

8. Cmp I 4 1 4: De illis (X 4 5 3): De sponsalibus et matrimonio

9. C. 28 q. 1 c. 16: Non oportet.

10. Cf supra n. 6 y 7.

cap. 2.

1. C. 11 q. 3 c. 4: Si episcopus forte.

2. Cmp III 5 21 14: Per tuas (X 5 39 40): De sententia excommunicationis.

3. C. 1 q. 2 c. 2: Quam pio.

4. Cmp I 1 10 3: Nullus clericus (X 1 18 4): De seruis non ordinandis et de eorum manumissione.

5. C. 32 q. 1 c. 1: Integritas.

6. C. 20 q. 3 c. 4: Presens clericus.

15 dare non potest seruo monasterii, ut liiii di., Abbati⁷, nec proprium seruum habere potest, ut xii q. i, Non dicatis⁸, nisi hoc fecisset in ipso ingressu. t.

20 **seruituti**: ergo potest redigi in seruitutem, si inde exiuerit; quod quidam concedunt et lex idem dicere uidetur, C. de episcopis et clericis, Seruis⁹. Alii dicunt, sicut Lau., quod hec uerba non sunt efficacia ad reuocandam libertatem; set remanebit liber et cogitur offitio iudicis seruare iussa testatoris, arg. ff. de manumissis testamento, Meuia¹⁰ et. l. Imperatores¹¹ Credo eum bene dixisse et hec decretalis facit pro eo, illud scilicet “nec illi disserendi monasterium etc. t. Menendus. a.

25 **manumittentis**: reuocando illum ad monasterium ut ibi perseueret, ff. de manumissis testamento, Meuia¹². ala.

3. Verum cum alicui - debeat (X 4 5 4) (et cf. Cmp I 1 3 2: X 3 24 3)

5 **uerum**: si quis contulit uel donauerit aliquod predium ecclesie sub aliqua conditione, non poterit illud reuocare, nisi ea obstante. Huic opinioni concordat xii q. iii, Pontifices¹, ff. de pactis, In traditionibus², C. de contrahenda emptione, l. iii³. Nota: hec est differentia

14 Abbatis D, Albi E 15 seruum *om.* B / potest habere *tr.* E, habere *om.* H / ut *om.* BDK / q. ii C / fecisse E. 17 fol. 47vb E / redigi] reduci B / in *interl.* B / inde] in uidetur H / exiuit C, excessit E. 18 uidetur] iubetur H. 19 seruus K / dicunt fol. 44vb H / quod] quia BCEFH. 20 efficaciam F / renouandam K / cogitur] compelletur CEFH, compellitur B. 21 manumissis] manci. DK. 22 eum] enim E / hec *om.* B. 23 nec *om.* B / deserendi CEFK. 24 etc.- a. *om.* B / Menendus. a. *om.* CEF, Meuia K. 25 *Glos. sub. v.* manumittentis H, *om.* DK / illud F / ut] ubi D. 26 manumissis testamento] manumittentis E / testamentis F / Meuia *om.* EF / ala.] t. E.

c. 3

1 *Glos. ad hoc cap. om.* A. 2 fol. 41ra K / *Glos. sub v.* contulerit K (uerum si quis contulit *sublineat* D) / aliquis BCEFHK / contulerit BCEFHK / predium *om.* K. 2-3 sub conditione aliqua *tr.* BCEFH. 3 poterit] ponit E / ille K / obstante] extante BCEFH. 4 opinioni] positioni BCEH, dispositioni F / concordet EH / q. ii. K / patis D / In *interl.* B. 5 differentia BCDE.

7. D 54 c. 22: Abbati.

8. C. 12 q. 1 c. 11: Non dicatis.

9. Cod. 1. 3. 37 (38): Servis si dominorum: De episcopis et clericis et orphanotropis etc.

10. Dig. 40. 4. 44: Mevia: De manumissis testamento.

11 Dig. 40. 4. 52: Imperatores Missenio: De manumissis testamento.

12 Dig. 40. 4. 4: Mevia: De manumissis testamento.

cap. 3.

1. C. 12 q. 3 c. 3: Pontifices.

inter donationem sub conditione et donationem sub modo, quoniam sub conditione donatum non tenet, nisi adueniente conditione; donatio sub modo tenet et non reuocatur, nisi modo illo extante. Unde uidetur quod hoc capitulum loquitur de donatione sub modo facta.

10

reuocari: compelletur ecclesia stare conditioni et est priuilegium ecclesie, xii q. ii, Nulli licet⁴. Lau.

conditio: in modo scilicet ut fiat uel non fiat, detur uel non detur. Similiter accipitur supra c. prox.⁵; si enim esset conditio, non teneret donatio, nisi demum extante conditione. Lau.

15

conditio: cito quia ut modus si conditio est quia causa demonstratio quam uel adiectiua subacta. t.

reuocari: C. de conditione ob causam datorum, Dictam legem⁶, Ea lege⁷ C. de reuocandis donationibus, l. i⁸ C. de donationibus que sub modo, l. i⁹. Colligitur ex loco isto quod si aliqua possessio sit donata tali conditione, quod non liceat alienari; si fuerit alienata, reuocetur de iure. Set pone casum inminere alienandi, puta debitum uel re-

20

6 quoniam] si *add.* K. 7 condicione B, non tenet *add.* E, et *add.* K / sub-donatum] donatio sub conditione BCEFH (condicione B) / donatio] donatum K. 7-8 donatio-reuocatur *om.* C. 8 sub modo *om.* K / unde *om.* E 9 quod *om.* F / loquatur BEFH / facta sub modo *tr.* BC. 11 fol. 62vb F / *Glos. sub v.* reuocari² F, *sub v.* qualibet BB / compelleretur E / ecclesie DK. 12 liceat K / lau.] t. C. 13 in] idest BCEF, *om.* DK / scilicet] idest E / ut] non DK / uel non fiat *bis* E / non *om.* DK. 14 esset *om.* E / conditio] conditio B, reuera *add.* BCEFH. 15 condicione B. 16 *Glos. om.* DEFH, *signum in textu sub v. praecedentis glos.* B / scito B / conditio B. 18 fol. 69vb B / *Glos. omissio lemmate sub v.* reuocari F / condicione B / dictam datorum *tr.* H / dictam] datam K / legere H / Ea lege *om.* B, Eam K. 19 de reuocanda donatione B / donationibus¹] donatur H / l.i. C. de donationibus *om.* DF. 20 i.] debeat reuocari *add.* F, § *add.* BEH / Colligitur etc. *ut glos. nova cum signo, omissio lemmate, iterum sub v.* reuocari² F. 20-21 tali conditione sit donata *tr.* BCEFH (condicione B), ecclesie *add.* BCEFH. 21 non *om.* E. / remouetur C 22 alienanti E / debitum] daibertum E / redeptionem B.

2. Dig. 2. 14. 48: In traditionibus: De pactis.

3. Cod. 4. 38. 3: Si donationis causa: De contrahenda emptione.

4. C. 12 q. 2 c. 3: Nulli liceat.

5. Cmp I 4 5 2: Cum sit (X 4 5 2).

6. Cod. 4. 6. 8: Dictam legem: De condicione ob causam datorum.

7. Cod. 4. 6. 3: Ea lege (in vos): De condicione ob causam datorum.

8. Cod. 8. 54. (56) 1: Etsi perfetis: De reuocandis donationibus.

9. Cod. 8. 54. (55) 1: Si doceas ut: De donationibus que sub modo vel condicione vel ex certo tempore conficiuntur.

25 demptionem captiuorum uel reparationem ecclesie, numquid in tali
casu potest talis possessio alienari? Videtur quod licite possit, quia
talis conditio, ne liceat michi rem meam alienare reprobatur a iure,
ut ff. de pactis, l. ult.¹⁰, et preterea casus isti excipiuntur a iure et
tunc alienari potest quamuis alias non possit, ut C. de rebus alienis
non alienandis, l. ult.¹¹, in fine. Set expresse contradicit authentica
que in tali casu loquitur in Anth. de alienatione et emphyteosi §
30 Sanctissimas¹², C. de pactis inter emptorem et uenditorem, Cum te
fundum¹³ et l. ult.¹⁴, C. de conditione ob causam datorum, Ea lege¹⁵,
Dictam legem¹⁶. Dominus Bandinus et quidam alii legum doctores
dicunt quod in priuatis non potest apponi tale pactum, ne alienetur
per illam legem de pactis, set in rebus ecclesie datis apponi potest
35 et seruanda est, ut dicit Anth. illa § Sanctissimas. Et hec est causa
quare ualet tale pactum, quia tunc redit res ecclesie ad ius antiquum
et naturam suam, arg. ff. de pactis, Si unus argumentariis,¹⁷ § Quod
si non ut. Mihi uidetur quod in talibus casibus licite potest res eccle-
sie tali conditione tradita alienari, dummodo alias possessiones non
40 habeat. Quoniam si alias haberet, pactum tale alienationem inhibet,
in quo casu intelligo illam Auth. § Sanctissimas; quia ex quo res est

24 alienari] alienalis H, et *add.* BCEFH. 24-27 quia-possit *om.* DK. 28 penultima
BEF / set *om.* B. / authentica] autentica H, auctoritas C 29 que] etiam *add.* BFHK.
/ emphyteosi K 30 Sanctissimas] et *add.* C / C. *om.* E. 31 et *om.* K / ult.] et *add.*
C. 32 Bandinus] lau. E. 33 priuatis] re priuata BCEFH. 33-34 tale-apponi *om.*
E. 34 donatis BCFH 35 et *interl.* B / seruandum BEFK / est *om.* K / authentica]
autentica H, auctoritas C. / Et *om.* H / est hec *tr.* B 36 tunc *om.* H. / ad] and
H 37 pactis] § *add.* C. 38 si non ut] suum D / ut *expun.* F. 39 conditione B. /
possessiones] ad alienandum *add.* BCEFH 40 habet B / alias] aliter K. / alienari
K / inhibet alienationem *tr.* BCEFH 41 Authenticam] autenticam H, auctoritatem
C, *om.* E / § *om.* E. 41-42 ecclesie res (est *om.*) *tr.* B

10. Dig. 2. 14. 62: Si reus postquam: De pactis.

11. Cod. 4. 51. 7: Sancimus sive lex: De rebus alienis non alienandis et de prohibita rerum alienat. vel hypotheca.

12. Authen. 9. 3. 9: Sanctissimas: De alienatione et emphyteosi. (Nov. 120 9(?))

13. Cod. 4. 54. 6: Cum te fundum tuum: De pactis inter emptorem et venditorem compositis.

14. Cod. 4. 54. 9 (ult.): Si quis ita: Ibidem.

15. Cod. 4. 6. 3: Ea lege: De conditione ob causam datorum.

16. Cod. 4. 6. 8: Dictam legem: Ibidem.

17. Dig. 2. 14. 27 § 2 (in fine): § Quod si non ut - Si unus ex argumentariis: De Pactis.

ecclesie licite in hiis casibus alienatur, ut xii q. ii, Aurum¹⁸, x q. ii, Hoc ius¹⁹, et isti casus intelliguntur de ipso pacto excepti, ar. xxii ii, Ne quis²⁰, Beatus²¹. t.

45 **4. Super eo - consistit (X 4 5 5)**

si pater: hic ergo contrahitur matrimonium sub conditione sicut emptio uel alii contractus, ff. de contrahenda emptione, Hec uenditio¹. Nec obstat ff. de regulis iuris.² Actus legitimi; actus enim illi non sunt contractus. Lau.

50 **arbitrio:** ubi enim substantia contractus nominate persona confertur arbitrio, si non fuerit arbitratus, nullus est contractus, ut C. de contrahenda emptione, Super rebus³. R.

improben: supra e. c. i.,⁴ contra. Solutio: ibi de conditione inhonestata, hic de honesta. b.

55 **intercedat:** uel nisi carnalis copula sit secuta, quoniam tunc uidetur a conditione posita recessisse, ut infra e. t. Per tuas,⁵ lib. iii. t.

antecessor: nota decessor dicitur cum quis succedit nullo medio, sicut fuit Lucius Urbano. Antecessor dicitur, cum quis succedit uno medio, sicut fuit Alexander Urbano, mediante Lucio. Predecessor

42 in hiis casibus licite *tr.* BEFH (his BF) / his K. / xiii C / Aurum, x q. ii, *om.* DEK. 43 illo C / xxii] q. *add.* BH 44 t. *om.* F.

c. 4

46 fol. 66rb A / sicut] ad *add.* B. 47 alii *om.* B / hec] et D. uel E. 48 nec] non EF / obstab H / legitimi B / illi *om.* B. 50 *Lemma glos. non sublineat* K. 50-51 ubi arbitrio *om.* K / nominate-C. *suppl. marg.* D. 51 arbitrio] arbitrius H / arbitratus] arbitraturus K. 52 emptione] donatione BC. 53 ubi de] ibidem K, ubi de E, illa /// de B / conditio K, condictio B. 54 de] in K, *om.* ADK / b. *om.* A. 55 tunc uidetur *om.* E. 56 infra *om.* BCEF / t. *om.* E. 57 cum] cui BCEFK. 58 cum] cui BCEF.

18. C. 12 q. 2 c. 7: Aurum.

19. C. 10 q. 2 c. 2: Hoc ius.

20. C. 22 q. 2 c. 14: Ne quis.

21. C. 22 q. 2 c. 5: Beatus.

cap. 4.

1. Dig. 18. 1. 7: Haec uenditio: De contrahenda emptione et de pactis inter emptorem et venditorem etc.

2. Dig. 50. 17. 77: Actus legitimi: De diversis regulis iuris antiqui.

3. Cod. 4. 38. 15: Super rebus: De contrahenda emptione.

4. Cmp I 4 5 1: Quicumque (X 4 5 1).

5. Cmp III 4 4 1: Per tuas (X 4 5 6): De conditionibus appositis in desponsatione.

- 60 dicitur quilibet superior a predecessore. t.
conditione: supra de sponsalibus et matrimonio, De illis⁶; argumento sumpto a contrario sensu. Ala.
sit: arg. si id quod ago non ualet ut ago, ualet ut ualere potest, arg. ff. de transactionibus, Cum hii,⁷ § Si eidem. Arg. contra ff. de constituta pecunia, l. i., Eum qui⁸. t.
- 65

60 a predecessore] ab antecessore F. 61 *Signum glos. om. in textu* F / et om. B / matrimonio *expun.* B. 62 *supto* B / a *interl.* B / sensu contrario *tr.* AK. 63 fol. 55vb D / id] aliquid E / quod fol. 45ra H / ego¹ H / ut ago *suppl. supra* F / ut-ut] ubi ago valet ut C, valet tamen quod K, ubi valere debet valet tantum quod D / valet² om. F / ut² *corrig.* F / arg. om. K. 64 transactionibus] sat. E / Si idem K / contra om. F. 65 pecunia AEF / i] § *add.* BCHK.

6. Cmp I 4 1 4: De illis (X 4 5 14 1: De sponsalibus et matrimonio.

7. Dig. 2. 15. 8 § 21: § Si eidem: Cum hi (quibus): De transactionibus.

8. Dig. 13. 5. 5: Eum qui: De pecunia constituta.

TITULUS VI

QUI CLERICI UEL UOUENTES MATRIMONIUM
CONTRAHERE POSSUNT

1. De diacono - demonstrat (X 4 6 1)

accepit: de facto, xxxii di., Eos qui¹, lxxxii di., Quidam². A.

non possunt: supra xxxi di., Si qui³. R., lxxxiiii di., Cum in preterito⁴, supra xxviii di., Diaconi⁵. R.

5 **absoluere:** supra xvii q. iii, Si quis suadente⁶, contra. Solutio: iste forte legatus erat curie romane uel clericus ille de coeuentuali ecclesia et ideo suus episcopus potuit eum absoluere, supra de uita et honestate clericorum, c. ult.⁷, uel ex ista indulgentia pape.

10 **ordinare:** ex dispensatione quam, si placet, episcopus potest facere iure suo, arg. sequentis c(apituli)⁸. Ala. Infra de bigamis, Nuper, lib. iii⁹, contra. Solutio: ibi de eo qui ante clericatum habuit unam uxorem et post diaconatum accepit aliam, cum quo non potest episcopus dispensare, quia bigamus censetur; hic de eo qui unam tantum et post diaconatum accepit, unde dispensare potest. t.

15 **interfecerit:** delinquentibus pretor non subuenit, ff. de minoribus, Set etsi, § Actio¹⁰. Quia non melioris conditionis debent esse stulti,

c. 1

2 qui *om.* B / lxxxii.] lxxxi. E. 3 fol. 48ra E / *Glos. sub v.* non possit ABCEFH, *sub v.* non iussit H / supra *om.* ADK / xxxii.] xxxii ABCF / quis K / si quis *suppl.* supra B / R.] supra *add.* BEFH / lxxxiiii] xxiiii K / di. *om.* B / impreterito B. 4 supra *om.* ADK / diaconatum F / R. *om.* E. 5 fol. 66va A / supra *om.* ADK / xvii.] xviii. C, xxvii. E, xxii A. 6 forte iste *tr.* C / curie] ciuere H / conuentuali] conuentionali D. 7 suis F / supra *bis* H. 8 ista] iusta E. 9 fol. 70ra B / potest episcopus *tr.* ABCEFHK. 10 suo iure *tr.* FH. 13 quia] cum K. 14 t. *om.* DK. 15 fol. 63ra F / non *interl.* B. 16 etsi] si A / melioris H / debent *om.* A.

cap. 1.

1. D 32 c. 10: Eos qui.
2. D 81 c. 30: Quidam.
3. D 31 c. 8: Si quis.
4. D 84 c. 3: Cum in preterito.
5. D 28 c. 8: Diaconi.
6. C. 17 q. 4 c. 29: Si quis suadente.
7. Cmp I 3 1 10: Quoniam (X 3 1 9): De uita et honestate clericorum.
8. Cmp I 4 6 2: Ex litterarum (X 4 6 2).
9. Cmp III 1 14 1: Nuper (X 1 21 4): De bigamis non ordinandis.
10. Dig. 4. 4. Set etsi, § Actio: De minoribus viginti quinque annis.

quam periti; nemo enim delinquendo fit melior, ff. ad legem Falcidiam, Pretia¹¹, xvi q. i, Legi¹². Vinc.

canonum: supra xxxii di., Si quis eorum¹³, supra xxxii de., De illis¹⁴. t

2. Ex litterarum - ministrare (X 4 6 2)

abiurare: supra de cohabitatione clericorum, Clericos¹, contra. Solutio: ubi suspicio habetur de periurio, tunc non exigitur, ut ex illa littera colligitur. Vel dicas: illud locum habere circa contubernium, hoc in diuortio cuiusque matrimonii, ut xxxv q. vi, Ab isto². R.

5

successorum: nota quod idem potest successor quod predecessor, ut xi q. iii, Si Episcopus³, supra de solutionibus, c. i⁴. Et quod conceditur a papa antecessori debet concedi successor, alias facit ei iniuriam, ff. de aqua cottidiana et estiva, l. i. § penult⁵. Vinc.

10

ministrare: dispensatio semiplena ut hic et i q. i, Si quis heretice⁶. Plena quando potest fieri sacerdos et non ultra, ut i q. vii, Conuenientibus⁷, supra c. prox.⁸. Plenior quando potest fieri episcopus et non primas, xii di., Nos consuetudinem⁹. Plenissima quando ad om-

18 Pretia] preterea H. 19 supra¹ om. ADK / xxii. BC / eorum om. E / supra² om. DK / t. om. BDFH.

c. 2

3 habere / ut om. B, H. 4 littera] ibi add. BCEFH / habere locum tr. B. 5 diuortio] inortio H / q.v. suppl. infra B. 6 Glos. sub v. successor BCEFH / quod predecessor om. EFH, decessor B. 6-8 ut-successori suppl. marg. F. 7 xi q. iii] xi. vi. F / quod om. H / conditur H. 8 a om. K / concedi] concedius E / antecessor A. 9 i. om. K / Vinc. om. CK. 10 Glos. sub v. ministrare² BCF / dispensatio] est praem. A, suppl. marg. F, om. BH / et] ut add. D / heretice] artifice F. 11 quando] quoniam D / ut om. BCEFH / vii.] ix. K. 12 fieri] effici BCFH. 13 consuetudine D / plenissimam A.

11. Dig. 35. 2. 63: Pretia (rerum): Ad legem Falcidiam.

12. C. 16 q. 1 c. 36: Legi.

13. D 32 c. 7: Si quis eorum.

14. D 32 c. 4: De illo (clerico).

cap. 2.

1. Cmp I 3 2 4: Clericos (X 3 2 3): De cohabitatione clericorum et mulierum et clericis concubinariis.

2. C. 35 q. 6 c. 9: Ab isto.

3. C. 11 q. 3 c. 40: Si episcopus.

4. Cmp I 3 19 1: Ad hoc (X 3 23 1): De solutionibus.

5. Dig. 43. 20. 1 § 43: Ait pretor § Et datur: De aqua cottidiana et estiva.

6. C. 1 q. 1 c. 42: Si quis heretice.

7. C. 1 q. 7 c. 4: Conuenientibus.

8. Cmp I 4 6 1: De diacono (X 4 6 1).

9. D 12 c. 8: Nos consuetudinem.

15 nia restituitur, xxiii q. iiii, Ipsa pietas¹⁰, supra c. prox.¹¹, contra. Solutio: ibi maior dispensatio, quam hic. R.
in minoribus: supra l. di., Placuit¹², xv q. viii, Si quis presbiter¹³. R.

3. Significatum - cogendi (-)

institutis: supra xxviii di., Presbiteris.¹

20 **ante contractum**: numquid erat inter eos matrimonium? Probo quod non, ut infra e. c. "tu dimittere"² et supra c. prox.³. Qualiter ergo cum fornicatore dispensatur? Respondeo: dici potest quod ex dispensatione ecclesie potest ibi esse matrimonium, ut inter consanguineos in quarto gradu, ut xxxv q. iii, Quod scripsi⁴, contra extra iii de statu monachorum⁵, Cum ad monasterium. Mallet enim papa hoc fieri sine peccato, si posset inter dispensare, quam cum peccato eum tollerando. Lau.

25 **dissolute**: nota quod mitius agitur cum malo, quam cum bono; set hoc ideo ut saluti utriusque, prout magis congruit consulatur ut xxiii q. v, Prodest⁶. Ala.

30 **dissimulare**: supra de clericis coniugatis, c. i.,⁷ contra, supra de clericis coniugatis, Inter cetera⁸, contra, in fine. Solutio: illud ius commune, hic autem dispensatio. Ala. Vel melius: quod ibi dicitur ius est,

14 xxii D, xxxiii C / pietas] t. add. ABCEF / supra] t. add. DH 15 R. om. E. 16 supra om. ADK / di. l. tr. BCEFH / placuit] supra add. BEFH / xvi. A / R. om. E. c. 3
 18 supra om. AK / xxvii. F / presbiteros A. 19 fol. 56ra D / erit BCEFH / matrimonium] et add. F. 20 c.] v. add. A. 21 quod om. H. 23 q. interl. B. 24 hoc papa tr. BH. 25 fieri om. E. 26 tolerando AEF. 27 fol. 66vb A, fol. 70rb B. 30 fol. 36va C / supra¹-contra suppl. supra B / coniugatis] et add. A. 30-31 supra²-coniugatis om. A. 31 coniugatis] et add. HK / in fine om. K. 32 quod] quia C.

10. C. 23 q. 4 c. 24: Ipsa pietas.

11. Cmp I 4 6 1: cf supra n. 8.

12. D. 50 c. 68: Placuit.

13. C. 15 q. 8 c. 4: Si quis presbyter.

cap. 3.

1. D 28 c. 9 Presbyter.

2. Cf. textus huius capituli infra.

3. Cmp. I 4 6 2: Ex litterarum (X 4 6 2).

4. C. 35 q. 3 c. 20: Quedam, §1 Quod scripsi (Papa Gregorius)

5. Cmp III 3 27 2: Cum ad monasterium (X 3 35 6): De statu monachorum et canonicorum regularium.

6. C. 23 q. 5 c. 4: Prodest.

7. Cmp I 3 3 1: Si qui autem (X 3 3 1): De clericis coniugatis.

8. Cmp I 3 3 4: Inter cetera (-): De clericis coniugatis.

35 quod autem hic conceditur fit de permissione ecclesie, que triplex
est: comparatiua, libera et absoluta. Comparatiua permittit minus
malum, ut grauius euitetur ut hic et infra e., Super eo⁹, xxxiii q. ii, Si
quod verius¹⁰; et hoc non excusat a peccato. Libera est de hiis que si
fierent, non interueniente permissione, essent mala; ea interueniente
sunt licita et excusat a peccato, xxxv q. iii, Quod scripsi, Quedam¹¹.
40 Absoluta est de illis, que non sunt prohibita nec precepta, ut nubere
et non nubere, xiiii di., Nerui¹², in fine.

beneficia: cum enim duo sunt que simul haberi non possunt, altero
assumpto, reliquo renuntiatur, ut lxxxi di., Si quis amodo¹³, C. de
codicillis, l. ult.¹⁴. Ala.

45 **percipiant:** supple titulum tamen retinebant, ut recte sequatur “,
uerumtamen si tales etc.”. Ala.

aut uxores: uidetur ergo arbitrio eorum committere, ut eligant utrum
uelint; set dispensatio est et hoc prorsus etiam ad dimittendum ti-
tulum.

50 **sunt cogendi:** ut supra de conuersione coniugatorum, Uxoratus¹⁵, in
fine. Ala. Et etiam uxorem dimittere debent, ut supra e. c. i¹⁶. t.

33 permissione] missione H. 35 ut] et K. 36 quod] quidem DK / non] uero A. 36-38
libera-peccato om. A. 36 his C / si om. C. 37 fierit H. 38 xxxii ADHK, xxxiii CE /
Quidam CE. 39 illis] hiis HFK, his AB / non] nec BCEF / sint C. 40 xiiii A / Nerui
in fine om. A / fine] t. add. BH. 41 sint ABH / habere E / possint B. 42 absumpto
B / C. om. H. 44 titulum] t. add. D / retinebunt ABCEF / recta C / sequetur E. 45
ueruntamen ABH / tale D, ar. add. K. 46 fol.63rb F / arbitrio] habitio E, om. K
/ illorum BCEF / eligant < > set A. 47 est] eius A / est < > prorsus E / et] in ABF
/ dimittendum] mittendum ACK, di- interl. B / dimittendum < > t. add. E. 49
Glos. una cum precedenti incluso lemmate ADEFHK (non sublineat lemma) K /
conuersione coniugatorum] de clericis coniugatis BF (clericis /// B, suppl. marg.
F, conuersione expun. F) / Uxoratus] uniuersalis ABEFHK. 50 Et-t. om. ADK /
debent] debet BEF, om. H / e.] t. add. BH.

9. Cmp I 4 6 5: Super eo (-).

10. C. 33 q. 2 c. 9: Si quod verius.

11. C. 35 q. 3 c. 20: Quedam, § 1 Quod scripsi (Papa Gregorius).

12. D 13 c. 2 (ult.): Nervi.

13. D 81 c. 16: Si quis amodo.

14. Cod. 6. 36. 8: Si quis agere: De codicillis.

15. Cmp I 3 28 8: Uxoratus (X 3 32 8): De conuersione coniugatorum.

16. Cmp I 4 6 1: De diacono (X 4 6 1).

4. Cum institisset - grauamen (-)

cum: Hugo, qui dicit quod papa circa uotum dispensare non possit, intelligit hoc c. de eo qui characterem in ordinatione sua non recipit uel quia preter formam ecclesie est ordinatus uel quia nullum de
 5 minoribus ordinibus prius receperat et ideo secundum eum nullum maiorem ordinem recipere potuit. Petrus yspanus dicit se audiuisse ab illo, cui credere potuit, que qualiter istud factum precesserat nouerat, quod hoc c. de conscientia pape non emanauit, uel, si placet, dicitur quod ordinationem receperat, set papa cum eo, ut uxorem duceret, dispensauit, quod facere potuit maxime secundum opinionem que asserit, quod clerici solum per ecclesie constitutionem sunt astricti continentie, non per uotum aliquod presumptum, nisi
 10 expresse uoueant. A.

dignitatem: nec characterem, quia nichil accepit. R.

impedit: arg. quod non generat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum, ut supra de iure patronatus, Ex diligenti¹, C. de interdicto matrimonio. l. ult.², supra de sponsatione impuberum, Litteras³. Arg. contra supra de sponsalibus. c. i.,⁴ infra de bigamis, Nuper, lib. iii⁵. Ala.

c. 4

2 possit fol. 45rb H. 3 intellige K / carecterem H / hordinatione B, sua ordinatione tr. C. 4 quia] qui D, quod A, om. EHK / quia] qui DEK. 5 prius nullum de minoribus ordinibus tr. K / eum] illum F. 5-6 eum-potuit < > E. 6 ordinem om. A / hyspanus A / audiuisse] se P. yspanus dicit se audiuisse (sic) E. 7 credite H / potuit om. A / illud CD. 8 c. om. B / conscientia] consensu E / pape] inpe. E. 9 dicitur om. E. 10 desponsauit K / potuit] et add. E / maxime om. D / oppinionem B. 11 soli K / constitutionem ecclesie DK. 12 constricti E / continere A / presuptum B, sumptum K. 13 uoueant] moneatur DCEF, uoueatur BHK / A. om. B. 14 carecterem H / quia] et A / accipit EF. 16 Ex] si AB. 17 interdicto] inpe. B / matrimonio marg. F / ult.] t. add. B / desponsatione A / impuberum om. H.

cap. 4.

1. Cmp I 3 33 6: Ex diligenti (-): De iure patronatus et ecclesiis a laicis concessis.
2. Cod. 5. 6. 8 (ult.): Si quis tutoris: De interdicto matrimonio inter pupillam et tutorem curatorem seu etc.
3. Cmp I 4 2 5: Litteras (X 4 2 4): De desponsatione impuberum.
4. Cmp I 4 1 1: Ad audientiam (X 4 1 4): De sponsalibus et matrimonio.
5. Cmp III 1 14 1: Nuper (X. 1. 21-4): De bigamis non ordinandis.

20 **5. Super eo uero - uitentur (-)**

ex dispensatione: quoniam de iuris ordine secus, supra e., Ex litterarum¹. Set numquid episcopus potest cum talibus iure suo dispensare? Utique, arg. supra de iudiciis, At si clerici², expressum infra de clericis coniugatis, Sane quia lib. ii³. t.

25 **ne pro una:** id est si hanc unam dimitteret, pluribus commisceretur et abuteretur.

mulieribus: id est cum mulieribus uxorio nomine sic prius coniunctis. t.

30 **malum:** arg. minus malum permittendum, ut maius euitetur, supra di. iiii, Denique⁴, xiii. di., Nerui⁵, xxviii di., De siracusane⁶, xxxiii q. ii, Si quod uerius⁷, ff. de regulis iuris, Quotiens⁸. R.

6. Meminimus nos - rescindere (X 4 6 3)

et habitum: qui sine professione monachum non facit, ut infra c. prox. sequenti¹, et infra de regularibus et transeuntibus, Porrectum, lib. ii², ubi materiam istam plene inuenies expeditam. t.

c. 5

21 fol. 67ra A, fol. 70va B / secus] ut *add.* ABCEFH / e.] t. *add.* ABCEFHK / litteris ADG, tuarum litterarum K. 22 episcopo D / potest episcopus *tr.* ABC / iure suo cum talibus *tr.* BCEFH / talibus] potest *add.* *repe.* K. 23 infra] supra A. 24 quia] et A / t. *om.* E. 25 *Glos. sub v. ne una C / si]* sub H, *suppl. supra F / commiscetur E* 26 et *om.* A / abuteretur] t. *add.* E. 27 *Glos. sub v. uxores EF.* 29 arg.] quod *add.* C / uitetur DHK, arg. *add.* DK. 30 iiii di. *tr.* K, iii di. CDG / xiii] xiiii H/xxviii] xxvii DK, xxiii F. 31 quod] quid H. / R.] t DEFK.

c. 6

2 fol.56rb D, fol. 48va E / *Glos. sub v. si habitum B / professionem C.* 2-3 infra-et¹ *om.* A. 3 prox.] i. H, *om.* BCEF / transeuntibus] transeat H, ad *add.* F, ad re. *add.* E. 4 plenam B / inueniens H / expeditam E, expeditam H, expositam A / t. *om.* B.

cap. 5.

1. Cmp I 4 6 2: Ex litterarum (X 4 6 2).
2. Cmp I 2 1 6: At si clerici (X 2 1 4): De iudiciis.
3. Cmp II 3 2 1: Sane sacerdotes (X 3 3 4): De clericis coniugatis.
4. D 4 c. 6: Denique.
5. D 13 c. 2: Nervi.
6. D 28 c. 13: De Siracusane.
7. C. 33 q. 2 c. 9: Si quod uerius.
8. Dig. 50. 17. 200: Quotiens: De diversis regulis iuris antique.

cap. 6.

1. Cmp I 4 6 7: Consuluit (X 4 6 4).
2. Cmp II 3 18 4: Porrectum (X 3 31 13): De regularibus et transeuntibus ad religionem.

- 5 **professionem**: quid si professionem non fecit, uotum tamen emisit et habitum accepit? Que questio est hic proposita, set ad eam non respondet. Respondeo: si habitum in ecclesia uel monasterio suscepit, presumitur professionem tacitam emississe, ut supra de regularibus, Vidua³; si extra ecclesiam, secus est, ut infra c. prox.⁴, nisi constaret
- 10 eam uotum suum sollempnizasse, infra e. c. i. lib. III⁵. t.
transire: supra xxvii di., Quod interrogasti⁶, supra xxxvii q. i⁷, per totum, supra de regularibus, Ad nostram.⁸
etiam matrimonii: supra xxvii di. Si uir,⁹ supra xvii q. ii, Nos nouimus.¹⁰
- 15 **rescindere**: consueuit hic queri utrum uotum in sui natura diuidat matrimonium iam contractum. Super hoc diuerse sunt opiniones. Tu dicas quod omne uotum impedit ex sui natura, per illud uouere et reddere etc. Set uotum simplex tantum obligat apud Dominum, quantum sollempne, ut infra e. t., Rursus, lib. ii¹¹. Et solum uotum

5 profesionem F / tamen] non DK. 6 suscepit BCEFH / hic est *tr.* B / posita B. 7 respondetur F, respondeo *om.* E. 8 presumitur] presumpmitur K / professionem *om.* K / tacitam] factam K / emisse EF, emississe BK / supra] infra DK. 9 Viduas ADFK / secus est *bis* H / infra] in H / nisi constaret *om.* K 10 eam] non *add. marg.* F / suum *om.* H / sollempnizare C, ut *add.* ABCEFH / infra *interl.* B / e. *om.* B / t. *om.* CEK. 11 *Glos. una cum glos. precedenti* CDK (*omisso lemmate D, omisso signo in textu C*) / supra¹] et K, *om.* AD / supra² *om.* DK. 12 nostram] t. *add.* K 13 fol. 41va K, fol. 63ra F / etiam] et AK / supra¹ *om.* DK / uir] ueri H / supra² *om.* DK / xvii] xxviii A / q. iiii E. 15 consuluit F / queri hic *tr.* K / utrum-natura *ob maculam no legitur* C / uotum *om.* CD / sua E / diuidit B. 16 hoc] sunt *add.* D / sunt diuerse *tr.* BEFHK / oppiniones B. 17 Tu *interl.* F. 17-18 uouete et reddite BHK. 18 et *om.* D / etc. *om.* BCF / Set] cum *add.* ABEFH, si K / obliget E / obligat tantum *tr.* K / Deum BE. 19 sollempne ABH. 19-20 ut-sollempne *om.* K. 19 t. *om.* E / Et *interl.* F.

3. Cmp I 3 27 6: Vidua (X 3 31 4): De regularibus transeuntibus ad religionem.

4. Cmp I 4 6 7: Consuluit (X 4 6 4).

5. Cmp III 4 5 1: Insinuante (X 4 6 7): Qui uoventes matrimonium contrahere possunt.

6. D 27 c. 6: Quod interrogasti.

7. C. 27 q. 1 (per totum) (cc. 1- 53).

8. Cmp I 3 27 8: Ad nostram (X 3 31 8): De regularibus et transeuntibus ad religionem.

9. D 27 c. 3: Si uir.

10. C. 17 q. 2 c. 2: Nos nouimus.

11. Cmp II 4 4 2: Rursus (X 4 6 4): Qui clerici vel uoventes matrimonium contrahere possunt.

20 sollempne separat matrimonium, ut ibidem dicitur et infra c. prox.¹².
 Restat ergo quod uotum non ex sui natura, set ex sola ecclesie cons-
 titutione dirimat matrimonium, quod uerum est; quoniam omnes so-
 llempnitates circa uotum ab ecclesia sunt introducte et ita illud quod
 5 diuidat matrimonium iam contractum. t.

7. Consuluit- promouendus (X 4 6 4) (et X 5 11 12)

consuluit: sic se habet ueritas, quedam uidua apud uillam francam
 cum timeret ne raperetur ab aliquo milite, accedens ad sacerdotem
 postulauit ab eo uelamen tale, quo solebant uti moniales; non tamen
 5 uouit nec professionem fecit nec renuntiauit propriis et protestata
 est ius suum. Tandem contraxit. Mandat dominus papa, ut non dis-
 soluatur matrimonium. Vic.

mutauit: nullum tamen uotum emisit, xvii q. ii, Consaldus¹. ala.

presbiteri: supra xxvii q. i, Viduas², contra. Solutio uelum con-
 10 secrationis suscipit uidua ab altari episcopo precipiente, ut ibi.
 Set uelum professionis, id est quod profitentibus solet dari, potest
 accipi a sacerdote, ut hic et xx q. i, Vidua que³. R.

renuntiauit: ergo religionem non assumpsit. Vinc.

professa est: que sola uera uel presumpta monachum facit, ut infra
 15 de regularibus, Porrectum, lib. ii⁴; ubi de hac materia plene inuenies.

20 sollempne B, om. E / et om. C. 21 restat] textat H / non uotum tr. K / non] om. C, est
 add. DFK / sui] sua K / ex² om. ABFHK. 22 dirimatur A / sollempnitates B. 23 itat K.
 24 diuidit CE / t. om. E.

c. 7

2 sicut K. 2-3 francam-milite om. H. 3 a quodam E / milite] acce add. K / accedens]
 cedens H. 4 postulabat DK / quod F / moniales] moninia E, set add. E. 5 nec²] uel
 H. 6 contahit DK / mandauit EF. 7 Vic. om. AE. 8 uotum tamen tr. A / xviii K,
 xxvii EH, xxviii C / ala. om. E. 9 supra om. DK. 10 suscepit CDK / precipiente
 episcopo tr. BCEFH / ibi] ubi H. 11 uelum] uelit E / professionis] promissionis
 C / profitentibus] frequentibus C. 11-12 potest accipi] accipit B. 12 uiduas
 ADK / que om. B / R. om. BE. 16 Glos. sub v. nec in manu A/non assumpsit
 religionem tr. BCEFH, asumpsit D. 14 Glos. bis scrib. et expun. B / presupta F,
 sumpta C / monachum facit om. A / ut suppl. marg. H.

12. Cmp I 4 6 7: Consuluit (X 4 6 4).

cap. 7.

1. C. 17 q. 2 c. 1: Consaldus.

2. C. 27 q. 1. c. 8: Viduas.

3. C. 20 q. 1 c. 16: Vidua quae.

4. Cmp II 3 18 4: Porrectum (X 3 31 13): De regularibus etc.

t. Si professionem fecisset etiam stando in propria domo, esset uotum eius sollempnizatum, ut infra e. c. uno. lib. ii⁵. t.

et non dirimit: supra xxvii di., § Hic distinguendum⁶, infra e. t., Rursus, lib. ii⁷, et infra de regularibus, Porrectum, lib. ii.⁸

20 **susceptus:** set nonne eo ipso quod uelamen et habitum accepit, presumitur uotum sollempnizatum esse, ita quod cogenda est ad monasterium redire, ut supra de regularibus, Vidua⁹, supra xxvii di., Quod interrogasti¹⁰. Respondeo: illa que in ecclesia habitum sumit, eo ipso sollempnizare uotum intelligitur et professionem tacitam
25 emittere, nisi esset contrarium protestata in ingressu, ut supra quod metus causa¹¹, Perlatum, infra de conuersione coniugatorum, Karissimus, lib. ii¹²; si uero extra ecclesiam habitum sumit, secus est, ut hic, nisi tunc expressam faciat professionem, ut infra e., insinuante, lib. iii¹³. t.

30 **causam:** etiam si remotam, si causa in culpa fuit, ut infra de homicidio, Significasti, lib. iii¹⁴. Quod homicidium sit imputandum et quod non plene notatum inuenies infra de homicidio, c. iii. lib. ii¹⁵. t.

16 t.] § *add.* BHK / si] set C / standum C, standu E / impropria B, impia K. 17 eius] sollempne uel *add.* D / sollempnizatum B/e.] t. *add.* K / t. *om.* A. 18 fol. 67rb A, fol. 70vb B / supra *om.* DK / hic] hinc ABDE, hunc K / infra] et DK, *om.* C. 19 porrectum] arg. *add.* BCEFH / ii] arg. *add.* A, t. *add.* EK. 20 nonne] non ABDK / uelamen] uelatam H / suscepit BCEFH. 21 sollempnizatum B / est] sit K. 22 reddere EF / supra¹] infra A / uiduas DK / supra² *om.* DK. 23 irrogasti B / ec/clesia fol. 45va H. 24 sollempnizare B / intelligitur] uidetur DK. 25 nisi] non E / contra AD / in *om.* CEF / ingressum F. 25-26 ut-causa *bis* K. 27 carissimus *marg.* F, clarissimus K. 28 expressa E. 29 t. *om.* CE. 30 etiam *om.* HK / remota E / sic E / causa] tamen ABEFHK / in *om.* C. 31 lib. iii] c. i. t. *add.* A. 32 t. *om.* E.

5. Cmp II 4 4 1: Fraternalitatis tuae (-): Qui clerici vel uoventes matrimonium contrahere possunt.

6. D 27 c. 8 DGp: Hic distinguendum.

7. Cmp II 4 4 2: Rursus (X 4 6 6): Qui clerici vel uoventes matrimonium contrahere possunt.

8. Cmp II 3 18 4: Porrectum (X 3 31 13): De regularibus et transeuntibus ad religionem.

9. Cmp I 3 27 6: Vidua (X 3 31 4): De regularibus transeuntibus ad religionem.

10. D 27 c. 6: Quod interrogasti.

11. Cmp I 1 31 1: Perlatum (X 1 40 1): De hiis que vi metusve causa gesta sunt.

12. Cmp II 3 19 3: Karissimus (X 3 32 11): De conuersione coniugatorum.

13. Cmp III 4 5 1: Insinuante (X 4 6 7): Qui uoventes matrimonium contrahere possunt.

14. Cmp III 5 7 4: Significasti (X 5 12 16): De homicidio.

15. Cmp II 5 6 3: Cum monasterium (X 2 18 1): De homicidio uoluntario et casuali.

8. Veniens - postponas (X 4 6 5)

35 **absenti:** arg. quod matrimonium inter absentes contrahi potest, xxxii q. ii, Honorantur¹, xxx q. v, Nec illud². Arg. contra supra de sponsa duorum, Licet preter solitum³. Ala. dicit quod sponsalia possunt contrahi inter absentes, set non matrimonium. Ego credo quod utrumque. t.

40 **et inhumanitate:** numquid timor iste obligationem impedit? Quidam dixerunt quod sic, arg. supra e. quod metus causa, Perlatum⁴; set in ueritate non excusat, ut infra e. t. c. i. lib. iii⁵; nec daretur ei nubendi licentia, si uotum suum sollempnizasset. t.

45 **uotum:** qualiter datur sibi licentia ut contra uotum continentie expressum ueniat? Respondeo: non fecit uotum, set se uoturam promissit sic: promitto in manibus tuis quod ego uouebo continentiam. R., set contra hanc solutionem expresse facit littera ista “post fidem et uotum “. Potest dici quod emisit uotum de futuro uel hic est permissio comparatiua, uel ista peruertita erat et in perturbatione animi uotum emisit, ideoque potest contrauenire, supra xvii q. ii, Consal-
50 dus⁶, arg. Vin.

fornicationis: arg. minus malum tollerandum ut maius euitetur, supra e. c. iii⁷. b.

c. 8

34 *Glos. sub v. ueniens* K. 35 xxxiii E / supra contra *tr.* C. 36 solitum *om.* BCEH. 37 Ego] esse DK. 38 utreque A. 39 iste] uoti *add.* BCFH, non uoti *add.* E. 40 e. *om.* A. 41 ut *om.* K. 41-42 licentia nubendi *tr.* E, nubendi B. 42 suum *om.* C / sollempnizasse E, sollempnizasset B / t. *om.* E. 43 fol. 56va D, fol. 48vb E / ut *om.* D. 44 uenias D / uoturam] uotum E. 45 quod] et K / ego *om.* BCEFH / R.] Respondeo BK. 46 hanc *om.* A / ista] et infra BCEFH. 47 dici potest *tr.* EFH / uel] ut E / est *om.* A / promissio H. 48 peruertita] preterita AE, peritura FH / erant E / turbatione K / animi *om.* DK. 49 *contrasuppl. interl.* F / supra *om.* DK. 50 arg.] secuta *add.* DK. 51 arg.] quod *add.* K / minus] nullus C / ut] ne D, *om.* K / euitetur] tolleretur D. 52 b. *om.* A.

cap. 8.

1. C. 32 q. 2 c. 13: Honorantur.
2. C. 30 q. 5 c. 8: Nec illud.
3. Cmp I 4 4 3: Licet praeter solitum (X 4 4 3): De sponsa duorum et eonverso.
4. Cmp I 1 31 1: Perlatum (X 1 40 1): De hiis que vi metusve causa gesta sunt.
5. Cmp III 4 5 1: Insinuante (X 4 6 7): Qui uoventes matrimonium contrahere possunt.
6. C. 17 q. 2 c. 1: Consaldus.
7. Cmp I 4 6 3: Significatum (-).

de fide: supra de sponsa duorum, c. i⁸, supra de sponsalibus, Consuluit.⁹

55 **et uoto:** supra xxvii di., Si uir¹⁰. § Non opere, set ex voluntate nubendi, arg. xxvii di., Voventibus¹¹, xxvii. q. i. Nuptiarum¹². Ala.

53 *Glos. una cum glos. ad v. fornicationis A / consuluit] ta. add. E. 55 Glos. etiam una cum glos. ad v. fornicationis A / supra om. DK / di. xxvii tr. BCEFH. 55-56 Si uir-di. om. E.*

---

8. Cmp I 4 4 1: Duobus (X 4 4 1): De clandestina desponsatione.

9. Cmp I 4 1 3: Consuluit (-): De sponsalibus et matrimonio.

10. D 27 c. 3: Si vir.

11. D 27 c. 4: Voventibus.

12. C. 27 q. 1 c. 41: Nuptiarum.

TITULUS VII

DE EO QUI DUXIT IN MATRIMONIUM
QUAM POLLUIT ADULTERIO1. **Propositum est - reportare (X 4 7 1)**

copulauit: non credo hic fuisse matrimonium etiam post mortem prime, licet enim ista crederet, ipsum liberum, ligatus tamen erat. Sicut nec matrimonium dicerem contrahi, si qua cum seruo contraheret, quem crederet liberum, alias non contractura, etiamsi postea manumitteretur ipse, ea ignorante, quia post manumissionem uere factam manendo cum eo approbare uidetur primum consensum qui erroneus est et non alium, unde matrimonium non procedit; arg. contra ff. de offitio proconsulis et legati, Obseruare § ult.¹; immo uidetur expressum ff. de pactis dotalibus, Proculus², uel compellitur eam ducere propter delictum suum, ut infra de adulteriis. c. ii, lib. e.³. Lau.

filios: quid erit de hiis filiis, qui generati sunt uiuente prima uxore, numquid erunt legitimi? Quidam notauerunt hic et male quod, licet contrahat cum ea post mortem prime uxoris, non erunt filii iam nati legitimi, ut infra qui filii sint legitimi, Tanta⁴; set dicendum est quod siue postea contrahat siue non filii tales sunt legitimi, ex quo illa bona fide nupsit, ut infra qui filii sint legitimi, Ex tenore, lib. iii⁵. t.

c. 1

2 fol. 63vb F / etiam] et FH, quod DK. 3 ipsum] istum K. 3-11 tamen-lib. e. Lau. om. H. 4 matrimonium] nullum B. / dicere E. 4-5 si-contractura om. A. 5 crederet marg. B, crederem D / contracturam E, contractatur D / -si interl. B. 6 ipse] ipsa C, iste DK / facta E. 7 uidetur] intelligitur BCEF / erroneus F. 8 est om. AD / et om. D / alium] alias CDHK. 10 pactis] iure BF (marg. et expun. pactis B) / Proculus] proponculus K. 11 delictum] debitum A / Lau. om. E. 12 his AB / prima uxore uiuente tr. C. 13 legitimum B / notauerunt] nolunt DK/hic om. CEF. 14 iam om. DK 15 legitimi¹ B / sunt H. / quod om. K. 16 post DK, cum ea add. A / contrahant CEF. 17 sunt E / t. om. A.

cap. 1.

1. Dig. 1. 16. 4. § ult: Obseruare (autem) § Post haec ingresus: De officio proconsulis et Legati.

2. Dig. 23. 3. 67: Proculus: De iure dotium.

3. Cmp I 5 13 2: Pervenit ad nos (X 5 16 2): De adulteriis et stupro.

4. Cmp I 5 18 6: Tanta (X 4 17 6): Qui filii sint legitimi.

5. Cmp III 4 12 3: Ex tenore (X 4 17 14): Qui filii sint legitimi.

per adulterium: supra xxxi q. i, Relatum⁶, supra ii q. i, In primis⁷, arg. infra e. t. c. i, ii et iii, li. ii.⁸

20 **dederat:** idem est etiamsi scienter duxit, quoniam plus est ducere quam fidem dare, infra e. t., Cum haberet, lib. ii⁹. t.

machinata: infra e. t. c. ult. lib. e.,¹⁰ supra xxxi. q. i.¹¹ Si quis uiuente.

25 **inscia:** infra e. t. Veniens¹², lib. iii., de sponsalibus, Cum in apostolica¹³, ubi de hac materia satis notatum est. t. § Ergo quia nesciuit non peccauit, quia ignorans non committet adulterium, xxxiiii. q. ii.¹⁴ In lectum, ff. ad legem iuliam de adulteriis, .l. ult¹⁵. Nec ista uidetur fidem dedisse adultero, arg. supra de sponsalibus. c. ult.¹⁶ Lau. § Alioquin si ambo uellent matrimonium illud consummare, non possent, ut infra e. c. prox.¹⁷, extra ii, e. t., Cum haberet¹⁸. Ala.

30 **reportaret:** supra xxx. q. i, Dictum¹⁹, supra de dolo et contumacia, Ex litteris²⁰, supra de filiis presbiterorum, Ad presentiam²¹.

18 fol. 71ra B, fol. 37ra C / *Glos. sub v. in canonibus F, sub v. adulterio BCE / supra¹ om. DHK / Relatum-q. i, om. K / supra² om. D/i²] iii H / imprimis B. 19 ij et add. B / et iii, expun. F. 20 *Glos. om. A / idem est om. B / etiamsi] si E / dixit B / quoniam] quia K. 22 fol. 67va A / t. om. BCEFH / supra om. ADH. 22-23 xxxi-e.t. om. H. 22 q. ii CDEK / uiuente] t. add. E. 23 iii] supra add. BCEFH. 24 § om. CEFK / quia] qui DK. 25 xxxii C, xxxiii A. 26 de om. E. 27 dedisse adultero fidem tr. B / § om. C. 28 anbo B / consummare A. 29 ii om. ABCEFH / t.] c. H / haberet] lib. ii add. A. 30 supra om. DK / xxxi C.**

6. C. 31 q. 1 c. 4: Relatum.

7. C. 2 q. 1 c. 7: Imprimis.

8. Cmp II 4 5 1-2: Ex literarum (X 4 7 4), Cum haberet (X 4 7 5), c. 3 deest.: De e.q. d.in m.q.p. per adulterium. a

9. Cmp II 4 5 2: Cum haberet (X 4 7 5): Ibidem.

10. Cmp I 4 7 3: Super hoc vero (X 4 7 3).

11. C. 31. q. 1 c. 5: Si quis vivente.

12. Cmp III 4 6 2: Veniens (X 4 7 7): De eo qui dixit in matrimonium eam quam prius polluit per adulterium.

13. Cmp I 4 1 20: Cum in apostolica (X 4 1 18): De sponsalibus et matrimonio.

14. C. 34. q. 2 (y 1) c. 6: In lectum.

15. Dig. 48. 5. 45 (44): Defuncta quoque: Ad legem Juliam de adulteriis coercedis.

16. Cmp I 4 1 20: Cum in apostolica (X 4 1 18): De sponsalibus et matrimonio.

17. Cmp I 4 7 2: Significavit nobis (X 4 7 2).

18. Cmp II 4 5 2: Cum haberet (X 4 7 5): De eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium.

19. C. 30 q. 1 c. 4: Dictum.

20. Cmp I 2 10 2: Ex litteris (X 2 14 2): De dolo et contumacia alterius partis punienda.

21. Cmp I 1 9 2: Ad presentiam (X 1 17 2): De filiis presbiterorum ordinandis vel non, etc.

petat: innuit quod ipsa possit petere diuortium, quod quidam intelligunt quantum ad thori separationem, quoniam tenet matrimonium in continenti priore mortua. Si ergo illa petat diuortium et ille, ut postea sequitur, separari possunt emisso uoto perpetue continentie. Alii dicunt, matrimonium non tenet, tamen pro culpa sua compellitur uir cum ea contrahere et est simile infra de adulteriis. c. ii.²² Ego puto matrimonium non tenere, ut isti dicunt, quia consensus ille legitimus esse non potuit, set habet mulier potestatem sua ratihabitione matrimonium illud confirmare, uiro non reclamante, et est simile ff. de negotiis gestis, Si ergo²³; quod si nolit remanet inutile matrimonium et tunc possunt separari. a.

ab inuicem: arg. quod contractus ex altera tantum parte tenet, supra de sponsalibus.²⁴ De illis, ff. mandati, Potest²⁵, ff. locati, Qui ad certum § penult.²⁶, ff. de actionibus empti et uenditi, Idemque Iulianum²⁷, supra xxxviii. q. ii, Si quis ingenuus²⁸, supra xxxii q. v, Proposito²⁹, arg. quod matrimonium ex una parte tenet ex altera non, xxxii q. ii, Aliquando³⁰, supra xxvii q. ii, § l³¹, supra xxxi q. ii, c. i³² et ii³³. t.

34 priori C / petit ABCE. 35 posit K / perpetue *om.* H. 36 dicunt] quod *add.* ABCFH / sua *om.* B. 39 legitimus B / potestate H / suam C / ratihabitionem H. 40 confirmare matrimonium illud *tr.* BCFH, confirmare illud matrimonium *tr.* A, inutile *add.* ABDF, inutilem *add.* K / uiro] suo *add. marg.* F / non *expun.* BF. 41 quod *expun.* B. 42 a *om.* B. 43 *Glos. sub v. ab initio ne* H (*ab inuicem et ab initio ne: non inuenitur in textu*) / parte tantum *tr.* K. 44 mandati] commodati ACDEHK, comodati B, in rebus *add. marg.* B / potest] possunt B / qui] si ACDEHK / qui ad certum] sicut B. 45 ad *om.* ADEHK / actoribus H / empti] cept E / empti et uenditi] et uen. ep. A / Idem Iulianus AD. 46 supra *om.* DK / xxviii ACDEK / quis fol. 45vb H / supra *om.* DK / xxxii] xxii E. 46-48 q. v, - xxxii *om.* B. 47 proposito] § *add.* AEFHK / matrimonium *om.* BDCH. 48 xxxi E / supra *om.* K / xxxvii AEH / supra² *om.* ADK / xxxi q. ii, *om.* DK. 49 et ii, *om.* A / t. *om.* E.

22. Cmp I 5 13 2: Pervenit ad nos (X 5 16 2): De adulteriis et stupro.

23. Dig. 3. 5. 23 (24): Si ego: De negotiis gestis.

24. Cmp I 4 1 4: De illis (X 4 1 5 - X 4 5 3): De sponsalibus et matrimonio.

25. Dig. 17. 1. 41: Potest: Mandati vel contra.

26. Dig. 19. 2. 14 § penult.: Qui ad certum: Locati conducti.

27. Dig. 19. 1. 45: Idemque Iulianum: De actionibus empti venditi.

28. C. 29 q. 2 c. 4: Si quis ingenuus.

29. C. 32 q. 5 c. 4: Proposito.

30. C. 32 q. 2 c. 7: Aliquando.

31. C. 27 q. 2 c. 50: De coniugali violatione.

32. C. 31 q. 2 c. 1: Si verum.

33. C. 31 q. 2 c. 2: Tua sanctitas.

2. Significauit nobis - uxorem (X 4 7 2)

coegit: supra de sponsatione impuberum, De illis¹, supra de sponsalibus, Cum locum², infra de sponsalibus, Veniens, lib. ii.³

5 **aliam:** huius facti conscia et sic soluitur contrarium precedentis decretalis, quia si hoc non sciret, non impediretur contrahere cum ea, ut infra e. t., Veniens, lib. iii⁴, supra de sponsalibus, c. ult.⁵. t.

H.: quam metu desponsauit.

10 **non accederet:** quomodo priuatur ista mulier possessione matrimonii ante sententiam? Respondeo: forte sic etiam ipsa uoluit, uel supple hic petendo debitum, exactus tamen, non obstante hoc iuramento, iudicio pendente reddere tenetur, ut extra ii. ut lite pendente, Laudabile⁶, supra de restitutione spoliatorum, c. ult.⁷. Qualiter autem et quomodo debeat interdicti conuertium carnis lite pendente notatum est infra de sententia et re iudicata, Tenor,

15 lib. ii⁸. t.

cognouerit: quia si eam cognouerit, ulterius non audiretur si uellet metum allegare, ut infra qui matrimonium accusare possunt, Insu-

c. 2

2 fol. 41vb K / *Glos. sub v. carcerem* A 3 Cum] in E / locum] locutio D / sponsalibus] cum *add.* B / ii] ta. *add.* E. 4 consciam BD / sic] ita E / contra D / precedens D. 5 non sciret] nesciret BE. 6 Veniens] uenis B (*expun.* "en") / l. ii, D / t.] v. C. 7 *Glos. sub v. non accedat* HK. 8 quomodo] quo F. 9 etiam sic ipsa *tr.* K, ipsa etiam *tr.* DF, etiam *om.* F. 10 exactum B. 11 iuramento hoc *tr.* C / pendente] precedente D / reddere *om.* K / reddere tenetur prudente iudicio *tr.* E. 11-12 redere (sic)-pendente *suppl. marg.* F. 12-14 laudabilem-pendente *om.* E. 12 ult.] ala. § *add.* A. 13 quomodo] quando BH / interdicti H. 14 infra] supra A / iudicata *om.* BK / teneor F. 15 t. *om.* ABDK. 16 fol. 71rb B / cognouit ACE, cognoscant H. 17 allegare metum *tr.* B.

cap. 2.

1. Cmp I 4 2 9: De illis (X 4 2 7): De desponsatione impuberum.
2. Cmp I 4 1 19: Cum locum (X 4 1 14): De sponsalibus et matrimonio.
3. Cmp II 4 1 2: Veniens (X 4 1 15): De sponsalibus et matrimonio.
4. Cmp III 4 6 2: Veniens (X 4. 7. 7). De e. q. duxit i. matrimonium e. q. pr. poluit per a.
5. Cmp I 4 1 20: Cum in apostolica (X. 4. 1. 18): De sponsalibus et matrimonio.
6. Cmp II 2 9 2: Laudabilem (X 2 16 3): Ut lite pendente uil innovetur.
7. Cmp I 2 9 8: Ex conuestione (X 2 13 10): De restitutione spoliatorum.
8. Cmp II 2 18 5: Tenor (X 2 27 10): De sententia et re iudicata.

per, l. ii⁹. et supra de sponsatione impuberum, De illis¹⁰. t. Arg. quod
 20 ratihabitio retrotrahitur supra lxiii. di.¹¹, Salonitane, supra i q. i,
 Constat¹², infra de coniugio seruorum, Proposuit.¹³

reuertatur: arg. quod ab initio non ualet nec postea conualescit,
 licet perueniat ad casum a quo incipere potuit, Inst. de legatis, §
 An seruo,¹⁴ ii q. i, In primis¹⁵, Inst. qui testamentum facere non pos-
 25 sunt, § ult.¹⁶, xxxvi q. ii, c. ult.¹⁷; arg. contra xxx q. i, Ad limina¹⁸,
 ff. de seruitutibus, Ut pomum¹⁹, xxxiiii q. ii, In lectum²⁰. Solutio:
 prima rubrica locum habet cum perpetuum subest impedimentum;
 secunda illud generale adaptatur, multa impediunt faciendum, que
 non impediunt iam factum, quod enim bene factum est non irrita-
 30 tur nisi in lege uel canone modus retractionis exprimat ut per
 contrarias concordantias probatur. Quod autem perpetuo fieri pro-
 hibetur quouis casu incidente, prohibitio perseuerat, ut in prima
 rubrica. R. ala.

aliam: supra xxxv q. viii, Hec salubriter²¹. t.

18 de desponsatione A / t.] § *add.* ABDEF. 19 retrotrahitur H / supra *om.* DK /
 salonitate F / supra *om.* DK / q. i *suppl. marg.* F. 20 proposuisti E, t. *add.* E. 21
Glos. sub v. reuertendi C / non *om.* K / conualescet K. 22 licet] post *add.* DK. 23
 q.] § H / i, *om.* C / Imprimis B, lib. *add.* K / non *suppl. marg.* F. 24 xxxvii DK. 25
 lectum] locum H. 26 cum] quod H / petuum C / impedimentum subest *tr.* E, ad
add. F / impedimentum] in perpetuum K. 27 secunda] secundum AEFH, secunde
 B, fere DK / adoptatur E, adaptura K. 28 iam *om.* A / irritatur] utatur H. 29 in *om.*
 BCEF. 29-30 probatur per contrarias concordantias *tr.* BCEFH. 30 prohibetur
 fieri *tr.* BCEFH. 31 quoui C. 32 R. *om.* K/ala. *om.* BCEFH. 33 supra *om.* DK / viii]
 et *add.* D / hoc DK / t. *om.* BEFH, infra eodem *add.* B.

9. Cmp II 4 12 3: Insuper (X 4 18 4): Qui matrimonium accusare vel testifi-
 cari possunt.

10. Cmp I 4 2 9: De illis (X 4 2 7): De desponsatione impuberum.

11. D 63 c. 24: Salonitane.

12. C. 1 q. 1 c. 111: Constat.

13. Cmp I 4 9 2: Proposuit (X 4 9 2): De coniugio seruorum vel disparis
 conditionis.

14 Inst. 2. 20. 32: An seruo: De legatis.

15. C. 2 q. 1 c. 7: Imprimis.

16. Inst. 2. 12. § 5 (ult.): Eius qui apud: Quibus non est permissum testamen-
 ta facere.

17. C. 36 q. 2 c. 11: Placuit ut hi.

18. C. 30 q. 1 c. 7: Ad limina.

19. Dig. 8. 1. 8: Ut pomum: De seruitutibus.

20. C. 34 q. 2 c. 6: In lectum.

21. C. 35 q. 8 c. 2: Hec salubriter.

3. Super hoc vero - obseruanda (X 4 7 3)

35 **de facto:** infra e. t., Cum haberet, lib. ii.¹

copulauit: quid si aliquis coniugatus cum alia contrahat de facto, numquid mortua prima, poterit esse cum secunda? Respondeo: nequaquam, quoniam plus est ducere quam fidem dare, ut infra e. t. Ex tuarum², Cum haberet³, lib. ii. Et hoc uerum est si secunda illi scienter adhesit si uero ignoranter, quia credebat eum solutum, potest iterum de nouo consentire in eum, ut supra e. c. i.⁴ et expresse dicitur infra e. Veniens, lib. iii⁵, supra de sponsalibus. Cum in apostolica.⁶ Pone quod non habuit eam tanquam uxorem set tanquam concubinam nec fidem ei dedit, post mortem, uxoris poterit eam accipere ar., infra qui filii sint legitimi, Tanta, lib. e.⁷, infra e. t., c. i., lib. iii⁸. t.

45 **machinata:** cum effectum, ff. quod quisque iuris. l. i.,⁹ De pen. di. i. § Hec autem uerba,¹⁰ supra de clericis non residentibus, Relatum¹¹. Alii dicunt etiam sine effectum et sufficit dicere quod ita scriptum sit, ff. qui et a quibus manumissi, Prospexit¹². Vic. Supra xxxi. q. i, Si

c. 3

35 fol. 67vb A, fol. 31rb C. 36 de facto contrahat *tr.* E. 37 numquid] numquam D / prima mortua *tr.* C. 38 nequamquam BC / quoniam-quam *supl. marg.* F. 39 illi] ei D / scienter illi *tr.* BCFH. 39-40 illi-ignoranter *om.* E / poterit B. 41 iterum *om.* B / e. *om.* B. 42 Cum in] etiam H. 43 habuerit C. 43-44 set-eam *om.* K. 44-45 accipere eam *tr.* DK. 45 arg. *om.* DK / sunt BFH. 46 t. *om.* E. 47 affectu C / l. i] § C. 47-48 l. i-et *om.* A. 47 i² *om.* E. 49 sit scriptum *tr.* BC. 50 a *om.* B / Vic.] t. E, § *add.* A.

cap. 3.

1. Cmp II 4 5 2: Cum haberet (X 4 7 5): De eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium.

2. Cmp II 4 5 1: Ex litterarum tuarum (X 4 7 4): De eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium.

3. Cmp II 4 5 2: Cum haberet (X 4 7 5): De eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium.

4. Cmp I 4 7 1: Propositum est (X 4 7 3).

5. Cmp III 4 6 2: Veniens (X 4 7 7): De eo qui duxit in matrimonium eam quam prius polluit per adulterium.

6. Cmp I 4 1 20: Cum in apostolica (X 4 1 18): De sponsalibus et matrimonio.

7. Cmp I 4 18 6: Tanta (X 4 7 6): Qui filii sint legitimi.

8. Cmp III 4 6 1: Significasti (X 4 7 6): De eo qui duxit in matrimonium eam quam prius polluit per adulterium.

9. Dig. 2. 2. 1: Hoc edictum: Quod quisque iuris in alterum.

10. De pen. D 1. c. 17: Hec autem uerba.

11. Cmp I 3 4 4: Relatum (X 3 4 4): De clericis non residentibus in ecclesia prebendata.

12. Dig. 40. 9. 12: Prospexit legislator: Qui et a quibus manumissi liberi non fiunt et ad legem aeliam sentiam.

quis uiuente¹³. § Quid si interficiat eum in bello uel casu, non hac intentione quod contrahat cum superstite uxore, numquid propter hoc impeditur illam accipere? Minime, ut infra de conuersione infidelium, Laudabilem § Ad hoc,¹⁴ lib. ii. t.

55

dedit: supra xxxi. q. i, Relatum¹⁵. t.

51 § *om.* BCEH / quid] § *add.* E / non] uel K. 52 cum *om.* A/superstite B. 53 hoc *om.* A / impeditur] impedimentum E / illam *om.* E / conuersione] coniug. A / infidelium] infidelis AH, coniugatorum K. 55 supra *om.* DK / q. i, *om.* H / t. *om.* F.

---

13. C. 31 q. 1 c. 5: Si quis uivente.

14. Cmp II 3 20 2: Laudabilem § Ad hoc, in medio (X 3 33 1): De conuersione infidelium.

15. C. 31 q. 1 c. 4 Relatum.

TITULUS VIII

DE CONIUGIO LEPROSI

1. Peruenit ad nos – reportare (X 4 8 1)

de consuetudine: numquid est rationabilis hec consuetudo? Utique et iure canonico comprobata, ut supra de ecclesiis edificandis. c. i¹, et etiam in veteri testamento, xxxiii. q. ii, Hoc ipsum². Ala.

5 **una caro:** expone supra de conuersione coniugatorum³, Cum sis pre-
ditus, supra xxxiiii q. ii⁴, Si quis necessitate, xxxii q. v, Si uxorem.⁵

diutius: hoc quanto tempore intelligitur nec lege nec canone expli-
catur, ideo iudicis arbitrio relinquatur, ut ff. de iure deliberandi, l. i⁶,
supra de offitio delegati⁷. De causis. R. Quandoque diutius extendi-
10 tur usque ad biennium, ff. locati, Dominus horreorum⁸; alibi usque
ad triennium, ff. de separationibus, l. i⁹. Vinc.

sequantur: nota quod uir uxorem sequi tenetur sicut e conuerso ubi
ex necessaria causa uxor recedit, secus autem ubi non, tunc enim
uir maritali potestate uxorem domi teneat, arg. xxxiii q. v, Cum ca-

c. 1

2 rationabiliter AE / et om. K. 3 hedificandis B. 4 etiam om. BK / ala. om. B. 5
expone] ut add. E / supra om. H / sit E / predicatus E. 6 supra om. DK / xxxiiii]
xxxiii AD / ne/cessitate fol. 46ra H, supra add. FH / si om. K. 7 fol. 49rb E /
quanto] tanto A. 7-8 lege-ideo om. C. 7 canonicè F / exprimatur B. 8 arbitrio
iudicis tr. BEFH, iudicium A / relinquatur A / ut] supra add. K / i] et add. BFH
9 offitio om. A / R.] § add. AHK / quando C, quoniam A. 10 ad] a H / locati] cum
add. marg. F / domini CEFH / orreorum BH / alibi] alii E. 11 triennium] v. F. 12
quod] pro E / uxorem] suam add. K / tenetur sequi tr. B / sicut] et add. BCEF / e
om. B / ubi] non add. E 13 causa] tam E. / ubi om. HK / non] om. H, ex necessaria
add. BCEFH / tunc enim] sunt E. 14 uxorem maritali potestate tr. BEFH (uxorem
bis E) / uxorem om. C / retineat BEFH, retinet C / capud EH.

cap. 1.

1. Cmp I 3 35 1: Cum dicat (X 3 48 2): De ecclesiis reedificandis et reparandis.
2. C. 33 q. 2 c. 11: Hoc ipsum.
3. Cmp I 3 28 4: Cum sis preditus (X 3 32 4): De conuersione coniugato-
rum.
4. C. 34 q. 2 c. 4: Si quis necessitate.
5. C. 32 q. 5 c. 18: Si uxorem.
6. Dig. 28. 8. 1: Si servus fuerit: De iure deliberandi.
7. Cmp I 1 21 5: De causis (X 1 29 4): De offitio et potestate iudicis delegati.
8. Dig. 19. 2. 55: Dominus horreorum: Locati conducti.
9. Dig. 42. 6. 1: Sciendum est: De separationibus.

- 15 put¹⁰, Manifestum¹¹, Noluit¹². Viceversa uxor tenetur sequi uirum
ex quacumque causa recedat, xiii q. ii, Unaquaque¹³; nisi ipsam ad
maleficium trahere uoluerit, infra de diuortiis, Quesiuit¹⁴, uel nisi
uagabundus efficiatur, xxxiiii q. ii, Si quis necessitate¹⁵. Ala.
- 20 **ministrarent**: numquid in eodem lecto, eadem domo secum morari
tenetur? Respondeo: nequaquam, dummodo ita prope sit, quod debi-
to suo leprosus per distantiam non fraudetur. A.
- 25 **inducere**: credit Menendus quod sanus tenetur reddere debitum in-
firmo uel leproso, xxxii q. v, Horrendus¹⁶; tamen non est compellen-
dus, xxxiiii q. ii, Si quis necessitate¹⁷, arg. ff. de operis libertorum,
Quod nisi, § i¹⁸. Sepe enim tenetur quis ad aliquid nec tamen compe-
llitur, arg. supra qui clerici uel uouentes, Super eo, lib. e¹⁹. Vinc.
- 30 **non poterunt**: quare hoc precise non precipitur, xxxiii q. v, c. i²⁰.
Respondeo: ne leprosi nimis improbi efficerentur in sui iuris repeti-
tione uel exactione, set potius contineant. R.
- seruet**: id est se seruaturum uoueat, aliter enim non debet sustineri
ut uiuant separati, ut supra de conuersione coniugatorum, c. ult.²¹.
A. Vel dicas cum Vincentio quod est hic comparatiua permissio seu
dispensatio. t.

15 sequi maritum tenetur A. 16 ipsa E. 17 uoluerit trahere *tr.* B / nisi *om.* B. 18 efficiatur] ut *add.* B / xxxiiii EFHK, xxiii A / Ala. *om.* E. 19 lecto] in *add.* DK / eandem E. 19-33 secum morari *et cetera usque ad finem cap. om.* K 20 tenentur AEFH, tenentur morari *tr.* B / nequamquam C / sit prope *tr.* D. 21 fraudet D, fraudaretur F. 22 fol. 71va B / Melendus FH, Menandus B. 23 orrendus BH / non est tamen *tr.* B. 24 operis] ceperie H. 26 qui] que H / uouentes] cum *add.* E. 27 *Glos. sub v. poterint C/quare] quia D / precise DH / q. vi, D / c. ii, EH.* 28 nec E / leprosi *om.* C / efficientur E / suis C. 29 uel *om.* E / R. *om.* AE. 30 se *om.* E / debent A. 31 uiuat F / separatim CDFH. 32 A. *om.* A.

10. C. 33 q. 5 c. 15: Cum caput.

11. C. 33 q. 5 c. 11: Manifestum.

12. C. 33 q. 5 c. 16: Noluit.

13. C. 13 q. 2 c. 3: Unaqueque.

14. Cmp I 4 20 2: Quesiuit (X 4 19 3): De diuortiis.

15. C. 34 q. 2 c. 4: Si quis necessitate.

16. C. 32 q. 5 c. 17: Horrendus.

17. C. 34 q. 2 c. 4: Si quis necessitate.

18. Dig. 38. 1. 20 § 1: Quod nisi (fiat), § ? : De operis libertorum.

19. Cmp I 4 6 5: Super eo (-): Qui clerici vel uouentes matrimonium contrahere possunt.

20 C. 33 q. 5 c. 1: Si dicat uir.

21 Cmp I 3 28 9: De Muliere (Sane super) (-): De conuersione coniugatorum.

2. Quoniam ex multis - inuenitur (X 4 8 2)

- 35 **fornicationis:** supra xxxii q. vii, Omnes causationes.¹
separanda: supra xxxii q. v, Horrendus², supra de clerico egrotante,
 De rectoribus³, ff. de tutoribus et curatoribus, Nec is⁴, supra vii q. i,
 Pontifices⁵. R.
- 40 **precepto:** arg. generale intelligendum, ut de cons. di. iiii, Ut osten-
 deret⁶, ff. de procuratoribus, Procurator⁷ et supra xii q. i, Dilectis-
 simis⁸, ff. mandati, Creditor § Lucius⁹; inmo etiam indefinita equi-
 pollet uniuersali, ff. de acceptilatione, Pluribus¹⁰, xxiii q. v, Si non
 licet¹¹; alias contra quia indefinita non equipollet uniuersali, ut supra
 de decimis, Ad audientiam¹², ff. de legatis iii, Non aliter¹³; supra De
 45 cons. di. ii, Liquido¹⁴, arg. contra, quia generale uerbum restringitur,
 ii q. ii, Omnes leges¹⁵, ff. de pignoribus, l. Obligatione¹⁶. Solutio: uer-

c. 2

35 fol. 68ra A, fol. 57ra D, fol. 64rb F, fol. 42ra K / supra *om.* DK / q. v, C. 36 supra
om. DK / clericis egro. *om.* BK. 37 de rectoribus *om.* E, de rectoribus F / nec] *expun.* F
 / his A, hiis BCEFH / supra *om.* DK. 39 *Glos. sub v.* precepto nullam A, *sub v.* nullam
 FK / generale] uerbum generaliter *add.* ABCEFH, esse *add.* F / intelligendum] est
add. B / ut¹] supra BCEFH / ut² *om.* K / ostenderet B. 40 et] cui C, cum E, c. H,
 enim AF, *om.* (cui *expun.*) B / supra *om.* DK / q. ii, A / dilectissimus C. 41 inmo B /
 etiam] et E / indefinita E, indiffinita K, infinita H. 42 uniuersali] ut *add.* EFH /
 acceptilationibus AEFH, si ex *add. marg.* F / q. v.] supra *add.* H. 43 indiffinita E,
 indiffinita K / supra *om.* AD.

cap. 2.

1. C. 32. q. 7 c. 7: Omnes causationes.
2. C. 32 q. 5 c. 17: Horrendus.
3. Cmp I 3 6 3: De rectoribus (X 3 6 3): De clerico egrotante et debilitato.
4. Dig. 26. 5. 16: Nec ille: De tutoribus et curato. datis ab his qui ius dandi
 habent et qui in quibus causis etc.
5. C. 7 q. 1 c. 4: Pontifices.
6. De cons. D 4 c. 133: Ut ostenderet.
7. Dig. 3. 3. 1: Procurator: De procuratoribus et defensoribus.
8. C. 12 q. 1 c. 2: Dilectissimis.
9. Dig. 17. 1. 60 § 4: Creditor (mandatorum), § Lucius: Mandati vel contra.
10. Dig. 46. 4. 6: Pluribus stipulationibus: De acceptilatione.
11. C. 23 q. 5 c. 9: Si non licet.
12. Cmp I 3 26 13: Ad audientiam (X 3 30 12): De decimis et primitiis et obla-
 tionibus.
13. Dig. 32. [1] 69: Non aliter: De legatis et fideicommissis.
14. De cons. D 2 c. 54: Liquido.
15. C. 2 q. 2 c. 2: Omnes leges.
16. Dig. 20. 1. 6: Obligatione (generalis): De pignoribus et hypothecis et qua-
 liter ea contrahuntur et de pactis eorum.

50 bum generale generaliter accipitur, ut in prima rubrica, nisi constet
 contrahentem uel testatorem de aliquibus intellexisse specialiter, ut
 C. de transactionibus, Age cum¹⁷; uel nisi sensus non patiat, ut ii q.
 ii, Omnes¹⁸. Quod autem dicitur indefinitam uniuersali equipollere,
 regulare est in iure, quauis distinguatur in artibus et hec est ratio
 quia quod simpliciter dicitur nec lege uel canone determinatur, ge-
 neraliter intelligitur, ut xxxi q. i, Deus masculum¹⁹. Excipitur tamen
 55 semper princeps, nam eius interpretatio est tam necessaria, quam
 generalis, ut C. legibus et constitutionibus, l. i²⁰. R.

exceptionem: et ideo nos ex sensu nostro excipere non debemus, su-
 pra ii q. v, Consuluisti²¹, supra lv di., Si euangelica²², supra lxi di.,
 Miramur²³, supra vii q. i, Scripsit²⁴, supra xxxi q. i, Quod si dormie-
 rit²⁵, supra De cons. di. ii, Liquido²⁶, contra. t.

60 3. Litteras fraternitatis - consummatum (X 4 8 3)

sponsalia: per uerba de futuro contracta. t.

ad consummandam: per uerba de presenti uel carnis copulam, ut sic
 intelligatur C. de sponsalibus, De futuro¹, alias non tenet. Lau.

47 imprima B. 48 testatore H. 49 sensus] effectus causa A. 49 spatatur A 50
 indeffinita E, indeffinitam H, indefinita CDFK. / equippollere D 51 quauis C. /
 et] quia DK / hec *suppl. interl.* C / est *om.* B. 52 uel] nec CDK. 53 tamen *om.* B
 54 princeps semper *tr.* K, semper *om.* A. / est *om.* E. 56 sensu] usu K / supra *om.*
 DK. 57-58 supra-supra¹ *om.* A. 57 consuisti B / supra¹ *om.* DK / lv di.] l di. K, di.
 lv *tr.* BCF, l di. v. E, di. li H / si] in *add.* F / supra² *om.* ADK / lxi di.] di. lxi *tr.*
 BCEF, lx di. K, di. l E. 58 dormierit] dormierunt A, mierit H 59 supra *om.* D / t.
om. ABCEFH.

c. 3

61 futuro] alias non tenet *add.* H. 62 fol. 38va C / *Glos. sub v. confirmandam* C /
 ut sic *bis* K. 63 aliter A / lau. *om.* E.

17. Cod. 2. 4. 3: Age cum (geminiano): De Transactionibus.

18. C. 2 q. 2 c. 2: Omnes leges.

19. C. 31 q. 1 c. 12: Deus masculum.

20. Cod. 1. 14. 1: Inter equitatem: De legibus et constitutionibus principum
 et edictis.

21. C. 2 q. 5 c. 20: Consuluisti.

22. D 55 c. 13: Si euangelica.

23. D 61 c. 5: Miramur

24 C. 7 q. 5 c.1: Scripsit

25 C. 31 q. 1 c. 13: Quod si dormierit.

26 De cons. D 2 c. 54: Liquido.

cap. 3.

1. Cod. 5. 1: De sponsalibus et arris sponsalitiis et proxeneticis.

65 **non debet:** ergo lepra superveniens soluit sponsalia et eadem ratione
 omnis enormis infirmitas, quod uerum est, ut extra iii, de iureiuran-
 do, Quemadmodum². Secus est de matrimonio siue sit carnalis copu-
 la secuta siue non, ut xxxii q. v, Horrendus³, Si uxorem.⁴ t. § Hinc
 collige quod ea que postea emergunt, indigent auxilio, ut ff. de inte-
 rrogationibus, actionibus, De etate, § Ex causa⁵, ff. ad uelleianum, Si
 70 mulier⁶, infra de offitio iudicis delegati, Insinuante, lib. iii.⁷

64 *Glos. sub v. debeat* B. 65 ut] et C, *om.* B. 66-67 sequa carnalis copula *tr.* DK (secuta D). 67 consecuta B / ut *om.* A / q. v] si quis *add.* A / orrendus BCH / Si] uis *add.* ABCEFHK / t. *om.* B / § *om.* DF / hic EFH. 68 auxilio indigent *tr.* BCEFH, consilio indigent A. 69 uelleianum] similiter *add.* K 69-70 Si mulier] similiter A.

-
2. Cmp III 2 15 11: Quemadmodum (X 2 24 25): De iureiurando.
  3. C. 32 q. 5 c. 17: Horrendus.
  4. C. 32 q. 5 c. 18: Si uxorem.
  5. Dig. 11. 1. 11 § 8: De etate, § Ex causa: De interrogationibus in iure faciendis et interrogatoriis actionibus.
  6. Dig. 16. 1. 32: Si mulier: Ad senatus consultum Velleianum.
  7. Cmp III 1 18 4: Insinuante (X 1 29 25): De offitio iudicis delegati.

TITULUS IX

DE CONIUGIO SERUORUM VEL DISPARIS CONDITIONIS

1. Dignum est - exhibenda (X 4 9 1)

referantur: supra xvii di., Multis¹, in fine. R.

suscepisse: supra xii di. c. i² et ii³, supra de Cons. di. iiii, Ut ostenderet⁴. R.

5 **in Christo:** id est in fide Christi suscipienda. R.

a sacramentis: que suscipientis causa conferuntur, ut baptismus, confirmatio, matrimonium etc.; secus est de hiis que aliorum gratia, ut est ordo, qui ratione alterius; quoniam nullus seruus ordinari debet, ut supra de seruis non ordinandis, Consuluit⁵, ut hoc totum probatur supra i q. i, § Si ergo sacramenta⁶ et § Ecce si clericus⁷. t.

10

romouendus: in Auth. de monachis, coll(atio) I, § Hinc autem.⁸

inter seruos: nec etiam inter liberum et ancillam, dummodo scienter contrahant, xxix q. ii, Si quis ingenuus⁹. t.

c. 1

2 fol. 71vb B, fol. 49va E, fol 46rb H / supra om. DK / di.] in add. DF (suppl. marg. F) / di. xvii tr. B / in fine om. B / R.] p. B. 3 supra om. DK / ostenderet B, ostenderent D. 4 R. om. AEF. 5 fol. 68rb A / Glos. om. K / id est om. D / Christi om. B / R. om. A. 6 causa bis K / conferuntur] referuntur DK / batisumus F. 7 Confirmando C / est om. A / his BK / que] qui ABCFH. 9 consulum H / ut] et DK. 10 supra om. DK / §¹ om. D / ergo] hec add. A / si² om. C, si clericus expun. B / t. om. BE. 11 hic F. 12 etiam om. H / liberos et ancillas B. 13 xviii F (expun. xxviii).

cap. 1.

1. D 17 c. 5: Multis.
2. D 17 c. 1: Non decet.
3. D 12 c. 2: Preceptis apostolicis.
4. De cons. D 4 c. 133: Ut ostenderet.
5. Cmp I 1 10 5: Consuluit (X 1 18 5): De servis non ordinandis et eorum manumissione.
6. C. 1 q. 1 c. 39 DGp: Si ergo sacramenta.
7. C. 1 q. 1 c. 42 DGp: Ecce si clericus.
8. Coll. I tit. V cap. II: Hinc autem, LCNA, p. 29. ((Nov. 5. 2).
9. C. 29 q. 2 c. 4: Si quis ingenuus.
10. Cod. 3. 38. 11: Possessionum: Communia utriusque iudicii tam familie eriscunde quam communi dividundo.
11. Dig. 1. 5. 5: Et servorum: De statu hominum.

15 **dissoluenda:** nimirum non debet coniux a coniuge separari, C. communia utriusque iudicii, Possessionum¹⁰; partus tamen penes ancille dominum remanebit, ff. de statu hominum, Seruorum¹¹. la.

20 **seruicia:** ergo si dominus seruitium exigat et uxor ab eodem debitum, domino est potius obediendum, quod uerum puto, nisi periculum fornicationis timeretur in uxore uel magnum fiat preiudicium uxori, quo casu intelligitur illud apostoli. Et hoc ideo quia seruus, qui prius fuit domino obligatus, cum eodem onere transiuit ad uxorem. Set quid si dominus eius uelit eum uendere gratis? Notauit hic Alanus, quod ipsum uendere potest et uxor tenetur eum sequi, etiamsi libera est. Ego sentio cum R. quod prohibenda est talis uenditio,

25 arg. C. communia utriusque iudicii, Possessionum¹², arg. liiii di., Fraternitatem¹³, et cogi debet alii uendi bonas condiciones afferenti; interest enim rei publice ne quis re sua male utatur, Inst. de hiis qui sui iuris sunt uel alieni, § penult.¹⁴ et ff. e. t. Si dominus¹⁵. t.

2. Proposuit nobis - faciatis (X 4 9 2)

30 **conditionis:** id est seruitutis. t.

credebat: si hoc uerum est nullum fuit matrimonium, ut xxix q. ii¹, per totum. t.

recessit: in hoc casu ita procedendum esset contra istum, ac si citatus peremptorie non uenisset, ut infra de appellationibus, Sepe contingit, lib. iii², est enim contumax, ut xi q. iii, Certum est³. Vic.

14 fol. 57rb D, fol. 64va F. 15 possessionum] post somium H / tamen] cum H / pene C / ancille penes tr. E / ancille om. A. 16 la. om. E. 17 et] ut K / ab om. BCEH / debitum eodem tr. BCEH, tempore add. CE, modo add. B. 19 in uxore timeatur BCEFH. 21 prius] in DF / fuit prius Domino tr. B, domino fuit tr. DFK / cum] in K / honore ABCEF, honore K. 22 set om. E / gratis] grecis DEFK. 23 etiamsi] etsi EHK. 24 quod] quia C. 25 arg. om. K. 26 uendi alii tr. E. 27 rei publice om. BCDEFHK / male re sua tr. BC / utatur] in add. K / his ABK. 28 uel alieni sunt tr. BCFH.

c. 2

30 Glos. om. BE / id est] de add. H. 31 fuit] est B / xxx EH, xxviii A. 32 t. om. BE. 34 non om. C.

12. Cod. 3. 38. 11: Possessionum: Communia utriusque tam familiae eriscundae quam communi dividundo.

13. D 54 c. 15: Fraternitatem.

14. Inst. 1. 8, 1 (penult.): Nam apud omnes: De his qui sui vel alieni iuris sunt.

15. Dig. 1. 6. 2: Si dominus in seruos: De his qui sui vel alieni iuris sunt.

cap. 2.

1. C. 29 q. 2 per totum (cc. 1- 8).

2. Cmp III 2 19 2: Sepe contingit (X 2 29 44): De appellationibus.

3. C. 11 q. 3 c. 43: Certum est.

- 40 **audiuit**: supple et credidit, non enim cuilibet referenti credere tenetur, arg. xxiii q. iiii, Quam magnum⁴, ff. quod falso tutore, l. ii⁵; titubans etiam pro ignorante habendus est, ut C. de con.in. (?) l. ult.⁶, ff. de libero homine exhibendo, l. iii. § Hiis qui⁷. Arg. contra infra de secundis nuptiis, ⁸ Dominus, xxii q. iiii⁹, Innocens, ff. de petitione hereditatis, Ite ueniunt¹⁰. Ala. Soluas hanc contrarietatem sicut distinguit decretalis infra de sententia excommunicationis, Inquisitioni, lib. iii¹¹. t.
- 45 **carnalem**: ar. qui facit contra priuilegium uel ius suum, ei renuntiare uidetur, xix. q. iii, Si qua femina¹², C. de iure domini impetrando, l. Si creditor¹³, supra t. prox., Significauit¹⁴, infra de priuilegiis, Si de terra, lib. e.¹⁵
- 50 **consuetudinem**: numquid tenetur ei reddere debitum lite pendente? Videtur quod sic, ut infra ut lite pendente, Laudabilem, lib. ii¹⁶, arg. xvi q. iiii, Nolumus¹⁷ et viii q. iiii, Nonne¹⁸. Quidam dixerunt hic quod

37 credere tenetur] crederetur B. 38 xxxiii H / quod] de DK, qui F. 39 pro pignorante H / ut om. B / de çnt (?) A. 40 his ABK. 42 Ala.] § add. AH. 43 distinguit] om. C, distingit H, distinguitur DK / excommunicationis] ex quo H. 44 t. om. E 45 arg. om. D / qui] quod AH, quod *praemis*. EF (*suppl. marg.* F) / fecit C / suum] ut add. E. 46 xx A/q. ii ABCEFK / qua om. E / l. om. DK. 47 t.] c. A / Si de terra] fidem B. 48 e.] t. add. E. 49 *Glos. alteram add. sub v. habuit* : infra e.t.c. uno H (*vide infra* 50). 49-50 lite-lite *suppl. supra* B. 50 Laudabile B / ii, om. B / arg.] ait B. 51 et om. E / viii] ix C / hic om. H.

-
4. C. 23 q. 4 c. 10: Quam magnum.
 5. Dig. 27. 6. 2: Si id inquit actor: Quod falso tutore auctore gestum esse dicatur.
 6. Cod. 4. 5. ult: De dubietate eorum: De conditione indebiti (?).
 7. Dig. 43. 29. 3 § 6: Quod et lex Fabia, § Is qui: De homine libero exhibendo.
 8. Cmp I 4 22 3: Dominus (X 4 21 2): De secundis nuptiis.
 9. C. 22 q. 4 c. 23: Innocens.
 10. Dig. 5. 3. 20: Item ueniunt: De hereditatis petitione.
 11. Cmp III 5 21 17: Inquisitioni tue (X 5 39 44): De sententia excommunicationis.
 12. C.19 q. 3 c. 9: Si qua mulier.
 13. Cod. 8. 33 (34) 2: Si creditor (pignus): De iure domini impetrando.
 14. Cmp I 4 7 2: Significauit (X 4 7 2): De eo qui duxit in matrimonium quam polluit adulterio.
 15. Cmp I 5 28 9: Si de terra (X 5 33 6): De privilegiis et excessibus privilegiatorum.
 16. Cmp II 2 9 2: Laudabilem (X 2 16 3): Ut lite pendente nil innovetur.
 17. C. 16 q. 4 c. 2: Volumus.
 18. C. 8 q. 4 c. 1: Nonne.

non debent exigere, in quo casu intelligunt quod hic dicitur; set exactus tenetur reddere, nisi sit sibi preiudicium. Michi uidetur quod non debet exigere nec exigenti reddere, quia ei fieret preiudicium, sicut hic dicitur; et si excommunicetur, ut redderet debitum, non debet parere, quia, si eam uxorio affectu cognosceret, iam matrimonium ibi esset et ei preiudicium fieret, si fornicario affectu, mortaliter peccat et ideo parere non debet, arg. extra iii, de restitutione spoliatorum, Litteras¹⁹. Et hoc intelligas secundum illam distinctionem habitam extra iii, de sententia excommunicationis, Inquisitioni²⁰. t.

personarum: infra de iudiciis, Nouit, lib. iii²¹, infra ut beneficia ecclesiastica, Ut nostrum²², supra xi q. iii, Summopere.²³

menses: a perceptione istarum litterarum connumerandos, ut supra de appellationibus, Super eo, lib. e.²⁴. t.

canonico: hic est canonicus finis, quia, si ignoranter contraxit cum ancilla, nullum est matrimonium, nisi eam cognouerit postquam sciuit eius conditionem, si scienter est inter eos matrimonium, ut xxix q. ii, Si quis ingenuus²⁵. t.

52 debet BE, deberent F / intelligitur H / dicit A / exactus] actus B. 53 nisi] nec BCEFH / sibi sit tr. BCEFH, sibi om. A. 54 nec] non A / exigeti E / quia] quod D / ei] credere add. B. 55 excommunicaretur BCFH. 56 quia om. K / si eam suppl. marg. F / cognosceret uxorio affectu tr. BCEFH / matrimonium om. C / esset ibi matrimonium tr. BH, esset ibi tr. C. 57 fieret ei preiudicium tr. BCEFH / fornicari F / peccaret BCEFHK. 58 non om. B. 58-59 de restitutione-extra iii om. A. 59 illam om. B. 60 t. om. B. 61 fol. 72ra B, fol. 42ra K / Glos. alteram add. sub v. fuerit : infra e.t.c. uno. ac. B (vide supra 49). 61-62 ecclesiastica] hec BH, etc. add. K. 62 nostrum] l. iii, add. A / supra om. ADK / summopere] t. add. E, sumopere AB. 63 a] et expun. K. 64 t. om. A. 65 Glos. in fol. 71vb iterat et expun. B / ignorante H. 66-67 nisi-matrimonium om. C. 66 cognouerit] eam add. CD. 67 sciuit suppl. marg. F / conditionem BF (supl. marg. F), et add. B / si om. EH / est om. E / eos suppl. marg. H. 68 xxviii D.

19. Cmp III 2 6 3: Litteras (X 2 13 13): De restitutione spoliatorum.

20. Cmp III 5 21 17: Inquisitioni (X 5 39 44): De sententia excommunicationis.

21. Cmp III 2 1 3: Novit (ille) (X 2 1 13): De iudiciis.

22. Cmp III 3 10 1: Ut nostrum (X 3 10 1 - X 2 28 56): Ut ecclesiastica benef. sine diminutione conferantur.

23. C. 11 q. 3 c.70: Summopere.

24. Cmp I 2 20 13: Super eo (X 2 28 12): De appellationibus et recusationibus.

25. C. 29 q. 2 c. 4: Si quis ingenuus.

70 **pro dote:** id est uice dotis. In ueritate enim dos esse non potuit, si erat ancilla, ut ff. de iure dotium, Si mulier, § ult.²⁶, et C. si servus exportandus, l. Ancilla que²⁷. t.

75 **iustum:** hoc ideo dicit, quia forte domino serve restitui debet, et non ipsi mulieri, quia ancilla dote, constituere non potest, ut ff. de iure dotium, Proculus²⁸; uel ideo quia, si adulterata esset, dotem perderet, infra de iure dotium, Plerumque, lib. ii²⁹. t.

faciatis: infra de dote post diuortium, per totum, lib. e.³⁰, infra de dote, De prudentia, lib. ii³¹. t.

3. Licet ad ea- iudicandum (X 4 9 3)

sue conditionis: id est uiri. t.

80 **prouincie:** innuit aliter de iure communi optinere, quod uerum est xxxii q. iiii, Liberi¹, C. de rei uindicatione, Partum², ff. de statu hominum, In seruorum, § Ingenuum³. Ala. § s(cilicet?) Lonbardie. t.

decennio: sufficeret tamen quinquennium, C. ne de statu defunctorum, Si pater⁴. R. Set hic ita erat de facto. Lau.

status: C. ne de statu defunctorum, l. i.⁵

69 *Non sublineat lemma glos.* K / uice] iudice K. 70 ff. *om.* E / et *expun.* F. 70-71 C.- exportandus *om.* ABCDH / de seruis E, de seruis exportandis *suppl. marg.* F. 71 que *om.* A. 72 seruus E. 73 quia *om.* E / ancillam *om.* E / ut *om.* E / ff. *om.* E. 74 Proculus] proconsul K / esset fol. 46va H / perderet] admitteret C. 75 iure dotium] diuortiis ////. F. 76 de dote post diuortium ////. B / dote *expun.* F. 77 t. *om.* B.

c. 3

79 fol. 68va A, fol. 37vb C / *Glos. om.* BE. 80 aliter] Alexander AD. 81 C.] supra K / uen(dicatione) AK / partum] partus ACDEFH, per totum B. 82 ingenium AD / s. *om.* BCDEH / lumbarde K / t. *om.* EF. 83 fol. 64vb F / suficeret F, sufficit A / tamen] enim B / quinquenio C / ne *om.* AC / defunctorum] l. i, *add.* B. 84 Silau. *om.* BE / R.] a. H.

26. Dig. 23. 3. 77: Si mulier: De iure dotium.

27. Cod. 4. 55. 3: Ancilla quae: Si servus exportandus ueneat.

28. Dig 23. 3. 67: Proculus (Nepoti suo): De iure dotium.

29. Cmp II 4 14 2: Plerumque (accidit) (X 4 20 4): De dote post diuortium restituenda.

30. Cmp I 4 21 per totum (cc.1-3): De dote post diuortium restituenda.

31. Cmp II 4 14 1: De prudentia (X 4 20 3): De dote post diuortium restituenda.

cap. 3.

1. C. 32 q. 4 c. 15: Liberi.

2. Cod. 3. 32. 7: Partum (ancille): De rei uindicatione. t

3. Dig. 1. 5. 5 § 2: Et seruorum, § Ingenui sunt: De statu hominum.

4. Cod. 7. 21. 7: Si pater (tuus uelut): Ne de statu defunctorum post quinquennium queratur.

85 **fauore:** nec mirum cum in eiusdem fauore multa contra iuris rigorem statuta sunt, ff. de fideicommissariis libertatibus, Generaliter, § Si quis seruo⁶. Lau. C. communia de manumissionibus, l. i⁷, supra de probationibus, c. ii⁸, supra xii q. ii, Cum redemptor⁹. t.

85 *Glos. om.* BE, *om. sigmum, in textu* C. 86 in *om.* H / *iuris om.* K. 87 libertatibus] liberata D. 88 manumissionibus] manci. D, emancipa. K / l. i] la. C / supra *om.* D. 89 c. ii] t. § *add.* A / supra *om.* AK.

---

5. Cod. 7. 21. 1: Aditus competens: Ibidem.

6. Dig. 40. 5. 24 § 10: Generaliter (dicemus), § Si quis seruo: De fideicommissariis libertatibus.

7. Cod. 7. 15. 1: Sancimus, si: Communia de manumissionibus.

8. Cmp I 2 12 2: Ex litteris tuis (X 2 19 3): De probationibus.

9. C. 12 q. 2 c. 68: Cum Redemptor.

TITULUS X

DE NATIS EX LIBERO VENTRE

1. Non solum - reuocentur (X 4 10 1)

ex libera: nisi in casibus, ut xv q. ult., Cum multe¹, infra de hereticis, De brauantonibus, lib. e.², infra de iudeis, Ita quorumdam, lib. e.³. Ala.

5 **documentis:** quibus probat matris manumissionem. R.

documenta: nec alie competentes probationes.

obuiare: id est preiudicare. t.

suspendatur: ipsa ecclesia.

pro mercede: id est pro misericordia optinenda. t.

10 **ab ecclesia:** supra lxxxvii, Libertos⁴, Liberti⁵. t.

tueri: arg. quod non debet quis illud facere a quo tenetur alium prohibere et qui me defendere tenetur, non me debet impugnare, ff. si seruitus uendicetur, Altius⁶, xvi. q. i. Nemo⁷, In canonibus⁸, ff. de conditione indebiti, Frater a fratre⁹, xxvi. di. c. ¹⁰ una, xi. q. i, Si-

c. 1

2 fol. 57va D / in] a HK, ex D. 3 braibatonibus C baribantonibus F, brabantionibus K, brabantionibus B, probationibus H / iudeis] iudicūs D. 5 manumissione C. 7 *Glos. om.* ADK. 8 *Glos. om.* B, *sub v.* suspendas CF (suspendatur *in textu* F), *sub v.* suspendantur K / ecclesia] t. *add.* AH. 9 *Glos. om.* B / misericordia] miseria H. 10 fol. 72rb B / *Glos. sub v.* qua B / supra *om.* DK / lxxxvii ACDEHK, di. *add.* K / t. *om.* B. 11 *Glos. sub v.* ecclesia B / tenetur] debet DHK. 12 defendere me *om.* H / inpugnare B / si] de DK. 13 Altius] alterius A. 14 frater] sunt H / xxvii DK / uno ACEFHK.

cap. 1.

1. C. 15 q. 8 c. 3: Cum multe.

2. Cmp I 5 6 7: De Bravanonibus (-): De hereticis.

3. Cmp I 5 5 6: Ita quorumdam (X 5 6 6): De iudeis et sarracenis et eorum servis.

4. D 87 c. 7: Libertos.

5. D 87 c. 8: Liberti.

6. Dig 8. 5. 15: Altius (edes): Si seruitus vindicetur vel ad alium pertinere negatur.

7. C. 16 q. 1 c. 2: Nemo.

8. C. 16 q. 1 c. 57: In canonibus.

9. Dig. 12. 6. 38: Frater a fratre: De conditione indebiti.

10. D 26 c. 4: Una.

- 15 luester¹¹, C. de fideiussoribus, Tutor¹², xlii. di. c. i. § i, Ita¹³, ff. de amministrazionee tutorum, l. Quotiens¹⁴, contrarium est cum maritus suam debeat cognoscere uxorem, ab ea tamen debet alios prohibere et in similibus multis, ut iii q. vi, Quamvis¹⁵. Solutio: supplicatur in permissio generali, nisi sit tale, quod sibi soli ex officio competat. R.

15 tuto B / c. i om. ABCEFH / i² om. DK / ita om. ABCEFH. 16 administratione BCEFH / contrarium] contra ADK / est om. B. 17 debet BDK / tamen] item H / debet] a add. F. 18 supleatur B. 18-19 impermisso B. 19 tale] aliquid add. BCEFH, quid add. DK / officio F / competebat B.

---

11. C. 11 q. 1 c. 13: Silvester.

12. Dig. 46. 1. 69: Tutor: De fideiussoribus.

13. D 42 c. 1 DGa: § 1 Ordinandus itaque.

14. Dig. 26. 7. 9: Quotiens (tutor): De administratione et periculo tutorum et curatorum qui gesserint etc.

15. C. 3 q. 6 c. 7: Quamvis.

TITULUS XI

DE COGNATIONE SPIRITUALI ET DE FILIIS ANTE VEL POST
COMPATERNITATEM GENITIS

1. Utrum autem - habeat (X 4 11 1)

5 **posterius:** uidetur loqui de hiis canonibus qui habentur xxx q. iii, Super quibus¹, Post susceptum²; set secundum hoc obicitur, quod ille canon, quem hic dicit primum, posterius editus fuit, est enim Pascalis secundi, qui fuit post Urbanum secundum, cuius est reliquus canon. Et dicunt quidam, Alexandum hic errasse; set melius est quod hic loquatur de aliis canonibus, qui in corpore decretorum non continentur uel ubi Gratianus posuit Pascalis secundus in titulo illius capituli. Post susceptum, debuit posuisse Pascalem primum, qui precessit Urbanum secundum, cuius est illud c. Super quibus³. Ala.

10 **corrigerere:** hinc collige quod non est necesse quod in posteriori canone fiat prioris mencio, cum per ipsum ei derogetur, arg. C. de testamentis, Omnium⁴; arg. contra xviii di., Quoniam⁵. Ala.

15 **tollerabilius:** electiue. t.

consuetudo: Hugu. hic reprehendit Alexandrum dicens, quod licet aliter se haberet consuetudo, non ideo deberent separari nec aliter fieri quam canon dicat, arg. est pro eo supra de sponsa duorum, Licet preter solitum⁶, Sollicitudini⁷, infra de sponsa duorum, c. un., lib.

c. 1

2 his ABC. 3 secundum *om.* E. 4 quem] qui F / edictus BEF / est *bis* K / enim *om.* B. 5 Paschalis K / secundi] iii A / reliquus BCH. 6 erasse F. 7 loquitur BC / alii A / que E. 8 ubi] ut C / posuerit E / Paschalis ABK / tytulo K. 9 posuisse] probasse H / Parchalem ABCK / primum *om.* C. 10 Ala. *om.* E. 11 *Glos. sub v.* congrue D (*non inuenitur in textu*), *om.* B / hic K / non *om.* K. 12 cum] est A / eis C / derogatur BDK, derogetur H / C. *om.* ADK. 14 fol. 68vb A / *Glos. om.* BE. 15 fol. 50ra E / reprehendit hic *tr.* DH / Alexandrum *om.* E. 16 deberent] debent EF, debet BC, deberet H. 17 quam] ius *add.* H / supra] infra A / duorum] c. *add.* H. 18 infra] et C / c. uno K. 19

cap. 1.

1. C. 30 q. 3 c. 4: Super quibus.
2. C. 30 q. 3 c. 5: Post susceptum.
3. C. 30 q. 3 c. 4: Super quibus.
4. Cod. 6. 23. 19: Omnium: De testamentis: quemadmodum testamenta ordinantur
5. D 18 c. 7: Quoniam quidem.
6. Cmp I 4 4 3: Licet preter solitum (X 4 4 3): De sponsa duorum et econverso.
7. Cmp I 4 4 4 (6): Sollicitudini (-): De sponsa duorum et econverso.

iii⁸; arg. contra quod consuetudo faciat matrimonium hic et infra e.,
 20 Super eo⁹, infra de frigidis e t maleficiatis, Super eo¹⁰, Quod sedem,¹¹
 lib. e., supra xxxii di., Placuit¹². Solutio: potest dici quod habent
 locum in matrimonio contrahendo, set non in iam contracto; quo-
 niam, licet consuetude se habeat in contrarium, legitime coniuncti
 non sunt separandi. Vel dic quod consuetudo alia inducit scandalum
 25 et ista derogat iuri, alia non et tunc preualet ius scriptum. Set prius
 dictum magis placet. t.

2. Si uir - dolus (X 4 11 2)

institutum: supra xxx q. i, c. i¹ et ii.²

aliter: supra xxx q. i, Dictum³, De eo⁴, Ad limina.⁵ t.

30 **ex malitia:** numquid iste potest exigere debitum? Videtur quod sic,
 quia non inuenitur prohibitum. Vel dic quod si unus solus coniugum
 sit in culpa, non potest exigere, ut infra de diuortiis, Comes Walen-
 sis, lib. ii⁶; si uero ambo, uterque potest exigere, arg. xxx q. i, De eo⁷.
 Vic.

iii] t. *add.* K / et *om.* B. 21 supra *om.* D / quod] hec *add.* ACEF , hoc *add.* K. 21-22
 locum habent *tr.* E, habuit K. 22 iam in *tr.* B, in *om.* C. 23 contra D / legitime B.
 24 uel] quod *add.* D. 25 ita CK / alia non] alienum E, ala non H. 26 dictum *om.*
 E / t. *om.* E.

c. 2

28 fol. 38ra C / *Glos. sub v.* constitutum H / supra *om.* DEK / q. *om.* F. 29 *Glos.*
om. ADK / supra *om.* E / ad] a F / t. *om.* B. 30 potest] iste *add.* F (*bis*) , poterit
 E. 30-32 debitum- exigere *om.* A / uidetur] et dicamus BCEFH. 31 quia] quod
 H / prohibitum] et dicamus quod sic quia non inuenitur *add.* E (*bis*). 31-32
 uel-culpa *om.* E / exigere] debitum *add.* B / de diuortiis] de secundis nuptiis
 ABCDEF. 32 exigere potest *tr.* D. 33 arg.] ut F.

8. Cmp III 4 3 1: Tuas dudum (X 4 4 5): De sponsa duorum.

9. Cmp I 4 11 3: Super eo (X 4 11 3): De cognatione spirituali et filiis ante
 vel post compaternitatem genitis.

10. Cmp I 4 16 2: Super eo (-): De frigidis et maleficiatis et impotentia coeundi.

11. Cmp I 4 16 3: Quod sedem (X 4 15 2): De frigidis et maleficiatis et impo-
 tentia coeundi.

12. D. 32 c. 13: Placuit.

cap. 2.

1. C. 30 q. 1 c. 1 c. 2: Pervenit.

2. C. 30 q. 1 c. 2: Si quis filiastrum.

3. C. 30 q. 1 c. 4: Dictum.

4. C. 30 q. 1 c. 5: De eo.

5. C. 30 q. 1 c. 7: Ad limina.

6. Cmp II 4 13 2: Comes W. (-): De diuortiis.

7. C. 30 q. 1 c. 5: De eo.

35 **ignorantia:** facti probabilis et est arg. ignorantiam excusare, supra de ordinatis ab episcopo qui resignauerat, c. i⁸, et supra i q. iiii, § ult.⁹. t.

40 **patrocinari:** supra de filiis presbiterorum, Ad presentiam¹⁰, supra de eo qui duxit in matrimonium quam polluit, c. i¹¹, infra de collusionione, Audiuius, lib. e.¹², supra xxx q. i, Dictum¹³. t.

3. Super eo - assumi (X 4 11 3)

alterum: supra e., c. i¹, supra xxx q. iii, Super quibus², Post susceptum³. R.

separare: supra x di., Vides fili⁴, supra xxxv q. iii, Contradicimus.⁵

45 **consuetudinem:** hoc quoad matrimonium contrahendum, set non quoad contractum.t.

metropolitane: De Cons. di. iiii, De trina⁶, contra supra xii di., Illa⁷. R. Contra supra xii di., De hiis⁸, contra supra xi di., Quis nesciat⁹, in

35 fol. 65ra F / supra] C. H. 36 resignauit BCFH / et om. BE / supra om. AD. 37 t. om. E. 38 *Glos. sub v. fraus* F. 39 quam om. DK / polluit om. ADK / collusionibus K. 40 lib. e. *suppl. marg.* F / supra om. DK / q. i,] q. v ADF, q. vi K / t. om. ABCEFH.

c. 3

42 fol. 72va B, fol. 57vb D, fol. 42va K / supra² om. DK / quibusdam H. 43 R.] t. E. 44 supra om. ADK / x] xxx H / di. x tr. B, di. *expun.* F, q. i *add. marg.* F / filii E / supra² om. ADK. 46 t. om. EH. 47 De cons.] supra *praem.* ABCFH / contra *expun.* F / supra¹ om. DK. 48 contra² om. EFH/supra² om. DHK. 48-51 supra²- Ala. *ut alia glos. sub v. circumpositarum* F. 48 his ACF, qui *add.* F / supra *expun.* F, om. K / di.] contra *add. interl.* F.

8. Cmp I 1 7 1: Requisiuit (X 1 13 1): De ordinatis ab episcopo qui resignauerat episcopatum.

9. C. 1 q. 4 c. 13: Si quis in tantam.

10. Cmp I 1 9 2: Ad presentiam (X 1 17 2): De filiis presbiterorum ordinandis vel non etc.

11. Cmp I 4 7 1: Propositum (X 4 7 1): De eol qui duxit in matrimonium quam polluit adulterio.

12. Cmp I 5 18 3: Audiuius (X 5 22 3): De collusionione.

13. C. 30 q. 1 c. 4: Dictum.

cap. 3.

1. Cmp I 4 11. 1: Utrum autem (X 4 11 1).

2. C. 30 q. 3 c. 4: Super quibus.

3. C. 30 q. 3 c. 5: Post susceptum.

4. D 10 c. 10: Vides fili.

5. C. 35 q. 3 c. 21: Contradicimus.

6. De cons. D 4 c. 80: De trina.

7. D 12 c. 11: Illa (autem).

8. D 12 c. 13: De his.

9. D 11 c. 11: Quis nesciat.

50 fine, ubi dicitur quod romane ecclesie consuetudo tantum sequen-
 da est, set illud intelligitur de forma seruanda in sacramentorum
 celebratione. Ala. § Ex hoc ordine collige, prius ad consuetudinem
 metropolitane ecclesie recurrendum, quam aliarum, quod uerum est.
 Quod si nec hic nec ibi consuetudo inuenitur, ad romane ecclesie
 consuetudinem recurratur, ff. de legibus senatusque, De quibus¹⁰;
 55 uel potius ad ius scriptum. Ala.
consuetudo: que scandalum generet, si non fuerit obseruata, ut su-
 pra e., c. i.¹¹ in fine. Quod ergo de iam coniunctis sequitur intelligas
 separare, scilicet ad tempus propter penitentiam, arg. supra de spon-
 salibus, c. i¹²; set melius michi uidetur quod ab illo loco “ita quidem
 60 quod si eius etc.” redeat ad primum casum: de hiis scilicet per quo-
 rum alterum contracta est compaternitas. Set hoc dices, si inter eos
 de quibus dictum est primo, nam inter eos de quibus secundo dictum
 est licitum est matrimonium, ut supra e., c. i¹³. Nec de tali matri-
 monio dicit Alexander quod dissimulandum est, nec in exemplum
 65 assumatur, maxime cum loci consuetudo non concordet. p. lau. §
 Hec glosa modis omnibus est amplectenda et secundum eius tenorem
 littera est exponenda, aliter hec decretalis stare non posset. t.
non permittas: uerum est, si nondum contractum est matrimonium,
 ne uidearis consuetudinem frangere. t.

49 fine fol. 46vb H / tantum om. B. 50 set-seruanda om. ADK / obseruanda
 BCEF. 51 Ala.] arg. B 51-55 Ex hoc-Ala. *ut alia glos. sub v. de consuetudine* F.
 51 colligit C, colligatur B. 52 metropolitane ecclesie *suppl. marg.* F. / currendum
 K. 52-54 recurrendum-recurratur *suppl. marg.* F. 53 ibi] alibi B. 54 senatusque]
 et constitutionibus ABCDEF. 56 *Glos. sub v. consuetudinem*² B (*sic in textu*) /
 que] quam H / si non] siue DK. 57 i om. F / Quod] quid C. 58 separatue DK. 59 i,
 ] ult. ABCEFH / quidem om. E. 60 reddeat EF / his AC / per om. K. 61 paternitas
 H / set] scilicet F / si] scilicet BCEF. 62 na A / dictum est secundo *tr.* F. 63 i,
 om. C / nec om. A. 64 quid H / nec] ne BDF (*expun.* B) / in *intel.* K / exemplo E.
 65 locis E / non om. BCEF. 66 est om. DK / amplectenda est *tr.* AE / et om. H /
 tenore E. 67 hec om. B/possit D. 68 fol. 69ra A / *Lemma glos. non sublineat* K /
 est contractum *tr.* BE.

10. Dig. 1. 3. 32: De quibus (causis): De legibus senatusque consultis et longa consuetudine.

11. Cmp I 4 11 1: Utrum autem (X 4 11 1).

12. Cmp I 4 1 1: Ad audientiam (X 4 1 4): De sponsalibus et matrimonio.

13. Cmp I 4 11 1: Utrum autem (X 4 11 1).

- 70 **separare**: ad tempus ad agendam penitentiam, ut supra de sponsalibus. c. ult.¹⁴, infra de matrimonio contracto contra interdictum ecclesie, Littere, lib. e¹⁵. et hoc de illis per quorum neutrum contracta est compaternitas, si de aliis intelligas, perpetuo sunt separandi. t.
- permittant**: sub audi alie ecclesie.
- 75 **dissimulare**: dissimulatione approbationis et hoc de illis per quorum neutrum uentum est ad compaternitate, de aliis est dissimulatio reprobationis. t.
- contradicere**: nota quod qui tacet neque consentit neque negat, quod uerum est, ut ff. de regulis iuris, Qui tacet¹⁶. Casus tamen sunt in quibus taciturnitas habetur pro consensu, ut di. liiii, Si seruus¹⁷, supra de presumptionibus, Nonne¹⁸, et alibi ubi pro contradictione, ut De cons. di., iiii, Cum pro paruulis¹⁹, supra lxx di., Si forte²⁰. Ala.
- 80 **assensum**: supple expressum et hoc ob causam que sequitur, in fine. A.
- 85 **adiacentium**: supra xi di., In hiis²¹, Catholica²², supra xii di., De hiis qui.²³

70 *Glos. simul cum glos. sub v. permittas C (omisso signo) / ad bis E / agendam] gerendam H / penitentiam om. B. 71-72 contra interdictum ecclesie contracto HK 72 ecclesie om. BK. / neutrum] neutra H / contracta] contra E. compaternitas contracta est tr. A. 73 si] set A / alii A / separanda H. 74 *Glos. om. ABCDEHK. 75 fol. 50rb E / approbatum ADK, approbationi H / et] set A , ut B. 76 uentum om. A, bis. B / simulatio D. 78 quod om. ABDK, / negat] tacet D. 79 ut om. AB / tamen] non C / sunt] est CD. 79-80 in quibus taciturnitas om. E. 80 pro] uel E/ seruis F. 81 alibi] alii CEH, alteri A / ubi om. BF. 82 iii BCD / cum-di. om. K / pro om. CFH / paruulus C, paruus H / supra om. AD. 83 expresse B / que] quod F, qui H. 85 *Glos. om. F / supra¹ om. DK / di. x, tr. BE / his AC / catholica] t. add. E, adiacentium add. H / supra² om. DK. 85-86 supra²-qui om. B. 85 di. xii tr. E / xii om. H/di. om. D / his A. 86 qui] t. add. E.***

14. Cmp I 4 1 20: Cum in apostolica (X 4 1 18): De sponsalibus et matrimonio.

15. Cmp I 4 17 2: Littere (X 4 16 1): De matrimonio contra interdictum ecclesie contracto.

16. Dig. 50. 17. 142: Qui tacet non: De diversis regulis iuris.

17. D. 54. c. 20. 19: Si servus.

18. Cmp I 2 16 6: Nonne (X 2 23 5): De presumptionibus.

19. De cons. D 4 c. 77: Cum pro paruulis.

20. D 65 c. 9: Si forte.

21. D 11 c. 7: In iis qui.

22. D 11 c. 8: Catholica ecclesia.

23. D 12 c.13: De iis qui.

TITULUS XII

DE COGNATIONE LEGALI

1. Si qua - possunt (X 4 12 1)

quamdiu: supra xxx q. ii, Ita diligere¹. Ergo ea finita cum ipsa possum contrahere, ut Inst. de nuptiis, § Set et², arg. quod causa cessante cessat effectus, lxi. di. § His omnibus³, supra de servis non ordinandis, Nullus⁴. A.

5

adoptio: triplex est legalis cognatio: una superioris et inferioris lineae inter adoptantem et adoptatum, hec semper prohibetur, ff. de ritu nuptiarum, Quin etiam⁵, alia collateralis, que impedit dum durat, ut ff. de ritu nuptiarum, Per adoptionem⁶; alia affinitas, semper prohibens, ff. de ritu nuptiarum, Adoptionis⁷. Dicunt autem hodie multi quod collateralis non impedit, cum hodie adoptatus non transeat in potestatem adoptantis, C. de adoptionibus, l. ult.⁸. Ego credo hoc esse falsum, nam quoad quedam de potestate eius censetur, ut in Auth. e., § Sin autem⁹. Lau.

10

c. 1

2 supra om. DK / ita] si quis A / diligere] § add. A, constat add. EH (*sublineat ut alia glos.* H) / ipsa] ea BCE / possum om. A. 3 ut] in add. K / causa] cum H. 4 effectus F / §] et H / hiis DEFHK. 5 A.] ff. de ritu nuptiarum, Per adoptionem. add. BCEFH, t. add. BE. 6 *Lemma glos. non sublineat* A / cognitio E. 7 prohibet BE. 8-9 quin-nuptiarum om. D. 8 ut om. K. 9 de ritu nuptiarum] de nuptiis *suppl. marg.* F / affinitas F. 11 adoptatus hodie tr. B / hodie om. C / non] ut E / impotestate B. 12 potestate C / adoptantis] adoptatus H / Ego om. B / hoc] istud CEFH, istum B. 13 nam] et add. BCEFH / cessetur F / Auth.] de ritu nuptiarum *suppl. marg.* F. 14 Lau. om. E.

cap. 1.

1. C. 30 q. 3 c. 1: Ita diligere.
2. Inst. 1. 10. 2: Sed et: De nuptiis.
3. D 61 c. 8 DGp: His omnibus.
4. Cmp 1 1 10 3: Nullus (X 1 18 4): De servis non ordinandis et eorum manumissione.
5. Dig. 23. 2. 55: Quin etiam: De ritu nuptiarum.
6. Dig. 23. 2. 17: Per adoptionem: De ritu nuptiarum.
7. Dig. 23. 2. 14: Adoptionis (filius): Ibidem.
8. Cod. 8. 47. (48) 11 (ult.): Veteres circuitus: De adoptionibus.
9. Coll. IV tit. I cap. XX: Si autem: De Nuptiis, LCNA, p. 126 (Nov 22 40).

TITULUS XIII

DE EO QUI COGNOUIT CONSANGUINEAM SUE UXORIS VEL
SPONSAM SUI CONSANGUINEI

1. Si quis cum filiastra - nubere (X 4 13 1)

cum filiastra: supra xxxii q. vii, Quedam¹, Qui dormierit,² Si quis viduam³. La.

fornicatus: scienter, alias secus esset, ut xxxiiii q. ii, In lectum⁴. Ala.

habere potest: quantum in eo est, quia debitum exigere non poterit; set uxori exigenti, reddere tenetur, non obstante affinitate, que post contractum matrimonium, quod inique contrahitur, ut expresse dicit Innocentius iii. infra e. t., Discretionem, lib. iii⁵, infra de consanguinitate et affinitate, Quod⁶, Tue fraternitatis⁷, que corrigunt istam decretalem et sequentem et illam infra de diuortiiis, Si aliquis parrochianorum⁸, et omnes alias de hac materia loquentes. t.

illa: scilicet filiastra. t.

tempore: etiam post mortem legitime coniugis propter incestum, ut xxxii q. vii, Qui dormierit⁹, infra e. t., Ex litteris, lib. iii¹⁰; tamen si

c. 1

2 fol. 72vb B, fol. 38rb C / supra *om.* DK / q. vi H / qui] cui E / dormierat B. 3 La. *om.* E. 4 aliter A / xxxiii E, xxiiii C. 5 Ala. *om.* B. 7 uxori] exori *add.* C / reddere E / adfinitate F. 8 matrimonium *om.* DK / quod] *om.* ABCEFH, quam K / contrahit K/dictum B. 9 lib. iiiii B. 10 corrigit FK / illa E. 12 omnes *om.* K / alias] alie ACDEK/ loquentes] l. *add.* E / t. *om.* AE. 13 *Glos. om.* E / scilicet] si licet B / t. *om.* D. 14 fol. 65rb F / mortem] tempore A / legitime B / ut *om.* ADK.15 dormiens A / iii *om.* C.

cap. 1.

1. C. 32 q. 7 c. 19: Quedam.
2. C. 32 q. 7 c. 21: Qui dormierit.
3. C. 32 q. 7 c. 20: Si quis viduam.
4. C. 34 q. 2 (y 1) c. 6: In lectum.
5. Cmp III 4 9 1: Discretionem (X 4 13 6): De eo qui cognouit consanguineam uxoris suae uel sponsae.
6. Cmp III 4 10 2: Quod (X 4 14 5): Ibidem..
7. Cmp III 4 10 3: Tue fraternitatis (X 4 13 10): De consanguinitate et affinitate et publice honestatis iustitia.
8. Cmp I 4 20 6: Si aliquis parrochianorum (-): De diuortiiis.
9. C. 32 q. 7 c. 21: Qui dormierit.
10. Cmp III 4 9 3: Ex litteris (X 4 13 8): De eo qui cognouit consanguineam uxoris suae uel sponsae.

contraxerit, tenet matrimonium et etiam dispensari cum eo potest et debet, si est iuuenis, ut xxxiii q. ii, In adolescencia¹¹.t.

nubere: post mortem uiri, set non ante, ut xxxii q. vii, Hii qui¹². Ala

2. Ad aures - constringas (-)

consanguineam: prime uxoris. t.

confessus: supra xxxi q. ii, Lotharius.¹

5 **coniugum:** per hoc reprobatur opinio eorum qui legunt hoc c(apitulum) de sponsa de futuro. t.

appellauit: uidetur quod audiri non debuit appellans, cum tali pre-
textu in peccato perseuerare uoluerit, ut supra de appellationibus,
Relatum². Ala.

10 **tue:** nota quod remittitur ad eum a quo appallauit uel quia hoc pe-
tiit, uel quia ipso iure non tenuit, uel quia fuit frustratoria, alioquin
non remitteretur ad eum, infra de rescriptis, Accepta, lib. ii³. Ala.

utraque: hec distinctio reprobatur infra e. t., Discretionem, lib. iii⁴:
hoc abice et illud tene. t.

3. Veniens ad nos - accipere (X 4 13 2)

15 **ueniens:** si intelligas hoc capitulum de sponsa de presenti, quod
omnino uult littera, non tenet hoc capitulum per decretalem quam

16 contraxit A / matrimonium *suppl. marg.* B / cum eo dispensari *tr.* D. 16-17
debet et potest *tr.* BCEFH. 17 t. *om.* E. 18 vii] et *add.* K / qui] sunt *add.* C.

c. 2

2 *Glos. om.* B / fol. 69rb A. 3 fol. 58ra D / supra *om.* DHK / xxx F. 4 *Glos. sub v.*
coniugium H / Hoc1] hac H / reprobatur fol. 47ra H / oppinio BE / legant A /
Hoc²] hec A. 7 impeccato B / uoluit B. 9 remittietur D. 9-10 quia-uel *suppl. marg.*
F / petit E. 10 fui E / frustratoria non fuit ABDK. 11 non *om.* CF / remitterentur
C, remittentur H / ad eum] ut C / Ala. *om.* C. 12 *Lemma et signum glos. in textu*
om. D / distinctio] deffinitio A. 13 hoc < > et K.

c. 3

15 fol. 50va E. 16 litteras C.

11. C. 33 q. 2 c. 14: In adolescencia.

12. C. 32 q. 7 c. 25: Hi qui (matrimonium).

cap. 2.

1. C. 31 q. 2 c. 4: Lotharius.

2. Cmp I 2 20 21: Relatum (-): De appellationibus et recusationibus.

3. Cmp II 1 1 2: Accepta (X 2 28 35): De rescriptis.

4. Cmp III 4 9 1: Discretionem (X 4 13 6): De eo qui cognouit consanguineam uxoris suae uel sponsae.

habes infra e. t., Discretionem, lib. iii¹, infra de consanguinitate et affinitate, Tue fraternitatis, lib. iii². Alii legunt de sponsa de futuro et ita stare potest quod hic dicitur, et ad hunc casum litteram exponamus. t.

uxore: id est duxerat, ut efficeretur uxor. t.

cognouit: scienter.

cum ea: id est faceret ut esset matrimonium per consensum de presenti uel carnis copulam. t.

occultum: maxime.

matrimonium: hec littera uidetur repugnare casus positioni, scilicet quod loquatur de sponsa de futuro; set dic quod papa loquitur sub conditione, si iam contractum esset, et expone litteram non posset matrimonium rescindere, quod posset si publice contraxisset. t.

paulo: inmo longe maior quia in veritate adulterium commisit et publice honestatis iustitiam uiolauit et incestum perpetravit cognoscendo affinem primi generis et primi gradus, uxorem scilicet patris. t.

parte: arg. sufficere aliquid incohare etsi non sit completum, ut supra de regularibus et transeuntibus, Significatum³. R.

ex dispensatione: in hoc est dispensatio, quia incestuosus contrahere possit. t.

cognouit: per quod fuit matrimonium cum sponsa. t.

accipere: propter incestum. t.

17 c.] t. E, om. D. / t. om. D / lib. iii om. BCEFH. 18 legant A. 20 t. om. EK. 21 *Glos. sub v. uxorem ABH, signum in textu om. CFH (etiam in glos. F).* 22 *Glos. om. BE, signum in textu om. F.* 23 fol. 73ra B. 24 carnalis E / t. om. ADEK. 25 *Glos. sub v. respondeo B.* 26 *Lemma glos. non sublineat K.* 26-29 matrimonium-contraxisset *simul cum glos. sub v. occultum DEH (om. v. matrimonium D).* 27 loquatur-papa om. E / loquitur H / set] sic K 28 condictione B / contracta K / littera B. 28-29 non-matrimonium om. F. 28 posset] esset K. 29 matrimonium] materiam E / rescindere-contraxisset. t. *ut nova glos. AF / rescidere CE / quod] quia C / posset] possi F, prosi ABDH, prose C, om. E / si om. CH.* 30 fol. 38va C, fol.65va F / *Lemma glos. non sublienat K.* 32 uxoris B / scilicet] uidelicet ABCEFH / t. om. E. 33 sufficere E / inchoare BCEFHK / non] nondum BCEFH / complendum B. 34 transeuntibus] ad religionem *add. E.* 35 est om. F / quia] quod ACEFHK. 36 t. om. ABDEFHK. 37 per quod fuit *et lemma glos. om. K / fuerit D / matrimonium om. D / matrimonium cum sponsa de futuro (de futuro expun.) t. in glos. praecedenti K.* 38 *Glos. om. B / t. om. F.*

cap. 3.

1. Cmp III 4 9 1: cf supra n. praecedens.

2. Cmp III 4 10 3: Tue fraternitatis (X 4 13 10): De consanguinitatem et affinitatem et publice honestatis iustitia

3. Cmp I 3 27 11: Significatum (X 3 31 11): De regularibus et transeuntibus ad religionem.

4. De illo - permanere (-)

40 **occultum:** ita quod probari non possit, nam si probari possit, de-
beret utique separari, ut infra e., Super eo¹, De illo, lib. ii., extra
iii. e. t., Ex litteris³. t. § Arg. est pro opinione Menendi hispani, qui
dicebat quod tenet iste reddere debitum, arg. xxiii q. v, Miles⁴, ex-
tra ii, de diuortiis, Comes W⁵. extra ii. e. t., Super eo⁶. B(ernardus)
45 et Lau(rentius) dicunt quod potius debet parere conscientie et non
reddere; si compellatur per ecclesiam tolleret in pace, multi enim
creduntur foris et intus sunt, et e contrario, xxiiii q. iii, Si quis non
recto⁷, xi q. iii, Etsi ad tempus⁸, Quid obest⁹ Et respondent illis de-
cretalibus: aliud quando ecclesia iudicat sedens pro tribunali, in quo
50 casu nulli creditur pro se: secus ut ubi consulitur quantum ad ani-
mam in quo casu creditur cuilibet pro se, unde debet sacerdos iniun-
gere secreto ei quod non reddat; si aliud precipiat, non ei obediat.
Set illud capitulum, Super eo, contradicit, ibi enim dicitur de iudicio
ecclesie, verum est si de dato ab ecclesia sedente pro tribunali. Di-

c. 4

40 fol. 69va A, fol. 58rb D, fol. 42vb K / possit¹] posset E / nam si probari posset
suppl. supra B / probari² bis E, probare K / possit²] posset A, *om.* E / deberent E,
debere H, debet B. 41 utrinque C / super] t. *add.* F. 42 t.² *om.* H / § *om.* B / est]
hic *add.* BC / pro] per B / oppinione EF, oppinionem B / merendi A, manendi
B / yspani BH, hyspani AK. 43 quod *om.* K / tenatur CEF, tenetur ABK, teneatur
H / xxxiiii (x *interl.*) F. 44 e.t.] c.i. K. 45 dicunt *om.* B / parere debet *tr.* BCF, parere
debent E / parare K. 46 si] non *add.* E / compelletur DK / tollerent E, toleret CH.
47 foras E, esse *add.* F / xxiii C, xxxiiii H. 48 quid] quod DEK / respondet BH,
de *add.* H. 50-51 secus- pro se *om.* A. 50 ut *om.* BCEFH / ibi K / consuluntur K.
51-52 ei sacerdos iniungere secreto (eis E) *tr.* CEFH, ei iniungere secreto *tr.* B, ei
secreto *tr.* A. 52 aliud] aliquid B / non obediat ei *tr.* BCEFH, ei non obediat *tr.*
DK. 53 capitulum] c. *add.* C. 54 uerum] inde CD.

cap. 4.

1. Cmp II 4 7 1: Super eo (-): De eo qui cognovit consanguineam sue uxoris.
2. Cmp II 4 7 2: De illo (X 4 13 3): De eo qui cognovit consanguineam sue uxoris.
3. Cmp III 4 9 3: Ex litteris (X 4 13 8): De eo qui cognouit consanguineam uxoris suae vel sponsae.
4. C. 23 q. 5 c. 13: Miles.
5. Cmp II 4 13 2: Comes W. (-): Divortiis.
6. Cmp II 4 7 1: Super eo (-): De eo qui cognovit consanguineam sue uxoris.
7. C. 24 q. 3 c. 4: Si quis non recto.
8. C. 11 q. 3 c. 53: Et si (damnaris) ad tempus.
9. C. 11 q. 3 c. 50: Quid obest.

55   cebat tamen P(etrus) Corboliensis, esse distinguendum inter gradus
 prohibitos per Vetus Testamentum, in quibus conscientia sequenda
 est et gradus prohibitos per ecclesiam, in quibus ecclesia sequenda
 est et quod ita distinguendum sit inter iudicium animale et iudicium
 60   tribunale, est arg. supra de offitio iudicis ordinarii, Si sacerdos¹⁰,
 infra de usuris, c. ult.¹¹. Vin. § Ego approbo opinionem Vin., Lau. et
 B. cum illa distinctione, quam facit Innocentius iii, infra de sententia
 excommunicationis, Inquisitioni, lib. iii¹². t.

ab uxore: hic pro uero ponitur quod ad opinionem refertur, quia non
 est uxor. R.

65   **coniugii:** propter incestum quem commisit, ut infra e. t., Ex litteris,
 lib. iii¹³. t.

5. Ex relatione - uidearis (-)

uxoris: prius ducte. al.

70   **destinare:** numquid sine consensu uxoris hoc potest sibi iniungi? Vi-
 detur quod non, ut xxxiii q. iiii, c. ult.¹. Et puto quod non possit, nisi
 uxor eum sequi possit competenter et ideo hic supplendum uxoris
 consensu requisito. A. Contrarium est uerum, infra de uoto, Magne²,
 circa finem. t.

55 tamen] inde C / corboliensi B, corbolliensis A, corbolionis E, de Corbal D, de
 Corbolio K / gradus] casus C. 56-57 per prohibitos *om.* EH. 56 per vetus] peruentus
 B. 58-59 et-est *om.* A. 59 est *om.* B. / offitio *om.* K. 60 § *om.* D / oppinionem BH,
 oppinione C / Vin. *om.* ABCEFH / et *om.* A. 61 cum distinctione illa *tr.* DF / iii¹
om. K. 62 Inquisitioni *om.* C / l. iii *om.* A / t. *om.* E. 63 quoad DK. 64 R. *om.* E. 65
 infra *om.* B. 66 t. *om.* CD.

c. 5

68 *Glos. om.* H, lemma non sublineat K / al. *om.* DHK. 69 fol. 73rb B / *Glos. sub*
v. mulieris H/numquid] nonne DK, om. H, ideo *add.* E / sine-uxoris *om.* H / sibi
 potest *tr.* BCEFH. 71 eum] ipsum BCEFH / supplendum] est *add.* BCFH / uxoris]
 est *add.* E. 72 consensum DFH / A. *om.* F. 72-73 contrarium-t. *om.* ADK. 72
 est *om.* F, esset B / Magne] Ex multa F (Cmp III 3 26 5 = X 3 34 9). 73 t. *om.* H.

10. Cmp I 1 23 6: Si sacerdos (X 1 31 2): De offitio et potestate prelati et iudicis ordinarii.

11. Cmp I 5 15 12: Consuluit nos (X 5 19 10): De usuris.

12. Cmp III 5 21 17: Inquisitioni tue (X 5 39 44): De sententia excommunicationis.

13. Cmp III 4 9 3: Ex litteris (X 4 13 8): De eo qui cognovit consanguineam uxoris suae vel sponsae.

cap. 5.

1. C. 33 q. 4 c. 13: Penitentia.

2. Cmp III 3 26 3: Magne (X 3 33 7): De voto et voti redemptione.

- 75 **dissimulare:** quoad factum est tamen ista dissimulatio, cum dicant homines uide quomodo ille remanet cum ea, cuius sororem cognouit; alias de iure remanet cum illa. Lau.
uidearis: ut similia populus caueat, supra de cognatione spirituali, c. ult.³. R.

74 *Glos. om.* E, *lemma non sublineat* K / Quod ad A / est tamen] tamen est *tr.* K, tantum est A / tamen] tantum BH / ista] est H / dicant] dicunt DE, habent K. 75 homines] omnes D / uide] unde C / quomodo] qualiter BCFH / ea *om.* B. 76 aliter A / illa] alia K. 77 fol. 50rb E / *Glos. om.* B / caueat] ut *add.* CEFH.

---

3. Cmp I 4 11 3: Super eo (X 4 11 3): De cognatione spirituali et filiis ante vel post compaternitatem genitis,

TITULUS XIV

DE CONSANGUINITATE ET AFFINITATE

1. Super eo - preterire (-)

in quarto: olim erat de iure comuni quod nulli debeant matrimonialter coniungi nisi post vii gradum, ut xxxv q. iii, Nullum, De consanguinitate; si autem coniuncti erant poterant in septimo gradu et sexto tollerari, ut infra e. t. c. ult. lib. iii. Hodie uero in quinto et ulterioribus gradibus licite posunt coniungi; et si in quarto coniunguntur nunquam debent tollerari, nec ratione temporis defendi possunt, ut in constitutione domini Innocentii, Non debet.

canonum: supra xxxv q. iii, Nullum, Progeniem, In copulatione.

dissimulatione: huius tacitam dissimulationem non dico esse dispensationem; quomodo enim dispensaretur, cum ille ignoret cum quo

c. 1

2 *Glos. sub v. silentio B, om. AD K / erat om. B / debebent BC, debeat H / matrimonio B. 3 nisi] ubi H / vi F (corrig. vii) / xxv C / ullus CH / De om. E / De consanguinitate om. H. 4 coniuncti fol. 47rb H, coniuncti B / et sextu gradu tr. BCH, et in sextu gradu tr. E. 5 t. om. B / ulteriaribus F. 7 nunquam] non F / debet F / ratione] idem E / posset E, possunt defendi tr. B. 8 domini om. H / debet] t. add. H, tan. add. E. 9 supra om. DK / In copulatione] in culpa E. 10 *Glos. sub v. simulatione FH (in textu dissimulatione F) / huiusmodi BC / tacitam] tamen H. 11 enim] ei H. 11-12 cum ille-dispensaretur om. E, suppl. marg. F / ille] illo D, om. B / ignoraret BCF. 12 dispensetur AC / dispensatio] dissimulatio BCEF / comparatiue K.**

cap. 1.

1. C. 35 q. 3 c. 7: Nullum.
2. C. 35 q. 3 c. 17: De consanguinitate.
3. Cmp III 4 10 4 (ult.): Tuae discretionis (-): De consanguinitate et affinitate et publicae honestatis iustitia.
4. Cmp IV 4 3 3: Non debet (X 4 14 8): De consan. et affin. et sobole suscepta ex secundo matrimonio.
5. C. 35 q. 3 c. 7: Nullum.
6. C. 35 q. 3 c. 16: Progeniem.
7. C. 35 q. 3 c. 18: In copulatione.
8. Cmp I 3 3 3: Sane (X 3 3 2): De clericis coniugatis.
9. C. 33 q. 2 c. 9: Si quod verius.
10. C. 23 q. 4 c. 32: Non potest.
11. Cmp III 4 10 4 (ult.): Tuae discretionis (-): De consanguinitate et affinitate et publicae honestatis iustitia.

dispensaretur, non uideo, fit ergo dispensatio comparatiua; supra de clericis coniugatis, Sane, xxxiii q. ii, Si quod uerius, propter scandalum, xxiii q. iiii, Non potest; et hoc colligitur ex eo quod dicit duritiam, La., infra e. t. c. ult. lib. iii. t.

2. Ex litteris - ignorent (X 4 14 1)

subarrasset: id est cum anuli missione approbasset. t.

mundualdus: nomen officii est in Apulia. R.

potestate: aliter accipitur potestas, Inst. de tutelis, in princ.¹, et sic soluitur illud contra. la.

iuramento: supra xxxv q. vi, Si duo².

mulieris: supra de clandestina desponsatione, Quod nobis³, contra. Solutio: hic de suspecto de fide, ibi de non suspecto; uel hic de confessione facta extra iudicium, cui non statur, ibi de ea que fit in iudicio; uel hic factum, ibi ius narratur. t.

procurator: scilicet Mundualdus improprie dicitur procurator, non enim habuit mandatum a muliere. Ala.

publice: supra de clandestina desponsatione, In plateis.⁴

et primo: quidem libri non habent hanc clausulam, nec credo quod sit uera littera, scilicet primo genere affinitatis; set est glosa precedentis, quia si primus uir attinebat secundo, ista erat affinis secundi in primo genere. Vel si est de uera littera, dic quod illi uiri erant inter se consanguinei et preterea unus habuerat in uxorem consanguineam alterius et sic esset secundum genus affinitatis inter illam et uirum secundum. t.

12-13 de clericis coniugatis] qui clerici uel uouentes B. 13 sane] significatum BCDEFHK / Si] sed K / quod] quid A. 14 xxxiii AEF / et om. A / hic H / colligi CD / ex eo om. E.

c. 2

17 Glos. om. ADK, (signum in textu om. F) / idest om. B / annuli E, anulli B / probasset H / t. om. EFH. 18 fol. 65vb F / mundoaldus K / apulia] Appulia H, Apostolica D / R.] b. K, t. C, om. DK. 19 imprin. B. 21 fol. 69vb A / lemma glos. non sublineat K / supra om. DK / xxv K / duo] t. add. E. 22 supra om. E. 23 non de tr. B / hic om. B. 24 ubi C. 25 t. om. BE. 26 scilicet] supra B. 27 Ala.] t. C. 28 desponsatione bis K. 29 fol. 73va B, fol. 38vb C / Glos. sub v. priorem CE, sub v. processu B, signum glos. om. DF. 30 scilicet] set F, si E / Set] scilicet B / est om. H / precedentis] set add. F. 31 quia om. B / uir om. BD / attinebat A, aptinebat (corrig. aptinebit) B / imprimo B. 33 habuerat bis D, huerat C. 34 si C / secundum om. K. 34-37 Secundum- t. om. DK. 34 afinitatis B (expun. f).

cap. 2.

1. Inst. 1. 13. pr.: Transeamus nunc: De tutelis.
2. C. 35 q. 6 c. 4: Si duo.
3. Cmp I 4 3 3: Quod nobis (X 4 3 2): De clandestina desponsatione.
4. Cmp I 4 3 1: In plateis (-). De clandestina desponsatione.

- 35 Secundum genus affinitatis olim habebat prohibitiones usque ad iiii gradum, ut xxxv q. iii, De propinquis⁵ etc. Porro hodie sublatum est illud impedimentum, ut in constitutione Innocentii, Non debet⁶. t.
- celebrauit**: quod facere potuit, nullo impedimento probato. Ala.
- 40 **archipresbitero**: ab episcopo ad hoc specialiter delegato, aliter de causa matrimoniali cognoscere non potest, cum sit quasi pedaneus iudex uel forte potuit de loci consuetudine, que tribuit iurisdictionem, ut C. de emancipationibus liberorum, l. i⁷ et ult.⁸. t.
- in quinto gradu**: priores testes dixerunt de iiii; set non est curandum, quia aliud fuit iudicium. Ala.
- 45 **edoceri**: set quid ad abbatem de hac causa? Respondeo: Abbas iste iurisdictionem habuit. Ala.; uel ex priuilegio uel prescriptam, alias secus, ut constitutio concilii, Accedentibus⁹. t.
- coram te**: quare post publicationem iurabunt testes iterum? Primo inducitur contra illud in Auth. de testibus § Quoniam¹⁰, extra ii, de
- 50 testibus cogendis, Significauit¹¹; quia forte aliquid erat omissum in iuramento, uel non iurauerant, uel non computauerant gradus a stipite uel est hic speciale. Lau.
- iurare**: que sit forma istorum testium inuenies supra de testibus, Fraternitatis¹² etc., Quotiens¹³, in glosis et in textu. t.

35 prohibitionem F, probationes B. 36 etc.] et c. (*corrig.*) B. 37 constitutione] domini *add.* B / Innocentii] iii *add.* B / t. *om.* BH. 38 fol. 58va D / quod] et B / probato *om.* B / ala.] ar. B. 39 fol. 43rb K / ad] et B. 40 quasi *om.* D. 41 de-tribuit *suppl. marg.* F, de consuetudine loci *tr.* B. 42 ut *om.* EFH / emancipatione FH / t. *om.* AE. 43 *lemma glos. non sublineat* F / duxerunt BD / de] di. D. 44 iudicium] edictum DK. 45 fol. 51ra E / ad] si A / iste *om.* E. 46-47 uel¹- t. *om.* ADK. 47 constitutio concilii] in consta. et alii F, in constitutione concilii BH. 48 *Glos. sub v. ante te* B / quare] queritur *praem.* B / testes iterum post publicationem iurabunt *tr.* A. 49 inducantur B, inducuntur C, inducunt A / contrarium DK / extra *om.* H. 50 quia] quoniam DK / aliquid erat] aderat DK / obmissum BCE / in *om.* E. 51 iuramento] iurando F / uel] et B / iurauerat E / computauerat E. 52 speciale est hic *tr.* BCEFH / Lau.] a. C. 54 glosulis E / testu CE, textum H / t. *om.* BE.

5. C. 35 q. 3 c. 3: De propinquis.

6. Cmp IV 4 3 3: Non debet (X 4 14 8): De cons. et affn. et sob. susc. ex sec. matr.

7. Cod. 8. 48. (49) 1: Si lex municipii: De emancipationibus libertorum.

8. Cod. 8. 48. (49) 6 (ult.): Cum inspeximus: De emancipationibus libertorum.

9. Cmp IV 5 10 1: Accedentibus (X 5 31 12). De excessibus prelatorum,

10. Coll. VII tit. II cap IX: Quoniam: De testibus, LCNA, p. 249 (Nov. 90 8).

11. Cmp II 2 13 2: Significavit (X 2 21 6): De testibus,

12. Cmp I 2 13 17: Fraternitatis (X 2 20 17): De testibus et attestationibus.

13. Cmp I 2 13 20: Quotiens (X 2 20 5): De testibus et attestationibus.

55 **a quibus**: innuit quod si a suspectis, non ualet eorum testimonium, arg. infra t. prox., c. ult.¹⁴. Ala. Expressum est in constitutione Innocentii, Licet ex quadam¹⁵. t.

motam: secus post contractum matrimonium, ut infra qui matrimonium accusare possunt, A nobis, lib. ii¹⁶, xxxv q. vi, Episcopus.¹⁷

60 **questionem didicerint**: contra xxxv q. vi, Episcopus in synodo¹⁸. Solutio: hic de mota in iudicio. Et que est ratio quare non admittantur? Quia fama per uillam uadit et aliquis potest audire a tali, quod in fraudem dicit. Secus si audiret in aliis partibus. Vel aliter: hoc fit

65 propter fraudem, quidam enim faciebant sibi recitari a propinquo-ribus, ut postea iurarent ipsi se audiuisset ab eis, ita dicit Hugus xxxv q. vi, De parentela¹⁹. Item queritur quando dicatur questio mota? Respondeo: ex quo fit inde mentio, supra de offitio iudicis delegati, Consultationibus²⁰, xxii q. v, Hoc uidetur²¹; uel motam post litis con-

70 testationem, alias non sufficit ut moueatur, hoc enim est speciale in querela inoffitiosi testamenti, ff. de inoffitioso testamento, Quemadmodum²²; alias non uidetur mota, ff. rem ratam haberi, Amplius²³. Vic.

55 innuit] innuitur DFK, iurauit (*corrig.* intrauit) F / si *om.* C / non] ut H. 56 infra] e. *add.* B. 56-57 Expressum- t. *om.* ADK. 56 constitutione] domini *add.* B / Innocentii] iii *add.* B. 58 t. *om.* H. 59 accusare *suppl. marg.* E/Episcopus] t. *add.* AE, di. *add.* K. 61 synodo BH. 62 Et *interl.* A, *om.* K / non *om.* E / admittuntur DK, admittatur F. 63 audiri A / a *interl.* B / quod] quoniam C, qui BH, *om.* A. 64 fraude *om.* B. 65 faciebat CDFK / recitare D. 66 ipsi *om.* DFK. 67 parentela] la. *add.* C/muta A. 68 fit *om.* E / iudicis *om.* BCEFH. 69 xxxii A / litem contestatam A. 70 aliter A / enim *om.* A / speciale est *tr.* K. 71 inoffitioso A. 72 alias] uel K / habere B. 73 Vic. *om.* E.

14. Cmp I 4 16 4: Litteras (-): De frigidis et maleficiatis et impotentia coeundi.

15. Cmp IV 2 7 6: Licet ex quadam (X 2 22. 10): De testibus.

16. Cmp II 4 12 4: A nobis (X 4 18 2): Qui matrimonium accusare vel testificari possunt.

17. C. 35 q. 6 c. 7: Episcopus (in synodo).

18. C. 35 q. 6 c. 7: Episcopus in synodo.

19. C. 35 q. 6 c. 5: De parentela.

20. Cmp I 1 21 15: Consultationibus (X 1 29 10): De offitio et potestate iudicis delegati.

21. C. 22 q. 5 c. 8: Hoc uidetur.

22. Dig. 5. 2 . 7: Quemadmodum: De inoffitioso testamento.

23. Dig. 46. 8. 15: Amplius: Ratam rem haberi et de rati habitione.

- 75 **ab accusatoribus:** id est presumuntur instructi et ideo tales repelluntur ut iiii q. iii § Item in criminali²⁴. R. § Quod ab alio ergo didicit, pro eodem teste cum eo habetur, ut arg. i q. i, Cito²⁵, ff. de condicionibus et demonstrationibus, Cum fundus²⁶, Inst. De hereditatibus que ab intestato, § Item si ex duobus²⁷. la., arg. extra iii, Ex tenore tuarum,²⁸ melius in constitutione Innocentii, Licet ex quedam necessitate²⁹. t.
- 80 **maiores:** hii dicuntur omni exceptione maiores, quia nulla exceptione possunt a testimonio repelli. t.
- 85 **non differas:** nam mora trahit ad se periculum et est arg. pro sceleritate suadenda, ut di. viii. Mala³⁰, Que contra³¹, supra de causa possessionis, Felix³². b.
- uxoris:** supra xxxv q. iii, Equaliter, Nullum, c. De propinquis. et c. Si uir et uxor³³.
- 90 **ad vi gradum:** iure nouissimo in habitio copule coiugalis quantum gradum consanguinitatis et affinitatis non excedit, unde in v gradu licite copulatur, ut in constitutione Innocentii, Non debet³⁴. t.

74 fol. 47va H / *Glos. sub v. ab accusationibus* H / id est *om.* ABHK / instructi *om.* H / repelluntur K, reppeluntur ut //// H. 75 item] inter B / § *om.* A / Qod-ergo] qui ergo ab aliquo BH, quod ergo ab aliquo A / alio] eo K. 76 habetur cum eo *tr.* B / cum] et K / ut *om.* C / arg. *om.* E. 77 conditionibus B. 78 si *om.* K / arg. *om.* E / iii] t. BC. 79-80 melius-t. *om.* ADK / in constitutione *bis* K, domini *add.* B / Innocentii] iii *add.* B, *om.* F. 81 hii] hug(us) E / dicunt H / exceptiones H / quia] qui BCEH / nullam H. 82 t. *om.* BK. 83 *Glos. sub v. uxoris* E (*iterat signum in v. differas*) / sceleritate] celeritate EFHK, necessitate B. 84 suadenda K / viii DGK, ix A. 85 felix B / b. *om.* E. 86 fol. 70ra A / *Glos. sub v. ad vii. gradum* (in textu) E / supra *om.* ADK / c.] C. A / et c.] l. eodem K. 87 Si uir] suis E, suos H / et] c. *add.* EHK. 88 *Glos. sub v. ad vii* FH, *sub v. idonee* E, *om.* ABDK. 89 gradum² H. 90 copulantur FH.

24. C. 4 q. 3 c. 3 DGp: Item in criminali

25. C. 1 q. 1 c. 16: Cito.

26. Dig. 35. 1. 56: Cum fundus: De conditi. et demonstra. et caus. et mod. eorum que in testa. scribuntur.

27. Inst. 3. 1. 15: Item (si ex duobus): De hereditatibus que ab intestato deferuntur.

28. Cmp III 4 12 3: Ex tenore litterarum (X 4 17 14): Qui filii sint legitimi.

29. Cmp IV 2 7 6: Licet ex quedam necessitate (X 2. 20. 47). De testibus.

30. D 8 c. 3: Mala.

31. D 8 c. 2: Que contra.

32. Cmp I 2 8 2: Felix (-): De causa possessionis et proprietatis in eodem iudicio moto.

95

ydonee: id est competenter et distincte certis nominibus uel talibus iudiciis, quibus certum sit, de quo dicit, ut ff. si certum petatur, l. Certum³⁵, infra e. t., Quod dilectio, lib. ii³⁶. Quia licet erret in nomine, dummodo constet de persona non nocet, ut Inst. de legatis, § Si quis in nomine³⁷, C. de testamentis, Si [quis] in nomine³⁸. t.

potestatem: nota duo fore necessaria ad iudicandum causas scientia et potestas, ut hic et xxi di. § i³⁹. Et est arg. hic et ibi quo causa non est deleganda, nisi sapienti et exercitato, arg. supra ii q. ii, c. ult.⁴⁰, de pen. di. vi, c. i⁴¹, C. de iudiciis, Certi⁴², extra iii, de electione, Qualiter⁴³. t.

91 fol. 66ra F / *Glos. sub v. potestatem E / id est] sic in constitutione Innocentii, Licet ex quadam que probat hanc glosam, praem. et suppl. marg. F / cetis D. 92 sit-certum² om. E. 93 quia] quare CDF / heret CFH / nomine] domini add. B. 94 constet de persona] de persona constat (sic) DK, constet in persona E. / ut] in add. AK / legatis] legibus EH. 95 nomine] et add. CF /C.-nomine² om. DE / t. om. E. 96 *Glos. sub v. ex secundis (proximi cap.) E / fore duo tr. (corrig. forte) F, forte duo EH / scientia] seculo H. 98 et¹ om. A / nisi-exercitato suppl. supra F / arg.] ut K / supra om. DK. 99 C.] supra H. / iudicum H / t. om. D.**

33. C. 35 q. 3 c.13: Equaliter, c. 7: Nullum (in utroque): c. 3 De Propinquis: c.15 Si vir et uxor.

34. Cmp IV 4 3 3: Non debet (X. 4. 14. 8): De consang. et affin. et sobole suscepta ex secundo matrimonio.

35. Dig. 12. 1. 6: Certum (est): De rebus creditis. si certum petetur et de conditione.

36. Cmp II 4 8 2: Quod de lectio (X 4. 14. 3): De consanguinitate et affinitate.

37. Inst. 2. 20. 29: Si quis in nomine. De legatis.

38. Cod. 6. 23. 4: Si in nomine: De testamentis: quemadmodum testamenta ordinantur.

39. D 21 c. 1: Clericus.

40. C. 2 q. 2. c. 6: Preceptum.

41. De pen. D. 6 c.1: Nemo desperandus.

42. Cod. 3. 1. 17: Certi iuris est: De iudiciis.

43. Comp III 1 6 2: Qualiter (X. 1. 6. 17): De electione et electi potestate.

TITULUS XV

DE SOBOLE SUSCEPTA EX SECUNDIS NUPTIIS

1. Dilectus - potest (-)

ex secundis: idem si ex octauis, quia semper affinitas, que est causa huius honestatis, immutabilis manet inter uirum priorem et consanguineos uxoris uel e conuerso, in uxore scilicet inter uxorem et consanguineos uiri, arg. xxxv q. x, Fraternalitatis. Quid si ex fornicario coitu huiusmodi proles sit suscepta? Numquid idem est impedimentum? Notauit lau. quod non est impedimentum. Ego contra per sequens c., et quia ita contrahitur affinitas per fornicarium coitum, sicut per legitimum, extra iii, De eo qui cognouit consanguineam uxoris, Discretionem. t.

gradu: queritur hoc cum non sit illi affinis. Respondeo: est ibi quasi affinitas et vocatur publice honestatis iustitia, ut xxxv q. iii, Porro, infra qui matrimonium accusare possunt, Dilectus, lib. ii. R. § Set numquid proles prolis cognationi prioris uiri copulari posset? Respondeo: hoc credo concessum, cum non inueniam prohibitum, in ulteriori non inuenitur prohibitum et ideo concessum. Ala. Hodie istud

c. 1

2 fol. 73vb B, fol. 58vb D / *Glos. post glos. sequentem* D, *signum glos. in textu om.* E / *ex om.* H / *est om.* B / *causa*] cum H. 4 scilicet in uxore *tr.* DK, et *add.* DK / *uxore scilicet inter om.* F / *inter*] in EF / *consanguineos*] et *add.* D 5 quid] quod B / *contu* H / *huius* ABCH. 6 *notauit-impedimentum* *suppl. supra* B. 7 *consequens* DK. 8 *sicut bis* E, et *add.* DHK/*legittimum* B. 9 *consanguineam*] *consanguineum* B, *sue add.* C / *uxoris om.* K / *t. om.* BE. 10 *Glos. sub v. gradum* H / *queritur*] *quare* E / *cum hoc tr.* D / *illi*] *ei* BDK, *illa* B / *affinis*] *adfinitas* F, *affinitas* B / *ibi*] *ei* K. 11 *adfinitas* F / *ut om.* DK / *q. iii* F (*expun.* iiii). 12 *infra* *suppl. marg.* D / *Dilectus*] *dilectionem* B / *R. om.* H / *§ om.* DK. 13 *cognationem* A / *posset copulari tr.* BC. 14 *hic* E / *credo*] *esse add.* A / *cum*] *Ala. add.* E / *inueniam*] *reperiam* BCEFH / *prohibitum*] *R. § add.* B. 14-15 in ulteriori non inuenitur prohibitum *om.* CEH. 15 *ala. om.* B. 15-18 *Hodie-t. om.* ADHK (*vide c. prox. in linea 25 additio* H).

cap. 1.

1. C. 35 q. 10 c. 1: Fraternalitatis.
3. Cmp I 4 15 2: Quia nobis (-).
4. Cmp III 4 9 1: Discretionem (X 4 13 6): De eo qui cognouit consanguineam uxoris suae vel sponsae.
5. C. 35 q. 2 (3) c. 22: Porro.
6. Cmp II 4 12 2: Dilectus (-): Qui matrimonium accusare uel testificari posunt.
7. Cmp IV 4 3 3: Non debet (X 4 14 8): De cons. et affin. et sobole suscepta e sec. matrimonio.

impedimentum de sobole suscepta ex secundis nuptiis sublatum est, et hec constitutio sicut cetera consimiles reuocata, ut in constitutione domini Innocentii, Non debet. t.

2. Quia nobis - credant (-)

- 20 **carnaliter**: nota per fornicarium coitum induci publice honestatis iustitiam, arg. extra iii, de eo qui cognouit consanguineam uxoris, Discretionem¹, extra iii, de consanguinitate, Tue fraternitatis². Ala. **disponeret**: quod non licuit, sunt enim in tertio gradu illius proximitatis, que publice honestas appellatur.
- 25 **dissolui**: nota quod publice honestatis iustitia est perpetuum impedimentum matrimonii ut etiam contractum dissoluat. § Quod uerum est nisi ratione temporis repellerentur accusatores matrimonii ab accusando, ut infra qui matrimonium accusare possunt, Dilectus, lib. ii³. t. Hodie nullum prestat impedimentum. t.
- 30 **in parentela**: hic habes duos casus in quibus admittitur testimonium de auditu, scilicet in matrimonio et in parentela. Alius est de confessione solute pecunie, ut iii q. ix, § De hiis⁴. Quartus in memoria facti operis, ff. de probationibus, Si arbiter⁵, ff. de aqua pluuiarum

16 suscepta F. 17 reuocata] est *add.* E / in *om.* F. 18 domini *om.* E / Innocentii] iii *add.* B / t.] a. B.

c. 2

20 fol. 39ra C. 21-22 de eo-iii *om.* E. 21 arg.] ut *add.* A / qui *om.* K / uxoris *om.* BCFH. 22 Discretionem B / tua B / Ala] la. K. 23 *Glos. sub v.* disponeret H, *sub v.* disposuit B, *om.* D / sunt *bis* K. 24 appellatur] Ala. *add.* FHK. 25 est *om.* K / impedimentum *om.* K. 26 fol. 51rb E / dissoluat] Ala. *add.* BCEFH / § *om.* E 27 repellentur A, repellerentur K. 29 t¹ *om.* B / Hodie-t. *om.* ADHK / t.²] Inst. de impedim. e sobole suscepta ex se. nut. sublatum. t. Et hec constitutio sicut et cetera consimiles reuocata est in const. Innoc., Ut debet. t. *add.* H, *om.* E. 30 in quibus *bis* K. 31 matrimonio] patrimonio C / inparentela B / aliis H / est *om.* F. 32 pecunie AE / iii] xiii DK / q. x, K / de hiis *om.* A, his BK. 33 operis facti *tr.* AE / de probationibus *expun.* F / arbitris *suppl. marg.* F / pluuiarum *om.* A.

cap. 2.

1. Cmp III 4 9 1: Discretionem (X 4 13 6): De eo qui cognouit consanguineam uxoris suae vel sponsae.

2. Cmp III 4 10 3: Tue fraternitatis (X 4 13 10): De cons. et aff. et publicae honestatis iustitia.

3. Cmp II 4 12 2: Dilectus (-): Qui matrimonium accusare vel testificari possunt.

4. C. 3 q. 9 c. 15 DGp: De hiis.

5. Dig. 22. 3. 28: Si arbiter: De probationibus et presumptionibus.

35 cenda, In summa, § antepenult⁶. Quintus casus C. de testamentis, Hac consultissima,⁷ l., r., t., vic.

a maioribus: aliis ab accusatoribus et ante motam litem, supra t. prox., Ex litteris⁸. Ala. Non uno set pluribus et bone fame, nec sufficit hodie dicere se sic auduisse et sic credere, nisi uiderint aliquas de personis a se nominatis, pro consanguineis se habere, ut in constitutione domini Innocentii, Licet ex quadam necessitate⁹. t.

40 **credant:** secundum istud expone illud quod habetur supra de testibus, Quotiens¹⁰, in fine. Ala.

34 suma F, summo H / antepenult.] quidem *add.* D, quoniam idem *add.* A, quia idem *add.* K / casus] est *add.* BCEFH. 35 consultissima] primo *add.* EFH / l. *om.* EFH / t. *om.* BCH / vic. *om.* ADK. 36 alias E / accusationibus F / litem] ut *add.* B / t.] c. H. 37 Ala] § *add.* C. 37-40 Non-t. *om.* ADK. 37 sufficit F. 38 dicisse H / uideris F. 39 a] ad H. 40 domini *om.* H / Innocentii] iii *add.* B / ex quadam necessitate *om.* H / t. *om.* E. 41 *Glos. sub v. credunt* DHK (*in textu credant* D) / secundum fol. 47vb H / illud *om.* BCEFH 42 quotiens *om.* A.

6. Dig. 39. 3. 2 § 8: In summa, § Idem labeo: De aqua et aquae pluviae arcendae.

7. Cod. 6. 23. 21: Hac consultissima: De testamentis: quemadmodum testamenta ordinantur.

8. Cmp I 4 14 2: Ex litteris (X 4 14 1): De consanguinitate et affinitate.

9. Cmp IV 2 7 6: Licet ex quadam necessitate (X 2 20 47): De testibus.

10. Cmp I 2 13 20: Quotiens (X 2 20 5): De testibus et atestationibus.

TITULUS XVI

DE FRIGIDIS ET MALEFICIATIS
ET IMPOTENTIA COEUNDI

1. Accepisti mulierem - domino (X 4 15 1)

iudicium: id est quod uterque iuret septima manu propinquorum, ut xxxiii q. i, c. i. R.

5 **diudiceris:** nota, contrarii operis euidentia mendacium conuinci, arg. supra de maiortate et obedientia, Legebatur. Ala.

reparare: supra xxxiii q. i, Si per sortiarias, contra ubi dicitur quod licet reddatur facultas uiro non reconciliabunur. Quidam dicunt quod illud non tenet; set melius, hoc quando separantur propter frigiditatem, illud quando propter maleficium. t.

10 **uxor:** id est a te cognita.

debetis: etiam muliere contradicente, si fraudis conscia fuerit, arg. ff. ad legem iuliam de adulteriis, Si uxor, § Iudex et § ult.. Si uero conscia fraudis non fuerit, poterit eum repellere obiectu adulterii, arg. xxxii q. i, De benedicto et q. vi, Nichil iniquius. Ala.

15 **missum:** puta archidiaconum uel archipresbiterum.

c. 1

2 fol. 70rb A / quod *om.* EH / iurat CD, *om.* E / septimanu H. 3 q. ii A / R. *om.* AD. 4 *Glos. sub v. iudiceris* AB / nota] quod *add.* B / contrarium C, contractu E / coniuncti A. 5 Ala. *om.* E. 6 *Glos. sub v. separari* F, *lemma glos. non sublineat* K / supra *om.* DK / q. ii A, q. v E. 8 separatur B. 9 propter quando *tr.* C, propter maleficium quando *tr.* A / quando] quoniam H, autem K / t. *om.* BE. 10 *Glos. sub v. uxor* CF, *om.* ABDK. 11 *Glos. sub v. debetis* BE / fuit E. 12 uxore H / §¹] scilicet E / et *om.* DK. 13 fuit BEFH / potest //// B / adultu F. 14 xxxi EFH (*expun.* xxxii F) / q. ii EH / benedictio F, benedictori H / et *om.* H / iniquuus AB, iniquus H. 15 fol. 74ra B, fol. 56rb F, fol. 43rb K / *Glos. sub v. missum*² E.

cap. 1.

1. C. 33 q. 1 c. 1: Quod autem.
2. Cmp I 1 25 1: Legebatur (X 1 33 3): De maiortate et obedientia.
3. C. 33 q. 1 c 4: Si per sortiarias.
4. Dig. 48. 5. 14 (13) § 5: Si uxor non fuerit, § Iudex: Ad legem iuliam de adulteriis coercendis.
5. Dig. 48. 5. 14 (13) § 10 (ult.): § Idem dicendum est: Ad legem iuliam de adulteriis coercendis.
6. C. 32 q. 1 c. 5: De benedicto.

credendum: nisi ipsa probare uelit per aspectum corporis, quod uirgo sit tunc prefertur mulieris probatio, ut infra de probationibus, Proposuisti, lib. ii. t.

20 **caput:** supra xxxiii q. i, Si quis acceperit, supra de sponsatione impuberum, Continebatur.

tamdiu: ergo post annum et dimidium reclamare non toterit; set contra C. de repudiis, In causis¹¹, ubi dicitur quod usque ad duos annos potest reclamare; item in Auth. de nuptiis, c. Per occasionem¹², contra, ubi dicitur quod usque ad triennium, et idem dicitur infra e. t., Laudabilem¹³, lib. ii Solutio: prima lex per Auth. est arrogata; 25 Auth. ergo loquitur de tempore continuo, hic de utili. Vel infra istud tempus debet mulier protestari uiri frigiditatem, ut post illud tempus petat separationem et non ante; uel uerius hoc c. non tenet cum nomen actoris non habeatur et preualet Auth., Per occasionem, 30 confirmatum per decretalem Laudabilem. Ala.

tacuit: hoc ualet ad quamlibet prescriptionem faciendam, ut C. de his qui a non dominis manumissi, l. ult.¹⁴. R.

35 **probari:** nam quando aliqui contra matrimonium confitentur non est eis credendum, ne contra matrimonium colludere uelint, ut extra ii, de eo qui cognouit consanguineam uxoris sue, Super eo¹⁵; nisi quod

17 tunc sit *tr.* D, enim *add.* F. 18 lib. ii *om.* E. 19 *Glos. sub v.* credendum D, *sub v.* capud AB / supra *om.* K / accepit B / de desponsatione F. 21 *Glos. sub v.* diu AK. 22-23 annos duos *tr.* K / Item] ut C, *om.* B (*expun. interl.*) / c.] § ABF/acusatione BC. 24 quod *om.* K / trienniennium H / idem] ideo D, *om.* K. 25 prima lex] ibi DK / arogata A, est <> ergo K. 26 uel *om.* B. 27 deberet A / uiri *om.* EF / illud] istud A. 28 tempus illud *tr.* C / petatur E / separatione C. 29 auctoris ABH / per *interl.* B / occasionem] accusationem B. 30 confirmata DH, et firmatum H. 31 faciendam] fouendam BCEFH, fouendas A / ut *om.* A. 32 hiis BCDEFK / manumissi] manumittit DK, *om.* A. 33 *Glos. sub v.* scire B / confitentur *om.* DK. 34 nec EH. 35 sue nuxoris *tr.* BCEFH, sue *om.* AK, extra ii *add.* H.

7. C. 32 q. 6 c. 1: Nichil iniquius.

8. Cmp II 2 10 2: Proposuisti (X 2 19 4): De probationibus.

9. C. 33 q. 1 c. 3: Si quis accepit.

10. Cmp I 4 2 8: Continebatur (X 4 2 6): De desponsatione impuberum.

11. Cod. 5. 17. 10: In causis (dubium): De repudii et iudicio de moribus sublato.

12. Coll. IV tit. I cap. II: Per occasionem: De nuptiis, LCNC p. 107. (Nov. 22. 6).

13. Cmp II 4 9 3: Laudabilem (X 4 15 5): De frigidis et maleficiatis.

14. Cod. 7. 10. 7 (ult.): Si a non dominis: De his qui a non domino manumissi sunt.

15. Cmp II 4 7 4: Super eo (X 4 13 5): De eo qui cogovit consanguineam suae uxoris.

16. C. 33 q. 1 c. 2: De his.

asserunt vii manu propinquorum iurent, ut xxxiii q. i, De his¹⁶. Et hoc uerum est, nisi fama eorum assertionem adiuuans, eos hoc onere probationis exhoneret ut xxxv q. vi, Si duo¹⁷. Licet ergo non credatur eis contra matrimonium, ut hic dicitur, creditur tamen eis pro matrimonio, ut supra de clandestina desponsatione, c. ult.¹⁸, nisi in preiudicium alterius matrimonii hoc fieret, ut xxxi q. ii, Lotharius¹⁹; item nisi de falso suspecti esset, supra de consanguinitate, c. ult.. Et quod dictum es, quod non creditur eis contra matrimonium, uerum es quantum ad hoc, ut contrahendi facultatem acquirant, creditur tamen eis, ut in continentia permaneant, ut xxxiii q. v, Quod Deo. P.

2. Super eo vero - sororem (-)

decreta: isti canones sunt xxxiii q. i, Requisisti de his¹, Si quis accepit², Si per sortiarias³.

sententie: nam Cardinalis dixit et male, quod nec naturalis frigiditas matrimonium impedit. Lau.

consuetudo: ubi dubium est ipsum esse frigidum consuevit hoc facere romana ecclesia; si enim constat, nec consuetudo nec constitutio posset facere, quod ibi esset matrimonium. Adeo est naturale impedimentum frigiditas, quoniam talis non potest ostendere quod sit uir, in Auth. de nuptiis, § Per occasionem⁴. Lau.

36 hiis DEFK, alias requisisti *add. marg.* F. 37 eorum *om.* H / adsertionem EF, eorum *add.* C / adiuuas F, adunans C. 38 xxxvi D / q. vi] q. v A, q. ii C, *om.* D 38-45 Licet-P. *ut nova glos. sub v.* iudicium A. 39 tamen eis *om.* BE, eis *om.* CFH. 40 impreiudicium B, preiudicio D. 41 Lotarius D. 42 essent] ut *add.* BCEFH. 43 non *om.* A. 44 facultate EH / adquirant DEK. 45 ut] ubi D, si K / xxiii E / quod de eo E.

c. 2

2 fol. 39rb C / requisisti C / hiis BEFHK / Si quis] qui B / acceperit A, acceperat B. 4 fol. 51va. E / quod] quia DK / naturaliter A. 5 impedit matrimonium *tr.* B / Lau *om.* E. 6 eum BCEFH. 7 nec constitutio *om.* E, constitucio K. 8 facere posset *tr.* E / natura E. 10 de *bis* A / per *om.* H / actionem B.

17. C. 35 q. 6 c. 4: Si duo (viri).

18. Cmp I 4 3 3: Quod nobis (X 4 3 2 y X 4 17 9): De clandestina desponsatione.

19. C. 31 q. 2 c. 4: Lotharius.

20. Cmp I 4 14 2: Ex litteris (X 4 14 1): De consanguinitate et affinitate.

21. C. 33 q. 5 c. 4: Quod Deo.

cap. 2.

1. C. 33 q. 1 c. 2: De his requisisti.

2. C. 33 q. 1 c. 3: Si quis accepit.

3. C. 33 q. 1 c. 4: Si per sortiarias.

4. Coll. IV tit. I cap. II: Per occasionem: De nuptiis, LCNC p. 107. (Nov. 22. 6).

romane: set non decet, eam servandam, ut infra c. prox.⁵, et ideo licet contra sentire. t.

sororem: consilium est.

3. Quod sedem - reputantur (X 4 15 2)

15 **abscissa:** propter que impotens ad coitum factus est, unde in matrimonio consentire non potuit, ut in fine dicitur. t.

domui: que est religiosa ut supra de ecclesiis edificandis, c. i¹, et ideo cum matrimonium non esset confirmatum, etiamsi teneret, rumpere-
20 tur matrimonium, ut supra de conuersione coniugatorum, Ex publico². Ala. Tamen leprosi non tenentur continere, ut supra de coniugio leproso-
rum, c. ii³. t.

consueverit: hec consuetudo iuri contraria est, ut infra e. t., Laudabilem, lib. ii⁴, et in Auth. de nuptiis, § Per occasionem⁵, et ideo non est seruanda, ut xxxiii q. i, Requisisti⁶. t.

25 **naturalem:** naturalis dicitur frigiditas quam propria natura corporis non aliquod hominis artificium induxit. A.

frigiditatem: matrimonium sequentem uel etiam si precesserit, pen-
tente uiro, ut xxxiii q. i c. i⁷. R.

30 **dividere:** arg. quod spado possit contrahere matrimonium, ut xxvii q. i, Nuptiarum bonum⁸, circa principium, ff. de iure dotium, Si serua

11 *Glos. sub v. ratione E / set] hoc add. C / docet BCEFH, nocet K. 12 contra sentire] consentire CDEK, consentire F / t.] la F, om. E. 13 *Glos. om. E / est] t. add. FHK.**

c. 3

15 fol. 59ra D / *Glos. sub v. abscissa B, sub v. ab... (sic) E / coitum] cohitum C, choitum K, comunitum H / fc //// B / est om. H / in om. CDH / matrimonio E. 17 fol. 70va A, fol. 74rb B / Lemma *glos. non sublineat K / ecclesiis] elec(tione) C. 18 confirmatum] consumatum BH / etsi K / ruperetur H, recuperetur K. 20 Ala.] t. C, § *add. ABCEFH / continere om. A. 22 iuri] uidetur D. 23 per om. K / actionem B / non om. C 24 est om. H / requisisti AC. 25 fol. 48ra H / dicitur om. B. 26 aliquod] illi quod K / A. om. E. 27. *Signum glos. in textu om. B / pentente B. 28 c. ii ABCEFH / R.] t. C, om. FH. 29 xxxvii A. 30 dotium om. DK / si om. A.****

5. Cmp I 4 16 3: Quod sedem (X 4 15 2).

cap. 3.

1. Cmp I 3 35 1: Cum dicat (X 3 48 2): De ecclesiis reedificandis et reparandis.
2. Cmp I 3 28 7: Ex publico (X 3 32 7): De conuersione coniugatorum.
3. Cmp I 4 8 2: Quoniam ex multis (X 4 8 2): De coniugio leprosi.
4. Cmp II 4 9 3: Laudabilem (X 4 15 5): De frigidis et maleficiatis.
5. Coll. IV tit. I cap. II: Per occasionem: De nuptiis, LCNC p. 107. (Nov. 22. 6).
6. C. 33 q. 1 c. 2: De his requisisti.
7. C. 33 q. 1 c. 1: Quod autem.
8. C. 27 q. 1 c. 41: Nuptiarum.

§ Si spadoni⁹, Inst. de adoptionibus, § Set illud¹⁰; arg. contra hic in
 fine et in Auth. de nuptiis § Per occasionem.¹¹ Solutio: quidam di-
 cunt quod potest, alii dicunt quod non, inter quos ego. Ala. Asseren-
 dum est quod qui caret utroque testiculo, matrimonium contrahere
 35 non potest hac ratione, quia cum omne matrimonium gratia prolis et
 causa vitande fornicationis contrahatur in tali secto utraque causa
 deficit. Ergo nullum matrimonium cum eo potest esse. Preterea, si
 quis in contrahendo matrimonio hanc ponit conditionem quod filii
 non nascantur, nullum est matrimonium, ut xxxii q. ii, Aliquando¹²;
 40 ergo ubi tale impedimentum naturaliter inest, nullum sinit esse co-
 niugium et preterea, sicut hic dicitur, non potest in carnalem copu-
 lam consentire, arg. lex illa, Si serua § Si spadoni,¹³ intelligitur de
 illo qui caret altero testiculo. t.
nubendi: supra xxxiii q. i, De his¹⁴, Quod interrogasti, Si per sortia-
 45 rias.
aptus: supra de sponsalibus impuberum, A nobis.
impotentes: hac ratione perpensa, uidetur quod senex, quem etatis
 frigiditas minus ydoneum fecit, contrahere non possit, cum tamen
 secus sit, ut C. de nuptiis, Sancimus, xxxi q. i, Aperiant, Quod si dor-
 50 mierit. Ala. Set tu dic impotentes perpetuo impedimento, quoniam
 licet senex sit naturali calore derelictus, beneficio tamen diete uel
 alicuius medicine aliquando ad coitum moueretur. t.

31 si om. A / spadoni] in add. K / contra arg. tr. E. 32 et om. K / dicunt om.
 BCEF. 33 Ala] § add. BCEF, is add. A. 34 est interl. B / utroque testiculo caret tr.
 BCEFH / gesticulo A. 35 omne om. A. 36 contrahat A / secto] secta D / causa] comuni
 C. 37 cum-esse] contrahere potest A / esse potest tr. BCK. 38 matrimonio contrahendo
 tr. F. 40 inest naturaliter tr. DK. 42 consentire] t. add. BEF / arg.] at EF, om. B. 42-
 43 arg.-illo om. A, arg.-t. om. DK. 43 qui] utroque add. A / altero] alio H, om. A /
 testiculo om. A. 44 supra om. DK / hiis DEFH / Quod] que D / sortiarias] t. add. A. 46
 fol. 66va F. 47 propensa C. 48 tamen om. K. 49 ut om. D / aperiantur C. 50 dic tu tr.
 B / dic] dicit C / impotens E. 50-52 impotentes-t. ut nova glos. ADF (iterato lem-
 mate AD). 52 ad coitum moueretur bis E, cohitum CF / mouentur H, mouetur AK.

9. Dig. 23. 3. 39 § 1: Si serua § Si spadoni: De iure dotium.
10. Inst. 1. 11. 9: Sed et illud: De adoptionibus.
11. Coll. IV tit. I cap. II: Per occasionem: De nuptiis, LCNC p. 107. (Nov. 22. 6).
12. C. 32 q. 2 c. 7: Aliquando.
13. Dig. 23. 3. 39 § 1: Si serua § Si spadoni: De iure dotium.
14. C. 33 q. 1 c. 2: De his requisisti.
15. C. 33 q. 1 c. 1: Quod autem interrogasti.
16. C. 33 q. 1 c. 4: Si per sortiarias.
17. Cmp I 4 2 10: A nobis (X 4 2 8): De desponsatione impuberum.
18. Cod. 5. 4. 27: Sancimus: De nuptiis.
19. C. 31 q. 1 c. 11: Aperiant.
20. C. 31 q. 1 c. 13: Quod si dormierit.

4. Litteras tuas - compellas (-)

suo: id est sibi facto, uel suo id est mulieris. t.

compulisti: supra de conuersione coniugatorum, c. ult.¹

5 **homicidio:** supra xxxiii q. ii, Si quod uerius², contra. Solutio: ibi certus erat metus mortis, hic uanus, qui non excusat, ut xxxi q. ii, Lotharius³. t. R.

10 **pro memoratis:** supra e., Quod sedem⁴, contra, xxxiii q. i, Si per sortiarias⁵, contra. Solutio: hic non steterunt simul per triennium, secundum in Auth. de nuptiis, § Per occasionem⁶; uel tantum uir hic petebat diuortium, ibi autem uterque. R.

15 **habitare:** queritur de hoc c.: quomodo stare possit ex quo eam cognoscere non potest? Respondeo: secundum illos qui dicunt quod nullum maleficium impedit matrimonium uel dirimit, planum est et abrogatum est illud c. xxxiii q. i, Si per sortiarias; secundum alios potest dici quod impedimentum istud secutum cum matrimonium

c. 4

2 *Glos. sub v. tuas* E / uel suo *om.* C / suo] sui K / id est² *om.* E. 3 *Glos. sub v. copulasset* E / conuersa E / ult.] t. *add.* E, ho. B. 4 fol. 51vb E / *Signum glos. om.* B / supra *om.* DK / xxiii A / quod] pro C, qui A / ubi C. 5 certus] ortus E / uanus] uarius H, *om.* K / xxxii E, xxxiii K. 6 t. *om.* BC / R. *om.* K. 7 *Glos. sub v. pro memoria* A, *sub v. dimitas* F, *praemisso lemmate infra, om. signo (textus decretalis in fol. sequenti)* B / sede E, apostolicam *add.* A / contra] supra *add.* BCEFH. 8 non *suppl. marg. (post simul)* K / steterunt] fuerunt A / secundum *om.* A. 9 in *om.* BHK / occasionem] ac. B / hic uir *tr.* CD. 10 R.] tancred. E. 11 fol. 74va B / queritur] quare C / quomodo] de hoc *add.* K. 12 Respondeo] habitare *add., sublineat ut alia glos.* D / illos qui] quod quidam C. 13 matrimonium] illud H, *om.* BCEF / uel *om.* H / et *om.* C. 14 arogatum E. 15 potest dici] dicendum est BCEF / quod] hoc *add.* DK / istud] illud A, est illud F, *om.* DK. 15-16 istud-sortiarias *suppl. marg. supra* B. 15 cum] est CDHK. 16 processit CDE / c. *om.* BCEFH.

cap. 4.

1. Cmp I 3 28 9: De muliere (Sane super): De conuersione coniugatorum.
2. C. 33 q. 2 c. 9: Si quod uerius.
3. C. 31 q. 2 c. 4: Lotharius.
4. Cmp I 4 16 3: Quod sedem.
5. C. 33 q. 1 c. 4: Si per sortiarias.
6. Coll. IV tit. I cap. II: Per occasionem: De nuptiis, LCNA, p. 107 (Nov. 22. 6).
7. C. 33 q. 1 c. 2: Requisisti.
8. Cmp II 4 9 3: Laudabilem (X 4 15 5): De frigidis et maleficiatis.

non precessit, et illud c. Si per sortiarias intelligitur quando preces-
 sit. Mea tamen est opinio, quod omne maleficium perpetuum impedit
 matrimonium ipso iure, non autem ex constitutione ecclesie; secus si
 ad tempus, tunc enim non separantur. Hugo etiam notat, quod aliud
 20 est in frigido, aliud in maleficiato. Si enim aliquis est frigidus ad
 unam, est frigidus ad omnes, unde, si dicat se frigidum et separetur
 et postea habeat accessum ad aliam, reducitur ad primam, xxxiii
 q. i, Requisisti⁷. Sed maleficiatus ad unam, alias cognoscere potest,
 unde, si separatur ab una licet aliam cognoscat, no cogitur redire ad
 25 illam, ut in illo c. Si per sortiarias. Item nota quod omne maleficium
 a principio presumitur temporale, set post triennium presumitur
 perpetuum et precessisse matrimonium, arg. Auth. de nuptiis, § Per
 occasionem, infra e., Laudabilem⁸. Vic.

16-17 processit CDE. 17 Mea] nostra BC, in ea K, uerum H / tamen] tantum E /
 opinio est *tr.* A, opinione K / perpetuum maleficium *tr.* BCEFH / maleficium]
 quod *add.* K / impedit] est impedimentum D. 18 iure *suppl. marg.* B 18-19 si
 ad tempus secus *tr.* B. 19 non enim tunc *tr.* DK / separentur BC, separaretur F,
 separarentur AEH / etiam] et ABCEFH / nota F. 20 in¹ *interl.* C / frigido] et *add.*
 DEFHK / aliud] est *add.* AC / enim] autem A / aliquis] unus D / frigidus² *om.*
 B. 21 se] esse *add.* B / separaretur B. 22 reduceretur E. 23 requisisti C / aliam
 DK / conoscere] non *add.* H. 24 separetur BE, separaretur H / cogitur] tenetur
 B / reddire F. 25 illam] aliam K. 27 precessit E / processisse CD / arg.] in *add.*
 C / §] C. E / Per] si K. 28 occasionem] occasione K, actionem B / e.] t. *add.* K /
 Laudalem B.

TITULUS XVII

DE MATRIMONIO CONTRA INTERDICTUM ECCLESIAE
CONTRACTO

1. Videtur - admittuntur (X 4 18 3)

uidetur: hoc c. habetur pro palea, xxxv q. vi c. ii¹.

prohibitionem: arg. non esse matrimonium quod contra prohibitionem ecclesie est contractum, supra de sponsa duorum, c. ult.², xxxv q. iii, Contradicimus³, arg. ff. de noui operis nuntiatione, Pretor § i⁴, ff. ne quid in loco publico, l. ult.⁵, infra e. t., Cum sis peditus, lib. ii⁶. Arg. contra infra e. t., Ex litteris, § ult.⁷, supra de sponsalibus, De muliere⁸. Solutio: prohibetur matrimonium quandoque a iudice, quandoque a iure. Cum a iure, contrahi non debet, contractum tamen tenet, nisi adiciatur in ipso iure quod contractum tenere non debeat, tunc enim contractum ipso iure non tenet; talis est ista prohibitio, xxxv q. iii, Contradicimus⁹, et alie circa affinitatem et consanguinitatem loquentes. Cum uero a iudice prohibetur, contrahi non debet, contractum tamen tenet semper, si aliud non impedit. Quam prohibitionem nisi quicquam speciale dicere uolueris circa prohibitionem

c. 1

2 fol. 39va C / *Glos. om.* DFHK. 3 esse] etiam C, est K / prohibitionem] est *add.* D. 4 est contractum] factum est BCEFH. 5 -ui operis nuntiatione *suppl. marg.* F. 6 qui D / in *om.* F / ult.] e. K / predictus E. 7 contra *om.* C. 8-9 quandoque a iure, quandoque a iudice *tr.* D. 9 tamen] non DH. 10 debet DK. 11 non enim contractum tunc ipso iure tenet *tr.* DK / ista est *tr.* C, illa est *tr.* B. 12-14 xxxv-prohibitionem *suppl. marg.* F. 13 loquentes fol. 48rb H. 14 tamen] non A / semper tenet *tr.* DK / impediatur AB, matrimonium *add.* A / prohibitio HK. 15 quicquam] quidam AD, quodam K / uoluerit EH.

cap. 1.

1. C. 35 q. 6 c. 2: Videtur.
2. Cmp I 4 4 7: Tua fraternitas (X 4 4 4: De sponsa duorum et econverso).
3. C. 35 q. 3 c. 21: Contradicimus.
4. Dig. 39. 1. 20 § 1: Interdictum § Pretor ait: De operis noui nuntiatione.
5. Dig. 43. 8. 7 (ult.): Sicut is qui: Ne quid in loco publico vel itinere fiat.
6. Cmp II 4 10 1: Cum sis peditus (-): De matrimonio contra interdictum ecclesiae contracto.
7. Cmp I 4 17 3: Ex litteris (X 4 16 2): De matrimonio contra interdictum ecclesiae contracto.
8. Cmp I 4 1 5: De muliere (X 4 1 6 y X 4 5 3): De sponsalibus et matrimonio.
9. C. 35 q. 3 c. 21: Contradicimus.

summi pontificis, qui est lex uel canon uiuus. Verumptamen ut sciat-
 tur an ecclesia debeat in continenti contractum matrimonium appro-
 bare uel non, sic distinguitur: aut prohibet ecclesia adiecta causa,
 aut sine cause adiectione. Sine causa adiecta, debet ecclesia post tale
 20 interdictum matrimonium contractum approbare in continenti, ac si
 eius auctoritate esset contractum, arg. xvii q. ii, Nos nouimus¹⁰. Si
 causa adiecta: aut illa habet perpetuam prohibitionem, aut non. Si
 non perpetuam, tunc ut prius debet ecclesia iam contractum statim
 25 approbare, ut supra de sponsa duorum, c. ult.¹¹ et penult¹². Si perpe-
 tuam, debet reprobare, quousque constet an stare debeat matrimo-
 nium uel non, ut supra de sponsalibus, De muliere¹³. Et sic intelige
 hoc c.: approbare debet, cum sine precedenti interdicto contrarium
 fuisset, ut supra, de eo qui cognouit, Veniens.¹⁴ Varias posuerunt ma-
 30 gistri opiniones super isto articulo, quas tanquam inutiles recitare
 omitto. Ala.

haberi: arg. quod contra leges fit, per leges disolui potest et meretur,
 ut di. x, Vides,¹⁵ C. de legibus, Non dubium¹⁶, xxv q. ii, Imperiali¹⁷, C.

16 pontificis] extra iii, de despo. c. i *add. marg.* B / qui] quidem K, quod A / qui
 est] quem E / lex est *tr.* DK / uel *om.* B / canon] non D / uiuus < > E / Veruntamen
 AEFHK, uerum B. 17 in continenti debeat *tr.* BCFH, teneatur in continenti K /
 matrimonium contractum *tr.* AE. 18-20 non-ac *suppl. marg. alia manus* (abiectione)
 F. 18 causa adiecta *tr.* A. 19 aut-adiectione] appro. sine tue prohibitionem E.
 19 abiectione F, si *add.* A / Sine] si F / Sine causa adiecta *om.* K / abiectione F.
 20 aprobare A. 21 arg. *om.* A / xvi E / q. i ACEFK. 22-23 si non *suppl. marg.*
 F. 23 non *om.* D. 25 cousque B / quousque constet] ut supra de sponsalibus E /
 matrimonium *om.* K. 26 Et *om.* K. 29 oppiniones BEF / super] sicut K / illo A.
 30 omitto] obmitto B, abicio DK / Ala. *om.* E. 31 fol. 43va K / *Glos. sub v.* debet
 haberi A, *sub v.* debet BCHK, *sub v.* quam (legibus) *lemmate correcto* F, *sub v.*
 prohibitionem (*iterato signo in textu*) E / per *interl.* H / disolui D / potest et *om.*
 BCEFH. 32 ut *om.* BCEFH, supra *add.* K / Vide ABCEFH / Vides- xxv *om.* H /
 dubium] supra *add.* K.

10. C. 17 q. 2 c. 2: Nos nouimus.

11. Cmp I 4 4 7 (ult.): Tua fraternitas, (X 4 4 4): De sponsa duorum et econ-
 uerso.

12. Cmp I 4 4 6 (penult.): Super eo (-): De sponsa duorum et econverso.

13. Cmp I 4 1 5: De muliere.

14. Cmp I 4 13 3: Veniens (X 4 13 2): De eo qui cognouit consang. suae uxoris
 vel sonsam sui consanguinei.

15. D 10 c. 10: Vides filii.

16. Cod. 1. 14. 5: Non dubium: De legibus et constitutionibus principum et
 edictis.

17. C. 25 q. 2 c. 13: Imperiali.

35 qui pro sua iurisdictione, l. i¹⁸, supra de testibus, In nomine domini¹⁹,
ff. de feriis, Si feriatis.²⁰ Arg, contra xxxv q. iii, Contradicimus²¹, su-
pra xxvii di., Si uir²², supra xlv di., De iudeis²³, ff. de ritu nuptiarum,
Diuus²⁴, C. de procuratoribus, Milite²⁵, di. liiii, Ex antiquis²⁶. So-
lutio: ubi quid simpliciter prohibetur, set super prohibitione nichil
statuitur, omne factum contrarium dirimitur, arg. C. de sacrosanctis
40 ecclesiis, l. Nemo²⁷; ubi super prohibitionem aliquid statuitur qui-
cquid illud fuerit obseruetur, ut xxvii di., Si uir²⁸. Et in hiis con-
trariis non obiciatur de maleficiis, quia intellexi de hiis que de iure
sortiuntur effectum; nec obiciatur de turpiter datis non repetendis,
quia non deest ibi ius, set persona que eo iure uti possit; nec obicia-
tur de dispensatione, quia ibi non meritum set natura consideratur;
45 non obiciatur quod dicitur ii q. vi, c. Biduum²⁹, quia illud non tam
prohibitum, quam non admissum intelligitur. Quod autem, dicitur
liiii di., Ex antiquis³⁰, non obest, tum quia super hoc certa lata est
constitutio, tum quia illud est speciale pro ordinis prerrogatiua. R.
divine: id est canonice, ut supra x di., Vides.³¹

33 l. i] la H. 34 feriis] seruis E / contra] supra *add.* K / q. *interl.* F / contradicimus] arg. contra *add.* *interl.* F / supra *om.* D. 35 xxviii E / di.¹ *om.* D / supra *om.* D / di.² *om.* ABFH / iudiciis D. 36 C.] ff. ADEFHK, (B *corrig. marg.*) / procuratoribus] filius familias § (*corrig. marg.*) B / milite] supra *add.* K / liiii di. *tr.* ADK / antiquis] contra *add.* K. 37 set] et A / super] si per K / prohibitionem EF. 38 dirimitur omne factum contrarium *tr.* BCEFH / arg.] ut A. 39 ubi *om.* E. 40 xxxvii DK / Et *om.* B / nis A. 41 intelleximus BDEFH / his ABC / de *om.* K. 42 non¹] nec DK / repetndis E. 43 deest] est DK, debet esse H. 44 natura] misericordia ABEF. 45 non] nec K / obicitur B / c.] § CEF / non² *om.* CDK. 46 autem] tamen EF. 47 super] sub E / hoc] hec A, *om.* K / lata certa *tr.* DK / est lata *tr.* B / est¹ *om.* DK. 48 tum] tunc B. 49 supra] c. H / di. x *tr.* BDEFH / vide ABCDEH.

18. Cod. 3. 4. 1: In causarum: Qui pro sua iurisdictione iudices dare darive possunt.

19. Cmp I 2 13 3: In nomine (domini) (X 2 20 2): De testibus et atestationibus.

20. Dig. 2. 12. 6: Si feriatis (diebus): De feriis et dilationibus et diversis temporibus.

21. C. 35 q. 2 c. 21: Contradicimus.

22. D 27 c. 3: Si vir (votum).

23. D 25 c. 5: De iudeis.

24. Dig. 23. 2. 57 (a): Divus (Marcus): De ritu nuptiarum.

25. Cod. 2. 12. 7: Militem: De procuratoribus

26. D 54 c. 9: Ex antiquis.

27. Cod. 2. 2. 2-3: Nemo: De sacrosanctis ecclesiis et de rebus et privilegiis earum.

28. D 27 c. 3: Si vir.

29. C. 2 q. 6 c. 29: Biduum.

30. D 54 c. 9: Ex antiquis.

31. D 10 c. 10: Vides.

- 50 **humane**: C. de legibus et constitutionibus, Non dubium.³²
uxor: supra de sponsa duorum, c. ult.³³, supra xxxv q. iii, Contradicimus.³⁴
desponsauit: per verba de presenti. R.
vilipendatur: arg. aliquid esset faciendum pro uilitate uitanda, ut
 55 lxxx di., Episcopi³⁵. a.
conservetur: arg. de pacto seruando, supra de pactis. c. i³⁶ et ii³⁷. b.
educetur: supra xxxiii q. v, Tunc saluabitur³⁸, supra vi q. i, Qui crimen³⁹.
occasionem: arg. quid esset faciendum pro malo exemplo uitando,
 60 supra de cognatione spirituali, c. ult.⁴⁰, xcvi di., Bene quidem⁴¹, in fine, ff. de penis, Si quis in alto, § Peculium (?)⁴². a.
decipiendi: nota quod papa multas ponit hic causas propter quas dimissa secunda, debet redire ad primam, que quasi superflue sunt; set illa est potissima quam non ponit, quod uerum erat matrimonium cum prima, propter sponsalia precedentia et carnalem copulam subsecutam, ut supra de sponsalibus, De illis⁴³, et est arg. quod superficiales allegationes non sunt contempnende, supra de clericis coniugatis, Meminimus⁴⁴. t.
 65

51 fol. 59rb D /supra¹ om. H / supra² om. D. 53 Glos. om. B / R] l. BDK. 54 quid A / esse EK / uilitate C, utilitate DHK / ut] supra add. K. 55 lxxxi ACDEFHK (B expun.: i). 56 arg. om. K / conseruando B / pactionibus B / i, om. H. 57 supra om. D / xxxvi H / crimen] ta. add. E. 59 aliquid BCEH / esse BEHK. 60 ult.] supra add. K / lxxxvi F (lxxx suppl. marg.), xvi E / quidem om. DK. 61 penis] peculio BCEFH / in om. BCEFHK / a. om. A. 62 hic ponit tr. K / potuit hic multas A / hic om. B. 63 reddere F. 64 quod] quia BDEFH / erat bis D. 65 cum prima om. DK. 66 subsecutam D. 67 contempnende] ut add. BCEFH.

32. Cod. 1. 14. 5: Non dubium: De legibus et constitutionibus principum et edictis.

33. Cmp I 4 4 7: Tua fraternitas (X 4 4 4): De sponsa duorum et econverso.

34. C. 35 q. 2 (y 3) c. 21: Contradicimus.

35. D 80 c. 3: Episcopi.

36. Cmp I 1 26 1: Cum certum (X 1 33 1): De pactis.

37. Cmp I 1 26 2: Legebatur (X 1 33 3): De pactis.

38. C. 33 q. 5 c. 7: Tunc saluabitur.

39. C. 6 q. 1 c. 6: Crimen.

40. Cmp I 4 11 3: Super eo (X 4 11 3): De cognatione spirituali et filiis a. vel p. comp. genitis.

41. D 97 c. 1: Bene (quidem).

42. Dig. 48. 19 (?): Si quis in alto, § Peculium (?): De poenis.

43. Cmp I 4 1 4: De illis (X 4 1 5; y X 4 5 3): De sponsalibus et matrimonio.

44. Cmp I 3 3 6: Meminimus (-): De clericis coniugatis.

- divinis:** id est canonicis, xxxv q. vi, Notificamus⁴⁵, et c. i.⁴⁶
- 70 **humanis:** ff. ad legem iuliam de adulteriis, Si maritus.⁴⁷
- sive:** parenthesis est, siue interpositio. t.
- genealogiam:** supra xxxv q. vi, c. i⁴⁸ et ii⁴⁹ supra de sententia et re iudicata, Tenor, lib. ii.⁵⁰
- 75 **coniungendi:** infra de testibus, Super eo, lib. ii⁵¹, contra. Solutio: hoc de non suspectis, illud autem de suspectis. Aliam etiam ibi invenies solutionem. t.
- nullum:** ff. de ritu nuptiarum, l. ii⁵², supra xxx q. v, Aliter.⁵³
- recipiatur:** supra iiii q. iii, § Item in criminali, Testis idoneus.⁵⁴
- 80 **fauorabilis:** ff. de regulis iuris, In ambiguis⁵⁵, infra de appellationibus, Directe, lib. ii⁵⁶. t.

69 fol. 66vb F / *Signum glos. om. in textu* D / canonicis DK/i] t. *add.* D. 70 *Glos. om.* B, *signum glos. om. in textu* D. 71 *Glos. sub v. si uera* A, *sub v. si uero* K, *om. signum in textu, hic mutato* D, *sub v. si defuerint* B, *om. signum, ponit tamen lemma* E / parenthesis K, parenthesis A, pentesis F / t. *om.* EF. 72 *Glos., omisso lemate in textu, sub v. generalogiam* K, *sub v. geneolagiam (genealogiam in textu)* A, *om. signum, ponit tamen lemma* E / supra¹ *om.* ADK / supra²] infra BK (/// B). 74 *Glos. sub v. coniugem* K. 74-76 hoc – solutionem] nunc F. 75 de *interl.* A / illud-suspectis *om.* CK / inuenies ibi *tr.* BEH. 77 fol. 74vb B, fol. 52ra E / *signum glos. om.* F / ff.] supra DE / supra *om.* ADK. 78 *Glos. sub v. recipitur* BH, *sub v. accipiatur* E, (*non sublineat lemma* K), *lemma et signum glos. om.* F / supra *om.* ADK / iiii] xiiii F / criminali] in uersu item *add. interl.* A / ydoneus CEFH, ydoneus testis *tr.* B. 79 iuris] l. *add.* K / in *om.* B / ambiguis] t. *add.* F. 79-80 infra-ii, *om.* ADEHK. 80 lib. ii, *om.* B / t. *om.* BCEF.

45. C. 35 q. 6 c. 3: Notificamus.

46. C. 35 q. 6 c. 1: Consanguineos.

47. Dig. 48. 5. 4: Si maritus: Ad legem Iuliam de adulteriis coercendis.

48. C. 35 q. 6 c. 1: Consanguineos.

49. C. 35 q. 6 c. 2: Videtur.

50. Cmp II 2 18 5: Tenor (X 2 27 2): De sententia et re iudicata.

51. Cmp II 2 12 2: Super eo (X 2 20 22): De testibus.

52. C. 49 q. 5 c. 1: Aliter.

53. C. 4 q. (2 -) 3 c. 2 DGp: Item in criminali.

54. C. 4 q. (2 -) 3 c. 3 DGp § 23: Testis idoneus.

55. Dig. 50. 17. 85: In ambiguis: De diversis regulis iuris.

56. Cmp II 2 19 13: Directe (X 2 28 2): De appellationibus.

2. Littere - coniungi (X 4 16 1)

daturum: ergo de futuro fuit ista desponsatio. t.

consentiente: expresse ore et hoc agebatur quod sponsalia per fratrem tanquam per procuratorem contraherentur, quod fieri potest, ut ff. de sponsalibus, l. ult.¹. Si hoc actum non esset, sponsalia contracta non puto, set fratrem tantum obligatum ad hoc ut honeste sororem inducat quod matrimonium cum illo contrahat, ut supra de desponsatione impuberum, Si puella², ff. de uerborum obligationibus, In illa stipulatione³. A.

et munera: differentia est inter munus et donum, ff. de uerborum significatione, Inter donum⁴. Ala.

proprium: spe futuri matrimonii non rei presentis, nam si matrimonium contraxisset, non diceretur in fine quod cum tertio remaneret. A.

fratre: ipsius mulieris. t.

vir: id est sponsi, xxvii q. ii, Genuit⁵. Vic.

permisit: quod fieri non debuit, supra de sponsalibus, c. i⁶. t.

publice: supra de sponsa duorum, c. ult⁷.

alii: scilicet tertio. R.

ipsi: ipsa et tertius uir. t.

fraternitati tue: nota remittitur causa ad eum a quo est appellatum uel quia non tenuit appellatio, uel quia si tenuit, hoc postulauit

c. 2

2 dispensatio D / t. om. BCDFHK / 3 fol. 71ra A / expresse BCK, expressi H / hora C / agebatur] habebatur / sponsalia fol. 48ra H. 4 contraheretur E, contrahentur A. 5 ff.] supra C / si] set C / sponsalia] esse *add.* K, non esse *add.* D / contracta] contra D. 7 contrahat cum illo tr. BCEFH / ut] et E / supra interl. A. 8 sponsatione CDEFHK / obligationibus *bis.* K. 9 A. *om.* E. 10 donum et munus *tr.* BDEFHK (domum H). 11 donum] et munus *add.* D / Ala.] la. BC, *om.* E. 12 spe] sepe EH. 13 contraxissent A, contradixisset H. 14 *Glos. sub v. fratrem* K / t. *om.* ABF. 15 *Glos. om.* A / Vic. *om.* EF. 16 t. *om.* EF. 17 fol. 39rb C / supra] et bene ut *praem.* BC, et bene *praem.* E / c. *om.* FH / ult.] *interl.* FH, ta. *add.* E. 18 *Glos. om.* B / R. *om.* F. 19 *Glos. sub v. ipsa* E, *om.* ABDK. 20 fol. 59va D / *Signum glos. om.* CE (*mutato textu* C) / causa remittitur *tr.* D / appellatum est *tr.* D. 21 quia *om.* D / hoc] hic H.

cap. 2.

1. Dig. 23. 1. 18 (ult.): In sponsalibus: De sponsalibus.
2. Cmp I 4 2 11: Si puella (-): De desponsatione impuberum.
3. Dig. 45. 1. 50, 8: In illa stipulatione: De uerborum obligationibus.
4. Dig. 50. 16. 194: Inter donum (et munus): De uerborum significatione.
5. C. 27 q. 2 c. 40: Genuit.
6. Cmp I 4 1 1: Ad audientiam (X 4 1 4): De sponsalibus et matrimonio.
7. Cmp I 4 4 7: Tua fraternitas (X 4 4 4): De sponsa duorum et econverso.

appellans, aliter fieri non deberet, ut supra de offitio et potestate iudicis ordinarii, c. ii⁸, Ala, et supra de sponsalibus, Veniens⁹. t.

25 **contemptibile**: arg. pro uilitate deuitanda multa statuenda, ut supra e., c. prox.¹⁰, xxxiiii di. c. i¹¹, supra viii q. i, Sciendum¹², supra xi q. iii, Si autem nobis¹³, Quid ergo¹⁴.

excessu: scilicet de fide uiolata et de mandato ecclesie contempto.

penitentia: forte erit trium annorum, arg. xxvii di., Si uir¹⁵, uel pluris ad arbitrium episcopi, xxvi q. vii, Tempora¹⁶. t.

30 **ad tertium**: supra de sponsa duorum, c. ulti.¹⁷, contra. Solutio ibi. t

3. Ex litteris - fecerunt (X 4 16 2)

absentem: inter absentes enim bene contrahuntur sponsalia, ff. de sponsalibus. l. ult.¹, xxxii q. ii, Honorantur.²

5 **sicut dicitur**: non tamen probari potuit, immo ipsa confitebatur quod tantum fides de contrahendo interuenit, ut infra e. c.; et ideo secun-

22 alias A / debet DK, debuit B / potestate] et *add.* F. 23 ordinarii] delegati E / et *om.* EFH / et - t. *om.* ADK. 24 *Glos. sub v.* contemptibilem CDK, *sub v.* conteptibilem H / utilitate CD / de uitando H. 25 e. *om.* K / prox.] supra *add.* ABH / xxxiii ADK / di.] et obedientia seruanda *suppl. supra* B / c. i *om.* B / supra¹ *om.* ADK / viii] xviii ACEFH, xvii DK / supra² *om.* ADK. 26 autem] a *add.* K. 27 *Glos. sub v.* excessus FK / contempto] t. *add.* E. 28 fol. 67ra F. 29 xvi C. 30 *Glos. sub v.* condigna B / t. *om.* DK.

c. 3

2 fol. 75ra B / absentes] absentem B / sponsalia] ut *add.* ABCEFHK / ff.] supra DK. 3 xxii DH / honorantur] t. *add.* AE. 4 fol. 52rb E / *Lemma glos. non sublineat* K / probare K / potuit] debuit D / immo ipsa] ipsa enim D, ipsa immo *tr.* A. 5 de] matrimonio *add.* A / contahendo] matrimonio *add.* BEH / c.] i *add.* A.

8. Cmp I 1 23 2: Quesitum (-): De offitio et potestate prelati et iudicis ordinarii.

9. Cmp I 4 1 17: Veniens (X 4 1 13).

10. Cmp I 4 17 1: Videtur (X 4 18 3).

11. D 34 c. 1: Quorundam (relatione).

12. C. 8. q. i c. 10: Sciendum.

13. C. 11 q. 3 c. 11: Si autem (nobis).

14. C. 11 q. 3 c. 99: Quid ergo.

15. D 27 c. 3: Si vir.

16. C. 26 q. 7 c. 2: Tempora.

17. Cmp I 4 4 7: Tua fraternitas (X 4 4 4): De sponsa duorum.

cap. 3.

1. Dig. 23. 1. 18 (ult.): In sponsalibus: De sponsalibus.

2. C. 32 q. 2 c. 13: Honorantur.

dum uinculum superueniens, quia fortius, preualuit, supra de sponsa duorum, c. i³. R.

uxorem: hoc allegabatur set non probatur.

10 **defuit:** hinc colligitur matrimonium in quadragesima posse contrahi, dummodo sollempnitas non adhibeatur. Sollempnitas dico facti, que consistit in quibusdam locis; iuris enim sollempnitas adhiberi potest, immo et debet, arg. iii q.iiii, Consanguineorum⁴, xxx q. v, Nullum⁵. Et secundum istud intelligenda sunt illa, c. xxxiii q. iiiii, Non oportet⁶. a.

15 **prohibuit:** quod facere debuit, ut supra de sponsa duorum, c. ult.⁷. a.

maria: quam primo desponsauerat. t.

20 **mouerat:** qui, quanuis conuicta persona sit, repelli tamen potuit ab accusatione, ut ff. de procuratoribus, Pomponius, § Et in hiis⁸; excipiuntur enim quidam casus, ut ff. de minoribus, Non tantum⁹. R. § Numquid illa posset agere patre inuito? Respondeo: non, set pater compellendus est eam licentiare, si sponte nolit, C. de bonis que liberis, l. ult.¹⁰, in principio. Lau.

25 **tenebatur:** arg. quod fides non est seruanda non seruanti, supra de iureiurando, Peruenit¹¹, de iudiciis, l. iii, § Set etsi¹², infra de appe-

5-6 superueniens uinculum secundum *tr.* A. 6 quia] uelut FH, uelud BCE, quasi K. 7 R.] t. A. 8 *Glos. om.* ADFK / probabatur H, propbatur C. 9 Hic B / collige EF / quadragesima] ma H / contrahi posse *tr.* BCEFH. 10 adhibeatur] ad liberatur H / sollempnitas B / dico *om.* B. 11 iure DK / sollempnitas] soli DK, sollempnitas BF / adhiberi K. 12 iii] iiiii H. 13 istud] illud B / illa *om.* B / xxxiiii C / q. iii E / fol. 71rb A 14 a. *om.* E. 17 *Glos. om.* ABDHK / desponsauit F, disponsauerat C / t. *om.* F. 18 fol. 40ra C / conuicta F, coniunta B / tamen] non K, *om.* B. 19 accusatione] appellatione AD / Et *om.* ABCH. 21 § *om.* D. 22 est *om.* C / eam *om.* B / si] ubi B / ponte B / uelit E. 23 imprincipio B / Lau. *om.* E. 24 fol. 75rb B / *Glos. sub v.* seruare B / seruanda] fidem *add.* K. 25 iudiciis] iure (*interl.*) iurando //// A.

3. Cmp I 4 3 1: Duobus modis (X 4 4 1): De sponsa duorum et econverso.

4. C. 3 q. 4 c. 4: Consanguineorum.

5. C. 30 q. 5 c.10: Nullum.

6. C. 33 q. 4 c. 8: Non oportet.

7. Cmp I 4 3 7: Tua fraternitas (X 4 4 4): De sponsa duorum et econuerso.

8. Dig. 3. 3. 40 § 4: Pomponius (scribit) § In his autem: De procuratoribus et defensoribus.

9. Dig. 4. 4. 4: Non tantum (?): De minoribus viginti quinque annis.

10. Cod. 9. 49. 8 (ult.): Cum non solum: De bonis quae liberis in potestate constitutis etc.

11. Cmp I 2 17 9: Pervenit (X 2 24 2): De iureiurando.

12. Cmp III 2 15 13: Etsi (X 2 24 26): De iureiurando.

llationibus, An sit¹³. Arg. contra xxxiii q. v, Quod Deo¹⁴. t.

ideo: presumptio enim est quod similiter de ea faceret, xxii q. v, Paruuli¹⁵, C. de susceptoribus, l. Si aliquid¹⁶, uel improbationem fidei non seruare hoc inducit. R.

30 **postularet**: mulier secundo accepta. Ala.

incestus: uel quia primam cognouerat uel, si non cognouit, dicitur incestus, quia publice honestatis iustitiam uiolaret. Ala.

35 **adulterii**: nota ex eodem facto diuersa crimina oriri, C. de accusationibus, Qui crimen¹⁷, xxiii q. v, Quid ergo¹⁸, xxiii q. v, Relegentes¹⁹, et q. viii, Occidit²⁰. R.

appellationis: quod facere potuit, ut supra de appellationibus, Peruenit²¹; set iudex potest eum abreuiare, si uult, supra de appellationibus, Cum sit romana.²² t.

40 **periculo**: nota sententiam excommunicationis sub conditione esse ferendam, ut lxiii di., Salonitane²³, v q. i, Quidam²⁴, xvii q. iiii, Si quis²⁵; arg. contra ii q. vi, Biduum²⁶. Solutio: sententia excommunicationis

26 arg. *om.* C / xxxiiii B, xxiii K / t. *om.* E. 27 *Glos. sub v.* quia AF / presuptio B / est *om.* A / xxii A. 28 susceptoribus] suspectis tutoribus BCEF, -pectis tutoribus /// A / l.] iii *add. marg.* B / improbationem] improbatione K, improbant D. 29 seruare DK. 30 fol. 59vb D / *Glos. om.* B / Ala] la. C. 31 fol. 67rb F / uel¹ *om.* K / prima F / non *interl.* F. 32 uiolauit A. 33 crimina] posse *add.* B / de] qui A / accusationibus] pos. uel non *add. interl.* A. 34 Qui] de *add. marg.* B. 34-35 Quid-v, *om.* B. 34 ergo] xxxii q. v., *add.* D / xxiii] xxxiii AK / v.] p. *add.* A. 35 occiderit D. 36 *Glos. sub v.* prefixit AF, *signum in textu om.* E / supra *suppl.* B. 37 eum] ipsum BCEFH. 38 t. *om.* ADK. 39 fol. 52va E / nota] secundum *add.* K, quod *add. et expun.* B / sententia A / condicione B / esse *om.* ABCEFH / ferenda AEF. 40 ut] supra *add.* ABCEF / lxxiii *suppl. interl.* D / salonitate H.

13. Cmp II 2 19 17: An sit (X 2 28 42): De appellationibus.

14. C. 33 q. 5 c. 4: Quod Deo.

15. C. 22 q. 15 c. 14: Paruuli.

16. Cod. 10. 72. 12: Si aliquid: De susceptoribus praepositis et arcariis.

17. Cod. 9. 2. 9: Qui de crimine (publico): De Accusationibus et inscriptionibus.

18. C. 23 q. 5 c. 6: Quid ergo ait.

19. C. 23 q. 5 c. 45: Relegentes.

20. C. 23 q. 8 c. 14: Occidit.

21. Cmp I 2 20 15: Peruenit (X 2 28 13): De appellationibus. (Puede verse el c. 44 X 2 28 28).

22. Cmp II 2 28 5: Cum sit Romana (X 2 28 5): De appellationibus.

23. D 63 c. 24: Salonitane.

24. C. 5 q. 1 c. 2: Quidam.

25. C. 17 q. 4 c. 20: Si quis.

26. C. 2 q. 6 c. 29: Biduum.

inter alia multa specialia habet istud, ut sub conditione ferri possit;
alie uero sententie non, set tantum late tenent, ut in lege predicta. R.

45 **districtius**: arg. quod etiam post appellationem a me factam, potest
episcopus meus michi interdicere, ne faciam id super quo appellau
uel quod ex eo sequitur. Lau. § Quid iuris sit de hoc, quere supra de
appellationibus, Cum teneamur²⁷. t.

finiendum: quia merita cause partium assertione panduntur, infra de
re iudicata, Cum illius, l. iiii²⁸. t.

50 **consensum**: de futuro.

coniugii: quod Maria contraxit cum alio, postquam fuit a predicto
R. desponsata. t.

42 condicione B / possit *om.* K. 43 tantum] tamen ABK / late *om.* B / R. *om.* E.
44 a me] etiam D, *om.* K / facta A. 45 ne *om.* DK 46 ex] super E, *bis* B / sequitur]
loquitur DE / sit iuris *tr.* A. 47 teneneamur K. 48 fol. 71va A / panduntur *om.* B.
51 quod] quia BD. 52 t. *om.* E.

27. Cmp I 2 20 23: Cum teneamur (X 2 28 17): De appellationibus et recusa-
tionibus.

28. Cmp III 2 18 1: Cum illius (-): De sententia et re iudicata.

TITULUS XVIII

QUI FILII SINT LEGITIMI

1. Conquestus est – percellatis (X 4 17 1)

in uxorem: et ita per subsequens matrimonium legitima fuit, quod uerum est nisi esset spuria, ut infra e. t. Tanta¹, arg. infra, de diuortiiis, Gaudemus, lib. iii². t.

5 **legitimam:** Institutiones, de nuptiis, § ult.³, in Auth. quibus modis naturales efficiuntur, § Si quis autem⁴, infra e., Tanta⁵, supra xxx q. v, Nullum⁶.

iudicetis: si ita uerum est prout supra dicitur. t.

10 **hac occasione:** quia hac occasione eam molestauit, ideo papa de hac hereditate se intromittit; ad ecclesiam enim spectat causa matrimonii et ita per consequens legitimatio sequens ex matrimonio et ita demum legitima successio ratione legitimationis competentis. Set contra infra e., Causam⁷. Solutio: aliud est inquietationem super possessione prohibere, quod hic fecit papa; aliud restitutionem
15 adiudicare, quod ad papam non pertinet in secularibus, ut ibi, ut viii di., Quo iure⁸, xcvi di., Cum ad uerum⁹. Vel hic ecclesia habebat

c. 1

2 fol. 75va B, fol. 48vb H, fol. 44ra K / legitima fuit, per subsequens matrimonium *tr.* CEFH, fuit legitima per subsequens matrimonium *tr.* B, legitima D. 3 t. *om.* D. 4 gaudeamus C / t. *om.* BE. 5 fol. 40rb C / Institutiones] in *premi.* AK. 6 efficiuntur *om.* ABDFHK / e.] c. EF/supra *om.* ADK. 8 fol. 60ra D / *Signum glos. in textu (mutato) om.* D, *lemma glos. non sublin.* K / dicunt H / t. *om.* DHK. 9 *Glos. sub v. hac actione H, sub v. hac ortatione (non sublin.) K/hac om.* H / occasione] actione H / monestauit K. 9-10 de hac hereditate papa *tr.* D. 10 enim] eius E / causam E. 11 legitimatio BH. 12 demum] deinde K, *om.* H / legitima B H/succesio B / legitimationis B / competens (*expun.* competentis) B. 14 aliud *interl.* B / restitutionem B. 15 ut²] et DK, *om.* H. 16 Quod E / xvi K, xxvi EFH / uerum] duorum C / Vel] ut H / habuit BCEFH.

cap. 1.

1. Cmp I 4 18 6: Tanta (X 4 17 6).
2. Cmp III 4 14 2: Gaudemus (X 4 19 5): De diuortiiis.
3. Inst. 1. 10.13 (ult.): Aliquando (autem): De nuptiis.
4. Coll. VII tit. I cp. 1: Si quis autem, LCNA, p. 235 (Nov. 89. 6).
5. Cmp 1 4 18 6: Tanta (X 4 17 6).
6. C. 30 q. 5 c. 6: Nullum.
7. Cmp I 4 18 7: Causam que (X 4 17 7).
8. D 8 c. 1: Quo iure.

20 utramque iurisdictionem, uel illa ratione hic se intromisit, quia R. sic eam inquietando mortaliter peccauit et ab omni peccato laicus desistere sicut et clericus per ecclesiam compelli potest, ut supra ii q. i, Multi¹⁰, Si peccauerit¹¹, et infra de iudiciis, Nouit, lib. iii¹². Ala.

2. Cum inter - inferri (X 4 17 2)

5 **conceptus**: arg. tempus conceptionis inspiciendum, ff. de statu hominum, Paulus¹. R. Inst. de ingenuis², ff. de senatoribus, Emancipatum³, supra xv q. viii, Cum multe⁴, supra de cons. di. iiii, Firmissime⁵, Arg. contra ff. de decurionibus, l. ii § In filiis⁶, xxvi q. iiii, Igitur⁷, in fine. Solutio: cum primum regulariter sit uerum, constat hec contraria locum no habere, ut horarum diuersitati factorum uarietas adaptetur. R.

10 **publice**: maxime idem enim est, si occulta, dummodo de matrimonio constaret. ala.

cantradictione: hoc sufficit quod non contradicit, licet expresse non consentiat, ut supra de sponsatione impuberum, Accessit⁸, in fine, infra e .c. ult.⁹. Set quid si contradicente ecclesia contraxisset et postea

17 utraque H / R. om. D. 18 ea H / et *interl.* A. 18-19 desistere laicus *tr.* BCEFH. 19 supra *om.* ADK. 20 et *om.* H.

c. 2

2 fol. 67va F / ar.] quod *add.* B / conceptionis] est /// *add.* B / inspiciendum] qui filii sunt legitimi. R. *add.* H. 2-3 ff.-R *om.* AD / de statu- Inst. *om.* K . 3 R.] R. t. F, R. i et E, in *add.* A / ingenuis] ar. *add.* C, circa principium *add. marg.* F / emancipantur E. 4 supra *om.* DK / supra² *om.* ADK. 5 de *om.* C / filiis] ar. contra *add.* A / xxxii K, xxxvi A. 6 fine] alias *add.* A / regulariter] generaliter B. 7 diuersita H / factorum DEFK. 8 R. *om.* E. 9 enim *om.* DK / occulte H. 11 hoc] non *add.* K / sufficit] enim *add.* B. 12 ut *om.* A / de desponsatione F / inpu. A. 13 e.] t. *add.* B / quid si *interl.* H / contrassisset DC, contradixisset E.

9. D 98 c. 6: Cum ad uerum.

10. C. 2 q. 1 c. 18: Multi (corriguntur).

11. C. 2 q. 1 c. 19: Si peccauerit.

12. Cmp III 2 1 3: Nouit ille (X 2 1 13): De iudiciis.

cap. 2.

1. Dig. 1. 5. 11: Paulus: De statu hominum.

2. Inst. 1. 4: De ingenuis.

3. Dig. 1. 9. 7: Emancipatum: De senatoribus.

4. C. 15 q. 8 c. 3: Cum multe.

5. De cons. D 4 c. 3: Firmissime.

6. Dig. 50. 2. 2 § 2: Quid ad tempus § In filiis: De decurionibus et filiis eorum.

7. C. 26 q. 4 c. 1: Igitur.

8. Cmp I 4 2 6: Accessit (ad presentiam) (X 4 2 5): De desponsatione impuberum.

9. Cmp I 4 18 8: Perlatum est (X 4 17 8): Qui filii sint legitimi.

15 ecclesia matrimonium approbaret, numquid filii ante approbationem
 suscepti essent legitimi? Videtur quod sic, arg. supra de clandestina
 desponsatione, Quod nobis¹⁰, arg. contra, infra e., Tanta¹¹. Ala. § Ho-
 die si matrimonium contractum fuerit in gradu prohibito non premisa
 denuntiatione in ecclesia, ut quod sit impedimentum, quod impe-
 20 diat matrimonium coniugendorum, proponatur illud usque ad certum
 terminum, filiis non proderit ignorantia paterna uel tollerantia eccle-
 sie, ut in constitutione domini Innocentii iii, Cum inhibitio¹². t. Arg.
 ex quo non contradicit, permittere uidetur, ut supra di. v, Baptzari¹³,
 xxx q. iii, Qui spiritualem¹⁴, supra de sponsatione impuberum, Lex
 diuine¹⁵, infra de sponsalibus, Cum apud¹⁶, ff. de testibus, l. i¹⁷. Ala.
 25 **concepti**: ubi enim de utilitate eius agitur pro iam nato habetur, qui
 in utero est, ff. de statu hominum, Vulgo¹⁸, Inst. de ingenuis, § Ex
 hiis¹⁹. Lau. C. de naturalibus liberis, Nuper²⁰, C. de penis, Si ante²¹.
 Ala.
sententiam: arg. contra C. de liberali causa, l. ult²². Lau.

14 ecclesia om. E / approbaret matrimonium tr. DK / approbationem ante tr. E /
 probationem B. 15 essent] erunt BEFHK, erant CD / legitimi BHE / videtur om.
 BCEFH / sic] est add. BCEFH/ar.] contra add. K. 16-17 Quod-si om. E. 16 Quod]
 de K, a add. B / § om. BCF. 16-21 Hodie-t. om. ADHK . 18 quod] quid F, qui
 BE / sit] scit BEF. 19 proponat BEF. 21 domini om. F / iii om. F / t.] § add.
 BEF / ar.] quia D. 21-22 ar.-contradicit om. F. 22 quo] eo K/uidetur-di. om.
 F / supra om. DK / v di. tr. DFK / baptizari BK. 23 Qui om. H / spirituale H /
 sponsatione om. F / impuberum] duorum K. 23-24 Lex-sponsalibus om. K. 24
 ff.-ala. om. F / ala. om. E. 25 Glos. sub v. conceptus² BCD, signum etiam sub v.
 conceptus² F. 26 hominum] quod add. E H, qui add. AK / Vulgo] qui in utero BF.
 27 his ABHK / Nuper] nul. per. K, circa finem add. A 28 ala. om. E. 29 contra om.
 D / lau. om. E.

-
10. Cmp I 4 3 3: Quod nobis (X 4 3 2 et X 4 17 9): De clandestina desponsatione.
 11. Cmp I 4 18 6: Tanta (X 4 17 6): Qui filii sint legitimi.
 12. Cmp IV 4 2 1: Cum inhibitio (X 4 3 3): De clandestino matrimonio.
 13. D 5 c. 3: Baptizari.
 14. C. 30 q. 4 c. 4: Qui spiritualem.
 15. Cmp I 4 2 1: Lex diuine (C. 27 q. 2 c. 18): De desponsatione impuberum.
 16. Cmp III 4 1 3: Cum apud (sedem) (X 4 1 23): De sponsalibus et matrimonio.
 17. Dig. 22. 5. 1: Testimoniorum usus: De testibus.
 18. Dig. 1. 5. 23: Vulgo (concepti): De statu hominum.
 19. Inst. 1. 4.: Ex his: De ingenuis (initium in fine)
 20. Cod. 5. 27. 11: Nuper: De naturalibus libeis et matribus eorum et ex qui-
 bus casibus iusti efficiuntur.
 21. Cod. 9. 47. 4: Si ante conceptus: De penis.
 22. Cod. 7. 16. 42 (ult.): Placuit eos: De liberali causa.

30 **nutriantur**: supra xxx di., Si quis dereliquerit²³, supra di. i, Ius naturale²⁴, C. de infantibus expositis, l. ii²⁵, C. de alendis liberis, l. i²⁶ et ii²⁷ et iii²⁸, ff. de obsequiis, A liberis²⁹.

nutriri: si minor est triennio, mater eum nutrit, C. de patria potestate, Nec filium³⁰; si minor, pater, C. de alendis liberis, l. ult.³¹; immo si
35 pater causam diuortii prestat, de rebus patris alendi sunt, C. de alendis liberis, aut., Si Patrem³². Quid autem si spurius est et ei mouetur questio, quod non sit filius eius, cuius esse dicitur? Summatim cognoscat iudex et balatur interim rebus alienis, C. de carboniano edicto, l. ult.³³ et ff. ad carbonianum, l. ii i § Cause est³⁴. Lau.

3. Transmisse nobis - filium (X 4 17 3)

petentibus: notauerunt quidam in loco isto quod coniuges isti, de quorum hereditate agebatur, uiuebant per illud quod dicitur in fine quod standum est uerbo viri et mulieris; set obicitur, de hereditate
5 uiuentis agi uel pascisci non potest, ut C. de pactis, l. ult.¹, nec dici-

30 supra¹ om. DK / di. om. ABCEFH / deliquerit H / supra²] et K, om. D / i. om. BCH. 31 expone E. 31-32 C. de alendis-ii om. K / et om. BCEFH. 32 liberis] uel i, add. F, t. add. E. 33 eum] eius D / nutriet K / C. om. H. 34 ne K / de alienandis A / immo si] inmos H. 35 prestat] parat H/alendi sunt] abendis ita H. 36 aut.] ante A / pater H / spurius] puer ABCEFH / est *interl.* B. 37 dicitur esse *tr.* B / sumatim BCEF. 38 cognos/cant fol. 71vb A / iudex *interl.* B / interim] interdum E, interius A, rebus interdum BH, de rebus interdum C / rebus om. E / alienis *suppl. infra.* B / carboniano] c dict. D, edicto K. 39 ad carbonianum] de carboniano C, edictum *add.* A / l. iiii CDEFHK / causa EFHK / est] autem F / Lau.] ala. AK.

c. 3

2 fol. 75vb B. / in] a A. 3 agebatur hereditate *tr.* BCEFH. 5 pascisci BCDHK, pocissi F, rascisci E.

23. D 30 c. 14: Si quis dereliquerit.

24. D 1 c. 7: Ius naturale.

25. Cod. 8. 51. (52) 2: Unusquisque sobolem: De infantibus.

26. Cod. 5. 25. 1: Parentum necessitatibus: De alendis liberis.

27. Cod. 5. 25. 2: Competens iudex: Ibidem.

28. Cod. 5. 25. 3: Si competenti iudice: Ibidem.

29. Dig. 37. 15. (?): De obsequiis parentibus et patronis prestandis.

30. Cod. 8. 46. (47) 9: Nec filium (negare): De patria potestate.

31. Cod. 5. 25. 4 (ult.): Si patrem tuum: De alendis liberis ac parentibus.

32. Cod. 5. 25. 4 (ult.): Si patrem: De alendis liberis ac parentibus.

33. Cod. 6. 17. 2 (ult.): Carbonianum: De carboniano edicto.

34. Dig. 37. 10. 3 § 4: Carbonianum edictum § Cause: De carboniano edicto.

cap. 3.

1. Cod. 2. 3. 30 (ult.): De quaestione: De pactis.

tur hereditas, nisi mortuo eo cuius fuit, ff. de hereditate uel actione uendita, l. i²; ipsi respondent, quod facti erant monachi. Tu dicas, eos iam obiisse, et quod dicitur standum est uerbo uiri et mulieris, quo publice dicebant, illum suum non esse filium. t.

10 **a uicinia:** supra iiii q. iii, § Item sepe³, supra xxxv q. vi, Si duo⁴, supra de presumptionibus, Quia uerisimilitudinem⁵.

spurius: id est naturalis uel non legitimus. R.

15 **negabant:** talis negatio presumptionem contra eum inducebat; set nullum ei preiudicium generabat, quia si pater neget aliquem suum esse filium, potest tamen de inoffitioso testamento agere, ff. de inoffitioso testamento, Si instituta § i, Sicut e conuerso⁶; si pater dicit eum filium, non succedet, si probetur non esse filius, ut C. de testamentis ordinandis, Neque professio⁷, et l. Si pater⁸, C. de probationibus, Non nudis⁹. t.

20 **questio:** set quis prouocauit ad iudicium? Dicunt quidam quod ipse filius naturalis. Verius uideatur, quod minores filii, quod patet ex eo quod noluit stare iuri et ideo fuit excommunicatus, et forte possessionem inuasserat; uel dic quod inquietabat eos super hereditate et petierunt eum officio iudicis a sua inquietatione uel ui turbatiua
25 desistere, ut infra, de probationibus, Licet, lib. iii¹⁰. t.

6 uel *om.* K. 7 l. i] unde *add.* DK / monaci B. 8 obiisse BCEFH. 9 illum *bis* K/t. *om.* DK. 10 *Glos. sub v. convitia* K / supra¹ *om.* DK / §] item in crimine in uersu *suppl. marg.* A / supra² *om.* DK / xxxv A / q. vii E. 11 uerissimile ABFHK, uerissime E. 12 *Glos. om.* B / legitimus H / R.] t. C. 13 presuptionem BF / set *om.* B. 14 si] licet ABCEF / esset suum *tr.* HK. 15-16 tamen-testamento] esse de materia. t. H. 15 de-ff. *om.* E /inofficioso¹] ofitioso K. 15-16 agere-dicit *suppl. supra.* B. 17 testamentis] non *interl.* A. 18 pater] et *add.* AHK, ut *add.* B. 20 set] si K, *om.* H / prouocat E / quidam fol. 49ra H / quod] ipsi *add.* BCEFH 21 quod²] quia CE, quia *add.* F. 23 inuaserat BFK / hereditatem F. 24 iudicis] iudi B, ut *add.* BCEFH. 25 desisteret EH.

2. Dig. 18. 4. 1: Si hereditas uenierit: De hereditate uel actione uendita.

3. C. 4 q. 3 (- 2) c. 3 DGp: Item § 28 Sepe.

4. C. 35 q. c. 4: Si duo.

5. Cmp I 2 16 11: Quia uerisimilitudinem (X 2 23 10): De presumptionibus.

6. Dig. 5. 2. 27 § 1: Si instituta § Ei qui se filium: De inoffitioso testamento.

7. Cod. 6. 23. 5: Neque professio: De testamentis: quemadmodum testamentata ordinantur.

8. Cod. 3. 28. 5: Si pater: De inoffitioso testamento.

9. Cod. 4. 19. 14: Non nudis: De probationibus.

10. Cmp III 2 11 4: Licet (X 2 19 9): De probationibus.

standum: tum quia in possessione filiationis non fuit, tum quia presumitur quod, si filius esset, paterna pietas super ipso moueretur, supra de presumptionibus, Afferte¹¹, C. de inoffitioso testamento, Si mater¹². Ala.

30 **uerbo uiri:** certe eis credendum erat, cum paterna affectio omnem resecet suspensionem, ff. de adoptionibus, l. ult., § Si uero¹³, arg. C. de episcopis et clericis, Eum qui¹⁴; nam semper uiscera conuoluntur super filium, supra de presumptionibus, Afferte¹⁵, xxiii q. iiii, Ea uindicta¹⁶, et affectio causam suspensionis remouet, ff. de ritu nuptiarum, Non solum, § De uno¹⁷. Nullus enim affectus uincit paternum, C. de curatore furiosi, l. ult.¹⁸. Vel ideo eis creditur quia ipse in possessione filiationis numquam fuit et quia uicini fama hec habebat, cui in huius creditur, ut supra de sponsalibus, Illud¹⁹. lau.

35 **iudiciis:** ff. de probationibus, l. i²⁰ et ii²¹ et ult.²², ff. de liberis et postumis, Si postumus § ultimus²³, C. de carboniano edicto, l. i²⁴, C. de rei uendicatione, Indicia.²⁵ t.

testibus: arg. quod statur presumptioni, donec probetur contrarium et quod presumptio contrariam admittit presumptionem, supra de

26 non fuerit in possessione filiationis *tr.* B. 27 si *om.* A / esset filius *tr.* C / super] eo *add.* F. 28 presumptionibus B / afferte] auferre BCF / si *interl.* A. 29 mater] sui ante *add.* D, fuit ante *add.* K. 30 affectio] eis *add.* DK / omnem *om.* B / resecet omnem *tr.* A. 31 recesset K / arg.] contra *add.* C. 32 qui *om.* B / semper] materna *add. marg.* A / conuoluntur A. 33 presumptionibus B / Afferte] auferre CF, auferte B. 36 furioso BF / in possessione B. 37 fama A / hec] hoc AB / hebat C. 38 cui] cum C / huiusmodi BCEH / sponsalibus] et *add.* E / Lurentius yschanus episcopus auriensis E. 39 fol. 53ra E / *Signum glos. om.* B / et¹ *om.* CD / et² *om.* F/ult.] § C, de car. *add.* F. 40 § *om.* F. 40-41 C²- t. *om.* F / t.] et H, *om.* B. 42 presumptioni B / probatur E / contra AD.

11. Cmp I 2 16 2: Afferte (X 2 23 2): De presumptionibus.

12. Cod. 3. 28. 3: Si mater (filiis): De inoffitioso testamento.

13. Dig. 1. 7. 46 (ult.): In seruitute mea § Si uero: De adoptionibus et emancipationibus.

14. Cod. 1. 3. 19: Eum qui: De episcopis et clericis.

15. Cmp I 2 16 2: Afferte (X 2 23 2): De presumptionibus,

16. C. 23 q. 4 c. 51: Ea uindicta.

17. Dig. 23.2, 67 § 1: Non solum § De uno: De ritu nuptiarum.

18. Cod. 5. 70. 7 (ult.): Cum furiosus quem: De curatore furiosi uel prodigi.

19. Cmp I 4 1 14: Illud (quoque) (X 2 23 11): De sponsalibus et matrimonio.

20. Dig. 22. 3. 1: Quotiens quaereretur: De probationibus et praesumptionibus.

21. Dig. 22. 3. 2: Ei incumbit probatio: Ibidem.

22. Dig. 22. 3. 31 (ult.): Commemorationem: Ibidem.

23. Dig. 28. 2. 14 § 2 (ult.): Si postumus § Si quis ita: De liberis et postumis heredibus etc.

24. Cod. 6. 17. 1: Si tibi ac filio: De carboniano edicto.

25. Cod. 3. 32. 19: Indicia: De rei uendicatione.

presumptionibus, Quanto²⁶. b. Supra i q. i, Si quis a simoniacis²⁷,
 45 xxxiii q. i, Requisti²⁸, ff. quod metus causa, Non est uerissimile²⁹,
 arg. contra; immo presumptio presumptione rescinditur, xi q. iii,
 Absit³⁰, xxxiiii di., Quorumdam³¹, C. de episcopis et clericis, Eum
 qui,³² C. de contrahenda stipulatione, Optimam³³. Solutio: quando
 50 presumptio contrariam admittit probationem dictum est supra de
 presumptionibus, Quanto³⁴; quod autem hic dicitur “statur presump-
 tionem” locum habet in presumptione facti probabilis, cui presump-
 tionem, si alia obuiaverit, stabitur magis uolente, quia fortius uinculum
 optinebit, ut xxvii q. ii, Duobus³⁵. R.
 55 **constiterit**: set quomodo probabit iste, se illorum filium esse? Di-
 cunt quidam, sufficit, si habeat testes quod illi gerebant eum pro
 filio et ille eos pro parentibus. Alii dicunt quod non sufficit, arg.
 xxxv q. vi, De parentela³⁶. Lex tamen dicit quod difficile est quem
 probare, se esse filium alicuius, ff. de conditionibus et demons-
 60 trationibus, Lutius³⁷; tamen probatur, ff. de liberis et postumis,
 Si postumus³⁸, ff. de hiis qui sui iuris sunt, Nepotes, § Filium³⁹.

44 presumptionibus] quia *add. marg.* B / supra] sic D. 44-45 Si quis-q. i *om.*
 H. 44 symoniacus EK, supra *add.* E. 45 causa] c. *add.* F. 46 presuptione B /
 rescinditur] retunditur CFHK, redditur E, retruditur B. 47 absit] osbtat D /
 xxxiii A, xxxiiii CDEF. 48 optimam] *suppl. marg.* F, antiquam D. 49 presuptione
 B, presuptione E/contra D / admittit] amittit B, admittat CEH, uel adimit *add.*
 D, uel admittit *add.* K / probationem] presumptionem D. 50 presuptionibus
 B / hic *om.* K. 51 probabili CD / presuptionem² B. 52 uinculum fortius *tr.* K. 53 xxii K /
 q. vii CDEFK / R. *om.* E. 54 *Glos. sub v.* institeris A/se *om.* EH / illorum] lalorum E.
 55 habet B / testes *om.* K. 56 ille] illi E / eo D / non *interl.* B / arg. *om.* H. 56-57 arg.-
 dicit *suppl. infra* B. 57 aliquem E. 58 filium esse *tr.* B/conditionibus BH. 60 his AB /
 sui] uel alieni *add.* EH, *om.* C / §] ff. E.

26. Cmp I 2 16 9: Quando (X 2 23 8): De presumptionibus.

27. C. 1 q. 1 c.108: Si quis a simoniacis.

28. C. 33 q. 1 c. 2: Requisti.

29. Dig. 4. 2. 23 (ult.): Non est uerissimile: Quod metus causa gestum est.

30. C. 11 q. 3 c. 14: Absit.

31. D. 34 c. 1: Quorumdam.

32. Cod. 1. 3. 19: Eum qui: De episcopis et clericis et orphanatrophis etc.

33. Cod. 8. 37. (38) 1: Optimam (quaestionem): De contrahenda et commiten-
 da stipulatione.

34. Cmp I 2 16 9: Quanto (X 2 23 8): De presumptionibus.

35. C. 27 q. 2 c. 51 (ult.): Duobus modis.

36. C. 35 q. 6 c. 8: De parentela.

37. Dig. 35. 1. 83: Lucius (Titius): De conditionibus et demonstrationibus et
 causis.

38. Dig. 28. 2. 14: Si postumus (a primo): De liberis et postumis heredibus
 substituendis.

39. Dig. 1. 6. 5: Nepotes § Filium: De his qui sui et alieni iuris sunt.

Vic. De hoc plenius inuenies infra de filiis presbiterorum, Michael, lib. ii⁴⁰. t.

4. Causam que - expirare (X 4 17 4 - X 1 29 17 - X 2 14 3)

causam: infra e. t., Causam¹.

Que inter: casus: Auelina mulier duos habuit uiros Alanum et alium Quemdam, que suscepit filiam nomine Agatham de R. Fauarici, dubitabatur utrum tempore primi mariti uel secundi nata fuisset, uel si eis de medio sublatis cum ipso R. matrimonium contraxisset et tunc ex eo ipsam Agatham concepisset; que Agatha filium habuit nomine R. de Ardena, qui cum uellet hereditatem predicti aui sui R. Fauarici ultra mare mortui uendicare, F. auunculus eius ipsum dicta spoliauit hereditate obiciens ei quod dicta Agatha mater ipsius non fuerat de legitimo matrimonio nata, et ideo non debebat illa patri suo succedere, unde filius eius ipsam hereditatem petere non debebat. R. impetrauit litteras ad tres episcopos ut sibi facerent restitui hereditatem aui sui et cognoscerent utrum ipsa A(gatha) esset legitima necne; set quoniam unus episcoporum ipsorum erat dominus R. ipsius, ad petitionem dicti F. (auunculus) fuit ille remotus et quidam alius substitutus. Et mandat papa inquiri de natiuitate eius A. et si fuit nata tempore primi uiri uel quod ipse R. matrem eius publice tenuerit tempore secundi mariti, denuntiet illam non

61 Vic] § *add.* EF / De *om.* E / inueniens B.

c. 4

2 *Glos. om.* DK / *causam*] *om.* F, tan *add.* E, qui inter *add.* A. 3 *Glos. sub v.* Agathe E, *sub v.* *causam* ADK (*iterato lemte* A) / *casus interl.* C / 4 *que om.* F / *fauarici*] *fauarisii* B, *fauarisi* C, *fauari* K, *om.* A, *ei add.* E. 4-5 *duuitatur* C / *tempore om.* K. 6 *si om.* A / *me/dio fol.* 44rb K / *sublatis de medio tr.* H / *et interl.* B. 7 *suscepisset* A. 8 *Ardentia* B, *Ardenna* H / *sui om.* A. 9 *fauarisii* BF, *fauarii* C, *fauari* K / *mare om.* E / *uendicare ultra mortui tr.* E, *uendicare ultra mare mortui tr.* BCFH / F.] *filii* EH / *auulvulus B/eius*] *suus* DK / *ipsam* E. 10 *hereditate spoliauit tr.* K / *hereditate*] *non add.* CDH / *ipsius*] *illius* BCEF, *eius* H. 11 *fuerit* B / *legittimo* BH / *illa*] *illi* GH, *matri add.* E. 12 *unde*] *et ideo* BCEFH / *fifilius* F / *hereditatem ipsam tr.* CEH, *hereditatem petere ipsam tr.* B. 13 *debebat*] *poterat* BCEFH / *faceret* CD. 15 *legittima* BH / *ipsorum om.* BH. 16 *ipsius R. tr.* BCEFH / R.] § A / *ille om.* K. 17 *et om.* K / *alius*] *abbas* BCEFH. 18 *eius*] *ipsius* CDEFHK / A] *Agathe* K. 18-19 *uel-eius suppl. marg.* C. 18 *quod*] *quia* C / R. *om.* DK. 19 *denuntient* BC.

40. Cmp II 1 9 4: Michael (X 1 17 13): De filiis presbiterorum. cap. 4.

1. Cmp I 4 18 7: Causam que (X 4 17 7).

20 esse legitimam, quia non potuit esse uxor illius. Hoc usque ad illud, ceterum si etc., alia omnia plana sunt. t.

ipsius: Agathe.

dominus: arg. quod rationabilis est causa suspitionis, si iudex est dominus aduersarii, arg. supra iii q. v, Accusatores², supra xi q. iii, Quatuor³, infra de offitio iudicis delegati, Insinuante, lib. iii⁴; eadem
25 ratione, si est uasallus impetrantis, arg. xxii q. v, De forma⁵, iiii q. iii § Idonei⁶, infra de lite non contestata, Accedens, lib. iii⁷. Ala.

subrogandun: ut causa sine suspicione procederet, ut infra de permutatione rerum, c. i, lib. iii⁸. t.

30 **muliere:** hoc est pendente matrimonio.

nata: scilicet de Randulfo filio Fauarici, quod infra suppletur in quarta linea. Ala. § Scilicet de alio non marito.

secundo: quoniam mortuo Alano, Auellina contraxit cum alio, qui fuit uir legitimus. Ala.

35 **tenuerit:** et certus quod alium habebat ipsa maritum. t.

eiusdem, R.: istius possidebat hereditatem R. de Ardena ratione matris sue Agathe, que fuerat filia istius Randulfi; set obiciebatur quod fuisset spuria et ideo hereditatem illam habere non debuit. Ala.

20 legitimam BH / illud] alium C, aliud BK. 21 ceterum-t. *ut alia glos.* DH /etc.] et cum E / plana] plena B / t. *om.* E. 22 *Glos. om.* E, *signum glos. in textu om.* BH. 23 fol. 40va C, fol. 67vb F / *Glos. sub v. dicimus (omisso signo in textu)* B / arg. *om.* E / causa est *tr.* C, causa *om.* E / est²] *om.* E. 24 arg.] ut C / supra²] *om.* AD, *suppl. supra* B. 25 de *bis* B / *insimulante* C. 26 uassallus H. 27 ydonei ACEH, ut *add.* B / Ala.] t. C, la, H. 28 ut] in *add.* DK / susceptione A. 28-29 rerum permutatione *tr.* H. 29 rerum] *reditum* A, *reddituum* K, *om.* D / t. *om.* BFH. 30 fol. 72ra A / *Glos. om.* BCDEFHK. 31 fol. 76 ra B / Radulpho EFH / filius A / saluarici C / infra] ita A / supletur A. 32 § *om.* CD / scilicet *om.* A / de *om.* CD, *bis* B / alio] et *add.* B / marito] t. *add.* BEF. 33 *Glos. sub v. secundo uiro* EH, *una simul cum glos. ad v. nata* A. 35 *Glos. om.* A / certius C / habebat] cp (clrissima puella?) *add.* K / alium-maritum] illa alium habebat maritum E, alium illa maritum habebat B / ipsa] illa FHK. 36 *Glos. sub v. R.* EH, *sub v. filii* BC / hereditatem possidebat *tr.* BCDEFHK / Ardena B. 37 que] nam K, non *add.* DK / filius BF / istius *om.* B / Radulphi EFH, Rodulfi B / obiciebatur F, optinebatur H. 38 illam] istam BCEFH, istius K / non debuit habere *tr.* B / debebat EH / ala.] t. E, *om.* A.

2. C. 3 q. 5 c. 12: Accusatores.

3. C. 11 q. 3 c. 78: Quatuor.

4. Cmp III 1 18 4: De offitio iudicis delegati, Insinuante (X 1 29 25).

5. C. 22 q. 5 c. 18: De forma.

6. C. 4 q. 2 c. 3 DGp: § Idonei.

7. Cmp III 2 3 2: Accedens (X 2 6 2): Ut lite non contestata non procedatur ad testium etc.

8. Cmp III 3 15 1: Ecedens (X 2 6 2): De rerum permutatione,

- 40 **alii**: scienti, quoniam si ignorasset ille, cui nupsit, illam alium uirum habere, ex quo bona fide et publice cum illa contraxisset, filii sic suscepti legitimi iudicarentur, ut infra e. t., *Ex timore lib. iii*⁹. t.
- cohabitare**: quia eam duxit, quod plus est quam fidem dare de ducendo, ut infra de eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium, *Cum haberet, lib. ii*¹⁰. Vinc.
- 45 **aduersarius**: scilicet dictus R. de Ardena. t.
- procuratorem**: ff. quibus causis maiores in integrum restituuntur, l. Item ait pretor, § ult.¹¹ et l. Ergo¹².
- denuntiatoribus**: non minus tribus, ut C. quomodo et quando iudex, l. Tres denuntiationes¹³.
- 50 **ad domum**: nota denuntiationem R. faciendam esse ipsi persone, si inueniri potest, ut *iiii q. v, Quisquis*¹⁴, et infra t. prox. c. i.¹⁵; sin autem ad procuratorem, ut ff. ex quibus causis maiores, Item ait, § ult. et l. Ergo¹⁷. Hoc dico si talis sit causa, que per procuratorem agi possit, si procurator inuentus no fuerit, ad domum suam debet
- 55 denuntiatio fieri, ut hic et ff. de damno infecto, l. *iiii § Pretor*¹⁸, xvi

39 nupserit D / illa E. 40 illo AK / sicut D. 41 legitimi H, legitti B / iudicarentur fol. 49rb H / ut om. K / l. ii H. 42 fidem dare] fedare K / de om. AK. 43 in om. H. 43-44 quam – adulterium om. K / per adulterium om. A. 44 l. iii A. 45 Ardena BH. 46 *Signum glos. in textu om. F / maiores in] m. matri B / in om. CDK / restituuntur om. ABCFK / l.] om. D, i. e. K. 47 item] inter BEH / et] e. K / Ergo] i. E. 48 *Glos. sub v. denuntiationibus B / tribus] debet EH. 49 l. om. DK. 50 denuntiationes B / esse faciendam CEFHK, ese faciendas B. 51 inueniri] ipsi add. K / et om. A/sin] si AD. 52 quibus ex causis tr. C / ait om. CDEF. 53 Ergo] et add. DK / per om. H. 54 non fuit inuentus C, fuit HK / debet om. C. 55 et om. E / dampno E, dampno A, dapno BH, damp infectis K / *iiii] § add. BHK.***

9. Cmp III 4 12 3: *Ex tenore litterarum (X 4 17 14): Qui filii sint legitimi.*

10. Cmp II 4 5 2: *Cum haberet (X 4 7 5): De eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium.*

11. Dig. 4. 6. 21 § 3 (ult.): *Item ait pretor § Defendi: Ex quibus causis maiores viginti quinque annis in etc.*

12. Dig. 4. 6. 22: *Ergo: Ex quibus causis maiores viginti quinque annis in integrum restituuntur.*

13. Cod. 7. 43. 9: *Tres denuntiationes: Quomodo et quando iudex sententiam proferre debet praesentibus etc.*

14. C. 4 q. 5 c. 1 (ult.): *Quisque episcoporum.*

15. Cmp I 4 19 1: *Relatum (X 4 18 1): Qui matrimonium accusare possunt vel testificari.*

16. Dig. 4. 6. 21 § 3 (ult.): *Item ait pretor § Defendi: Ex quibus causis maiores viginti quinque annis in etc.*

17. Dig. 4 6 22: *Ergo: Ex quibus causis maiores viginti quinque annis in integrum restituuntur.*

18. Dig. 29 2. 4 § 5: *Dies cautioni § Pretor: De damno infecto et suggrundis et proiectionibus.*

q. iii, Potest § Si ab eo¹⁹. Ala. § Hic ordo debet seruari, xvi q. iii § Potest²⁰, ff de agnoscendis liberis, l. i²¹, ff. ex quibus causis maiores, l. Ergo²², ubi dicitur quod interrogari debent amici an defendant. Vic. **testibus**: quia lis prius fuerit contestata ut patet per principium capituli et malitiose se absentauerat R.; alioquin testes non essent recipiendi lite non contestata, ut infra ut lite non contestata, c. i²³ et ii, lib. iii²⁴, nec procederetur in causa contra absentem, nisi malitiose se absentasset, ut supra de offitio iudicis delegati, Consultationibus²⁵. t. **tres**: supra de appellationibus, Super eo²⁶.

60

65

R. de Ardena: per hoc probatur manifeste, quod litteras istas impetrarat F. no autem R., alias quare hoc diceretur? Et ita loquitur in absentia actoris, quoniam eo absente deffiniri potuit causa, etiam lite non contestata, ut C. quomodo et quando iudex, auth., Qui semel²⁷; non autem ut quidam uolunt, quod R. impetrauit, cum esset spoliatus, quia ad quid impetraret F., cum esset in possessione. Solutio: ne inquietaretur. Vic.

70

56 potest] preter E, sub *add.* ABCEFH / Ala. *om.* AD / § *om.* CD. 57 quibus ex causis *tr.* ABCEH / quibus *om.* FK. 58 dicitur quod *om.* A, quod *om.* DFHK / amici] ar. *add.* K / Vic. *om.* E, t. *add.* B. 59 quia] ar. DFK, quod *add.* K / prius lis *tr.* E / fuerat prius *tr.* B / ut *om.* D. 60 se *interl.* A, *om.* BE / non *om.* C / non testes *tr.* E. 61 lite¹-ut¹ *om.* B / non *om.* C / ut¹-contestata *om.* E / infra] extra iii C / ut² *om.* B / et *om.* ADEK / ii] et iii *add.* A. 62 lib. *om.* C / iii *sppl. marg.* D, *om.* C / procedetur E, procederet C / in causa *om.* BCEF / causa] propter *add.* K / contra *om.* H / malitiose E. 63 absentasset se *tr.* BFH, assentasset se E / absentauerat C / supra] infra C / delegati iudicis *tr.* B / t. *om.* B. 64 fol. 53rb E / *Glos. om.* B. 65 R. *om.* BCDEFH / probauit EH / quod] *interl.* B, quia E / istas *om.* A, illas K / impetrauerat BEH, impetrauerit F, impetrauit C. 66 F. *om.* K / hoc] hic K, *om.* A. 67 causa potuit *tr.* K. 68 litte B / ut *om.* CDFK / iudex] in *add. interl.* A / Qui] Quod DK. 69 non] si K / uoluit E / quod] quia E. 70 impossessione B.

19. C. 16 q. 3 DGp c. 15: Potest § 4 (in fine): Quod si ab eo.

20. C. 16 q. 3 DGp c. 7.

21. Dig. 25. 3. 1: Senatus consultum: De agnoscendis et alendis liberis vel parentibus.

22. Dig. 4. 6 22: Ergo (sciendum est): Ex quibus causis maiores viginti quinque annis in etc.

23. Cmp III 2 3 1: Ad hoc Deus (X 2 6 1): Ut lite non contestata,

24. Cmp III 2 3 2: Accedens ad presentiam (X 2 6 2): Ibidem,

25. Cmp I 1 21 15: Consultationibus (X 1 29 10): De offitio et potestate iudicis delegati.

26. Cmp I 2 20 13: Super eo (X 2 28 12): De appellationibus et recusationibus.

27. Cod. 7 43 8: (Qui semel: Quomodo et quando iudex etc.), ibi Auth.: Omnem, CDJ p. 154 (Coll. VIII cap. III: Omnem: De litigiosis etc. LCNA p. 280. (Nov. 112. 2).

exposito: supra de rescriptis, Ceterum²⁸, supra de offitio iudicis delegati, Peruenit²⁹, infra de offitio iudicis delegati, Ex litteris, lib. iii³⁰.

75 **expirare:** nisi illud adiecisset papa, elapsis tribus mensibus, iurisdictione eorum expiraret, ut supra de offitio et potestate iudicis delegati, Consultationibus³¹. Ala.

5. Lator presentiam - decidat (X 4 17 5)

idem: Huius videlicet R. patruus. ala.

5 **nichil:** quod uerum esset si esset naturalis, ex quo alia proles illi supererat, alias si nulla esset proles. Alius naturalis filius succedit patri ab intestato in duabus uncis, ut C. de naturalibus liberis, Auth., Licet patri¹, et in Auth., quibus modis naturales efficiuntur legitimi, § Si quis autem, Coll. vii²; et hoc de eo intelligas qui de indubitata concubina natus est, que est unica in domo, ut in Auth., t. e. § Nec igitur³. t.

10 **uendicare:** hic ponitur magna glosa de successoribus, quam habes uerbo ad uerbum in apparatu Lau(rentii), xxxv q. v, Ad apostolicam⁴.

72 *Hanc glos. sub v. expressa A. 73 peruenit- delegati om. BEFH / iudicis om. C / iii] t. add. E. 74 fol. 72rb A, fol. 76rb B, fol. 60va D, fol. 68ra F / Hanc glos. sub v. expiret B / iurisdictione D. 76 ala. om. E.*

c. 5

2 *Glos. om. BC, sub v. xl E, sub v. idem xl H, sub v. ratione DK, sub v. patruus (omissis signis) F / huius om. F / uidelicet om. DK / R. om. DEFHK / patruus om. EFH / ala.] t. A, om. FH. 3 fol. 40vb C / Glos. sub v. non A / uerum] uerius K / si esset om. K. 4 alias] aliter H / Alius] alia BC, aliter D. 5 nuntiis EH / liberis] in add. A / licet] auth. add. B. 6 quibus-legitimi *suppl. marg.* F / effici B. 7 de hoc *tr.* K / eo om. K / concubinatus C. 7-8 natus est concubina *tr.* E. 8 est² om. K / t.] ty. D, c. E. / § om. K / t. om. E. 9 *Glos. sub v. successorio uendi. A / glosa magna tr. B / successionibus BCEF / habes] habet EH, om. C, de add. interl. BF. 10 q. v om. EH / apostolicam] t. add. ABFH.**

28. Cmp I 1 2 3: Ceterum (X 1 3 3): De rescriptis et eorum interpretationibus.

29. Cmp I 1 21 13: Peruenit (-) De ofitio et potestate iudicis delegati.

30. Cmp III 1 18 8: Ex litteris (Venerabilis) (X 1 29 29): De offitio iudicis delegati.

31. Cmp I 1 21 15: Consultationibus (X 1 29 10): De offitio et potestate iudicis delegati.

cap. 5.

1. Cod. 5. 27. 8 (Licet patri: De naturalibus liberis etc.) ibi Auth.: Si vero filios, CDJ, p. 175 (Coll. VII, Constit. I § Si vero filios: Quibus modis naturales efficiuntur sui etc., LCNA p. 238. (Nov. 89. 12. 3).

2. Coll. VI tit, I cap. VI: Si quid autem: Quibus modis naturales filii efficiuntur legitimi et sui etc., LCNA p. 194. (Nov. 74. 6).

3. Coll. VII Const. I § Ne igitur: Quibus modis naturales efficiuntur sui etc., LCNA p. 238. (Nov. 89. 12.2.).

4. Apparatus Laurentii ad C. 35 q. 6 c. 2 v. Ad (Sedem) Apostolicam.

idem R.: illi obiciebatur quod pater suus non fuisset legitimus.

produxit: ex abundantia et ad cautelam, cum honus probationis aduersario tantum incumberet, ut in fine dicitur. t.

15 **tergiuersatione:** quid sit tergiuersatio habes ii q. iii, § Notandum⁵.
Est enim tergiuersari non in uniuersum ab actione cessare, ff. ad turpillianum, l. ii⁶; set hic improprie accipitur. Vic.

appellauit: scilicet predictus R.

20 **duos:** nota quod certus terminus statui potest agere nolentibus, infra quem, si intentionem suam non probauerint, imponitur eis de cetero silentium, ut infra de purgatione canonica, Ad audientiam⁷, C. de ingenuis manumissis, Diffamari⁸. R.

25 **probare:** uidetur quod debeat se probare legitimum, quia semper presumitur adulterium, nisi probetur matrimonium, ut supra xxx q. v, Aliter⁹; set secus est, ibi, quia agitur contra coniunctos clam et sic quodam modo compelluntur ut pallam contrahant. Hic autem, eis mortuis, quando iam non timetur de fornicatione, ob successionem mouetur questio contra matrimonium, qui obicit non esse legitimum, illud probare debet. Lau.

30 **dimittat:** nonne secularis de natiuitate et de matrimonio incidenter querere poterat, arg. C. de iudiciis, Quotiens¹⁰, C. de ordine iudiciorum, Adite¹¹. Quare ergo dimittebat procedere super hereditatis

11 *Glos. om.* DEK / illi] cui BEFH, cum CDK / abiciebatur CDK. 12 habundanti / BEHK, abundantia DF / et] cum K / cum] cuius C, *om.* K / onus K. 13 t. *om.* K. 14 *Glos. sub v.* tergiuersationem B / quod si E / tergiuersari D. 15 enim *om.* B / non *om.* ABCF / in *interl.* B / actione] accusatione AEF. 15-16 ad trebellianum EH. 16 improprie H. 17 *Glos. om.* BDEK / scilicet *om.* C / supradictus H. 18 fol. 53va E, fol. 44va K / statutui C. 19 intemptionem H / probauerit BCDFK, placuerit E / ponitur E / ei BD. 19-20 silentium de cetero *tr.* K. 20 canonica *om.* B. 21 R. *om.* DK. 22 *Glos. sub v.* comprobare H / legitimum BH / semper *om.* B. 23 xxxv DK 24 q. ult. B. / clam coniunctos *tr.* EH, coniunctos /// B. 25 modo *om.* E. 26 quando] quia DK / ob *om.* H / successionem] non *add.* K. 27 qui] quod A / obicit] aliquem *add.* BCEFH, a iure *add.* K / legitimum BH. 29 fol. 72va A, fol. 76va B / de² *om.* BF. 30 C²] co. A. 31 Adire H / procedi B / hereditatis] dotis C, alias dotis petitionem *add.* EH.

5. C. 2 q. 3 c. 8 DGp: Notandum.

6. Dig. 48. 16. 2: Qui destiterit agere: Ad senatum consultum Turpillianum et de abolitionibus criminum.

7. Cmp I 5 29 8: Ad audientiam (-): De purgatione canonica.

8. Cod. 7. 14. 5: Diffamari (statum): De ingenuis manumissis.

9. C. 30 q. 5 c. 1: Aliter.

10. Cod. 3. 1. 3: Quotiens (questio): De iudiciis.

11. Cod. 3. 8. 1: Adite (presidem): De ordine iudiciorum.

possessionem; set forte de assensu eius et partium delata erat questio
natiuitatis ad iudicem ecclesiasticum. Immo aliud credo, quod non
posset secularis iudex de tali causa cognoscere etiam incidenter, cum
35 sit mere spiritualis ratione rei, sicut nec super decimis, supra de iu-
diciis, Relatum¹², infra e. t., Causam¹³. Lau.

6. Tanta est uis - potuerunt (X 4 17 6)

legitimi: in Auth. de nuptiis § ult.¹, in Auth. quomodo naturales effi-
ciuntur sui § Si quis², C. de naturalibus liberis, Cum quis³, Inst. de
hereditatibus que ab intestato, § Nec non⁴, supra e. t., Conquestus⁵.
5 Qualiter filii non legitimantur, quere infra e. t., c. i, lib. ii⁶. t.
aliam: adulterii consciam, si enim ignoret secus, arg. supra e., Cum
inter⁷, et expressum est infra e.t., Ex tenore, lib. iii⁸. Ala. t.
hereditate: filiorum alii legitimi sunt tantum, ut adoptiui uel irro-
gati; alii sunt legitimi et naturales, ut nati ex uero matrimnio uel
10 putatiuo et hii scilicet primi et secundi succedunt parentibus in om-

32 possessione BF, petitionem C / set] si *add.* DK / assensu D / delata] delegata
A / delata erat] delegauerat K. 33 aliud] alias E / quod *interl.* B. 34 possit B /
iudex *om.* BCEFH / etiam] et H. 35 mere *om.* K / sicut] sic DEH / decimis] ut *add.*
BCEFH / iudicis F. 36 e. t. *om.* D / t. *om.* BDEFH.

c. 6

2 *Glos. sub v. geniti* BH / in auth. *bis* K / auth.] Inst(itutiones) A / nuptiis] sumpt.
K / efficiantur A. 3 sui] liberi A / C.] co. A / quis²] in *add.* K. 4 §] c. E / t. *om.* C. 5
Qualiter-t. *om.* ABDEFHK. 6 ignoraret CDHK. / e.] t. *add.* A. 7 inter et cum *tr.* K /
est expressum *tr.* EH / est *om.* BK / infra] extra iii C, extra iii *add.* B / lib.-t. *om.* E
/ t. *om.* BCFK. 8 *Signum glos. om.* K / filiorum] filii E, *om.* ABH / alii] scilicet B /
sunt legitimi *tr.* BCDEF K (legittimi) / arogati E, abrogati F, adrogati B, (adrogati
expun. et interl. corrig. H). 9 sunt *om.* BCDK / alii sunt naturales et non legitimi
add. et corrig. B / legittimi H / et] non *add.* C / matrimonio uero *tr.* BCEFH / uel]
non C. 10 putatiuo] legitimo B / et¹ *om.* BCEFH / scilicet *om.* K.

12. Cmp I 2 1 4: Relatum (-): De iudiciis.

13. Cmp I 4 18 7: Causam quae (X 4 17 7).

cap. 6.

1. Coll. IV tit. I cap. XXVI: Illud quoque: De nuptiis, LCNA, p. 133. (Nov. 22. 48).

2. Coll VII tit. I cap I: Si quis: Quibus modis naturales efficiuntur sui etc. LCNA, p. 233 (Nov.89. 1§ 2).

3. Cod. 5. 27. 10: Cum quis: De naturalibus liberis et matribus eorum et ex quibus casibus iusti efficiuntur.

4. Inst. 3. 1. 2a: Nec non: De hereditatibus que ab intestato deferuntur.

5. Cmp I 4 18 1: Conquestus est (X 4 17 1).

6. Cmp II 4 11 1: Referente (X 4 17 11): Qui filii sint legitimi.

7. Cmp I 4 18 2: Cum inter (X 4 17 2).

8. Cmp III 4 12 3: Ex tenore (X 4 17 14): Qui filii sint legitimi.

nibus bonis, ut supra e., Cum inter⁹, C. de suis et legitimis liberis, per totum; alii sunt naturales et non legitimi, ut nati ex concubinis, que in domibus habentur et hii succedunt in duabus untiis tantum ab intestato, ut C. de naturalibus liberis¹⁰, Auth., Licet patri¹¹; alii sunt spurei, ut nati ex adulterio et uulgo concepti, ut ff. de statu hominum, Vulgo¹², et hii in nullo succedunt nec etiam pasci debent a patre ut in predicta Auth., et xxxii q. iiii, Dicat aliquis¹³. t.

15

presertim: id est maxime quoniam spurius nullo modo legitimari potest. t.

20

non potuerunt: supra de eo qui duxit in matrimonium, c. ult.¹⁴, infra de eo qui duxit in matrimonium, Cum haberet, lib. ii.¹⁵

7. Causam que - impetum (X 4 17 7)

suus: scilicet R. filius Fauarici.

ad regem: arg. de iurisdictione distincta, ut de Cons. di. iiii, Celebritatem¹, in fine, di. x, Quoniam², xcvi, Cum ad uerum³, supra e., Lator⁴, in

11 e.] t. *add.* B, *om.* EH / suis] seruis D / suis et] ecclesie K, *om.* A / liberis] heredibus AB EF. 12 per totum] petitorium B, t. *add.* A / sunt *om.* BK / legitimi BH. 13 et *om.* BCEFH / succedunt C / unciis ABH. 14 Auth.] autem E / patri] t. *add.* A. 15 ut *om.* K / ut-et *om.* EH. / statu] et *add.* D. 16 et *om.* BCF / pacisci K / debent pasci *tr.* E. 16-17 a patre debent *tr.* F. 17 impredicto B / auth.] in fine *suppl. interl.* A, fol. 49va H / iiii DE / t.] *om.* B, Cod. de incertis nuptiis, Auth. ex complexu *add.* F. 18 *Glos. om.* B / legitimari H. 18-19 potest legitimari *tr.* E / t. *om.* E. 20 fol. 60vb D. 21 lib. ii *om.* BCEFH.

c. 7

2 *Glos. sub v. regem* BC, *om.* ADEK. 3 fol. 41ra C / *Glos. sub v. auus suus* BC / iurisdictione D / ut] supra *add.* K / iiii E, i K. 4 fine] supra *add.* K. 4-5 di.-fine *om.* D. 4 quoniam] supra *add.* K / xcvi] di. *add.* F / cum *om.* K / e.] t. *suppl. interl.* A, *add.* K.

9. Cmp I 4 18 2: Cum inter (X 4 17 2).

10. Cod. 6. 55. per totum: De suis et legitimis liberis et ex filia nepotibus ab intestato venientibus.

11. Cod. 5. 27. 8: Humanitatis: De naturalibus liberis etc., in Auth. Licet patri, CDJ I, p. 755. (Coll. V tit. I cap I: Liceat igitur patri: Quibus modis naturalibus filiis etc LCNA p. 191) (.Nov. 74. 1).

12. Dig. 1. 5. 23: Vulgo: De statu hominum.

13. C. 32 q. 4 c. 9: Dicat aliquis.

14. Cmp I 4 7 3 (ult.): Super eo uero (X 4 7 3): De eo qui duxit in matrimonium quam polluit adulterio.

15. Cmp II 4 5 2: Cun haberet (X 4 7 5): De eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium.

cap. 7.

1. De cons. D 3 c. 22: Celebritatem.

2. D 10 c. 8: Quoniam.

3. D 96 c. 6: Cum ad uerum.

4. Cmp I 4 18 5: Lator (X 4 17 5).

5 fine, xxiii q. v, Regum⁵, supra di. viii, Quo iure⁶, xxxiii q. ii, Interfectores⁷, xxiii q. iii, Quesitum⁸, supra de appellationibus, Si duobus⁹. Arg. contra di. xxii, Omnis¹⁰, v q. vi, Delatori¹¹, supra e., Conquestus¹², xx q. iii, Presens¹³, xv q. vi, Alius¹⁴, xxxiii q. i, Loquitur¹⁵. Solutio: magister Hugu. dicit et bene quod a solo Deo habet potestatem in temporalibus imperator, papa uero in spiritualibus et sic diuisa est iurisdictio, prius enim est imperator, quamuis coronam accipiat a papa et gladium ab altari, ut di. xciii, Legimus¹⁶; nam ante fuit imperium, quam apostolatus. Lau. Ego uero dico cum Ala., sicut ipse notauit supra de appellationibus, Si duabus¹⁷, quod imperator habet gladium a papa, est enim unum corpus ecclesia, ergo unum solum caput habere debet. Item, dominus utroque gladio usus est, ut xcvi di., Cum ad uerum¹⁸, i q. iii, Ex multis¹⁹; set solum Petrum uicarium suum in terra constituit, ergo utrumque gladium ei reliquit. Item Moyses utrumque gladium habuit, cuius successor est apostolicus. Preterea iudex eius est dominus papa, quia electum confirmat uel cassat, ut extra iii,

5 fine] supra *add.* K / regum] legum K / iure] supra *add.* K / interfectores] inter hec A, supra *add.* K. 7 contra] supra *add.* K / xxii di. *tr.* K / Omnis] *interl.* B, omnes FK, supra *add.* BK / e.] t. *add.* K, *suppl. interl.* A / conquestus] supra *add.* K. 8 Presens] supra *add.* K / xv] xx EH. 9 Hug.] Ugh. B. 9-10 in temporalibus potestatem imperator *tr.* F. 10 imperator-spiritualibus *om.* K/papa-imperator *suppl. marg.* F / spiritualibus] supernaturalibus B / iuridicio D. 11 quamuis] quam BCDEFHK / acciperet F, accipit B / a] ab E. 12 altere E / nam *bis* D. 13 apostolicus B / Lau.] § *add.* BF / uero *om.* BCEH / sic E / supra] e. *add.* EH. 15 unum¹ *om.* EH / ergo ecclesia *tr.* A / capud AK / habere debet caput *tr.* D. 16 utroque gladio dominus *tr.* C / uerum] ueram K. 19 habuit gladium *tr.* E / iudex eius est *om.* E / eius] cuius D, *om.* H. 20 est *om.* B / quassat DK / iii *om.* B.

5. C. 23 q. 5 c. 23: Regum.

6. D 8 c. 1: Quo iure.

7. C. 33 q. 2 c. 5: Interfectores.

8. C. 23 q. 4 c. 45: Quesitum.

9. Cmp I 2 20 7: Si duobus (X 2 28 7): De appellationibus et recusationibus.

10. D 22 c. 1: Omnes.

11. C. 5 q. 6 c. 5: Delatori.

12. Cmp I 4 18 1: Conquestus (X 4 17 1).

13. C. 20 q. 3 c. 4: Presens.

14. C. 15 q. 6 c. 3: Alius.

15. C. 24 q. 1 c. 18: Loquitur.

16. D 93 c. 24: Legimus.

17. Cmp I 2 20 7: Si duobus (X 2 28 7): De appellationibus et recusationibus.

18. D 96 c. 6: Cum ad uerum.

19. C. 1 q. 3 c. 9: Ex multis.

de electione, Per uenerabilem²⁰, et etiam confirmatum deponit, ut xv q. vi, Alius²¹ et hoc totum inuenitur expresse in quodam extra Innocentii iii, In Genesi²². Est arg. contra in Ath. Quomodo oporteat episcopos²³, in principio, set canon preiudicat legi. t.

25 **incongruum**: quia crimina morte extinguuntur, ut C. si reus uel accusatus mortuus fuerit, l. i²⁴, ii²⁵ et iii²⁶, et supra xxiii di., Quorundam,²⁷ xxxiii q. ii, Admonere²⁸ C. de liberali causa, Principaliter²⁹, et ideo post mortem nullus accusari postest, nisi in casibus specialibus, ut de heresi, ut xxiiii q. ii, Sane profertur³⁰, uel nisi de crimine lese maiestatis, ut est arg. vi q. i, Quisquis³¹; set tamen ratione bonorum sepe queritur de delicto alicuius post mortem, ut hic et supra, c. Lator³², et C. ne de statu defunctorum, Quamuis³³. t.

genitricis: id est matrimonium de quo est nata prefata genitrix. t.

21 uenerabilem] l. iii *add. interl.* B / apponit DK. 22 Alicuius ADK / et] etiam F / totum] tutum C, *om.* DK / inuenitur] e. *add.* D. 23 quomodo] quotiens E / oportet B, oportet D. 24 in principio B / t. *om.* B. 25 fol. 76vb B, fol. 53vb E/*Glos. sub v.* indignum B / exiguntur E / C.] co. A. 26 mortuus fuerit *bis* E / i] et *add.* H / et supra *om.* DK / xxiii] xxxiii A. 27 C.] co. A / principalis BCDE. 28 nullus post mortem *tr.* E / potest *om.* F / specialibus] spiritualibus H. 29 de l *om.* E / de² *bis* B. 30 magestatis A / tamen] non CDE. 31 dilecto K / c.] e. CEH. 32 quamuis] quantus B, *om.* EH. 33 id est] ut K/nata est *tr.* B / prefata] eius *add.* BCFHK / t. *om.* B.

20. Cmp III 1 16 19: Venerabilem (X 1 6 34): De electione et de electi potestate.

21. C. 1 q. 6 c. 3: Alius.

22. Cmp IV 1 3 9: In Genesi (X 1 6 55).

23. Coll. I tit. VI, in princ.: Maxima quidem: Quomodo oporteat episcopos etc., LCNA, p. 34. (Nov. 6. 1)

24. Cod. 9. 6. 1: Si miles: Si reus uel accusatus mortuus fuerit.

25. Cod. 9. 6. 2: Etsi Marcellus: Ibidem.

26. Cod. 9. 6. 3: Si is quem homicidii: Ibidem.

27. D 23 c. 14: Quorumdam.

28. C. 33 q. 2 c. 8: Admonere.

29. Cod. 7. 16. 13: Principaliter (19): De liberali causa.

30. C. 24 q. 2 c. 6: Sane profertur.

31. C. 1 q. 1 c. 5: Quisquis.

32. Cmp I 4 18 5: Lator (X 4 17 5).

33. Cod. 7. 21. 3: Quamvis (defunctorum): Ne de statu defunctorum post quinquenium queratur.

8. Perlatum est - imponatis (X 4 17 8)

parentibus: et amicis similiter mittere debuit, ut ff. ex quibus causis maiores in integrum, l. Ergo¹. Vic.

5 **mitterent:** hoc facere non erat necesse, set apud domicilium suum tribus denuntiationibus citare, ut supra e., Causam². Ala. § Ego credo benefactum quod nuntius ad eum missus est, infra ut lite non contestata, Quoniam frequenter³. t.

10 **promulgauit:** probata consanguinitate forte uel alio perpetuo impedimento matrimonii, alias male promulgasset, ut extra ii, de sponsalibus, In presentia⁴. Set numquid lite non contestata rite processit ad sententiam diffinitiuam super matrimonio? Respondeo: utique, ut infra c. prox.⁵. Hoc enim necessitas compulit, quoniam nisi hoc fecisset ius mulieris periisset. Ala. § Quando uero lite non contestata sit procedendum ad sententiam diffinitiuam super matrimonio et

15 quando non, expressum habetur, infra ut lite non contestata, Quoniam frequenter, lib. iii⁶. t.

excludi: de hoc querebatur: an filii essent legitimi, non autem utrum episcopus bene fecerit separando matrimonium. Et ideo ad hoc tan-

c. 8

2 fol. 72vb A / ff.] de add. K. 5 § om. C. 6 beneficium ADK / ad eum missus] admissus E/infra om. D. 7 t. om, CE. 8 fol. 58va F / perpetuo om. EFK / impedimento perpetuo tr. C. 9 matrimonium E / alias interl. B / promulgasse EH / de despon. A. 10 impresentia B / Litem F. 10-11 rite-deffinitiuam] ad deffinitiuam sententiam rite processit tr. BCEFH. 11 deffinitiuam sententiam tr. DK / super matrimonio om. CEFH. 12 infra] e. add. DK / hoc] hic A / quoniam] quod E. 13 § om. BC / uero om. CEH / non lite tr. C. 13-16 Quando-t. post glos. sub v. excludi B. 14 sit] sic H / procedere F / ad] a H / diffinitiuam sententiam tr. CDHK. 15 expressum non tr. E / infra interl. B. 16 t. om. E. 17 fol. 41rb C / qrebatur E / an] utrum BCEFH / legitimi H. 18 matrimonium separando tr. K / ad om. D.

cap. 8.

1. Dig. 4. 6. 22: Ergo (sciendum est): Ex quibus causis maiores viginti quinque annis in integrum restituuntur.

2. Cmp I 4 18 7: Causam.

3. Cmp III 2 3 5: Quoniam frequenter (X 2 6 5): Ut lite non contestata non procedatur ad testium etc.

4. Cmp II 4 1 3: In presentia (X 4 1 19): De sponsalibus et matrimonio.

5. Cmp I 4 19 1: Relatum est (X 4 18 1): Qui matrimonium accusare possunt vel contra illud testari.

6. Cmp III 2 3 5: Quoniam frequenter (X 2 6 5): De lite non contestata.

20

tum respondetur, quia de alio non disputatur, arg. ff. si quid in fraudem patroni, l. i, § Si quis in fraudem⁷. Vic.

niti: arg. solum nisum uel uoluntatem puniret, xxxvi q. ii, Si quis⁸, vi q. i, Si quis cum militibus⁹, xiiii q. iiii, Quoniam multi¹⁰; arg. contra de Pen. di. i, Cogitationis penam¹¹. Solutio: uoluntas suis terminis contenta non punitur, alias que procedit ad actum punitur. t.

19 quia] quod E / non om. E / quia non disputatur de alio tr. BCFH, disputatur de alio tr. E / si] ne B. 21 solam BDFH / uoluntatem uel nisum tr. BCEFH / puniri BCEFHK / xxxvi] xxxiii A, xxxv C. 21-22 vi q. i § *suppl. marg.* A, vi q. i, Si quis *suppl. marg.* F. 22 Si quis om. E. 23 i, om. D / cognationis C / terminis suis tr. EH. 24 contempta BEFH / alia BCEFH / preedit EH / ad om. K.

---

7. Dig. 38. 5. 1 § 2: Si quid in fraudem patroni factum sit, Si quid dolo malo § Si quis in fraudem.

8. C. 36 q. 2 c. 3: Si quis.

9. C. 6 q. 1 c. 22: Si quis cum militibus.

10. C. 14 q. 4 c. 7: Quoniam multi.

11. De pen. D 1 c. 14: Cogitationis penam.

TITULUS XIX

QUI MATRIMONIUM ACCUSARE POSSUNT VEL TESTIFICARI

1. Relatum est - audiendi (X 4 18 1)

exiuit: nonne illa illum sequi tenebatur, ut xiii q. ii, Unaqueque¹, xxxiiii q. ii, Si quis ineuitabili²; dici potest quod quia ex causa in qua per suam culpam incidit absens est, eum non tenetur sequi, arg. ff. de operis libertorum, Quod nisi, § Ex prouintia³; uel uerius quod tenebatur, ipsa tamen noluit. Ala.

ad christianitatem: id est ad cathecismum et est uulgare lombardorum. Alii dicunt primum salis pabulum, id est prima inductio in ecclesia et hec compaternitas, que fit per cathecismum tantum impedit matrimonium contrahendum, set non dirimit contractum, ut infra de cognatione spiritali, Contracto, lib. ii⁴, ubi de hac materia plene notatum est. t.

amplius: supra de cognatione spiritali, c. i⁵ et c. ii.⁶, supra xxx q. iiii, Si quis unus⁷ et q. iii, Super quibus⁸, infra de cognatione spiritali, c. i lib. iii⁹.

c. 1

2 fol. 77ra B, fol. 61ra D, fol. 54ra E, fol. 44vb K / illa] ea A / illum] eum CEFH / ut om. BD / xvi EFH / unaquaque E. 3 ineuitabile A / quia] si B, om. AEH / ex] in DHK. 4 quam BC / teneretur CHK. 5 nisi] nu (?) K / prouintiali F / quod] quia EFH. 6 ipse B / tamen] cui E, om. DK / Ala. om. E. 7 ad om. A / chathecismum HK, cathetismum B / lombardorum C, lombardie BEFH. 8 dicunt] ad *suppl. interl.* A / salis] salutis DK / indictio D/indutio E. 9 hec] que *add.* K / catecismum E / tantum] tamen BK / impediatur H. 10 dirimit] iam *add.* BCEFH. 13 supra² om. DK. 14 iiii] ii DK, iii CEH / si] set E / et q. iii om. CDEFHK. 15 iiii] Alanus *add.* E.

cap. 1

1. C. 13 q. 2 c. 3: Unaqueque.
2. C. 34 q. 2 c. 4: Si quis (necesitate cogente) ineuitabili.
3. Dig. 23. 8. 1. 20 § 1: Quod nisi § Ex prouintia: De operis libertorum.
4. Cmp II 4 6 2: Contracto matrimonio (X 4 11 5): De cognatione spiritali.
5. Cmp I 4 11 1: Utrum autem (X 4 11 1): De cogn. spiritali et filiis ante vel post compaternitatem genitis.
6. Cmp I 4 11 2: Si uir (X 4 11 2): De cogn. spiritali et filiis ante vel post compaternitatem genitis.
7. C. 30 q. 4 c. 3: Si quis unus.
8. C. 30 q. 3 c. 4: Super quibus.
9. Cmp III 4 8 1: Veniens ad apostolicam (X 4 11 6): De cognatione spiritali.

suspicione: prima facie. Ala. § Et ita non sunt admittendi, ut iii q. xi c. i¹⁰. Set de quot annis intelligemus illud? Videtur quod de duobus, pluralis enim locutio et cetera, ut iiii q. iii, § Item in criminali¹¹, ff. ad trebellianum, l. ult.¹², circa finem, ff. de manumissis testamento, Libertas, § ult.¹³. Preterea non potest scire impedimentum ex post facto. Credit b. quod non de duobus annis intelligatur, set de v, ut probatur in c.

sequenti: Ad aliud respondet quod, quodcumque quis impedimentum ignorat siue tempore quo contrahitur matrimonium, siue post contractum, semper admittitur ad testificandum uel ad accusandum, si constet eum postea didicisse; quinimmo licet constet ipsum sciuisse, dum tamen tunc non posset probare, admitteretur postea uolens probare, arg. ii q. vii, Plerique¹⁴. Qui tamen in casu non admittitur, si tempore contractus sciuisset et tacuisset, nam contrahendum per suam solam assertionem potuit impedire, supra de sponsalibus, Preterea¹⁵. Vinc. § Hanc questionem soluit Innocentius, extra iiii, Cum in tua diocesi § ult. ¹⁶t. Queritur quando quis presumatur scire

16 fol. 73ra A / § om. BCH / xi] ix BDEHK (/// B), viii AF (*corrig. supra* A). 17 Set et reliqua *ut glos. sub v.* aliquot B / intelligimus CK, indulgemus EH / istud BF. 18 enim] supra *add.* A / loquutio D / et cetera *om.* E / ut] ff. de testibus, Ubi testium *add.* B / criminali] in uersu ubi numerus *add. marg.* A. 18-19 ff. ad trebellianum l. ult.] ff. de u(erborum) sig(nificatione), Item illa, § ult. *expun. et corrig. marg.* B. 19 manumissis] in *add.* DK. 20 libertos BCEH / non] si *add. marg.* A, ne *add. marg.* B / posset BCEF. 21 b.] h. A / non] nec A / set] supra D / de] di. D, *om.* E. 23 sequenti *suppl. marg.* F, scilicet set quantum *add. marg. in glos.* B / illud FH / respondet] t. *add.* A. 24 quo] cum BEF. 25 semper fol. 49vb H / uel ad accusandum *om.* E / ad *om.* BF. 26 constat B / eum] ipsum BCEFH / postea- ipsum *om.* K / constet *om.* A / ipsum] eum D. 27 dummodo BC / tamen *om.* BC / tunc *om.* D / non posset tunc *tr.* BCEFH / admittetur DHK. 27-28 admitteretur-probare *om.* E. 28 plerumque BCDEFHK / admittitur] admittatur K, scilicet *add.* B. 29 si] set H / nam] iam B, ad K / contrahendus BEH. 30 solam suam *tr.* E / impedire potuit *tr.* C. 31 § *om.* BCEFH. 31-32 Hanc-t. *om.* ADK. 31 questionem] pleno *add.* EFH, plene *add.* B / extra] t. *add.* BF, et *add. interl.* B / iiii *add. interl.* B, *om.* F. 32 t.] § F, *om.* EH / quando] an D.

10. C. 3 q. 11 c. 1: Neganda.

11. C. 4 q. 3 c. 2, DGp: Item in criminali.

12. Dig. 36. 1. 85: Si filio familias: Ad senatus consultum Trebellianum.

13. Dig. 40. 4. 38 § (ult.): Libertas §: De manumissis testamento.

14. C. 2 q. 2 c. 27: Plerique.

15. Cmp I 4 6 16: Preterea (X 4 1 12): De sponsalibus et matrimonio.

16. Cmp IV 4 4 1: Cum in tua diocesi (X 4 18 6): Qui matrimonium accusare possunt.

impedimentum uel ignorare? Respondeo: refert utrum agatur de im-
 pedimento consanguinitatis uel affinitatis uel de alio. In primo casu,
 35 si sit consanguineus coniunctus in primo uel in secundo gradu, pre-
 summittur scire consanguinitatem, ut C. de restitutione minorum, De
 tutela¹⁷, C. de liberali causa, Si filium¹⁸, ff. unde cognati, l. penult.¹⁹,
 in fine; in ulteriori secus, unde qui scientiam allegat, eam probabit,
 ff. de probationibus, Verius²⁰, ff. de administratione tutorum, Hoc
 40 autem²¹, Qui tutor²², Inst. de legatis § Quod autem²³, in alio casu nun-
 quam presumitur sciuisse, nisi probetur. Et hec ratio diuersitatis,
 quia consanguinitatem et affinitatem presumitur quis scire, set alia
 impedimenta nequaquam. Hec autem intelligenda sunt quando const-
 tat me sciuisse matrimonium contahi, si uero quando contrahebatur
 45 nesciui, set sciui contractum ex post facto, tunc si longo tempore
 tacui et coniunctis coniunctus sum in cuarto gradu, presumor scire,
 arg. infra, e., Consuluit²⁴; quia si in propria causa repellitur propter
 presumptionem, que est contra eum, multo fortius in extranea. In
 50 ulteriori gradu presumptionem non induco, cum eam in auctoritate
 non inueniam. Unde qui scientiam allegat, ipsam probet. Vinc

33 impetum D / refertur F / utrum *suppl. marg.* B / agitur A. 34 uel¹] et EH / de
 om. DK. 35 si] sic D / coniuuctus F / imprimo B / in om. DK. 36 ut om. DHK /
 minorum] militis BCE, militum HK. 37 si] nec BCDEFHK / cognati] cogant E.
 38 qui] si *add.* F. 39 Verius om. EH / amministrazione AHK / tutorum] tutoris
 A, curatorum D / Hoc] hec K. 40 Qui] quod BCD / qui tutor *expun.* A / § om.
 DFH / autem om. B. 41 hec] est *add.* CDEFHK / rationis diuersitatis EH. 42 set]
 si K. 43 quando] quoniam A. 45 set] si *add.* E / ex] et E / facto om. EH / tunc
 si om. EK / logo H. 46 tacui om. K / coniunctis om. ACEH, coiuctis coiuctus F
 / cuarto] iii^o K / scire om. C. 47 si om. C / impropria B, in *interl.* A / propria]
 prima D / repellitur A. 48 presumptionem] suspitionem DEHK. 48-49 que-
 presumptionem om. E. 48 in om. BH / extraneam D. 49-50 non-non *suppl.*
marg. F. 49 eam] ea BDHK, om. F. 49-50 non in auctoritate *tr.* K. 50 non om.
 EH / quis EH / Vinc.] t. E, § prima facie ala. *add.* C, ala. *add.* B.

17. Cod. 2. 21 (22). 7: De tutela: De in integrum restitutione minorum vigin-
 mti quinque annis.

18. Cod. 7. 16. 37: Si filium: De liberali causa.

19. Dig. 38. 8. 9: Octaui gradus: Unde cognati.

20. Dig. 22. 3. 21: Verius: De probationibus et presumptionibus.

21. Dig. 26. 7. 6: Hoc autem: De administratione et periculo tutorum et cura-
 torum qui gesserint vel non etc.

22. Dig. 26. 7. 18: Qui tutor: De administratione et periculo tutorum et cura-
 torum qui gesserint vel non etc..

23. Inst. 2 20 (?): § Quod autem (?): De legatis.

24. Cmp I 4 19 2: Consuluit (-): Qui matrimonium accusare possunt vel testi-
 ficari.

exceptione: id est qui per nullam exceptionem possunt repelli. t.

recipere: arg. testes in causa matrimoniali esse recipendos lite non contestata et ad calculum sententiae procedendum, ut supra c. prox.²⁵; set contra infra, ut lite non contestata, c. i²⁶ et ii²⁷. Solutio: habetur ex illo c. infra, ut lite non contestata, Quoniam frequenter²⁸; quia in tribus casibus tantum recipiendi sunt: si reus est contumax, si malitiose se absentat uel si non potest ad eum citatio peruenire. t.

amorem: supra de mutuis petitionibus, c. ii²⁹, supra iiii q. iii c. i.³⁰

tacitibus: si de hoc fuerint requisiti, ut infra e., Ad hec³¹; nisi iustam tacendi causam habuerint, ut extra iiii, domini Innocentii, Cum in tua diocesi § ult.³², ubi hec cause exprimuntur, t., ut supra de hiis que metus causa, Perlatum³³, supra de prescriptionibus, Nichil³⁴, ii q. vii, Plerumque³⁵; nisi dicant de hiis que didicerint post interrogationem, ut infra e. t., A nobiis, lib. ii³⁶, t. § Hec denuntiatio propter calumnie suspicionem habitam ex taciturnitate, non auditur, arg. ff.

51 *Glos. sub v. maiores B / qui] quod EFH / possint CDFH / t. om. E. 52 esse om. ADEFHK. 53 contestata] c. i et c. ii add. A / ad interl. B / carculum E. 54-55 c. icontestata om. EH. 54 c. i et ii suppl. marg. A. 55 contestata] c. add. A / frequenter] l. iii add. interl. A. 56 tantum] tamen CHK / contumax est reus tr. BCEFH. 57 t. om. E. 58 Lemma glos. non sublineat K / mutuis] nuptiis EH / c. ii] ala. add. F / iiii] iii DHK. 59 de] ad A / fuerunt K / e] t. add. B / hec] hoc B. 60-61 ut-t. om. ADK. 60 iiii] t. F, iii CEFH / domini om. EFH / Innocentii] III add. B. 61 ubi] nisi E / cause] omnes F / t. om. EH / supra] § D / de hiis] de his K, om. BCEFH. 62 que] quod BCEF / prescriptionibus] prescriptione B, rescriptis K. 63 que] qui C / didicerunt BC, dicerunt F, didicerint A. 64 t. § om. D. 65 calupnie BEF, calumpniose C, calumpniosam DH / habita B / non suppl. marg. B / ff.] supra E.*

25. Cmp I 4 18 8: Perlatum (X 4 17 8): Qui filii sint legitimi.

26. Cmp III 2 3 1: Ad hoc Deus (X 2 6 1): Ut lite non contestata non procedatur ad testium receptionem etc.

27. Cmp III 2 3 2: Accedens ad presentiam (X 2 6 2): Ut lite non contestata non procedatur ad testium etc..

28. Cmp III 2 3 5: Quoniam frequenter (X 2 6 5): Ut lite non contestata non procedatur ad testium etc..

29. Cmp I 2 4 1: Clerus ecclesie (-): De mutuis petitionibus.

30. C. 4 q. 3 c. 1: Testes autem,

31. Cmp I 4 19 4: Ad hec (-). (Cf. Cmp 1 2 13 8).

32. Cmp IV 4 4 1: Cum in tua diocesi (X 4 1 8 6): Qui matrimonium accusare possunt.

33. Cmp I 1 31 1: Perlatum (X 1 40 1): De his que vi metusve causa gesta sunt.

34. Cmp I 2 18 3: Nichil prodest (X 2 26 2): De prescriptionibus.

35. C. 2 q. 7 c. 27: Plerumque (Plerique).

36. Cmp II 4 12 4: A nobis (X 4 18 2): Qui matrimonium accusare vel testificari possunt.

de accusationibus, Si cui³⁷, supra de frigidis et maleficiatis, c. i.³⁸, C. de susceptoribus, Si aliquid³⁹, xxii q. v, Paruuli⁴⁰. Ala.

2. Consuluit nos - mansissent (-)

tenuerit: hec duo faciunt ad dispensationem, ut ff. de ritu nuptiarum, Qui in prouintia¹, xxxv q. viii, De gradibus²; set non est dispensatio quoad ipsum matrimonium, set quoad accusationem excludendam, ut extra iii, Per tuas, e. t.³. Hodie non ualet hec exceptio, ut constitutio domini Innocentii III, non debet⁴. t.

longo: set quantum dicemus longum tempus? Videtur quod X annorum, C. de longi temporis prescriptione⁵, per totum. Credo quod sufficiunt V anni, arg. ff. de priuilegiis creditorum, Si creditores⁶, C. de separatione bonorum, l. i, § Quod autem⁷. Vic.

66 cui] tui A / Supra] C. K. 67 susceptoribus] supretoribus B, presumptionibus K / si aliquid F / Ala. om. C.

c. 2

2 fol. 68vb F / *Signum glos. om.* FG / hoc B / desponsationem E / nuptiarum] l. add. interl. A. 3 qui] interl. A (*expun.* qua), qua EFK / De om. H. 4 excusationem C / exclusiuam DK. 5 e. t. per tuas *tr.* BCEFH, t. add. BCEFK, et add. BCEFH. 5-6 Hodie-t. om. ADK. 5 exceptio hec *tr.* F / ut] et EF / in constitutione BH. 6 domini om. EFH / III om. EFH / t. om. EH. 7 longuo *in glos. et cum signo.* A / dicetur DK / annis E. 8 C.-totum om. K. 9 suficiunt F / anni om. E / C.] Co. A. 10 Quod om. CDK.

37. Dig. 42. 2. 7: Si cui: De cautionibus et inscriptionibus.

38. Cmp I 4 16 1: Accepisti mulierem (X 4 15 1): De frigidis et maleficiatis et impotentia coeundi.

39. Cod. 10. 72. (70) 12: Si aliquid: De susceptoribus prepositis et arcariis.

40. C. 22 q. 5 c. 14: Paruuli.

cap. 2.

1. Dig. 23. 3. 57: Qui in prouintia: De ritu nuptiarum.

2. C. 35 q. 8 c. 1: De gradibus.

3. Cmp III 4 13 2: Per tuas (-): Qui matrimonium accusare possunt uel contrario testificari.

4. Cmp IV 4 3 3: Non debet (X 4 14 8): De consang. et affinitate et sobole suscepta ex secundo matrimonio.

5. Cod. 7. 22, per totum: De longi temporis prescriptione quae pro libertate et non aduersus libertatem opponitur.

6. Dig. 42. 5. 31: Si creditores: De rebus auctoritate iudicis possidendis seu vendundis. (=de priv. credit. a l. 16)

7. Cod. 7. 7. 1: In bonis mortuis § Quod autem: De bonis auctoritate iudicis possidendis seu venundandis etc.

15 **admitti**: hoc nisi opponere uelit quis delegatione alterius matrimonii, tunc enim nullus numerus annorum eos excusat, ut xxxiiii q. ii, Si uirgo⁸. Idem intelligo in uoto sollempni et in omni impedimento, in quo ecclesia dispensare non potest, ut xxxiii q. v, Quod deo⁹. Lau. t.

20 **per xx**: colligitur ex loco isto quod matrimonium prius inualidum, tractu temporis conualescit, et quod prescriptio locum habet in matrimonio, simile est infra e. t., Ex litteris¹⁰, Dilectus¹¹, lib. ii, ff. de ritu nuptiarum, Qui in prouintia¹², xxxv q. viii, De gradibus¹³; set contra xxxiiii q. ii, Si uirgo¹⁴, infra de cognatione spirituali, Laudabile lib. ii¹⁵. Solutio: nunquam corroboratur matrimonium tractu temporis, quod ab initio fuit inualidum, nec currit prescriptio in matrimonio. Set ratione temporis datur exceptio contra accusatores, que dilatoria est, ita quod si ab initio fuerit pretermissa, si lite contestata, consanguinitas uel aliud impedimentum fuerit probatum, non obstante illa exceptione temporis, est sententia diuortii proferenda, ut infra e. t., Per tuas, lib. iii, et in alia decretali, Laudabilem¹⁷. t. Secundum iura nouissima, qui in iiii gradu propinquiori coniuncti sunt nullo annorum numero excipere uel se defendere possunt, ut in constitutione domini Innocent iii, Non

11 *Glos. om. E (signum tamen in textu) / apponere H / deligatione BFH. 12 excusat eos tr. H. 13 Item C / in³] de B. 14 v, interl. B / deo] q. add. C / Lau.] ala. B, om. K / t. om. BDEFH. 15 *Glos. sub v. ix K / fol. 77rb E. 16 tractatu C / habet locum tr. K / in om. H. 17 est] ut B, om. CEFH / litteras C / ff. om. C. 18 Qui] quod E, quis B, (quam corrig. marg. A) / in om. B / viii] v, EH. 20 Laudabile D / Solutio] sic EH / numquam] numquid C. 21 fuerit B / inualide B, ualidum D. 21-23 inualide-fuerit *suppl. supra* B. 21 currit *om.* EH. 22 in *om.* H / exceptio] excusatio DK. 23 ita quod] que DK / si *om.* EH. 24 lite] non *add.* B / uel aliud *bis* E / impedimentum *om.* E. 25 probatum fuerit *tr.* K. 26 proferenda diuortii *tr.* B / e. *om.* B / alia] allegata DK, prealegata EH. 27 t.] c. E, *om.* B / secunda EH. 27-31 Secundum-t. *om.* ADK 27 que E /gradu] uel *add.* BEFH. 28 propinquiori] gradu *add.* H. 29 domini *om.* BEFH.**

8. C. 34 q. 2 c. 5: Si uirgo.

9. C. 35 q. 5 c. 4: Quod Deo.

10. Cmp II 4 12 1: Ex litteris (-): Qui matrimonium accusare uel testificari possunt.

11. Cmp II 4 12 2: Dilectus (-): Ibidem.

12. Dig. 23. 2. 57: Qui in prouintia: De ritu nuptiarum.

13. C. 35 q. 8 c. 1: De gradibus.

14. C. 34 q. 2 c. 5: Si uirgo.

15. Cmp II 4 6 4: Laudabilem (-): De cognatione spirituali.

16. Cmp III 4 13 2: Per tuas (-): Qui matrimonium acusatate possunt uel contrario testificari.

17. Cmp II 4 6 4: Laudabilem (-): De cognatione spirituali.

30 debent¹⁸, in fine, que expresse corrigat hanc decretalem et ceteras
similes. t.

uel xviii: quia presumitur quod malo zelo ducantur, ii q. vii, Si qui
sunt¹⁹ et Presumunt²⁰. R. § Et hoc tempus non facit matrimonium nec
35 etiam pape dispensatio, nisi consentiant ipsi, simile est huic extra ii
e. t., Ex litteris.²¹ Lau.

3. Pervenit - terminare (-)

nullo: de iure mero, secus forte ex dispensatione, nisi essent coniuncti
in gradu indispensabili. t.

possunt: ut dictum est supra c. prox¹. t.

5 **siluerint:** requisisti ut infra c. prox²., infra e. t., A nobis, lib. ii³. t.

constiterit: supra e. c. i⁴ et ii⁵, ff. de penis, Absentem⁶.

graue: arg. quod ex quo presumptio est contra aliquem, non debet
admitti ad testimonium super illo, ii q. vii, Non potest⁷; sufficit

30 corrigat C / ceteros EH. 31 consimiles EH / t. om. B. 32 zelo B / ducant E,
dicantur CF. 33 et om. CDEFHK / presumitur D, presumpti EH / Et om. BCEFH.
34 consentiat F. 35 Lau. om. F.

c. 3

2 mero iure tr. E / ex om. H. 3 indispensabili ADK / t. om. BCDEFK. 4 fol. 61rb
D / Glos. sub v. possint F / supradictum est tr. B / supra] e. add. EDFH / t. om.
F. 5 fol. 73rb A, fol. 41va C / infra¹] e. add. EFH / t.¹ om. E. 6 e.] t. add. B / penis]
non add. E. 7 Glos. sub v. graue² E (a add. marg.) / quod om. B / presumptio
B / est om. H.

18. Cmp IV 4 3 3: Non debet (X 4 14 8): De consang. et affinitate et sobole
suscepta ex secundo matrimonio.

19. C. 2 q. 7 c. 17: Si qui sunt.

20. C. 2 q. 7 c. 22: Presumunt.

21. Cmp II 4 12 1: Ex litteris (-): Qui matrimonium accusare vel testificari
posunt.

cap. 3.

1. Cmp I 4 19 2: Consuluit (-): De Qui matrimonium accusare possunt vel
testificari.

2. Cmp I 4 19 4: Ad hec (-): Ibidem (et cf. Cmp I 2 13 8: De testibus et ates-
tationibus).

3. Cmp II 4 12 4: A nobis (X 4 18 2): Qui matrimonium accusare vel testifi-
cari posunt.

4. Cmp I 4 19 1: Relatum est (X 4 18 1): Qui matrimonium accusare posunt
vel testificari.

5. Cmp I 4 19 2: Consuluit (-): Qui matrimonium accusare posunt vel testi-
ficari.

6. Dig. 48. 19. 5: Absentem: De penis.

7. C. 2 q. 7 c. 24: Non potest.

enim semel fraudem commisisse, ff. depositi , l. i § Si res deposita⁸.
Vinc.

10

graue: non tamen est impossibile, quia si iusta causa tacuerunt uel illud postea didicerunt, dummodo de hoc fidem faciant proprio iuramento, audiri debent, ut extra iiiii, Cum in tua diocesi § ult.⁹. t.

15

statute: nam maius peccatum est quod committitur in Deum, quam quod in hominem, xvii q. iiiii , Sicut¹⁰, xxvii q. i c. i¹¹. R.

20

non constiterit: quis probabit. Numquid negationem probare tenentur accusatores, scilicet quod notitia non peruenit ad eos? Et est utique dicendum quod sic. Set presumptio est contra eos, quod sciuerunt vel quia publice contractum fuit uel aliter, ut notatum est supra e., c. i¹². Et quomodo probabunt? Respondeo: quia probabunt se fuisse absentes tempore quo contractum fuit matrimonium, uel occulte contractum fuit, uel quod hii infirmi fuerunt, uel aliquid tale. t.

fama: arg. de fama consulenda, ut supra de sponsalibus, Illud¹³. b.

9 commisse D / Si] qui *add.* H, quis *add.* CDK / rem BCDEFHK / depositam BCDEFK. 11 *Glos. sub v. graue* E, *una cum precedente* F, *om.* ADK / possibile EH / quia] quod BE / tacuerunt] tenuerunt E, fol. 50ra H 12 illum F. / dicerunt F. 13 audire EH / iiiii] iii CEH, *om.* F, t. *add.* EFH / t. *om.* E. 14 fol. 45ra K. 15 quod *om.* B / homine E, ut *add.* B / xvii] cxvii F / xxvii] xxvi EH, xxviii B / c. i *om.* B. 16 numquid] non quis E / negatiuam ABCEH, negatiuam B / tenentur] tenetur E, debent DK. 17 accusatores tenentur *tr.* B / scilicet] set A. 18 dicendum] est *add.* E / Set] si BCEFH / presuptio B / quod] qui CE. 19 contractus C / fuerit BDK / alias CEFH / ut *interl.* B. 20 respondeo quia probabunt *om.* CK. 21 quo] tunc *add.* K / quo contractum fuit] dum contrahetur BC, dum contraherentur F, dum contraheretur EH / uel] quod *add.* BCK, quia *add.* DEFH. 22 occultum E / aliquid *om.* B. 23 tale] simile BCEFH / t. *om.* ADFK. 24 arg.] supra B / fama] non *add.* E, uero *add.* A / ut *om.* K / b.] laure. E, l. H, t. K, *om.* A.

8. Dig.16. 3. 1 § 16: Depositum est § Si res deposita: Depositum vel contra. (Ibidem etiam: § 25 Si rem depositam).

9. Cmp IV 4 4 1: Cum in tua diocesi (X 4 18 6): Qui matrimonium accusare vel testificari possunt.

10. C.17 q. 4 c. 12: Sicut qui ecclesiam.

11. C. 27 q. 1 c. 1: Sicut bonum.

12. Cmp I 4 19 1: Relatum est (X 4 18 1).

13. Cmp I 4 1 14: Illud (quoque) (X 2 23 11): De sponsalibus et matrimonio.

4. Ad hec (quoniam) - repellentur [y en I 2 13 8] (-)

ad hec: hoc c. positum est et expositum supra de testibus et attestationibus¹. t.

5 **consuetudo:** hec consuetudo prorrogata est per iura noua ad omnes ecclesias et in omni coniunctione coniugali, ut in constitutione domini Innocentii III, Cum inibitio². t.

suspitione: supra ii q. vii, Testes³, supra iii q. v, Quia suspecti⁴. t.

tacent: supra xxvii di., Diaconus⁵, supra xxviii di., Diaconi⁶, supra iii q. iiii, Consanguineorum⁷, supra liiii di., Si servus⁸.

10 **voluerint:** nisi velint de hiis que postea didicerint, ut extra ii e. t., A nobis⁹; uel nisi timore tempore contracti matrimonii siluerint, ut supra quod metus causa, c. i¹⁰; uel ideo quia tunc non habebant testes ad probandum, ut ii q. vii, Plerique¹¹, et vi q. ii, Si tantum¹², Placuit¹³, t., extra iiii, Cum in tua diocesi, § ult.¹⁴. t.

c. 4

2 *Glos. om.* AK / et expositum est *tr.* BCEH, et expositum *om.* F / et] ad *add.* H. 3 t. *om.* BCDFH. 4 *Glos. om.* ADK / noua iura *tr.* EH. 5 In constitutione] institutione EH / domini *om.* EFH 6 III *om.* EFH / t. *om.* H. 7 fol. 77va B / supra¹ *om.* AD / supra² *om.* DK / q. v,] q. vi, B / Quia] qui B / t. *om.* BCEH. 8 fol. 54va E, fol. 69ra F / *Glos. sub v.* taceant A (*in textu* tacent), *sub v.* accusare B / supra¹ *om.* DK / di. xxvii *tr.* BCEFH, xvii FK / supra² *om.* ADK / supra³ *om.* DK. 9 iiii] iii EHK / supra *om.* DK / di.] i. *add.* F, *om.* DH. 10 uelint] accusare uel testificari *add.* A, *suppl. supra* F / his BK / que] qui C / didicerint A, dicerint K / t.] accusare et testificari *add.* F. 12 c. *om.* H / i, *om.* B / habebat B. 13 ut] supra *add.* B / plerumque BCDEFHK / vi] vii, D / q. iii, K / tantum] episcopum *add.* BCDEFHK. 14 t¹. *om.* H / Extra-t. *om.* ADK / iiii] iii, E, t. F / t.² *om.* F.

cap. 4.

1. Cmp I 2 13 8: Ad hec (-): De testibus et attestationibus.
2. Cmp IV 4 2 1: Cum inibitio (X 4 3 3): De clandestino matrimonio.
3. C. 2 q. 7 c. 39: Testes.
4. C. 3 q. 5 c. 15: Quia suspecti.
5. D 27 c. 1: Diaconus.
6. D 28 c. 8: Diaconi.
7. C. 3 q. 4 c. 4: Consanguineorum.
8. D 54 c. 19: Si servus (et cf. c. 20).
9. Cmp II 4 12 4: A nobis (X 4 18 4): Qui matrimonium accusare vel testificari possunt.
10. Cmp I 1 31 1: Perlatum est (X 1 40 1): De his que vi metus vel causa gesta sunt.
11. C. 2 q. 7 c. 27: Plerique (Plerumque).
12. C. 6 q. 2 c. 2: Si tantum (Episcopus).
13. C. 6 q. 2 c. 3: Placuit.
14. Cmp IV 4 4 1: Cum in tua diocesi (X 4 18 6): Qui matrimonium accurae possunt.

- 15 **consuetudo:** hec specialis consuetudo ad omnes ecclesias prorrogata est et in ius commune deducta, ita quod si matrimonium contraxerint non premissa denuntiatione predicta, si in gradu prohibito coniuncti inueniantur, soboles eorum illegitima erit, nec ignorantia parentum excusationem habebit, ut in constitutione Innocentii iii, Cum inhibitio¹⁵.
- 20 **prefigitur:** nota quod potest prefigi terminus agere uel accusare uolentibus, ultra quem postea non audiuntur, infra, qui filii sunt legitimi, Lator,¹⁶ infra, de purgatione canonica, Ad audientiam, lib. e.¹⁷ t.
- 25 **carent:** puta quod tempore quo facte sunt interrogationes erant infirmi uel absentes, uel alio impedimento detenti, quod uenire non poterant. t.. Tunc debent admitti prestito prius iuramento super impedimento, quod allegant, et quod ex malitia non procedunt, extra iii, Cum in tua diocesi.¹⁸ tan.
- commoti:** supra di. liiii, Nulli¹⁹, supra lxxxvii di., Si expositus²⁰, supra xi q. iii, Cure sit²¹.

Variantes de glosas a esta decretal en Cmp I 2 13 8 (-), a partir de glosas a “consuetudo”² y ss.

15 fol.23 va A, fol. 25 ra B. fol. 18rb C, fol. 20rb D, fol. 18va E, fol. 25ra F fol. 21rb G, fol 17ra H, fol. 15ra K / *Glos. om.* ADK / hec] hic E / ad *interl.* F / est] sit C. 16 commune] ecclesie H / contraxerunt CFH, et *add.* F. 17 denuntiatione EF / coniuncta F, coniuntam E. 18 inlegitima BF, illegittimata H, alegittima E / nec] de *add.* BCFH. 19 constitutione] domini *add.* CF / iii *om.* H / inhibitio] t. *add.* BCFH.

Siguen las glosas a esta decretal en Cmp I 2 13 8 (-)

20 *Glos. sub v.* quoniam F (*in glosa*), *signum om. in textu* K / uolentibus] ut *add.* K. 21 quam EF/audiunt B, audientur E / sint DEF. 22 canonica] ar. E. 23 fol. 19vb E, fol. 25rb F / *Glos. sub v.* careant AE / quod] a *add.* H / quod-sunt] in E / quo *interl.* B, *om.* ADCFHK / facta K / sunt *om.* ADHK / interrogationis ADEHK / errant A. 24 aliquo EF / impedimen/to fol. 17rb H / quod] qui D / conuenire H. 25 poterunt K, potuerunt D, poterat H/t. *om.* H / debet H. 25-27 Tunc-tan. *om.* ADK. 25 iuramento prius *tr.* E. 26 quod *om.* C / allegabat H / procedunt] ut *add.* BC. 27 iii F / tan. *om.* BCF. 28 fol. 23vb A, fol. 25rb B/*Glos. sub v.* testificari F, *sub v.* committi H / Nulli *om.* C / lxxxvi A / expositis F. 29 Cure] que E / sint H, t. *add.* K.

15. Cmp IV 4 2 1: Cum inhibitio (X 4 3 3): De clandestino matrimonio.

16. Cmp I 4 18 5: Lator (X 4 17 5): Qui filii sunt legitimi.

17. Cmp I 4 1 1: Ad audientiam (X 4 1 4): De sponsalibus et matrimonio.

18. Cmp IV 4 4 1: Cum in tua Diocesi (X 4 18 6): Qu matrimonium accusare possunt.

19. D 54 c. 2: Nulli.

20. D 87 c. 9: Si expositus.

21. C. 11 q. 3 c. 20: Curae sit.

30 **repellantur**: nisi post factam interrogationem didicerint, quod obicere uelint, ut infra qui matrimonium accusare possunt, A nobis, lib. ii²²; uel nisi timore tacuissent, ut supra, quod metus causa, Perlatum²³; uel quia tunc temporis testes habere non poterant, ut ii q. vii, Plerique²⁴. t.

30 *Glos. sub v. reppellentur* ACDK / didixerint F, didicerit C, didicerunt A, dicerent DK. 31 ut *om.* B. 31-32 accusare-timore *om.* A. 31 A *om.* F. 32 tacuisset K / ut *om.* F / quod] qui ED. 33 tempore A / habere *om.* K / potuerint E, poterant habere *tr.* D / q. vi, K / t. *om.* EK.

---

22. Cmp II 4 12 4: A nobis.

23. Cmp I 1 31 1: Perlatum (X 1 40 1): De hiis que vi metusve causa gesta sunt.

24. C. 2 q. 7 c. 27: Plerique (Plerumque).

TITULUS XX

DE DIVORTIIS

1. Si qua - subiecta (X 4 19 1)

occiderit: in lombarda, de consilio mortis, l. ult.¹, supra xxxii q. v, Quidquid², Si uxorem contra³.

5 **dimittere:** hoc non tenet, ut xxxii q. vii, Omnes causationes⁴, Dominus⁵, et xxxii q. v, Quicquid⁶; set secundum leges loquitur Auth. de nuptiis § Per occasionem,⁷ et in Auth., ut liceat matri et auie. § Quia uero⁸, que similiter non tenet. Ala.

ducere: post mortem uxoris, alias non tenet, ut xxxii q. i c. ii⁹. Ala.

10 **coniugii:** supra xxxiii q. ii, Admonere¹⁰, Interfectores¹¹, nisi sit adolescens, xxxiii q. ii, In adolescentia¹², et tunc ex dispensatione. t.

c. 1

2 *Glos. sub v. ceciderit* H / lombardia CE, lombarda A, lombardo H. 3 uxor K / contra *om.* B. 4 omnes *om.* H / causationes] communes *add.* DK. 5 et *om.* BK / xxxiii D / quicquid F / leges *om.* D. 6 et *om.* A. 7 que] quia K / Ala *om.* E. 8 aliter A / tenerit DH / q. i] q. vii C, q. ii H. 9 supra *om.* D / xxxii B / q. vii H / admonere] c. *add. interl.* F / adhollescens C. 10 xxx D / q. iii E / tunc] et *add.* H / t. *om.* BCF.

cap. 1.

1. Leges Longobardorum: liber I, tit. 3, lex 6: Si mulier in mortem mariti: De consilio mortis.

2. C. 32 q. 5 c. 22: Quicquid.

3. C. 32 q. 5 c. 18: Si uxorem.

4. C. 32 q. 7 c. 7: Omnes causationes.

5. C. 32 q. 7 c. 6: Dominus.

6. C. 32 q. 5 c. 22: Quicquid.

7. Coll. IV tit. I cap. II: Per occasionem: De nuptiis, LCNA, p. 107. (Nov. 22. 6).

8. Coll. VIII tit. XIII cap. VIII: Quia vero: Ut liceat matri et aviae et aliis parentibus, LCNA, p. 296. (Nov. 117. 8 (3)).

9. C. 32 q. 1 c. 2: Ait Dominus.

10. C. 33 q. 2 c. 8: Admonere.

11. C. 33 q. 2 c. 5: Interfectores.

12. C. 32 q. 2 c. 14: In adolescentia.

2. Quaesiuit - seruetur (X 4 19 2)

quesiuit: ad intelligentiam huius c. et similium nota quod matrimonium, quod est inter infideles, est consummatum, set non ratum. Quoniam soluitur in tribus casibus, scilicet: si alter eorum conuertitur ad fidem et alius, scilicet infidelis, non uult ei cohabitare, uel si uult cohabitare cum iniuria et blasphemia nominis christiani, uel ut eum protrahat ad mortale peccatum. Matrimonium uero quod est inter fideles ratum est, sicut hoc totum traditur, unfra de divortiis, Quanto, lib. iii¹. Et istud matrimonium quod est ratum, nunquam soluitur post carnalem copulam, tamen maritus potest dimittere uxorem et uxor uirum pro sola fornicatione tam carnali quam spirituali ut xxviii q. i, Uxor,² Ydolatria,³ ita quod aliam non ducat. Et cum istud c. loquatur de coniugio rato, dicendum est quod tantum unum casum ponit hic Alex(ander), in quo maritus potest dimittere uxorem et uxor uirum, uidelicet si uelit, ut religionem fidei corrumpat, quod est spiritualiter fornicari, ut xxviii q. i, Idolatría.⁴ Et ad hunc solum casum littera exponitur. t.

crimine: supra xxxii q. i, In coniugio⁵, supra xxxii q. v, Si uxorem⁶, Precepit⁷, Preceptum⁸ et q. vii, Omnes causationes⁹.

c. 2

12 quod est *om.* DK. 13 fideles BDK / consummandum B / set] et K / ratum] tantum K, tamen *add.* B. 14 quoniam] quando DEHK / scilicet] c. A, *om.* BFH. 15 scilicet] si licet B. 15-16 uel-cohabitare *om.* B. 16 uult] ei *add.* A / blasfemia F / nomine E / Christi AE. 17 eum *om.* HK / protrahat] perturbat B / est] fit K, *om.* AD. 18 inter fideles] fideles contrahunt A / infideles DE / ratum *om.* D / totum] locum H, *om.* B. 19 Quando DHK / istud] etiam *add.* B / quod] uerum *add. interl.* A / est] et *suppl. interl.* A. 20 potest maritus *tr.* B. 21 et *om.* K / pro sola fornicatione] propter fornicationem solam EH. 22 ut *om.* K / quod] ut C / non ducat] inducat K. 23 de *om.* K / est *om.* BEFH / unum *om.* E. 24 hic ponit *tr.* B/hic *om.* EH / ponit *om.* B / Alexander] aliter B. 25 corrumpant C. 26 xxxviii E / solum *om.* B. 27 t. *om.* BCEK. 28 fol. 73va A / supra¹ *om.* D / supra-supra *om.* K / supra² *om.* D / xxxii² *om.* E / uxorem] c. *add. interl.* F. 29 precepit] c. *add. interl.* F / et *om.* BC / q. *om.* C / causationes] creaciones D, t. *add.* A, a. *add.* H.

cap. 2.

1. Cmp III 4 14 1: Quando (X 4 19 7): De divortiis.
2. C. 28 q. 1 c. 4: Uxor.
3. C. 28 q. 1 c. 5: Idolatria.
4. C. 28 q. 1 c. 5: Idolatria.
5. C. 32 q. 1 c. 3: In coniugio.
6. C. 32 q. 5 c. 18: Si uxorem.
7. C. 32 q. 5 c. 19: Precepit.
8. C. 32 q. 5 c. 21: Preceptum.
9. C. 32 q. 7 c. 7: Omnes creaciones.

- 30 **nisi quod:** hec dictio *nisi* non excipit a precedentibus, set a subsequentibus et expone quod sequitur infra.
ad maleficia: ydolatrie. Vinc. Sic construe. R(espondeo) quod mulier pro furto uel alio crimine non debet a uiro sua separari, nisi quod ipse eam ad maleficia, scilicet ydolatrie, nitatur trahere et
 35 **pro(sequitur) idem** “fidei sue religionem etc”. t.
verum: idem dicit quod prius dixerat. t.
ad maleficium: id est ad fidei corruptionem, hoc est ydolatriam. t.
coniuges: nam character semel habitus, nunquam amittitur, ut xxxii q. vii, Apostolus¹⁰ et i q. i, Quod quidam¹¹. Ala.
 40 **in uiris:** supra xxxii q. i, Si quis *uxorem*¹², supra xxxii q. vii, Apostolus¹³.

3. Porro - noscuntur (X 4 19 3)

et notoria: arg. in notoriis exigitur ordo iuris, arg. xi q. iii, Eorum¹, iii q. v, Quia suspecti², arg. contra, ii q. i, De manifestis et de manifesta,³

30 *Glos. sub v. quo E (in textu: nisi quo), omisso signo simul cum glos. sub v. crimine C / hec] id est praem. D / condictio B / nisi om. B / excipit] excipiat E, excipitur B, accipitur H, nisi add. K / set] si DK / a² om. B. 31 et- infra om. B / sequitur] sit K / infra om. EK. 32 *Glos. sub v. nisi ADFK / R.] Robertus B / quod] quia C. 32-34 mulier- eam om. F. 34-35 quod- t. om. BE. 33-34 nisi quod ipse eam ad maleficia sublineat A. 34 quod sublienat H / maleficia sublineat F / traere nitatur tr. CH / nitatur traere et ut lemma glos. sublineat A. 34-35 nitatur-t. om. F. 35 pro(sequitur)] per H, l. add. D / fol. 61va D / idem] id est AK, om. D/fidei sue religionem sublineat AD. 36 *Glos. sub v. matrimonio E / idem] id K / dixit¹ BC. 37 *Glos. sub v. maleficia ACF / corruptionem fidei tr. BCFH, fidei om. E / ydolatrium BH / t.] ta. E, om. CDK. 38 *Glos. sub v. coniugem F, sub v. in uiris B / amittere H, admittitur BCEK / xxxiii K. 39 Apostolus] om. C, suppl. infra B. 40 fol. 41vb C / *Glos. sub v. coniuges B / supra¹ om. DK / supra² om. DK. 41 appostolus B.******

c. 3

43 fol. 77vb B / arg] an EH, quod add. K / notorio A. 43-44 arg².-suspecti *suppl. infra* F / iii¹-q² om. H. 43 Eorum] et add. K. 44 ii] xii K / q. i] q. ii, D / et de om. B (de *expun.*), et om. CEFK / et de manifesta om. D.

10. C. 32 q. 7 c. 3: Apostolus.

11 C. 1 q. 1 c. 97: Quod quidam.

12 C. 32 q. 1 c. 4 et c. 6: Si quis uxorem.

13 C. 32 q. 7 c. 3: Apostolus.

cap. 3.

1. C. 11 q. 3 c. 73: Eorum.

2. C. 3 q. 3 c. 15: Quia suspecti.

3. C. 2 q. 1 c. 17: De manifesta.

- 45 infra de accusationibus, Euidencia⁴. Solutio: in prolatione sententie seruari debet ordo iuris. Vic.
- separari:** supra xxxiii q. ii, Seculares⁵, supra xxxv q. vi, Multorum⁶. Et est ratio, quia sententia diuortii pena est, et pena absque iudice nemini est inferenda, ut xxxiii q. ii § In hoc c.⁷; alia est ratio: ut ne-
- 50 mo sibi ius dicat, ut C. de iudeis, Nullus⁸. Vic. § Hoc perpetuo uerum est ubi auctoritate ecclesie matrimonium est contractum uel ex post facto approbatum ab ecclesia, secus autem ubi ducatur contra auctoritatem, ibi enim in possessione coniugii neuter tuetur. Ala.
- recipiendam:** hec mulier intendebat possessorium et ideo ante litem inceptam restitui debuit, ut supra de restitutione spoliatorum, c. ult.⁹, supra de offitio iudicis delegati, Causam¹⁰. Secus si petitorio, quoniam tunc prius cognosceretur de impedimento consanguinitatis, ut supra de ordine cognitionum, Intelleximus¹¹ et extra iii, de restitutione spoliatorum, Litteras¹². t.
- 60 **inductam:** hoc idem supra de offitio iudicis delegati, Causam¹³. R. **causam:** ex quo eam receperit et non antea, ut supra de restitutione spoliatorum, c. ult. Ala.

45 improlatione B. 46 Vic. om. H. 47 supra¹ om. DK / xxxii C / supra² om. ADK / vi *suppl. marg.* F, c. *add.* EH / Multorum] § *add.* CF. 48 et *interl.* B, om. K / pena² om. BK / iudicice B. 49 inferenda est *tr.* D / §] i *add.* C / hac D / c. om. K / ratio est *tr.* BCEFH / ut] *interl.* A, om. D. 50 ius sibi *tr.* K / ut om. K / C] co. A / iudeis] iudicis D / Vic.] uicit F. 51 uel] fol. 50rb H / ex] est C. 52 facto] est *add.* K / probatum D / ab ecclesia om. BCDEFHK / ducatur om. BCDEFHK / auctoritatem contra *tr.* K. 53 enim] est C, per ecclesiam *add.* BCEFHK / impossessione B / neutri E. 54 *Glos. sub v.* recipiendam BCDH / ante] quando H / litem] contestatam *add.* H 55 incipit K / debet B. 56 si] in C. 57 quoniam om. B / prius] primo BCEFH. 58 et om. K / restitutione *interl.* B 59 litteras F / t. om. E. 60 hoc-supra om. B / idem] est *add.* HK (*expun.* D) / supra] solutio E / R. causam *tr.* AE / R.] t. K, om. B 62 spoliatorum om. K.

-
4. Cmp I 5 1 11: Euidencia perpetrati (X 5 1 9): De accusationibus.
  5. C. 33 q. 2 c. 1: Seculares.
  6. C. 35 q. 6 c. 10: Multorum.
  7. C. 33 q. 2 c. 4 DGp: In hoc canone.
  8. Cod. 1. 9. 14: Nullus: De iudeis.
  9. Cmp I 2 9 8: Ex conquestione (X 2 13 10): De restitutione spoliatorum.
  10. Cmp I 1 21 21: Causam matrimonii (X 1 2 9 16): De offitio et potestate iudicis delegati.
  11. Cmp I 2 5 1: Intelleximus (X 2 10 13): De ordine cognitionum.
  12. Cmp III 2 6 3: Literas (X 2 13 13): De restitutione spoliatorum.
  13. Cmp I 1 21 21: Causam (X 1 29 16): De offitio et potestate iudicis delegati.

preterea: hoc supra positum est, de offitio iudicis ordinarii.¹⁴ t

65 **manifesta:** maxime quoniam si esset occultum, dummodo esset fama diuulgata, ex offitio suo posset episcopus testes aduocare et consanguinitatem probare et matrimonium separare, arg. xxxv q. vi, Episcopus in synodo¹⁵, ii q. i, Deus omnipotens¹⁶, supra de offitio iudicis ordinarii, c. i¹⁷, extra iii, de accusationibus, Qualiter¹⁸, Dilectus¹⁹. Hoc tamen quidam non concedunt. Ala.

70 **et publica:** supra ii q. i, Manifesta²⁰, infra de accusationibus, Euidencia.²¹ t.

4. Significasti - commisise (X 4 19 4)

75 **restituit:** pone quod mulier recessit a uiro propria auctoritate, nunc petit restitutionem. Videtur quod non debet audiri. Quia non est eiecta. Solutio: credo quod restituenda sit, eo enim ipso quod rediens non admittitur, est expulsa et cadit a possessione, ff. de acquirenda possessione, Clam possidere § ult.¹, ff. de ui et ui armata, l.i, § Si autem². Vic.

63 hoc *om.* H / positum est supra *tr.* EH / t. *om.* BCDEFH. 64 fol. 54vb E / *Glos. sub v.* manifestum EK / maxime *om.* K / si esset occultum quoniam *tr.* E / dummodo] a. *add.* H. 65 episcopus] eius *add.* DHK. 67 sinodo BDF. 68 extra] extravagante E / accusatione E / Delictus F. 69 non *om.* K / ala.] t. F. 70 supra *om.* DK/i.] de *interl.* A / Euidencia] manifesta E. 71 t. *om.* BCF.

c. 4

73 fol. 73vb A, fol. 53rb F, fol. 45rb K / *Glos. sub v.* restitui BF / nun E. 74 restitutionem] restitui BCDEFH. 75 solutio *om.* E / quod] non *add.* K / ipso *om.* A / quod] non *add.* F. 76 repulsa B. 77 ar(mata) *bis.* E / l. i *om.* K / si] siue AF (-ue *interl.* A, *suppl. marg.* F). 78 Vic. *om.* B.

14. Cmp I 1 23 9: Fragmento final de la decretal recogido además autónomamente en el título: De offitio et potestate prelati et iudicis ordinarii de la Compilación I libro I, no recogido como tal, en el correspondiente título de las Decretales X 1 31.

15. C. 35 q. 6 c. 7: Episcopus in synodo.

16. C. 2 q. 1 c. 20: Deus Omnipotens.

17. Cmp I 2 23 1: Pernitiosa (X 1 31 1): De offitio et potestate prelati et iudicis ordinarii.

18. Cmp III 5 1 4: Qualiter (X 2 1 17): De accusationibus et de denuncia. et inquisitio.

19. Cmp III 5 1 7: Cum dilectus (X 5 2 2).

20. C. 2 q. 1 c. 15: Manifesta.

21. Cmp I 5 1 11: Euidencia (X 5 1 9): De accusationibus.

cap. 4.

1. Dig. 41. 2. 6: Clam possidere: De acquirenda vel amittenda possessione.

2. Dig. 43. 16. 1. § 24: Pretor ait, § Sive autem: De vi et vi armata.

80 **materiam:** Baç(ianus) et Hugus dicebant quod ideo uiro imputari debet, ut xxvii q. ii, Si tu abstines³, ff. de minoribus, Cum mandato⁴. Contrarium sentio, quia mulier ad hoc nulla conditione debuit adduci, nec obstat etiam si illa replicat, ff. de adulteriis, l. i § Publico⁵. Vic.

85 **dedisse:** ergo eam accusare non potest, xxvii q. ii, Si tu abstines⁶. Nam et leno uxorem accusare non potest, ff. soluto matrimonio, Si mulier⁷. Credo quod potest, arg. huius c. nisi in casibus ubi tradidit eam adulterandam, infra de eo qui cognouit consanguineam uxoris sue, Discretionem, lib iii⁸. Vic.

90 **manifestum:** quid si occultum quis et in modum exceptionis obiceret et illud probare vellet? Respondeo: tali exceptione agens possessorio non repellitur, ut supra de restitutione spoliatorum, Item si quis⁹; secus si ageret petitorio, ut xxvii q. ii, Agathosa¹⁰. Ala.

constaret: arg. quod mutua crimina pari compensatione delentur, ut xxxii q. vi, Nichil¹¹. infra de adulteriis, c. i¹² et ii¹³, l(ibro) iii, ff. de eo per quem factum erit, l. ult.¹⁴, ff. soluto matrimonio, Viro¹⁵, supra

79 Baç] Abbas D, B(ernardus) E, Azo K / quod *om.* D / impuniri H. 80 ut *om.* K / Cum] de BCDEHK, *add. marg. (expun. de)* F. 81 contra DK / sentio] solutio K, quod mulier *add.* E / quia] quod B / condicione B / adduci] admitti C, *om.* E. 82 etiam *om.* C. 83 xxvi EK / tu *om.* EH 84 et] etiam K. 84-85 Si mulier] similiter C. 85 casu BCEFH / ubi *om.* E / tradit K. 86 adulteram D. 86 consanguineam uxoris sue cognouit *tr.* A / sue uxoris *tr.* BCEFH, *om.* K. 87 l. iii] de. iiii F / Vic] vicit F, t. CE. 88 quid] quod EH / immodum B / obbiceret K. 89 et] *add.* A / vellet] et *add.* EH. 90 non *om.* EH / ut-quis *om.* ADFK / si¹] cum EH. t. *add.* H / quis] c. *add.* E. 91 xxviii D / Agathosa q. ii *tr.* H / Ala.] l. a. E. 92 fol. 78ra B / arg. *om.* C / pari] per DK / compensationem DK / ut] supra *add.* EFHK. 93 q. vii K / aulteris F. 94 ult. *suppl. marg.* F / supra *om.* D.

3. C. 27 q. 2 c. 24: Si tu abstines.
4. Dig. 4. 4. 23: Cum mandato: De minoribus vigintiquinque annis.
5. Dig. 48. 5. 2. § 5: Ex lege Julia § Si publico: Ad legem Juliam de adulteriis coercendis.
6. C. 27 q. 3 c. 24: Si tu abstines.
7. Dig. 24. 3. 19: Si mulier (diverterit): Soluta matrimonio dos quemadmodum petatur.
8. Cmp III 4 9 1: Discretionem (X 4 13 6): De eo qui cognovit consanguineam uxoris sue vel sponse.
9. Cmp I 2 9 6: Item si quis (X 2 16 6: Item quum quis): De restitutione spoliatorum.
10. C. 27 q. 2 c. 21: Agathosa.
11. C. 32 q. 6 c. 1: Nichil.
12. Cmp III 5 8 1: Intelleximus (X 5 16 6): De adulteriis.
13. Cmp III 5 8 2: Tua fraternitas (X 5 16 7): Ibidem.
14. Dig. 2. 10. 3 (ult.): Ex hoc edicto: De eo per quem factum erit quominus quis in indicio sistat.
15. Dig. 24. 3. 39: Viro (atque uxore).

95 xxv di., Primum¹⁶, ff. de adulteriis, Si uxor § Si iudex¹⁷, vi q. i, Qui crimen¹⁸, Arg. contra ff. de doli exceptione, Apud Celsum § Marcellus¹⁹, iii q. xi c. i²⁰ et iii²¹. Vic.

alia: supra xxxii q. vi, per totum²², ff. de adulteriis, Si uxor § Si iudex²³. t

5. De illa - compellendam (X 4 19 6)

de illa: suple quesuisti. Ala.

5 **affectus:** ad similitudinem contumaciter absentis, qui possessione priuatur ut tedio affectus ueniat responsurus, ut C. de prescriptione xxx uel xl annorum, Si quis emptionis¹, supra de dolo et contumacia, Dilecti². R.

reddenda: supra xxxii q. v, Quod autem³.

10 **nullatenus:** infra e. t., Quanto, lib. iii⁴ contra, ubi dicitur quod debet compelli eum recipere. Solutio: hoc uetus, illud nouum et corrigit istud. Ala.

95 de *om.* E / § < /// > iudex A. / iudex] supra *add.* K. 96 apud *expun.* B / Celsum] Celsus K, Labeonem CDEFH / § Marcellus *suppl. infra* B / Marcellus] Celsus DEFHK, supra *add.* K. 96 iii] xvi D / Vic, *om.* E. 97 supra *om.* D / xxxii] xxii A, xxx K. 97-98 § < /// > iudex A 98 t. *om.* BCFHK.

c. 5

2 fol. 61vb D / suple *om.* K. 3 possessione qui *tr.* E. 4 responsurus] rursus K / prescriptione] rescriptis EK. 5 annis B / emptionis] et pretoris F / supra] ff. K / de dolo] de lo K / contumacia] q. dilecto F. 6 R. *om.* D. 7 fol. 42ra C / *Glos., lemmate incluso, cum glos. sub v.* affectus E / supra *om.* DK / quod] si EH, qui K. 8 t. *om.* EH / 1. ii C. 9 eum compelli *tr.* E / istud *om.* E. 10 Ala. *om.* BE.

16. D 25 c. 36: Primum.

17. Dig. 48. 5. 14 (13) § 5: Si uxor (non fuerit) § Iudex: De adulteriis.

18. C. 6 q. 1 c. 6: Qui crimen.

19. Dig. 44. 4. 4. § 13: Apud (Celsum) § Marcellus: De doli mali et metus exceptione.

20. C. 3 q. 11 c.1: Neganda et.

21. C. 3 q. 11 c.3: Non est credendum.

22. C. 32 q. 6 (per totum).

23. Dig. 48. 5. 14 (13) § 5: Si uxor (non fuerit) § Iudex: De adulteriis.

cap. 5.

1. Cod. 7. 39. 8: Si quis emptionis: De prescriptione xxx uel lx annorum.

2. Cmp I 2 10 3: Dilecti (X 2 8 1): De dolo et contumacia alterius partis puniendo.

3. C. 32 q. 5 c. 1, DGa: Quod autem.

4. Cmp III 4 14 1: Quando (X 4 19 7): De divortiiis.

6. Si aliquis - iniungenda (-)

15 **separandus:** quamquam in se est quoad carnis debitum, aliter non tenet quod hic dicitur per decretalem Innocentii iii, qui istam reprobabat distinctionem, infra de eo qui cognouit consanguineam uxoris sue, Discretionem¹, infra de consanguinitate et affinitate, Tue fraternitatis, lib. iii², infra de eo qui cognouit consanguineam uxoris sue, Super eo, lib. ii³. t.

occultum: idem si manifestum, sicut in precedenti glosa dictum est. t.

20 **persone:** supra xxvi q vii, Pro qualitate⁴, supra de pen., di. i, § Aut acta⁵, infra de penitentiis et remissionibus, c. i, lib. iii⁶.

criminis: nam quanto in gradu propinquiori committitur incestus, tanto maius est crimen, arg. xxxv q. i, Cum igitur⁷, ff. soluto matrimonio, l. penult., § Mulier⁸, in Auth., de non eligendo secundo nubentes, § ult.⁹, t. et est expressum xxxii q. vii Adulterii.¹⁰ t.

c. 6

12 fol. 55ra E / est om. BK / quoad-debitum om. ADK / alias BFHK. 13 tenetur HK / qui] que ACE / istam] iustam CD. 14 distinctionem] ut add. BCE. 14-15 infra-sue *suppl. marg.* F, om. A / sue uxoris *tr.* BCFH, om. K. 15 sue] l. iii *add.* FK / et affinitate] uxor E. 16 iii] arg. *add.* BCDFK / consanguineam] sue *add.* FH / uxoris om. BCK / sue om. BCDEFHK. 17 ii] iii K / t. om. EH. 18 *Glos. sub v. persone* E / manifestum] sit *add.* DK / precedenti] predicti E, presenti K / dicta F / t. om. CK. 19 fol. 74ra A, fol. 69va F / *Glos. sub v. occultum* E / supra¹ om. ADK / q. ii K / qualite F / supra² om. ADK / § om. K. 20 remissionibus] causa *add.* F / c. ii E / iii] iiiii F, tan. *add.* E. 21 in om. B / incestus om. A. 22 crimen est maius *tr.* BCDEFHK (nais H, est] eius K) / xxxvi A. 22-24 igitur] et est expresum xxxii q. vii, Adulterii. t. *tr.* BC. 23 §] scilicet K / alligendo D, elegendo K, l. iii *add.* K / secundo nubentes] om. AE, l. iii *add.* K. 24 § ult.] seruo A / t.] ala. BCF, om. AE / et-adulterii om. ADK / xxxiii q. viii, EH / adulterii] ad ultimum F / t. om. EK.

cap. 6.

1. Cmp III 4 9 1: Discretionem (X 4 13 6): De eo qui cognouit consanguineam uxoris sue vel sponsae.

2. Cmp III 4 10 3: Tue fraternitatis (X 4 13 10): De consanguinitate et affinitate et publice honestis iustitiae.

3. Cmp II 4 7 4: Super eo (X 4 13 15): De eo qui cognouit consanguineam suae uxoris.

4. C. 26 q. 7 c. 7: Pro qualitate.

5. De pen. D 1 c. 19: Aut facta.

6. Cmp III 5 20 1: Deus qui ecclesiam X 5 38 8): De penitentiis.

7. C. 35 q. 1 c. 1: Cum igitur.

8. Dig. 24. 3. 66 (penult.) § 4: In his rebus, § Mulier: Soluta matrimonio dos quemadmodum petatur.

9. Coll. I tit. II cap. V: Illud quoque: De non eligendo secundo nubentes mulieres etc, LCNA, p. 20.(Nov. 2. 5).

10. C. 32 q. 7 c. 11: Adulterii.

TITULUS XXI

DE DOTE POST DIVORTIUM RESTITUENDA

1. Mulieres - uxorem (x 4 20 1)

licita: ut consanguinitatis et affinitatis, secus si ex illicita, puta ex adulterio, ut infra e. t., Plerumque, lib. ii¹, C. de repudiis, l. ult², C. de iure dotium, Si dotem³. Idem ius quoad hoc est in matre, in Auth., Ut mater si § ult⁴, et penes filios remanebit ipsa dos, in Auth., Ut liceat matri et auie, § Quia uero⁵. Vic.

dotem: si totam maritus reddere potest, alioquin in quantum facere potest condemnabitur, C. de rei uxorie actione, l. i § Cum autem⁶, ff. De re iudicata, Non autem⁷; nisi dolo suam diminuerit substantiam, ut in e. c., et hec adeo uera sunt ut si maritus paciscatur, ut a se solidum exigatur pactum, utpote contra bonos mores factum, infirmum est, ut ff. Solutio matrimonio, Alia causa, § i⁸. Si tamen

c. 1

2 inlicita B (*interl.*) / ex om. BDEFHK. 3 e. om. BF. 4 ius] iuris EH / quoad] ad D / in om. K / matre] mare ABCDEHK (//// B) / in] item F. 5 mater si] fratrum filii BCEFH, fratrem filii AK / dos] ut *add.* ACEFH / ut om. K / licet H. 7 *Glos. sub v.* totam BCEFH / totam] dotem D. 8 condemnabitur F, comdepnabitur B 8-9 uxorie-re om. H / uxoris B / i] ita A. 10 et om. D / uera] nata E / pasciscatur AE, pacisscatur F, pascatur K. 11 pactum exigatur *tr.* K / exigatur om. C / factum om. BCEFH.

cap. 1.

1. Cmp II 4 14 2: Plerumque accidit (X 4 20 4): De dote post divortium restituenda.

2. Cod. 5. 17. 12 (ult.): Vult constitutio: De repudiis edt indicio de moribus sublato.

3. Cod. 5. 17. 24: Si dotem (marito): De iure dotium.

4. Coll. IX tit, VII cp. IV: Quia vero: Ut fratrum filii succedant etc. LCNA, p. 324 (Nov. 127. 4).

5. Coll. VIII tit. XIII cp. VIII: Quia vero: Ut liceat matri et aviae et aliis etc., LCNA, p. 294-5. (Nov. 117. 8 (3)).

6. Cod. 5. 137 § 7: Rem in praesenti § Cum autem: De rei uxorie actione et etc.

7. Dig. 42. 1. 20: Non autem dotis: De re iudicata et de effectu sententiarum et de interlocutionibus.

8. Dig. 24. 3. 14 § 1: Alia causa § Eleganter: Solutio matrimonio dos quemadmodum petatur.

totam soluerit, repetere non potest, ut ff. De conditione indebiti, Maritus⁹. p.

15 **recipere:** set qua actione petetur hoc casu dos? Non actione de dote, quia matrimonium nullum fuit, ff. De iure dotium, l. iii¹⁰, C. de conditione ob turpem causam, l. i¹¹. Habebit ergo actionem eiusdem legis, ff. de conditione, ob turpem causam¹², et arg. ff. soluto matrimonio, Si ignorans¹³, uel aliam, set illa erit privilegiata, sicut actio
20 de dote, arg. ff. de peculio, Ex facto¹⁴, ff. de privilegiis debitorum, l. ii¹⁵. Quomodo recipiet eam? Olim recipiebat annua, bima, trina die, hodie illico immobilia restituuntur, mobilia uero usque ad annum, C. de rei uxorie actione, l. i § Cum autem.¹⁶ la.

25 **expletum:** si propter honestatem suam tamen duxerit expectandum, alioquin liberum est ei in continenti, mortuo uiro, nubere cui uoluerit, ut t. prox., Super illa¹⁷, vii q. i, Sicut alterius¹⁸, extra iii, de secundis nuptiis, c. un.¹⁹. Ala.

12 ff. *om.* K / i, *om.* K. 13 totam] nota EH, tantum B / indebiti *om.* K, nam et *add.* A (et *interl.*). 14 p. *om.* BC. 15 *Glos. sub v.* receperunt AK / set] si E, re H / qua] quia K / actione] auctoritate A / petatur B. 16 quia] quoniam A / dotis B. 17 conditione B / i *om.* K / eius K. 18 ff.] C. A / ff.^{2]} C. CEF. 19 aliam] illam K / set] si A / erat BC. 20 ff². fol. 50va H. 21-22 illico trina die hodie *tr.* E. 22 illico *om.* D / restituatur DHK / mobilia uero *om.* C. 23 l. i] l. ita A (*suppl. marg.*), *om.* DEFHK / autem *om.* K. 24 tamen] tantum BCDEK / duxerunt tantum *tr.* K. 25 libera HK / eum EH. 26 ut] infra *add.* B / t.] c. A. 27 uno BHK / Ala] t. K.

9. Dig. 12. 6. 9: Nam et Maritus: De conditione indebiti.

10. Dig. 23. 3. 33: Dotis appellatio: De iure dotium.

11. Cod. 4. 7. 1: Si ex cautione tua: De conditione ob turpem causam.

12. Dig. 12. 5. 8: Si ob turpem causam: De conditione ob turpem vel iustam causam.

13. Cod. 5. 18. 3: Si ignorans: Solutio matrimonii.

14. Dig. 15. 1. 52: Ex facto queritur: De peculio.

15. Dig. 42. 5. 2: Id est ubi domicilium habet: De rebus auctoritate iudicis possidentis etc. (=De privil. debitorum).

16. Cod. 5. 13. 1: Rem in presenti, 7, Cum autem: De rei uxorie actione in extipulatu actionem transfusa etc.

17. Cmp I 4 22 2: Super illa (X 4 21 4): De secundis nuptiis.

18. C. 7 q. 1 c. 46: Sicut alterius.

19. Cmp III 4 16 1: Cum secundum apostolum (X 4 21 5): De secundis nuptiis.

2. Ex conquestione - exhibeat (-)

30 **amitat**: sine culpa sua, publice enim interest, ut dos mulieribus sit salua, ff. soluto matrimonio, l.i¹, ff de iure dotium, l. ii². t.

35 **restituat**: numquid et fructus? Videtur quod sic, ff. de regulis iuris, In condemnatione³; set non nisi illi, qui ante matrimonium obuennerunt illi, ipso iure augent dotem; post obuientes colentis uiri fiunt propter honera matrimonii, ff de iure dotium, Fructus⁴; expense necessarie ipso iure minuunt dotem, utiles uero non, set petuntur actione mandati uel negotii gesti. Voluntarie permittuntur abradi sine lesione prioris status rei, C. de rei uxorie actione, § Sileat⁵, ff. de impensis in rebus dotalibus factis, l.i⁶. la.

40 **consuetudinem**: bonam scilicet, alias non deberet iudex iudicare secundum eam, ut supra de sententia et re iudicata, c. ult.⁷, et infra de eo qui mittitur in possessionem causa rei seruande, Cum venissent, lib. iii.⁸ t.

45 **tua**: quoniam causa dotis ad ecclesiasticum iudicem pertinet, ut supra e. t., c. i⁹, infra e. t. , De prudentia, lib. ii¹⁰, ubi de materia illa plene notatum est. t.

c. 2

29 fol. 78rb B / *Glos. sub v. admittat E, sub v. ammittat BH / enim] om. B, rei add. C. 30 t. om. B. 31 quod sic om. BEFH / de regulis iuris] de re iudicata DEHK. 32 In om. A / condemnatione] § est verbum *add. marg. A, condepnatione B / illi] illa E. 33 colentes F / uiri] uiris B. 34 fiunt] sunt H / dotium] dotis A / fructus] doti *praem. marg. A. 35 necessarie suppl. marg. F / iure ipso tr. A / inminuunt ADK. 36 actione] an *add. A / negotiorum gestorum C, gesti om. AF / voluntarie F / permittentur BC, permittitur E. 37 rei¹ om. CF / C.] ff. A, om. EH, *suppl. marg. F / de om. EFH / rei² om. EH / uxorie *suppl. marg. F / sileat] si liceat ADK / ff.] C. EH. 38 in] de EF. 39 scilicet] uidelicet BCEFH / aliter CD / debet CDEK. 41 possessione A, imposs. B. 43 *Glos. om. E / quoniam] quando D. 44 t.¹ om. BCFH / i] et *add. BCFH / illa] hec H, hac materia K.********

cap. 2.

1. Dig. 24. 3. 1: Dotis (dotium) causa: Soluta matrimonio dos quemadmodum petatur.

2. Dig. 23. 3. 2: Rei publice interest: De iure dotium.

3. Dig. 50. 17. 173: In condemnatione: De diversis regulis iuris antiqui.

4. Dig. 23. 3. 7: Fructus: De iure dotium. (Dotis f.)

5. Cod. 5. 13. 1: Rem in presenti. 5c, Sileat: De rei uxorie actione in extipulatu actionem transfusa etc.

6. Dig. 25. 1. 1: Impensarum quedam: De impensis in res dotalis factis.

7. Cmp I 2 19 10: Cum causa: De sententia et re iudicata.

8. Cmp III 2 8 2: Cum venissent (X 2 15 3): De eo qui mittitur in possessionem causa rei seruande.

9. Cmp I 4 21 1: Mulieres vero (X 4 20 1).

10. Cmp II 4 14 1: De prudentia (X 4 20 3): De dote post diuortium restituenda.

3. Significauit - compellatis (X 4 20 2)

50 **aliud**: sicut est adulterium, ut infra e. t., Plerumque, lib. ii¹, uel pactum de non petenda dote, supra de restitutione spoliatorum, Audita², ff. ad exhibendam, l. Hac actione³; uel si lata fuit sententia contra eam, a qua non est prouocatum, ii. q. vi, § Diffinitiuua⁴, ff. familie herciscunde, l. i, Cum putarem⁵. Vic.

55 **diuisionem**: hoc locum habet secundum consuetudinem alicuius loci, uel de hiis que intuitu tam uiri quam mulieris acquisita sunt, et hoc constat, alias enim omnia presumuntur esse mariti, licet ab uxore acquisita, ut C. de donationibus inter uirum et uxorem, Etiamsi uxoris⁶, et ff. de donationibus inter uirum et uxorem, Quintus Mucius⁷. t.

c. 3

46 fol. 74rb A (*caput postpositum in fine libri*), fol. 42rb C, fol. 62ra D (*caput postpositum in fine libri*), fol. 55rb E, fol. 45va K. 47 *Glos. sub v. obsistat* F / est om. B / infra e. t.] c. B / lib.] c. E. 48 de non] domino E / petnda B / dote *interl.* F. 49 ad om. E / l.] in *interl.* A, *suppl. marg.* F / Hac] qua DK / si lata] illata E / fuit] est B / contra eam sententia *tr.* E. 50 prouocatum] prouulgatum F / § om. CEK / Diffinitiuua] in versu si contra ius litigatoris *add. marg.* A. 51 l. i] laur. E, la. H, § *add.* BDEFH. 52 fol. 42rb C / *Glos. sub v. districtione* E / secundum om. E. 53 his C, iis F / que] qui E / tam mulieris quam uiri *tr.* BCFH / adquisita DK. 53-55 sunt-acquisita om. D. 54 alias] aliter BK / omnia om. B. 55 adquisita] quesita BC, fuerint *add. interl.* A / Etiamsi] etiam DK. 55-56 Etiamsi-uxorem om. B. 56 et¹ om. EH / Mucius] nuntius DE, om. B / t. om. H.

cap. 3.

1. Cmp II 4 14 2: Plerumque (X 4 20 4): De dote post divortium restituenda.
2. Cmp I 2 9 4: Audita (X 2 13 4): De restitutione spoliatorum.
3. Dig. 10. 4. 3: Hac actione: Ad exhibendum.
4. C. 2 q. 6 c. 41, DGp: Pars VIII § 2: Diffinitiva.
5. Dig. 10. 2. 36: Cum putarem: Familiae erciscundae.
6. Cod. 5. 16. 6: Etiamsi uxoris (tue): De donationibus inter virum et uxorem et a parentibus etc.
7. Dig. 24. 1. 51: Quintus Mucius: De donationibus inter virum et uxorem.

TITULUS XXII

DE DOTE POST DIVORTIUM RESTITUENDA

1. Vir - debet (X 4 21 3)

benedici: qui benedici non debent ad exhortationem continentie, quid enim impediret si hec iteraretur cum non sit sacramentum, ut i q. i, Manus¹, Arg. contra i q. i, Ecclesia², extra i, de symonia, Cum in ecclesie³. Lau.

iterari: ordinarium est nulla sacramenta debere reiterari, ut De Cons. di. iiii. Ostenditur⁴, xxxii q. vii, Quemadmodum⁵, supra i q. i, Quod quidam⁶; fallit tamen per consuetudinem in extrema unctione, penitentia sollempni et nubentium benedictione. Ala.

2. Super illa - aboletur (X 4 21 4)

cui: ergo cum tempus non apostolus, soli honestati sue consulat mulier, quia statim licere creditur, ut in Inst. de uerborum obligatione, § Pure¹. R.

c. 1

1 Hoc capitulum om. E. 2 fol. 62ra D / Glos. sub v. benedicti B (lemma om. D) / qui benedici om. K, sublineat D / debent] debet B, possunt H / exortationem CDFH. 3 si hec iteraretur] hanc iterari BCFH. 4 Manus] maritus H / q. i²] in add. F. / Ecclesia] ecce EH / extra om. B / simonia F. 5 ecclesia CE. 6 debere iterari] reiteranda esse BCFH / debet K / ut] infra add. K. 7 di. interl. B / ostendetur H / xxxiii K / supra om. AD. 8 unctione] untione (expun. conventione) B, conventione C, actione H 9 nubendi DEHK. 9 ala.] lau. H.

c. 2

11 Glos. sub v. infra tempus EH, sub v. illa F / cum interl. F / apostole A / consolatur F. 12 licere] littere D / in om. BCDEFH / uerborum interl.

cap. 1.

1. C. 1. q. 1. c. 74: Manus.
2. C. 1 q. 1 c. 68: In ecclesia.
3. Cmp I 5 2 6: Cum in ecclesiae (X 5 3 9): De simonia et ne aliquid pro spiritualibus exigatur vel promittatur.
4. De cons. D 4 c. 32: Ostenditur.
5. C. 32 q. 7 c. 10: Quemadmodum.
6. C. 1 q. 1 c. 97: Quod quidam.

cap. 2.

1. Inst. 3. 15. 2: Pure: De uerborum obligationibus. (Omnis stipulatio aut pure).

15 **licentiam:** et pene locum non habent, que habentur, C. de secundis nuptiis, l. i², et in Auth. ibi posito³, arg. C. de testamentis, Sancimus⁴.
La.

infamia: infra e. t. c. uno, lib. iii⁵. t.

3. Dominus - reuertatur (X 4 21 2)

20 **firma:** infra de sponsalibus, In presentia, lib. ii¹, C. de repudiis, Auth. Hodie², in Auth. ut liceat matri et auie § Quod autem.³

25 **uita:** tunc enim constat ei de morte uiri ex quo per quinquennium expectauit, ut ff. de diuortiis, Uxores⁴; set contra C. de repudiis, Auth. Hodie⁵, et infra de sponsalibus, In presentia⁶; set quid faciet, si nec per magistrum militum, ut ibidem, dicitur, certificari poterit de morte uiri, sicut sepe accidit in magnis preliis, et precipue sarracenorum et christianorum, ubi multi pereunt, de quibus nichil nouerunt hii qui ducebant exercitum? Mittat de uicinas ciuitates, si potest, alias contrahat. Lau.

F. 14 *Glos. cum glos. sub v. infamia B / et om. ADK / habent] habuit HK / que habentur suppl. in fine B. 15 posita ADK / testamentis] l. add. K / sentimus A. 16 La.] l.i. K, om. E. 17 t¹ om. K / t.²] Laurentius E.*

c. 3

19 fol. 74rb A / *Glos. sub v. dominus DF (etiam sub v. vita F) / impresentia B / Auth.] set add. marg. A. 21 Glos. sub v. constitit F / enim om. K / ei om. K. 22 uxore C. 23 In presentia] uxores E, l. ii. suppl. marg. A. 24 per om. K / ibi CDEH / certificare F, certificauit EH. 25 saracenorum BH, serracenorum CDF. 26 ubi] nisi K / periunt A / nouerunt] nouerint AB, nount E / hii om. AE. 27 dicebant DEH. 28 contraat F / lau. om. BC.*

2. Cod. 5. 9. 1: Si qua mulier: De secundis nuptiis, ibi Auth.: Eisdem poenis: De nuptiis § Sin autem tutelam, CDJ I. p. 683. (Coll. IV tit. I cp. XX, LCNA, p. 126. (Nov. 22.40, vide etiam Nov. 39. 2 in fin.).

3. Coll. IV tit. I cap. XX: Si autem tutelam: De nuptiis, LCNA, p. 126. (Nov. 22. 40).

4. Cod. 6. 23. 27: Sancimus (si quis): De testamentis: quemadmodum testamenta ordinantur.

5. Cmp III 4 16 1: Cum secundum apostolum: De secundis nuptiis.

cap. 3.

1. Cmp II 4 1 3: In presentia (X 4 1 19): De sponsalibus et matrimonio.

2. Cod. 5. 17. 7: Uxor quae: De repudiis et iudicio etc., ibi Auth.: Hodie, CDJ I, p. 738.

3. Coll. VIII tit. XIII c. XI: Quod autem: Ut liceat matri et aviae etc., LCNA, p. 298. (Nov. 117. 11)

4. Dig. 24. 2. 6: Uxores: De diuortiis et repudiis.

5. Cod. 5. 17. 7: Uxor quae: De repudiis et iudicio etc., ibi Auth.: Hodie, CDJ I, p. 738

6. Cmp II 4 1 3: In presentia (X 4 1 19): De sponsalibus et matrimonio.

30 **deneget**: hic ergo in dubio pro matrimonio presumitur, quod semper fieri debet, ut supra de sponsalibus, Iuuenis⁷, ff. de iure dotium, In ambiguis⁸, supra de matrimonio contracto contra interdictum ecclesie, c. ii⁹, in fine; nisi cum, an contractum sit, dubitatur, quo casu propter fornicationis periculum, non esse contractum presumittur, ut xxx q. v, Aliter¹⁰, supra de clandestino coniugio, Quod nobis¹¹.
35 Ala.

adulterinis: tales ex post facto dicuntur adulteri, si consentiant stare cum secundis et non ante, ut xxxiiii q. ii, Cum per bellicam¹².

29 fol. 78va B / *Glos. sub v. denegabat H, sub v. denegatur K, signum om.* CF (*in textu signum sub v. deneget*). 29-30 in-de1 *interl.* F. 30 Iuuenis] ueniens A / iure dotium] iure dotis B, iurisdictione H, regulis iuris *add. marg.* A. 31 interdictum ecclesie *om.* K. 32 nisi] *bis* B, ubi A / an] ante D / sit *suppl. interl.* B. 32-33 dubitatur-contractum *suppl. marg.* B. 34 Quod nobis] quod a nobis D, quod autem ABHK, quod a. C. 36 tales-adulteri *om.* K / adulterii C, adulterini A / consentiunt BCDEFHK. 37 cum *om.* A / ut *om.* K / bellicam] publicam ADK.

7. Cmp I 4 1 8: Juuenis (X 4 1 3): De sponsalibus et matrimonio

8. Dig. 23. 3. 70: In ambiguis (pro): De iure dotium.

9. Cmp I 4 17 2: Littere quas (X 4 16 1): De matrimonio contra interdictum ecclesie contracto.

10. C. 30 q. 5 c. 1: Aliter.

11. Cmp I 4 3 3: Quod nobis (X 4 3 2): De clandestina desponsatione.

12. C. 34 q.1-2 c.1: Cum per bellicam

Compilatio II

Liber III

Tit 20 De conversione infidelium

fol. 121rb A; 127ra B; 101ra D; 90ra E; 117 F; 81ra H; 76rb K

1. Interrogatum

iudei: quia canones dissimiliter locuntur de iudeis et sarracenis xi. q. iii. Ad mensam¹ xxviii. q. i. Sepe², ideo dubitabatur an dissimiliter esset iudicandum de eis conuersis. a.

5 **uoluerint:** supra xxviii. q. i. Iam nunc³, Sic enim neque.⁴

si uoluerint: infra de diuortiis, Gaudemus, in fine, l. iii⁵, contra. Solutio: quidam dicunt illud esse ius nouum et corrigit istud, uel quod hic dicitur non sunt cogendi, scilicet ad accipiendas coniuges infideles set ut fideles et conuersas recipiant cogi debent sicut ibi dicitur et hoc notauit La.; scilicet quod non comprehendit utrumque casum, set tantum fidelem et conuersam, que solutio magis placet. t.

10

cogendi: cum de iudeis fuerit quesitum et de iudeis responsum; dicas ergo opinionem quorumdam esse correctam, qui dicebant iudeum non debere cohabitare uxori sue ad fidem conuerse, quod gentili

c. 1

2 loquuntur D, *suppl. interl.* B, loquuntur F, loccuntur E / saracenis BK. 3 q. i] q. ii, EFH / sepe *om.* ADK / ideo] ibi F, iam B / dubitatur BE / fol. 127rb B. 4 esset] erat K / a. *om.* E. 5 fol. 121va A / *Glos. sub v.* uoluit H / xxxviii E / iam *om.* H / enim *om.* D / neque *om.* K. 6 *Glos. simul cum precedenti* E (*add. marg.* a) K, *om.* A / contra lib. iii in fine *tr.* D, l. iii in fine contra *tr.* K. 7 illud] istud F / nouum] canonicum K / corrigit K. 8 non sunt cogendi *sublineat* K. 8-9 non sunt cogendi-dicitur *suppl. infra (cum signo)* B. 8-11 scilicet-placet *nova glos. sub v.* non sunt cogendi EF. 8 accipiendas] recipiendum BH, repetendum EF. 9 et *om.* K / ibi] ibidem B. 10 hoc] hic BF / scilicet] set DEFK / Quod] quia DK. 11 tantum] uirum K/solutio que *tr.* E. 12 *Glos. simul cum glos. sub v.* non sunt cogendi EF (*a add. marg.* E, *iterato signo* F). 13 oppinionem FH / qui] que A / dicebat A / iudicium A. 14 cohabitari E.

1. C. 11 q. 3 c. 24: Ad mensam.

2. C. 28 q. 1 c. 12: Sepe.

3. C. 28 q. 1 c. 8: Iam nunc.

4. C. 28 q. 1 c. 9: Sic enim neque.

5. Cmp III 4 14 2: Gaudemus (X 4 19 8): De diuortiis.

- 15 conceditur xxviii q. i, Iam nunc,⁶ Sic enim⁷. Neque dicas ergo capitulum illud correctum per quod illud dicebant xxviii q. i, Iudei⁸, quoniam antiqua iura corriguntur per noua et trahuntur ad ec, ut extra i. de cognatione spirituali c. i.⁹, ff. de legibus. Non est nouum¹⁰, et preterea cum similes habeant ritus, simile debet eorum esse iudicium, si autem vis illud c. Iudei saluare, dicas ipsum loqui secundum quod hic dicitur, quando iudeus uult cohabitare fidei uxori et ipsa non consentit, que non est compellenda ei cohabitare. t.
- 20 **cogendi**: retinere infideles secus quoad fideles ut extra iii, Gaudemus.¹¹
- 25 **non possunt**: manet enim ius matrimonii et hec responsio, tam iudeos quam sarracenos respicit. a.
- recesserint**: hic est unus casus in quo soluitur matrimonium circa eum qui relinquitur, idest fidelem, scilicet quando infidelis ei cohabitare non uult. Alii duo sunt quando uult cohabitare non tamen sine iniuria nominis Christi uel ut eum protrahat ad mortale peccatum,
- 30 extra iii. de diuortiis, Quanto te¹², Gaudemus¹³, et in hiis tribus casi-

15 capitulum] capud A. 16 illud¹] istud A, aliud K / illud²] istud A. 17 trahuntur] contrahuntur K.

18 extra i] supra BEFH / c.] lib. *add.* E / i.] lib *add.* F, l. i. *add.* BH. 19 et *om.* A. 19-22 Preterea-t. *suppl. infra* B. 19 esse eorum *tr.* BDFHK. 20 autem *om.* EH / iudei] uideri BDEF. 21 hic *om.* A / quando] quod A / cohabitare] t. *add.* B. 21-22 fidei-t. *om.* B. 22 t.] l. E. *om. et add.* et dicas non sunt K. 23 *Glos. iterum sub v.* non sunt cogendi BEF (a *add. marg.* E), *cum glos. sub v.* cogendi¹ K, *om.* AD / ut] *infra add.* K / iii] de diuortiis *add.* K / gaudemus] t. *add.* K. 25 fol. 117va F, fol. 76va K / *Glos. sub v.* poterunt E / hec responsio] hoc respondeo DEK, id *add.* D. 26 sarecenos B. saracenos K / respicit] respuit H / a. *om.* E. 27 *Glos. sub v.* relinquitur K / hinc H / est] etiam H / casus unus *tr.* BEFH / matrimonium *om.* D. 28 idest] circa *add. marg.* A / fidelem] fideles H / scilicet] idest A / infidelis] fidelis A. 30 Christi] christiani K / ut] per *add.* A / mortalem E / peccatum] ut *add.* H. 31 extra iii] ut *infra* E, *infra* BH, *infra add.* F / te *om.* F / gaudemus] lib. iii *add.* BEF / his A.

6. C. 28 q. 1 c. 8: Iam nunc.

7. C. 28 q. 1 c. 9: Sic enim.

8. C. 28 q. 1 c.10: Iudei.

9. Cmp 1 4 9 1: Utrum autem: De cognatione spirituali.

10. Dig. 1. 3. 26: Non est novum: De legibus senatusque consultis et longa consuetudine.

11. Cmp III 4 14 2: Gaudemus (X 4 19 8): De diuortiis.

12. Cmp III 4 14 1: Quando te (X 4 19 7): De diuortiis.

13. Cmp III 4 14 2: Gaudemus: De diuortiis.

bus potest conuersus ad secunda uota transire, alias non, ut in dictis decretalibus. t.

in secundo: hec questio soluitur et extra iii, de diuortiis, Deus qui¹⁴. t.

35 **ne sororum:** supra xxii. q. ii, Queritur¹⁵, contra. Solutio: Abraham legem preuenit et ideo a lege non constringitur, uel non omnis secundus gradus fuit in lege prohibitus. t.

32 non om. E. 33 t. om. E. 34 *Glos. sub v. tertio E / et om. K / et extra iii] infra BEFH / Deus] omnes E / qui] lib. iii add. BEFH / t. om. E. 35 Abraam AB. 36 constringere D. 37 t.] l. E, om. K.*

---

14. Cmp III 4 14 3: Deus qui (X 4 19 9): De diuortiis.

15. C. 22 q. 2 c. 22: Queritur.